99. Ruimte 004. De opbergruimte voor besmette kleding. De in beton uitgevoerde kist met platen lood in de deur diende ervoor om door straling besmette kleding op te bergen. De kist is hier geplaatst bij de verbouwing in 1964 om de bunker ABC-bestendig te maken. De kist komt overeen met de bewaard gebleven ontwerptekening (zie volgende afbeelding). Voor het douchen diende men de kleding in de kast te doen. De kist, geconstrueerd met beton en lood gevoerde deuren, zou de straling remmen.

Deze kisten voor besmette kleding zijn in andere bunkers overigens doorgaans dieper, zodat er voldoende zand op kan worden gedeponeerd om de besmette kleding luchtdicht weg te stoppen.

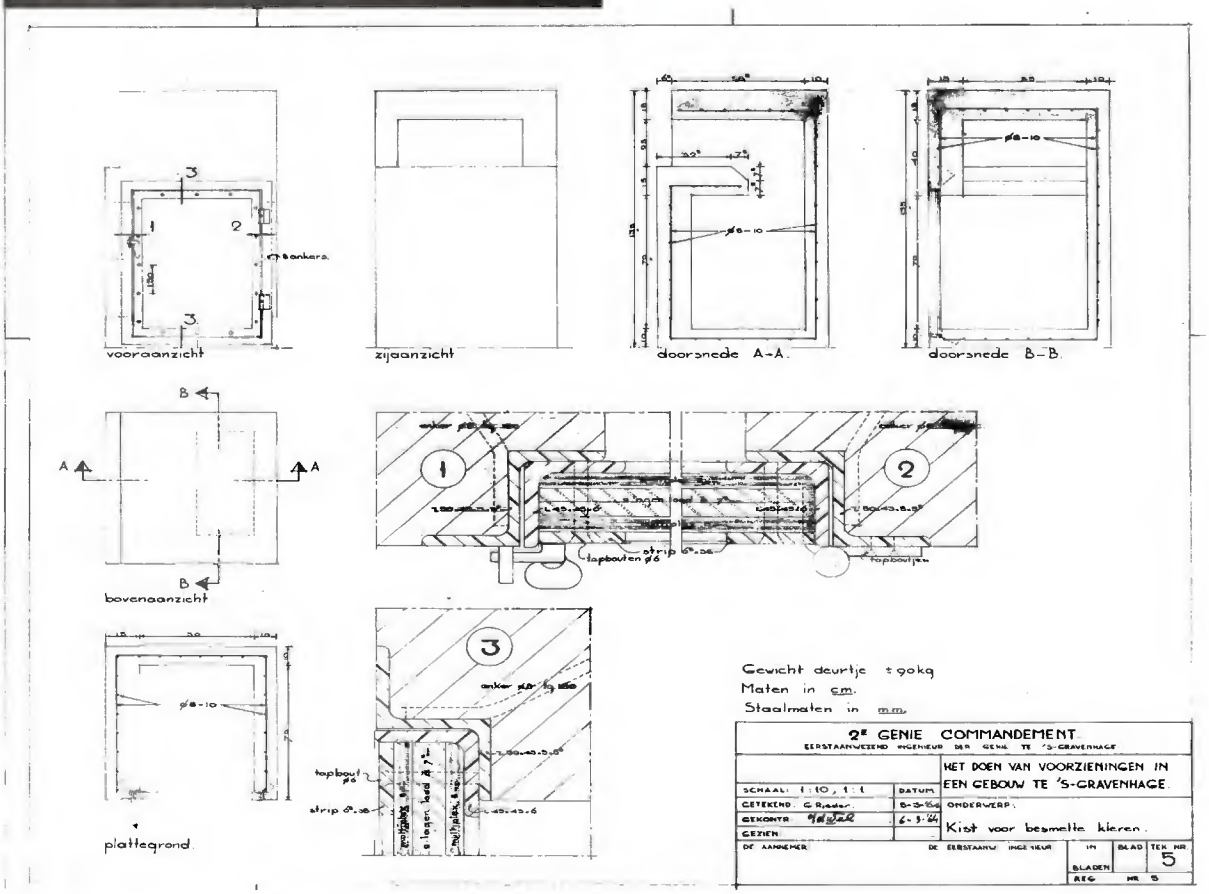

100. Ontwerptekening voor de kist voor besmette kleren, d.d. maart 1964. (Herkomst: Coll. digitale bestanden RVB)

101. Ruimte 004, gezien in noordelijke richting. Tegen de noordwand bevindt zich een van de twee ontsmettingsdouches. De douchekop is verdwenen.. Links de deur naar de sluisruimte 004A. De inrichting zal vrijwel geheel uit 1964 dateren.

102. Ruimte 004 in westelijke richting met de tweede doucheruimte (1964), waarvan de douchekop eveneens is verdwenen. De deur rechts is de doorgang vanuit de ontsmettingsruimte naar het volgende vertrek (004A), dat ook deel uitmaakt van de sluis. Hier kon men schone kleren aantrekken. De wand aan de rechterzijde is omstreeks 1964 toegevoegd bij het toevoegen van dit sluissysteem. Het is opvallend dat hier twee douches en twee doorgangen zijn gemaakt, zodat twee personen zich tegelijk konden douchen en ontsmetten voor een extra sneller afwikkeling. Dit onderstreept dat dit een grote bunker is.

Ruimte 004A

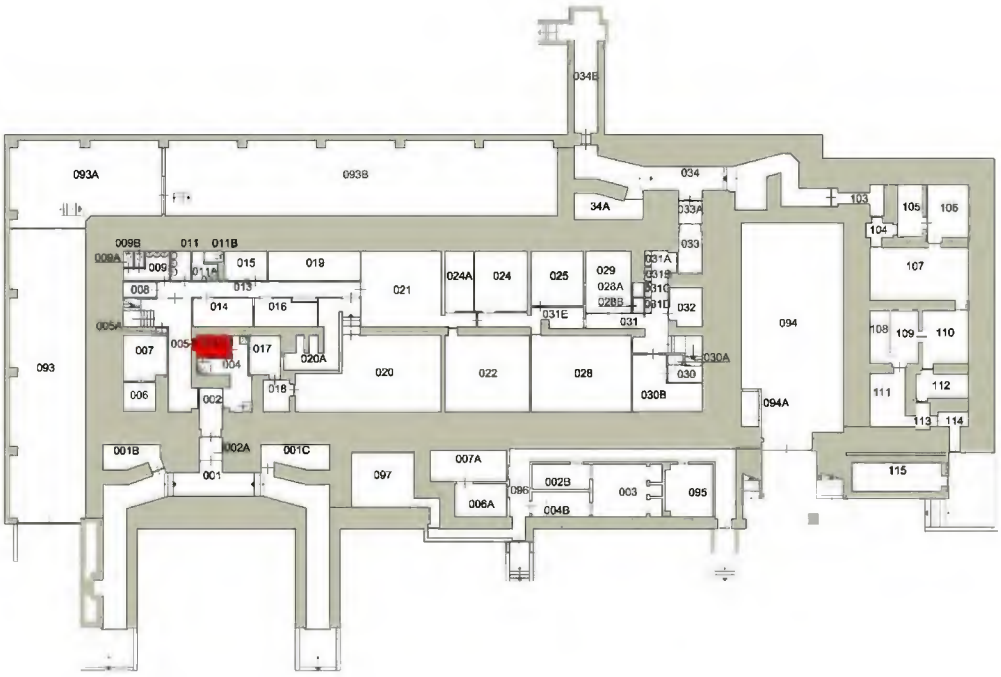

De van besmetting ontdane personen kwamen na het douchen in deze ruimte. Hier kon men schone kleding aantrekken, om vervolgens door een deur in ruimte 005 te komen. De ruimte is in 1964 tot stand gekomen ter plaatse van de voormalige stookruimte. De wanden zijn deels van gewapend beton (noordwand) en deels van baksteen. De wanden en het plafond zijn gepleisterd.

103. Ruimte 004A. De in de westwand geplaatste stalen gasdeur naar ruimte 005. De deur dateert nog uit de bouwtijd en zal elders in de bunker zijn verwijderd om hier te worden herplaatst als binnenste deur van de reinigingssluis. De deur is in de KO (1948) aangepast door het plaatsen van een overdrukklep, die hier aan de bovenzijde zichtbaar is.

104. Ruimte 004A. Het vertrek in oostelijke richting. Achter de kast is nog net een deel van een stalen kozijn met deur te zien, daterend uit 1964. Deze deur geeft toegang tot de noordelijke douche van ruimte 004. Na het douchen kon men via deze deur de ruimte 004A betreden om daar schone kleding aan te trekken.

105. Ruimte 004A. De serverkast in deze ruimte dateert van 2001. De kast is hier waarschijnlijk niet in gebruik geweest, maar tijdelijk geplaatst als opslag en nooit meer verplaatst. Dit type serverkast stond in die tijd namelijk in de kooi van Faraday in ruimte 028.

Ruimte 005

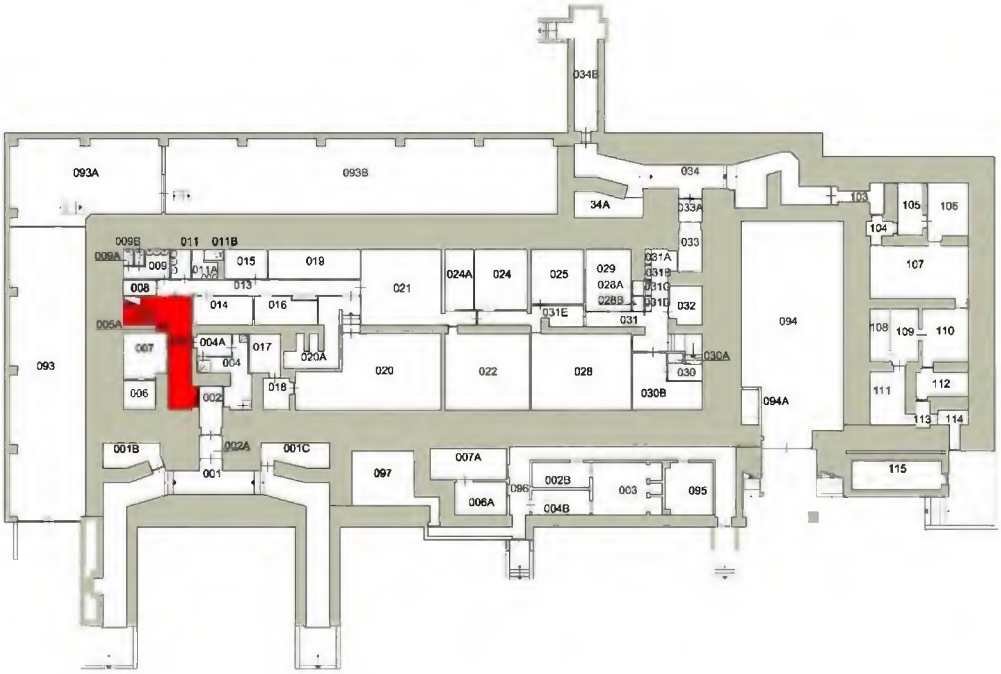

Deze ruimte verbindt de zuidelijke ingang met het trappenhuis en de noordelijke dwarsgang (013). De gang behoort tot de oorspronkelijke opzet van het gebouw. De wanden en zoldering zijn gepleisterd en gesausd.

106. Ruimte 005. Overdrukventiel, vermoedelijk uit WOII en wellicht omstreeks 1948 geplaatst.

107. Ruimte 005 in zuidelijke richting. Links aan het einde van de gang bevindt zich de toegang naar de gassluis. Het bijbehorende overdrukventiel is zichtbaar. Onder het plafond is een luchtverversingskanaal uit de KO (1964) te zien.

108. Ruimte 005 in noordelijke richting. Rechts zit de deur naar ruimte 004A, die deel uitmaakt van de ontsmettingsruimten. Aan het eind van de gang is na de WOII een bruin hek geplaatst. Deze is later vervangen door een wit hek, welke later weer rood is geschilderd. Dit hek fungeerde als de toegang tot het verbindingscentrum vbdcen GV dat vanaf 1948 tot december 1983 op de begane grond van de bunker was gevestigd.

109. Ruimte 005. De toegangsdeur naar ruimte 004A is in 1964 bij de modernisering van de bunker geplaatst om deze beter bestand te maken tegen ABC-dreigingen. Hierbij zal men gebruik hebben gemaakt van een van de overcomplete gasdeuren uit de bouwtijd van de bunker.

110. Ruimte 005. De trap naar de eerste verdieping. De trap is in beton uitgevoerd en is voorzien van tegels. Trap en leuningen dateren nog uit de bouwtijd van de bunker. De betegeling van de treden is echter na WOII (1948) aangebracht. Oorspronkelijk waren de dektreden van eikenhout en waren de stootborden van tegels voorzien. Deze situatie is nog wel aan te treffen bij het trappenhuis aan de oostzijde van de bunker.

111. Ruimte 005. De trap van bovenaf. De leuningen dateren nog uit de bouwtijd. De tegels op de bordessen en op de traptreden zijn in de KO-periode (vermoedelijk tijdens de aanpassingen van 1948) aangebracht.

112. Ruimte 005. De bovenzijde van de trap is met een hekwerk afgesloten. Dit hekwerk is tijdens de KO geplaatst op de oorspronkelijke trapleuning, vermoedelijk tijdens de aanpassingen van 1948 of 1964. Het hekwerk sloot de toegang af tot de tweede verdieping waar gedurende de KO de Oorlogsstaf BLS was gevestigd.

Ruimte 005A

113. Ruimte 005A. Deur van de opslagruimte tegen ruimte 007 aan. Gezien de restanten in deze ruimte, werd deze ruimte in de KO mogelijk gebruikt als een pantry.

114. Ruimte 005A. Deur in gesloten toestand, met een rooster voor ventilatie.

Ruimte 006

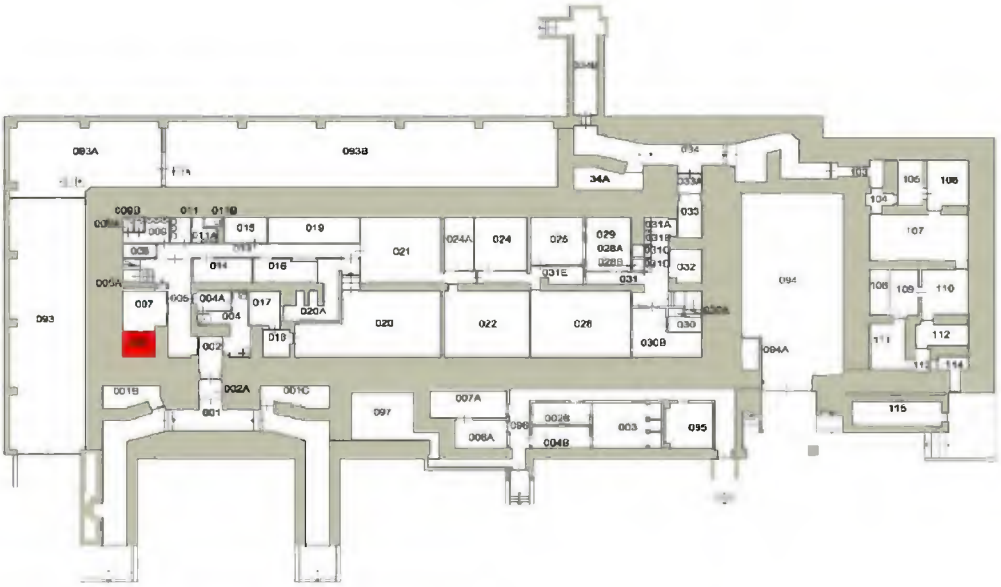

115. Ruimte 006, noordoosthoek. De wanden zijn gepleisterd en wit gesausd. Ook het plafond is gesausd. Op de vloer ligt linoleum. Links een kozijn uit de bouwtijd. In de bovenhoek een rooster voor de aanvoer van verse lucht, vermoedelijk uit 1964.

116. Ruimte 006, zuidkant. Verbindingen geplaatst in KO- periode (1964)

117. Ruimte 006. Westwand met prikbord. Daaraan hangt een envelop waarop het aftellen naar de jaarwisseling in 1991 is gemarkeerd. Dit is opvallend, want toen werd de bunker enkel nog gebruikt door de Oorlogsstaf BLS en als plek waar verbindingen uitkwamen.

Ruimte 007

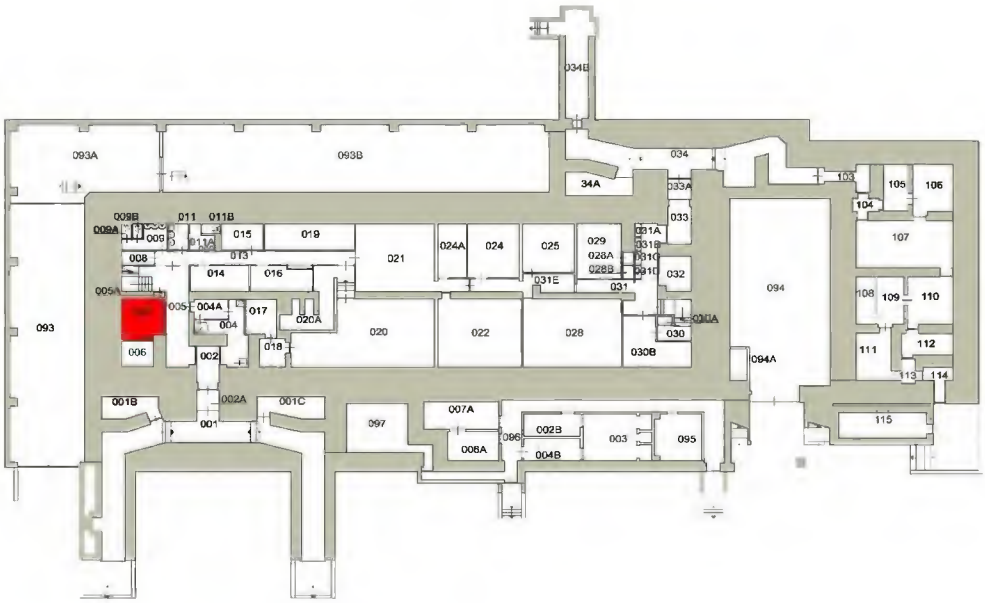

118. Ruimte 007 naar het zuidoosten. Links de deur naar gangruimte 005. De deur is doormidden gezaagd, waardoor de opbouw van de deur is te zien. Zie hiervoor de volgende afbeelding. De wanden en het plafond van het vertrek zijn wit gesausd. Op de vloer ligt linoleum. Bovenaan is een luchtkanaal met rooster zichtbaar, vermoedelijk uit 1964. Het kanaal voedt ook het rooster in ruimte 006.

119. Ruimte 007. Detail van de deur van de vorige afbeelding. De deur bestaat uit twee triplex platen, die met houten latjes zijn verbonden. Deze deur dateert waarschijnlijk uit de KO-periode (1948), toen deze ruimte werd gebruikt door de ordonnansen van het verbindingscentrum en de Oorlogsstaf BLS.

120. Ruimte 007 naar het noorden. Het prikbord dateert nog uit KO.

121. Ruimte 007 naar het zuidwesten, met een inkijk in ruimte 006.

122. Ruimte 007 naar het noordoosten. Hier zijn enkele stopcontacten zichtbaar, die overal in de bunker terugkomen.

Ruimte 008

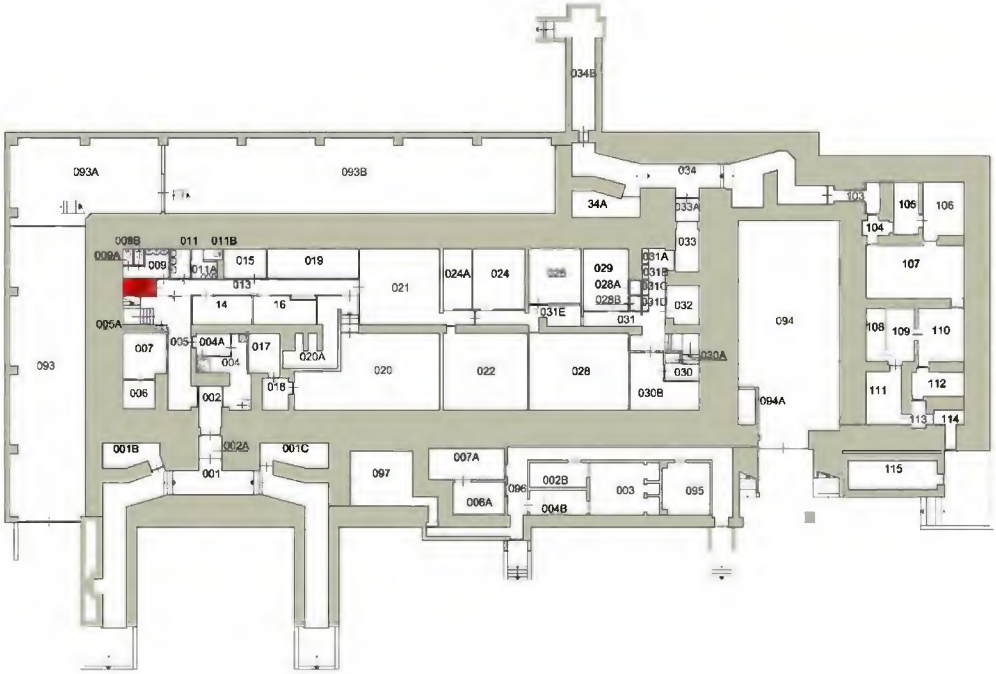

Ruimte onder de trap naar de eerste verdieping. Deze ruimte geeft toegang tot de kelder. De wanden en het plafond zijn gepleisterd en wit gesausd.

123. Ruimte 008 in westelijke richting. Links is nog net een deur met ventilatiesleuven zichtbaar. Deze deur geeft toegang tot het westelijke deel van de kelderruimte Door de ventilatieopeningen werd vieze lucht de kelderruimte ingezogen.

124. Ruimte 008 in oostelijke richting. De ruimte is toegankelijk door dubbele deuren (1948) met aan de onderzijde grote ventilatieopeningen t.b.v. de luchtafvoer richting de kelderruimte. Dit was een belangrijke afvoerroute voor vieze lucht in dit deel van de begane grond van de bunker.

Ruimte 009

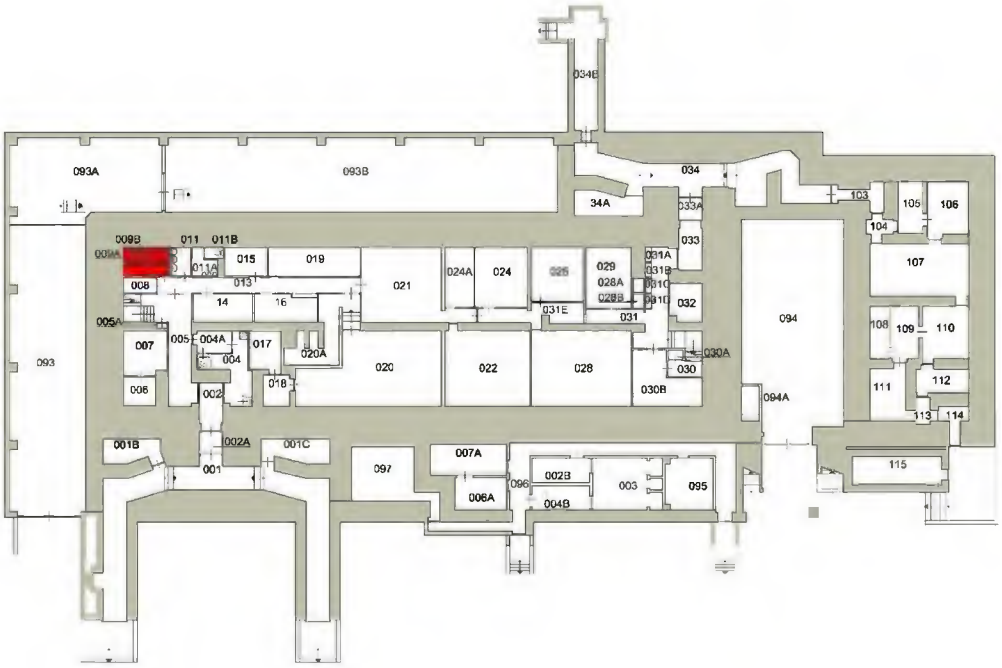

Het vertrek is in gebruik als damestoilet. Deze functie had de ruimte ook al na de bouw in de WOII. De bouwkundige structuur is nog dezelfde als bij de bouw van de bunker. De vloer- en wandtegels zullen bij een renovatie na WOII (1948) zijn vervangen. Het bovenste deel van de wanden is gepleisterd en wit gesausd. Het plafond is afgewerkt met een systeemplafond, waarschijnlijk in 1988, toen het sanitair in aangepast.

125. Ruimte 009. De noordwand van de wasruimte. De roestvast stalen wasbak zal in 1988 zijn gemonteerd. Oorspronkelijk was hier een stenen wasbak, zoals nu nog aanwezig in ruimte 88 in de zolderruimte. De huidige betegeling van de wanden is uit de KO (1988), echter net zo hoog als de oorspronkelijke betegeling.

126. Toegangsdeur van ruimte 009. Het kozijn en de omlijsting zijn oorspronkelijk. De deur zal bij het herstel gedurende de KO (1948) zijn geplaatst. Onder in de deur is, net als bij alle deuren die uitkomen op de gang, een ventilatieopening aangebracht.

127. Ruimte 009. Zicht vanuit de wasruimte naar de toiletten. De kozijnen en de lijsten dateren uit de bouwtijd. De deuren dateren uit de KO (1948). Bij de toiletten is de lijst boven de deuren doorgetrokken. Die lijst is breder en hoger dan het overige lijstwerk. Oorspronkelijk beëindigde de lijst de wand en was de ruimte erboven open. Na de WOII is de ruimte tussen de wand en het plafond met stijl en regelwerk dichtgezet.

128. Ruimte 009. De voorruimte van de toiletten in westelijke richting. In de westwand zit een overdrukventiel (luchtdrukklep). Deze dateert nog uit de bouwtijd. Elders zijn zwarte overdrukventielen (luchtklokken) waarschijnlijk op deze luchtdrukkleppen geschroefd. Het is niet bekend waarom dit hier niet is gedaan. De deuren naar de toiletten zijn rechts op de foto te zien.

129. Ruimte 009. Detail van het nog uit de bouwtijd daterende overdrukventiel (luchtdrukklep). Het ventiel wordt gevormd door een klep, die door de luchtdruk open wordt gedrukt, waarna de lucht kan ontsnappen. Bij andere overdrukventielen in de bunker is er, waarschijnlijk op een later moment, vermoedelijk in 1948, een zwart overdrukventiel (luchtklok) over de WOII-luchtdrukklep geschroefd. Het is niet bekend waarom dat hier niet is gedaan.

Ruimte 011

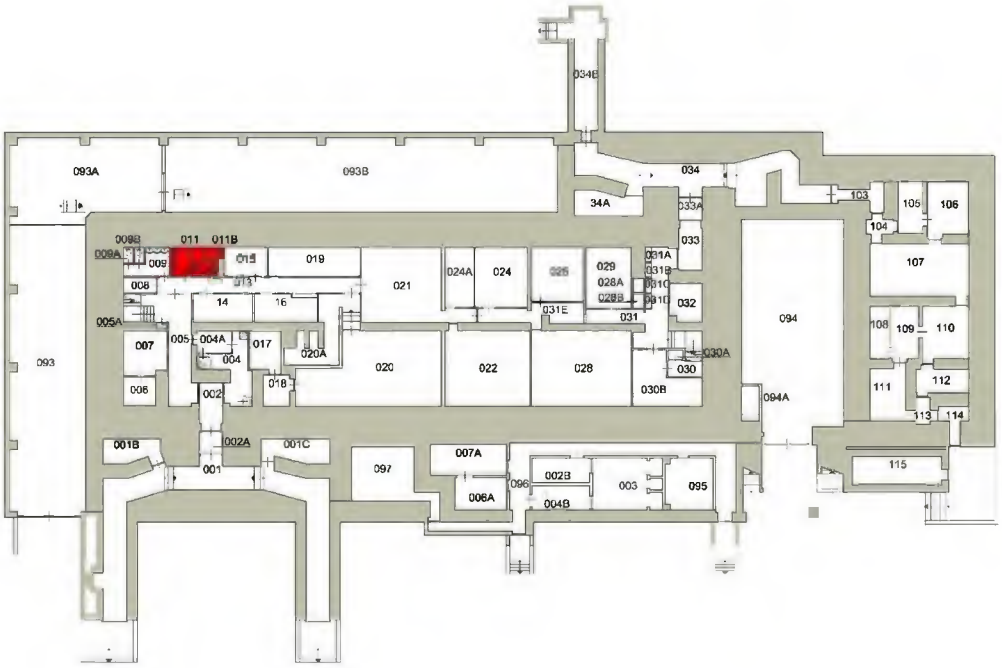

Het vertrek is in gebruik als herentoilet. Deze functie had de ruimte ook al bij de bouw in WOII. De bouwkundige structuur is ongewijzigd. De vloer- en wandtegels zullen bij een renovatie na WOII (1948) zijn vervangen. Het bovenste deel van de wanden is gepleisterd en wit gesausd. Het plafond is afgewerkt met een systeemplafond, waarschijnlijk uit 1988.

130. Ruimte 011. De wasruimte in noordelijke richting. De stalen wasbak is de vervanger van de oorspronkelijke wasbak, waarvan in ruimte 88 nog een exemplaar bewaard is gebleven. De tegels dateren uit de periode van de KO (1948). Het plafond bestaat uit een systeemplafond, waarschijnlijk uit 1988.

131. Ruimte 011. Het herentoilet in de noordoosthoek. De muren, het kozijn en het lijstwerk dateren uit de bouwtijd, de deur is in de KO-periode geplaatst (1948). Net als bij ruimte 009 is ter hoogte van de bovendorpel een doorgaande houten lijst aangebracht. De bovenzijde van deze lijst markeert de oorspronkelijke bovenzijde van de wanden van het toilet. In de KO-periode heeft men de ruimte tussen de wanden en de zoldering opgevuld met stijl en regelwerk voorzien van beplating. De tegels op de wanden en de vloer zijn ten tijde van de KO aangebracht (1948).

132. Ruimte 011. Het Rada mono control 150 spui-systeem voor het automatisch spuien van leidingen (met gebruiksaanwijzing). Deze is vermoedelijk na de herstelwerkzaamheden in de bunker in 2019 aangebracht.

133. Ruimte 011. De noordwand naast het toilet, met daarin opgenomen een overdrukklep uit WOII. Dit ventiel dateert, net als dat in het damestoilet, uit de bouwtijd. Het is niet bekend waarom hier geen zwart overdrukventiel op is geschroefd, zoals bij de andere overdrukkleppen.'

134. Ruimte 011. De ruimte ten oosten van de wasruimte. De drie urinoirs tegen de zuidgevel zijn in 1988 geplaatst. Het tegelwerk is ook van de KO (1948). Hier is ook nog een klein deel zichtbaar van het systeemplafond, dat vermoedelijk ook uit 1988 dateert.

Ruimte 013

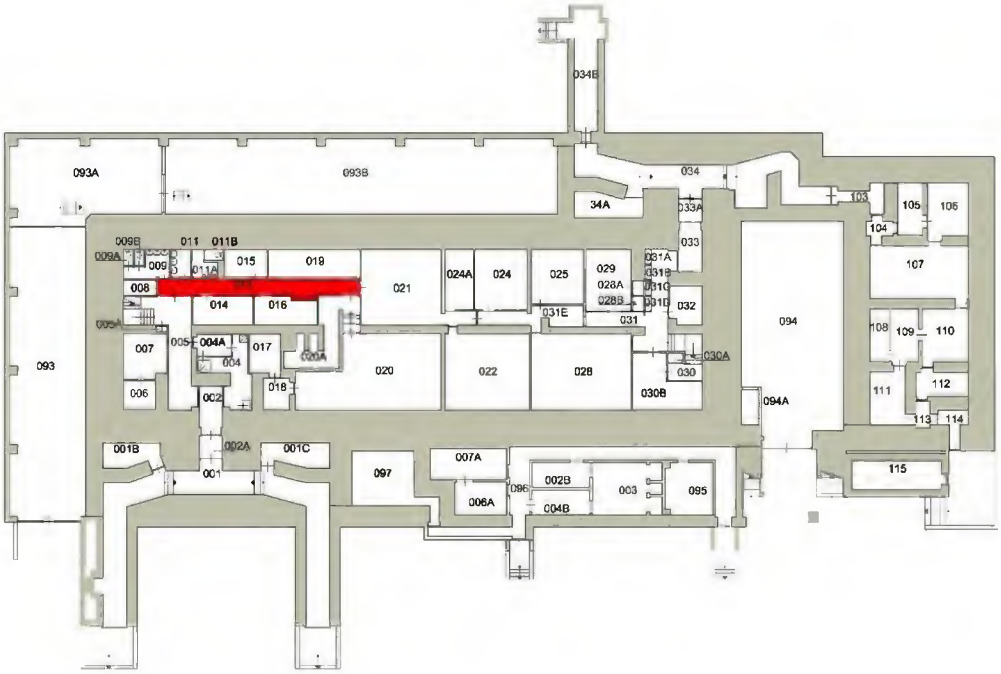

De gang, die de ruimten in het noordelijke deel van de bunker ontsluit, strekte zich oorspronkelijk uit over de volle lengte tot aan de noordelijke toegang tot de bunker. Halverwege was, gelijk aan de situatie ter plaatse bij de eerste verdieping, een dubbele gasdeur geplaatst. In de KO-periode is het oostelijke deel geheel nieuw ingericht, waarbij de oorspronkelijke structuur, inclusief de gang, volledig verloren is gegaan ten behoeve van het verbindingscentrum vbdcen GV dat hier was gevestigd gedurende de KO (1949-1983). De gang is voorzien van een terrazzovloer, die in ieder geval van voor circa 1950 dateert, maar die waarschijnlijk nog uit de bouwtijd stamt. De wanden en het plafond zijn gepleisterd en gewit. Het grootste deel van de gang is na WOII (vermoedelijk 1948) voorzien van een verlaagd plafond met een zachtboard beplating, t.b.v. een prettig werkklimaat met minimale echo in het verbindingscentrum.

135. Ruimte 013. De gang, gezien naar het westen. Aan het eind van de gang is de toegang tot ruimte 008 zichtbaar. Bij de beschadiging van het verlaagde plafond met zachtboard platen is te zien dat het oorspronkelijke plafond bestond uit een tegen het beton aangebrachte pleisterlaag. Tevens is zichtbaar dat luchtbehandelingskanalen (1964) boven het verlaagd plafond lopen.

136. Ruimte 013. De gang, gezien naar het oosten. De deuropeningen en de daarin geplaatste kozijnen dateren nog uit de bouwtijd. De deuren zelf zijn uit de KO-periode (1948). In WOII waren er ongeveer twee keer zoveel ruimtes en dus twee keer zoveel deuren.

137. Ruimte 013. Aan de zuidzijde van de gang bevindt zich een nis met daarin diverse schakelkasten voor de elektriciteit. Deze nis is bij de verbouwing van omstreeks 1964 tot stand gekomen. Dat het een latere aanpassing is, is goed te zien aan de vloer, die hier duidelijk zichtbaar is hersteld.

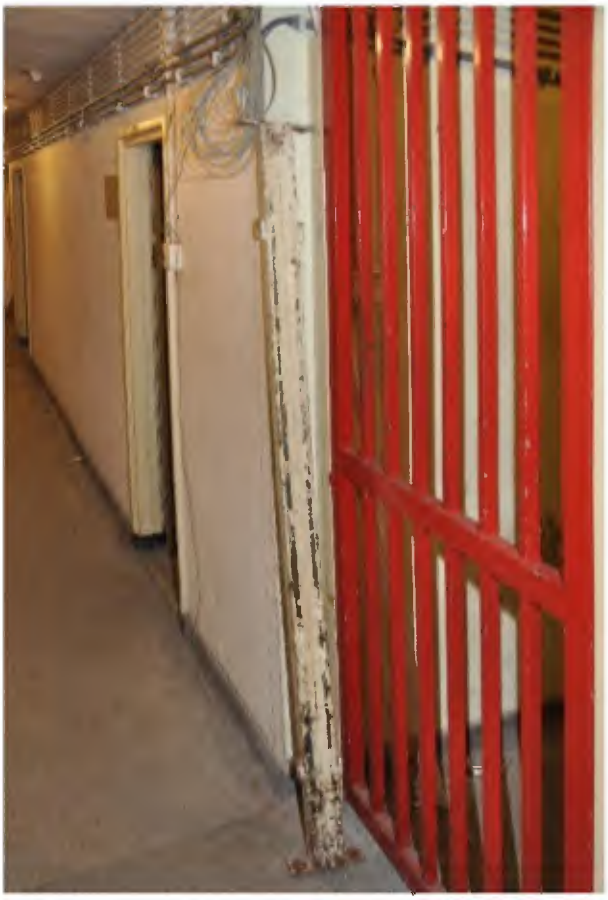

138. Ruimte 013. Naast het rood geschilderde hek, dat de gang scheidt van ruimte 005, staat een van de oorspronkelijke tussenstijlen van de gasdeuren van ruimte 002 los opgesteld. Het hekwerk dateert uit omstreeks 1980. Na WOII is hier een bruin hekwerk geplaatst, vergelijkbaar met de twee hekken bovenaan de trappen naar de eerste verdieping toe. Deze is later vervangen door een wit hek vervangen. Dit hek fungeerde als toegang tot het verbindingscentrum vbdcen GV dat vanaf 1948 tot 1983 op de begane grond was gevestigd. Rechts van de deurpost zit de knop om het hekwerk te openen vanuit het voormalige verbindingscentrum.

139. Het hekwerk gezien vanuit ruimte 005 in noordelijke richting. De bredere doorgang voor goederen staat op de afbeelding open. De rechter doorgang in het hekwerk werd gebruikt normaliter als toegang.

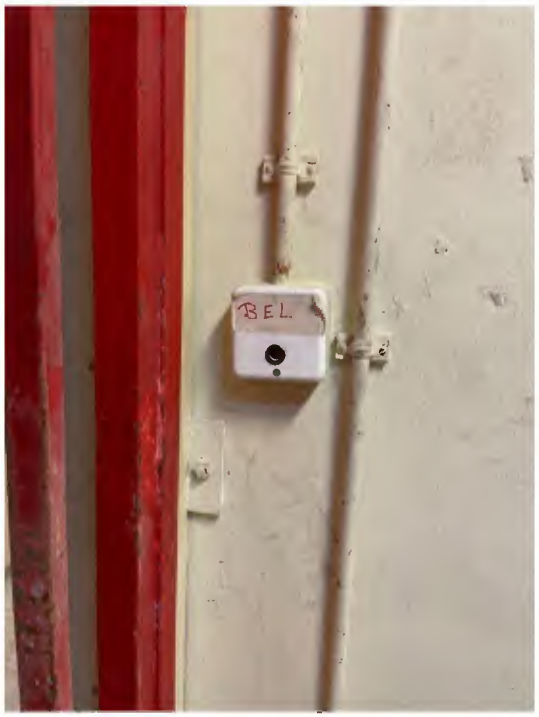

140. De bel om een persoon in het voormalige verbindingscentrum op de begane grond te attenderen om het hekwerk te openen. Deze bel is geplaatst op de muur ten oosten van het hekwerk.

Ruimte 014

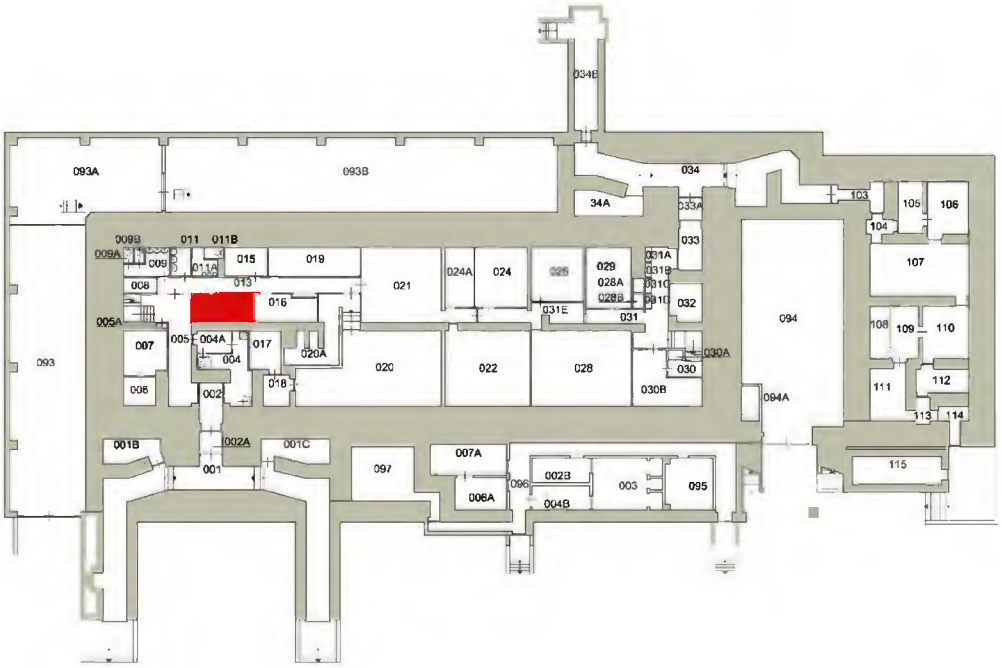

Het vertrek heeft zijn huidige omvang na WOII (1948) gekregen, toen twee legeringsvertrekken zijn samengevoegd tot een grotere ruimte. De wanden en het plafond zijn in de KO-periode volledig bekleed met zachtboard. De vloer is voorzien van een linoleumvloer, die vermoedelijk hoort bij de verbouwing van 1948. In 1964 zijn de ruimtes opnieuw ingericht met houten meubilair en gedeeltelijk na 1983 aangepast.

141. Ruimte 014. De noordwand met de toegangsdeur en aan de rechterzijde een prikbord dat in de KO is aangebracht.

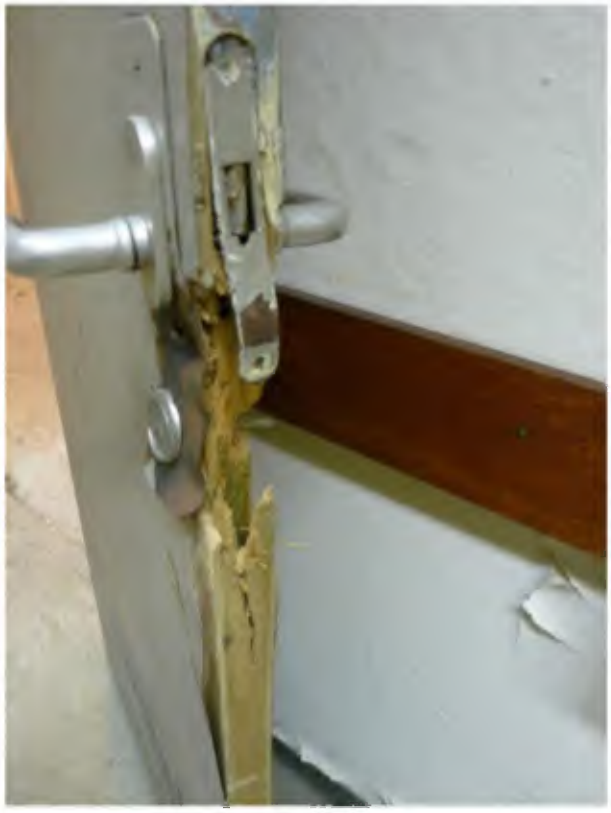

142. Ruimte 014: De deurklink van de toegangsdeur is opengebroken. Veel deuren in de bunker zijn recent opengebroken.

143. Ruimte 014. De ruimte gezien naar het oosten. Rechts is nog net een deel van de kasten uit vermoedelijk 1964 zichtbaar, al is het interieur na 1983 nog aangepast. Langs de wanden is een plank als stootrand aangebracht om de zachtboard wandbetimmering te beschermen tegen stoelen en tafels. Deze stootrand is aanwezig in alle ruimtes op de begane grond, maar niet zichtbaar op historische foto's van het verbindingscentrum van rond 1983. Dit suggereert dat in ieder geval deze stootrand hoort bij de aanpassingen die na 1983 zijn aangebracht op de begane grond, nadat het verbindingscentrum vbdcen GV was verhuisd naar de Frederikkazerne.

144. Ruimte 014: Stopcontacten en telefoonaansluitingen met codes tegen de zuidwand van de ruimte, zoals deze door heel de bunker zichtbaar zijn. Deze verwijzen naar de functie als verbindingscentrum.

145. Ruimte 014 naar het zuidwesten. Tegen de zuidwand heeft men omstreeks 1964 opbergkastjes geplaatst. Rechtsboven is de bekleding van de luchtbehandelingsinstallatie deels verwijderd. De kanalen zijn in 1964 aangebracht. Links ervan is zichtbaar hoe de kanalen door de betonnen wand, die de begane grond van de bunker in tweeën verdeeld, zijn gehakt.

146. Ruimte 014 in zuidelijke richting. Op de wand en de vloer tekent zich nog de oorspronkelijk tussenmuur af die bij wijzigingen in 1948 is verwijderd om één grote ruimte te creëren.

Ruimte 015

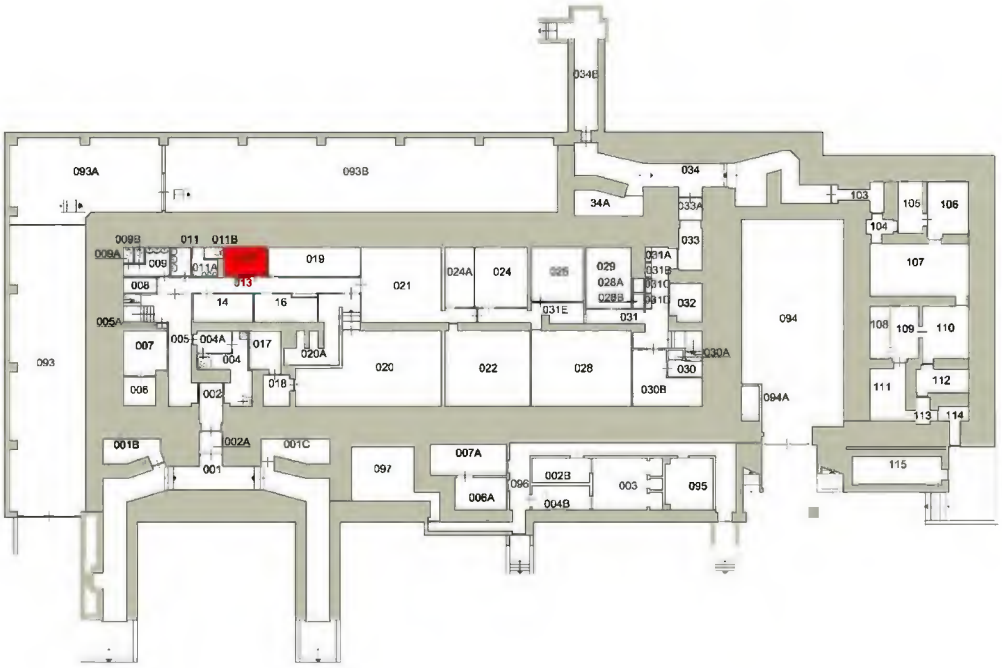

Het vertrek heeft zijn huidige omvang gekregen door het samenvoegen van twee legeringsruimten (1948). De scheidingswand tussen beide is weggebroken, waarna de ene helft van de ruimte aan 015 is toegevoegd en de andere helft aan 019. Ruimte 015 bestaat dus uit anderhalve legeringsruimte. De wanden en het plafond zijn in de KO-periode volledig bekleed met zachtboard. De vloer is voorzien van een linoleumvloer, die vermoedelijk hoort bij de verbouwing van 1948. In 1964 zijn de ruimtes opnieuw ingericht met houten meubilair en gedeeltelijk na 1983 aangepast.

147. Ruimte 015. Het westelijke deel van de zuidwand met de toegangsdeur (het kozijn is oorspronkelijk en de deur is uit de KO, 1948). Bovenin de wand is de luchttoevoer te zien en in de deur is een ventilatierooster aangebracht.

148. Westwand ruimte 015 met prikbord.

149. Ruimte 015. Tegen de noordwand is een uit omstreeks 1964 daterende kast bevestigd. De stootrand dateert van aanpassingen na 1983.

150. Oostwand ruimte 015. Het klaptafeltje is op de stootrand gemonteerd. Het is niet bekend van wanneer het klaptafeltje dateert, maar deze is in ieder geval na 1983 op deze wijze op de wand gemonteerd.

Ruimte 016

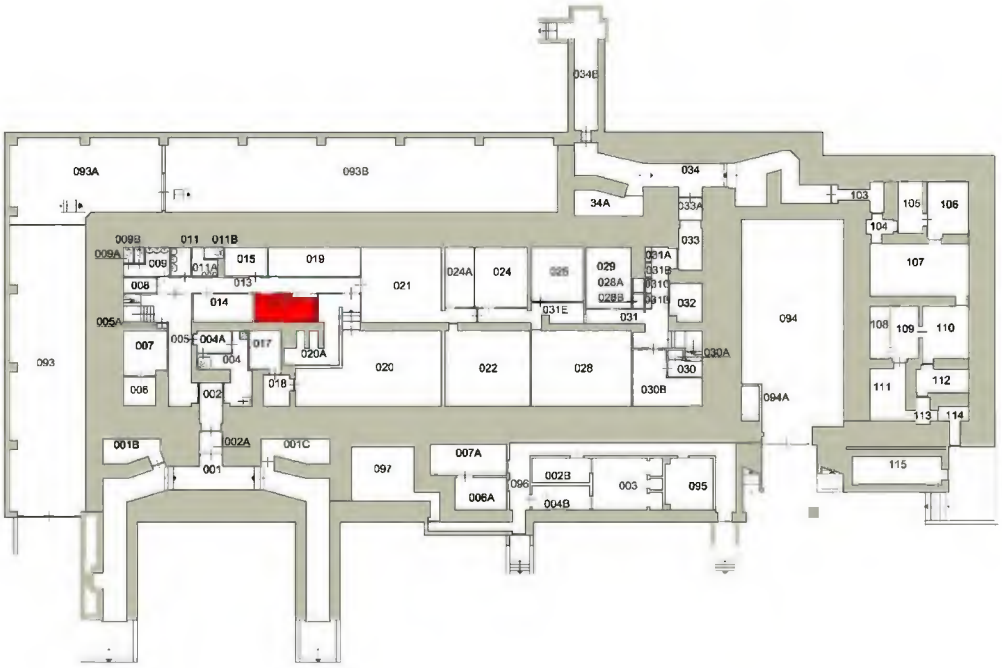

Het vertrek is ontstaan door het samenvoegen van twee legeringsvertrekken. De wanden en het plafond zijn in de KO-periode volledig bekleed met zachtboard. De vloer is voorzien van een linoleumvloer, die vermoedelijk hoort bij de verbouwing van 1948. In 1964 zijn de ruimtes opnieuw ingericht met houten meubilair en gedeeltelijk na 1983 aangepast.

151. Ruimte 016, noordoosthoek. Het ingebouwde deel is bij de verbouwing van ca. 1964 tot stand gekomen, toen aan de gangzijde een nis is gemaakt voor elektrakasten (zie ruimte 013). Boven de inbouw zit een opening van de luchtverversingsinstallatie (1964), waarvan het rooster ontbreekt. Links is een deel van de toegangsdeur met rooster voor de afvoer van lucht zichtbaar.

152. Ruimte 016, gezien naar het westen. De kast op halve hoogte van de wand zal uit circa 1964 dateren. De stootrand dateert van aanpassingen die na 1983 zijn aangebracht, toen het verbindingscentrum vbdcen GV de bunker had verlaten en was verhuisd naar de Frederikkazerne.

Ruimte 017

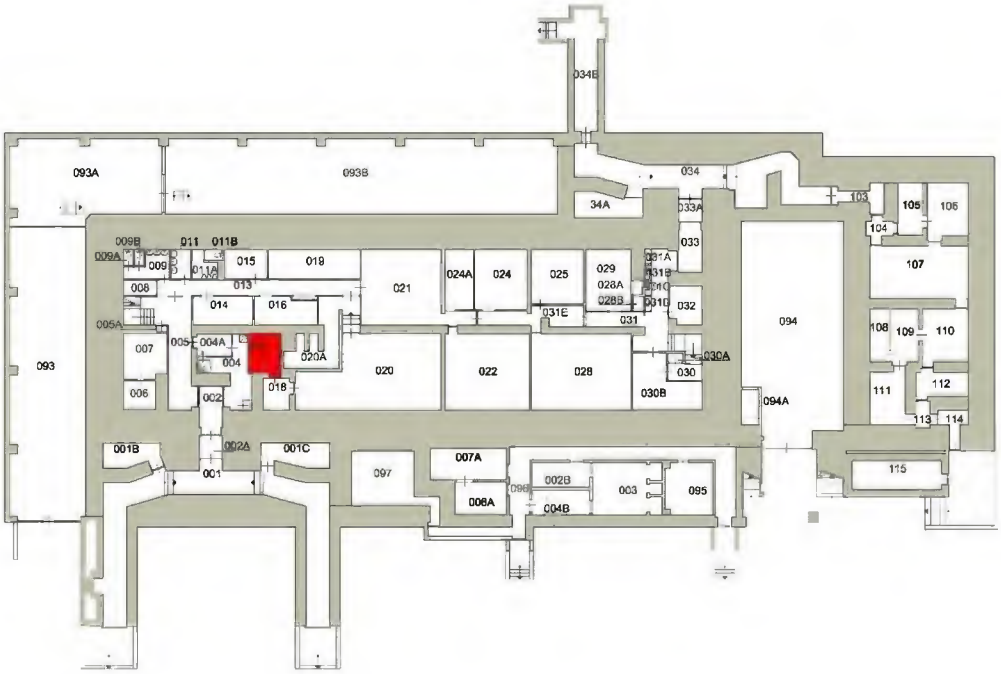

Het vertrek dient als ruimte voor de verwarmingsinstallatie. Thans is dat een relatief kleine olieketel uit 1987 van de firma Buderus. De verwarmingsruimte was oorspronkelijk aanzienlijk groter en bestond toen uit de ruimten 004, 004A en 017. De ruimte was toen ook verbonden met ruimte 002 en had daardoor een directe verbinding met de toegang van de bunker. Dit was van belang vanwege de aanvoer van brandstof. Een tekst op de deur tussen de ruimtes 017 en 018 herinnert nog aan deze vroegere doorgang.

Bij de verbouwing van omstreeks 1964, toen de bunker werd aangepast aan de atomaire oorlogsvoering, werden de huidige vertrekken 004 en 004A afgescheiden om als reinigingsruimten (sluis) te kunnen dienen bij een eventuele besmetting. De wanden van het vertrek bestaan zowel uit betonwerk met zichtbare afdrukken van bekistinghout als schoon- en gepleisterd metselwerk. Alle wanden zijn wit geschilderd met een grijze onderzijde. De zoldering bestaat uit beton met de structuur van het bekistinghout, eveneens wit geschilderd. De vloer is een cementdekvloer, die omstreeks 1964 zal zijn aangebracht.

De ruimte is voorzien van luchtdichte gasdeuren, zodat de ruimte bij een calamiteit afgesloten kon worden van de rest van de bunker.

153. Ruimte 017. De toegangsdeur tot de verwarmingsruimte is als gasdeur uitgevoerd en dateert nog uit de bouwtijd. De zuidwand, waarin de deur is opgenomen, is een betonwand waarop de aftekening van de bekisting nog in het zicht is. Links is een schakelkast voor de elektra uit de KO zichtbaar.

Deze deur was vroeger onderdeel van de doorgaande route (tussen ruimte 020, 018 en 017) naar de sluis en ingang tot de bunker.

154. Ruimte 017. De huidige verwarmingsinstallatie met olieketel (1987) van de firma Buderus. De rode buis is de watertoevoer. Rechts de betonnen scheidingswand (de noordwand van het vertrek) die de begane grond van de bunker in tweeën verdeelt. Links de in halfsteens verband opgetrokken scheidingsmuur (westwand) uit 1964. Op de vloer zijn de sporen van oudere installaties zichtbaar.

155. Ruimte 017. De moderne boiler tegen de noordwand. Links de witgeschilderde, in schoon metselwerk uitgevoerde, westwand van het vertrek.

156. Ruimte 017. Deze tegen de oostwand aangebrachte voorziening (derde kwart 20ste eeuw) moest de verse lucht voor de verwarmingsinstallatie verzorgen. De herstelling in de zoldering geeft aan dat in het verleden aanpassingen hebben plaatsgevonden. Hier zatenmogelijk de afvoeren van de oorspronkelijke verwarmingsinstallatie. Het vlakke wanddeel links is waarschijnlijk gepleisterd metselwerk ter plaatse van de onderbouw van de schoorsteen. Rechts is de aftekening van de bekisting op het beton zichtbaar.

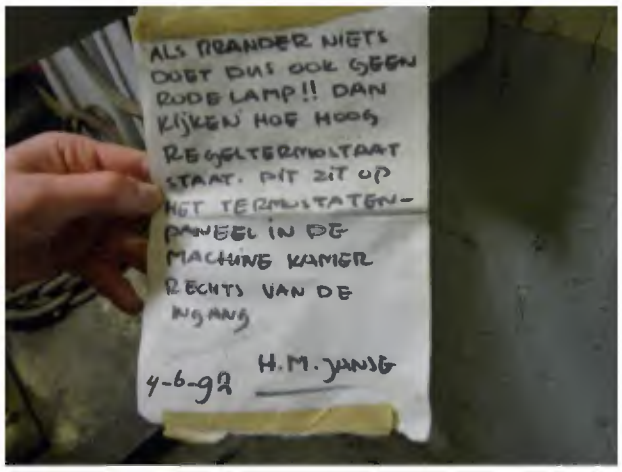

157. Ruimte 017. In de ruimte bevinden zich meerdere installatieonderdelen, waaronder deze schakelaar van de cv.

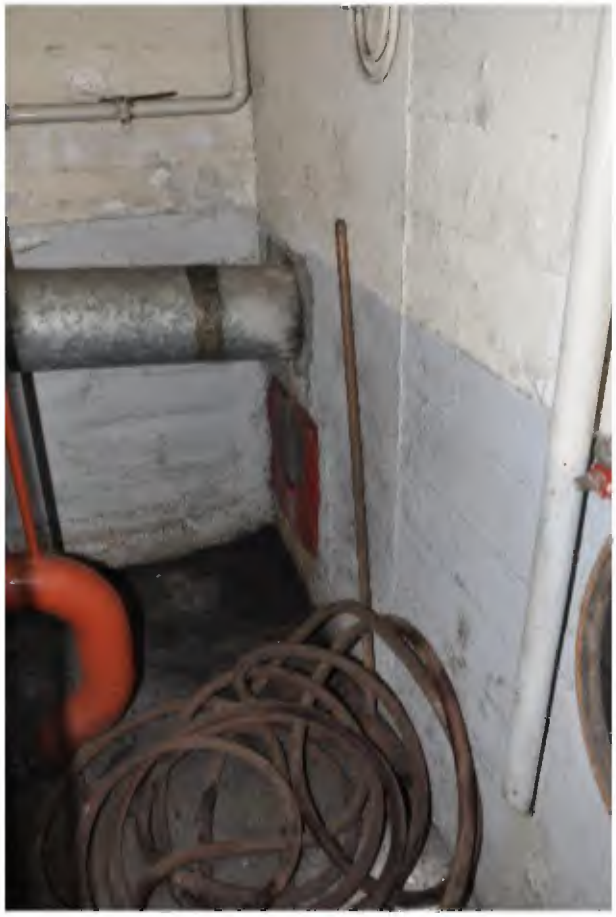

158. Ruimte 017. De noordoosthoek met de aansluiting van de rookgasafvoer op het schoorsteenkanaal. Onder de afvoer is een stalen luik van bescheiden afmeting zichtbaar. Dit zal het veegluik van de schoorsteen zijn, waarboven de uitlaat van de ketel ligt om op hetzelfde schoorsteenkanaal/rookgaskanaal uit te komen.

Ruimte 018

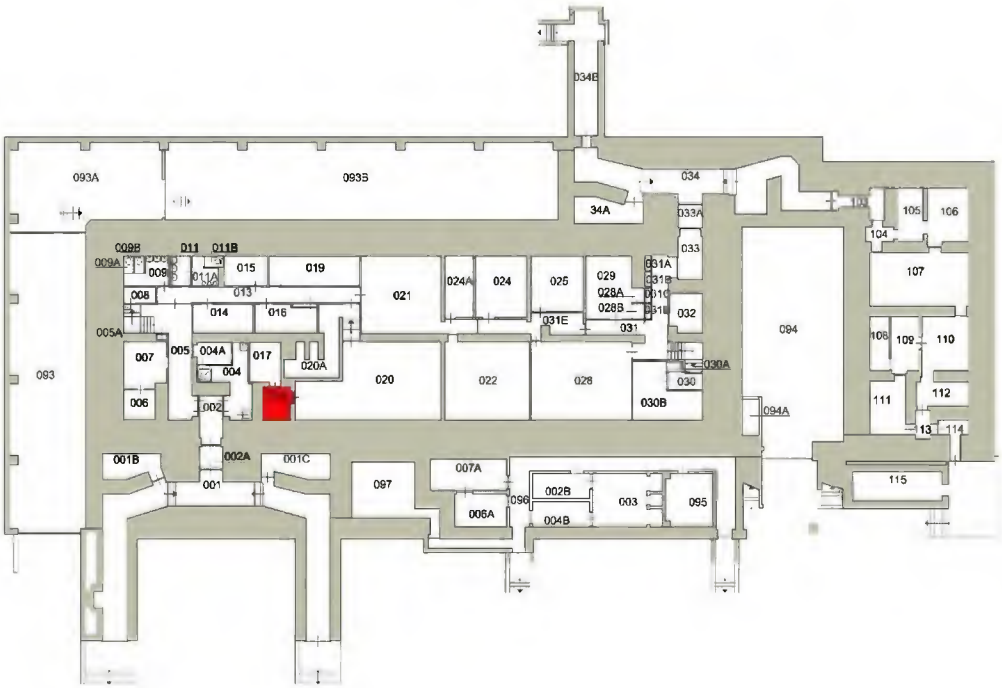

Het vertrek bevat de watervoorziening van de bunker. Sinds de bouw zijn de functie en de omvang van het vertrek niet gewijzigd. De wanden van het vertrek zijn in beton uitgevoerd, waarbij de aftekening van het bekistinghout in het zicht is. De zoldering is op dezelfde wijze afgewerkt. Het geheel is wit geschilderd. De vloer is als cementdekvloer uitgevoerd. Er zitten enkele luiken in de vloer die in de huidige situatie nergens op uitkomen. In de westwand van het vertrek is nog een luchtklok opgenomen.

De ruimte is voorzien van luchtdichte deuren, zodat de ruimte bij een calamiteit kan worden afgesloten van de rest van de bunker.

159. Ruimte 018. Het watervoorraadvat is een overdrukvat om voldoende waterdruk in de waterleidingen te behouden. Deze dateert waarschijnlijk van na WOII (1957). Een ander overdrukvat hangt in het trappengat naar de zolderverdieping (ruimte 204).

160. Ruimte 018. De naast het vat opgestelde pomp. Deze pomp zal in het verleden het water in het leidingsysteem van de bunker hebben gepompt.

161. Ruimte 018. IJzeren watervat op steunen tegen de zuidwand van het vertrek..

162. Ruimte 018. Een tweede watervat op steunen, dat tegen de noordwand van het vertrek is gemonteerd.

163. Ruimte 018. In de vloer is een opening opgenomen, die wordt afgedekt met stalen platen. Er zit echter nu niets onder deze platen. De ruimte is via een buis met de waterbron in de naastgelegen ruimte 020 verbonden. Oorspronkelijk zat onder de hier zichtbare stalen platen de waterbron van de bunker. Deze is om onbekende reden afgedekt en er is een nieuwe waterbron aangelegd in de machinekamer, ruimte 020. De Duitse tekst 'Schleuse und Brunnenenlage' op de deur tussen ruimte 020 en 018 verwijst nog naar de oorspronkelijke sluis en waterbron in ruimte 018.

164. Ruimte 018. De toegangsdeur tot de naastgelegen ruimte 020. Op de deur is de Duitse tekst `Machinenraum' aangebracht. Die is echter slecht leesbaar en niet op een foto af te beelden. De Duitse tekst wijst erop dat ook deze gasdeur uit de bouwtijd dateert.

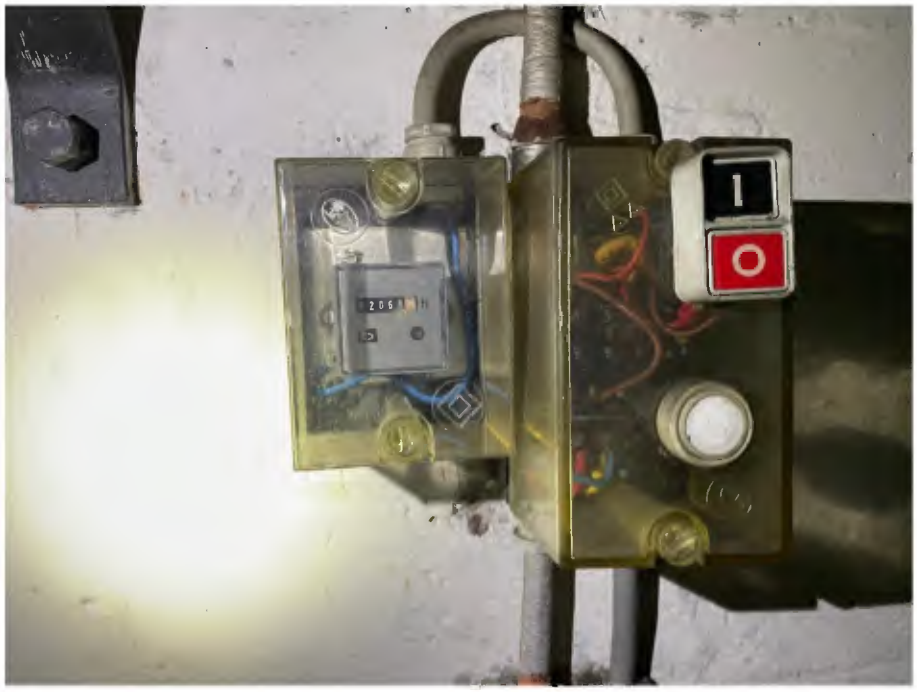

165. Ruimte 018, oostwand. Schakelaar met meter, die 206,8 aangeeft. Niet bekend wat voor schakelaar dit is.

Ruimte 019

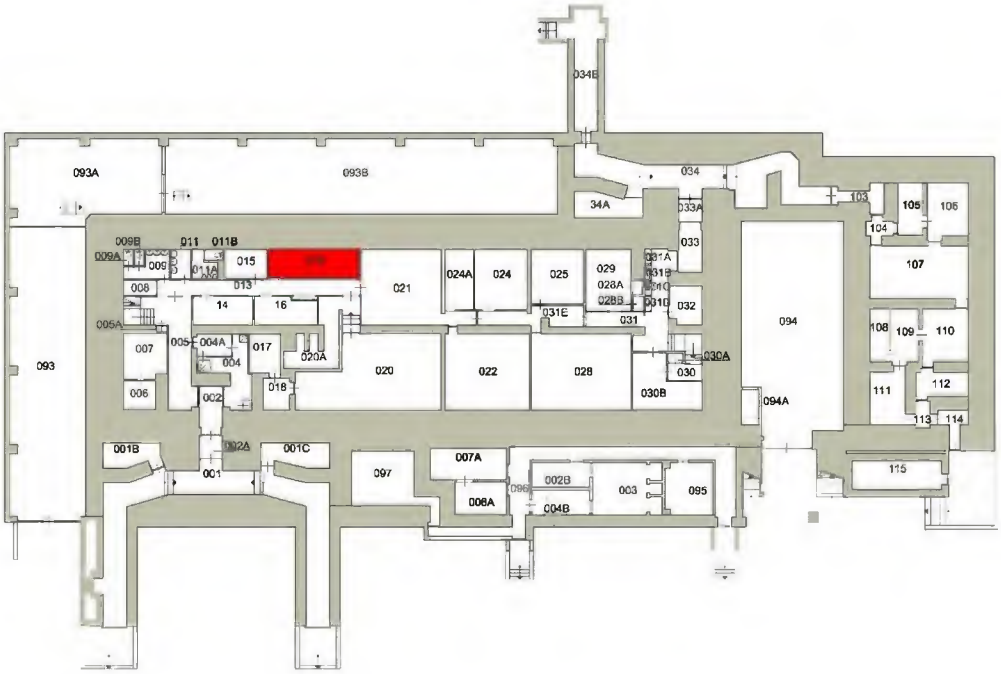

De huidige ruimte 019 is het gevolg van het samenvoegen van tweeënhalve legeringsruimten tot één groot vertrek (de andere helft van het meest westelijke vertrek is met ruimte 015 samengevoegd). De wanden en het plafond zijn in de KO-periode volledig bekleed met zachtboard. De vloer is voorzien van een linoleumvloer, die vermoedelijk hoort bij de verbouwing van 1948. In 1964 zijn de ruimtes opnieuw ingericht met houten meubilair en gedeeltelijk na 1983 aangepast.

166. Ruimte 019 in westelijke richting met links de toegangsdeur. De verse lucht wordt aangevoerd door roosters in de zuidwand (links op de foto) en wordt afgevoerd door het in de deur opgenomen rooster.

167. Ruimte 019. Het vertrek in oostelijke richting. In de oostwand is een doorgeefluik voor berichten opgenomen. Dit doorgeefluik is in de KO aangebracht, vermoedelijk in 1964, t.b.v. het verbindingscentrum vbdcen GV dat hier tijdens de KO gevestigd was.

Ruimte 020

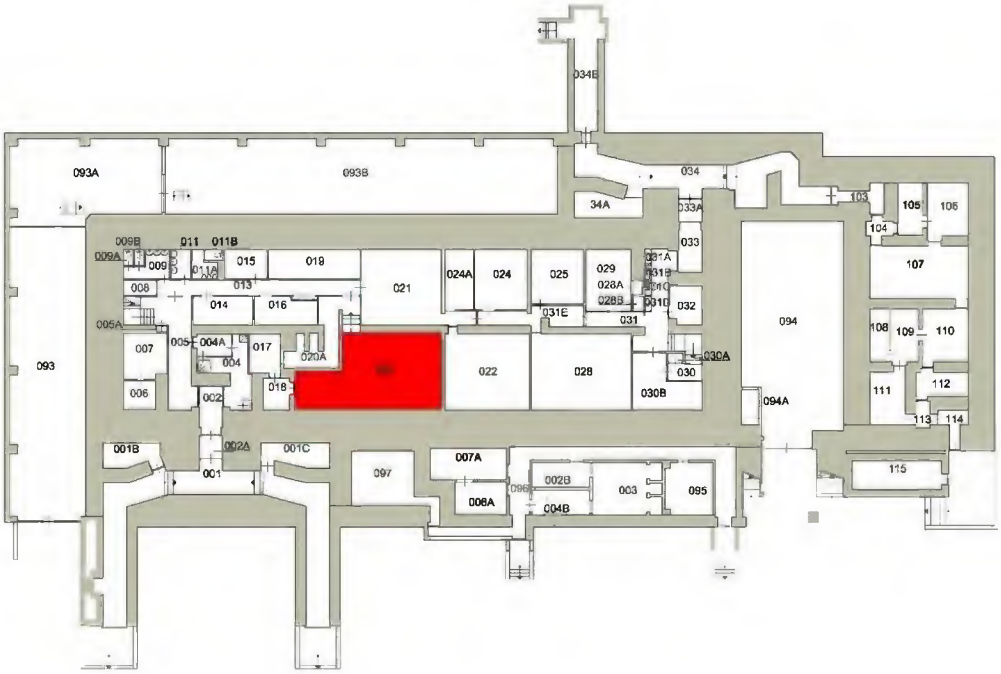

Deze ruimte is de machinekamer. Hier is het grootste deel van de installaties ondergebracht die het gebouw van verse lucht, elektriciteit, water en warmte voorzien. Deze ruimte en de ten westen ervan gelegen ruimten 017 en 018 vervullen deze taak al vanaf de bouw van de bunker in de WOII.

Wel is de inrichting omstreeks 1957 geheel vernieuwd. Daarbij werd een deel van de stookruimte verbouwd tot ontsmettingsruimte (zie beschrijving ruimten 004 en 004A). In ruimte 020 is in deze periode de volledige luchtverversingsinstallatie vervangen. Deze installatie met uitgebreide opstelling van luchtfilters was in 1948 nog aanwezig en is op de toen gemaakte opmeting zichtbaar. Die installatie voldeed echter niet meer aan de eisen die in de KO aan luchtverversingsinstallaties werden gesteld. De nieuwe installatie is deels in ruimte 020 en deels in ruimte 020A opgesteld.

Ook andere nieuwe installaties hebben een plaats gevonden in de machinekamer, waaronder de dieselmotoren en generatoren, schakelkasten en elektrakasten. De machinekamer is op meerdere momenten gedurende de KO gewijzigd, en installaties zijn vervangen om aan gewijzigde eisen te voldoen of nieuwe functies te vervullen. Daarmee toont de machinekamer heel goed de historische gelaagdheid en het functioneren van de bunker sinds de bouwtijd.

De wanden van het vertrek zijn gesausde betonnen wanden met een zichtbare structuur van het bekistinghout. De zoldering bestaat ook uit zichtwerk van gewapend beton. De vloer van het vertrek is eveneens in gewapend beton uitgevoerd, met op verschillende plaatsen ijzeren roosters. Deze vormen een verbinding met de onderliggende lage kelderruimte.

168. Ruimte 020, gezien in oostelijke richting. Prominent in beeld de beide dieselmotoren met generatoren ten behoeve van het opwekken van elektriciteit. Geheel rechts de schakelkasten, waar achter nog net de onderkant zichtbaar is van twee oranje dagtanks voor olie. En geheel links is nog net een klein deel van de luchtbehandelingsinstallatie zichtbaar

169. Ruimte 020. De twee centraal in de ruimte opgestelde generatoren dateren uit 1957 en vervangen mogelijk exemplaren die waarschijnlijk in 1949 of 1950 zijn geplaatst. Deze vervingen op hun beurt weer de oorspronkelijke generatoren van de WOII, die in de zuidwesthoek van het vertrek stonden. Mogelijk zijn de plannen van 1949 voor nieuwe generatoren niet ten uitvoer gebracht en is men pas in 1957 daadwerkelijk tot vernieuwing overgegaan. Op de plaats van de huidige generatoren stond oorspronkelijk de uitgebreide luchtzuiveringsinstallatie. Deze bevindt zich thans aan de oostzijde van het vertrek en gedeeltelijk in ruimte 020A. Het fundament van de zware dieselmotoren is vrijgehouden ten opzichte van de rest van de bunkervloer door middel van een groot betonnen blok, om zodoende ongewenste trillingen tegen te gaan. De ruimte rond de machines is afgedekte met een ijzeren rooster. Onder dit rooster bevinden zich enkele andere voorzieningen, zoals de waterbron, de olievoorraad en buizen voor water en olie.

170. Ruimte 020. De Duitse dieselmotor, die hier in 1957 werd geplaatst om elektriciteit op te wekken.

171. Ruimte 020. Het noordelijke deel van de machinekamer met zicht op de koolfilters die uit 1965 dateren. Deze zullen geplaatst zijn als gevolg van de internationale dreigingen tijdens en na de Cubacrisis (1962).

172. Ruimte 020. Het noordelijke deel van de westwand met een deel van de grote luchtkanalen met bijbehorende meet- en regelinstrumenten.

173. Ruimte 020. De zuidwand met de schakelkasten voor de elektra. Ook deze dateren uit de KO-periode (1957).

174. Ruimte 020. Het meest westelijke deel van de zuidwand met kasten en bedieningsapparatuur die uit de KO-periode (1957) dateren.

175. Ruimte 020. Het meest westelijke deel van de machinekamer met de deur naar ruimte 018, waar in eerste instantie de waterpomp was opgesteld. De deur dateert uit de bouwtijd en is gasdicht uitgevoerd. Op deze deur staat nog de Duitse tekst 'Maschinenraum'.

176. Ruimte 020. Detail van de gasdichte deur tussen de ruimten 018 en 020.

177. Ruimte 020. Ten noorden van de hiervoor getoonde deur staat deze motor opgesteld. Dit is een bronpomp van het merk E.M.F. Dordt. Het jaartal is niet bekend, maar deze motor dateert vermoedelijk van de aanpassingen in 1957.

178. Ruimte 020. De westzijde van het vertrek met de luchtbehandelingskanalen die hier forse afmetingen bezitten. In deel 1 wordt het luchtbehandelingssysteem nader toegelicht, aangezien dit systeem betrekking heeft op meerdere ruimtes door de gehele bunker en het verdient om in een bredere context te worden beschreven.

179. Ruimte 020. Detail van de vorige afbeelding met wat vermoedelijk de aandrijfmotor van de luchtbehandeling is. Op de voorgrond is nog net een klein deel van de motor zichtbaar, die dient voor de aandrijving van de luchtbehandeling, de achtergelegen aanzuigventilator.

180. Ruimte 020. De kast van de luchtbehandeling, waarmee de kanalen van de luchtbehandeling geïnspecteerd konden worden, in gesloten toestand.

181. Ruimte 020. De kast van de luchtbehandeling met toegang tot de luchtkanalen in geopende toestand.

182. Ruimte 020. Het inwendige van het kanaal van de vorige afbeelding. De stalen gasdeuren stammen uit de bouwtijd en bieden toegang tot de luchtschachten, wat in feite ruimte 020A is. Op de voorgrond zijn de panelen zichtbaar waarin filters konden worden geplaatst.

183. Ruimte 020. Onder de luchtverversingsinstallatie in het westelijke deel van ruimte 020 is een luik dat toegang geeft tot de kruipruimte van ruimte 020A. Deze kelderruimte diende voor de luchtuitlaat. Na dit luik naar links geeft de kruipruimte toegang tot de aanzuigventilator voor de luchtuitlaat. Voor zover valt na te gaan behoort de doorgang tot de oorspronkelijke opzet. Het stalen luik zal ten tijde van de KO zijn geplaatst.

Ruimte 020A

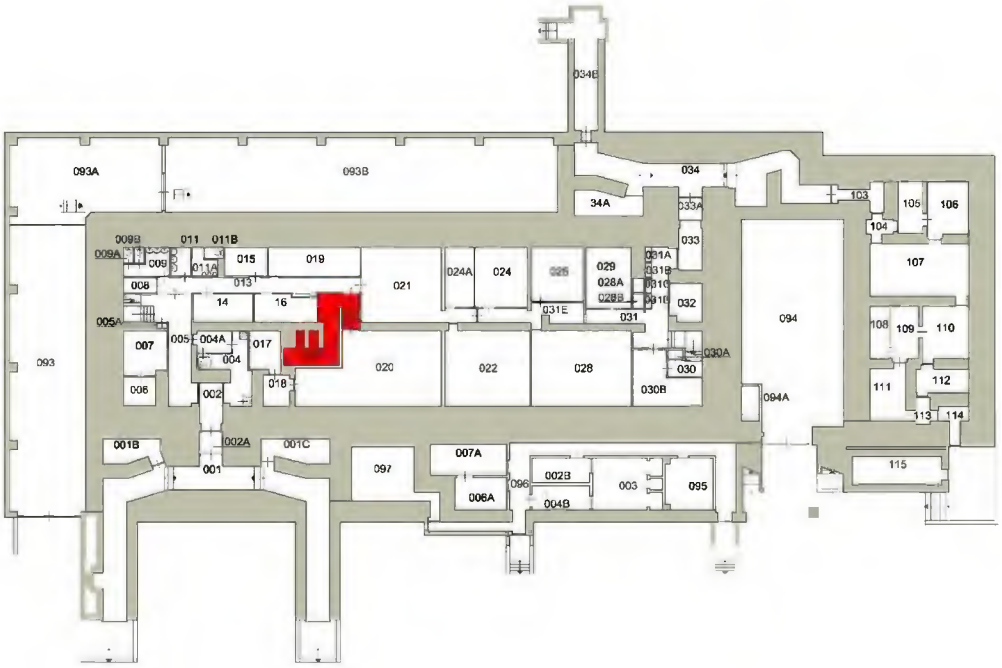

Ruimte 020A vormt de entree tot de machinekamer en de luchtschachten. De ruimte zelf wordt grotendeels in beslag genomen door de luchtbehandelingsinstallatie. De wanden en de zoldering van het vertrek zijn voorzien van pleisterwerk en zijn wit gesausd. De vloer is voorzien van een cementdekvloer.

Deze ruimte bestaat eigenlijk uit twee lagen, namelijk een kruipruimte met de toegang tot de kelderruimte en de luchtschachten, en de daarboven gelegen voorzieningen van het luchtbehandelingskanaal.

Het luchtbehandelingssysteem wordt in Deel 1 in een bredere context nader toegelicht.

184. Ruimte 020A, gezien vanuit de entree in zuidelijke richting met zicht op de deur van de machinekamer. De deur zal in de KO-periode (1948) zijn geplaatst.

185. Ruimte 020A, gezien in noordelijke richting, in de richting van de toegang. Het vloerniveau is verlaagd ten opzichte van de gang, maar het niveau van de machinekamer ligt nog boven dat van de kelder.

186. Ruimte 020A, het noordwestelijke deel. Rechts is nog net een klein deel van de toegangsdeur te zien. Het kozijn is uit de bouwtijd, de dubbele deuren horen bij de aanpassingen van 1948. Links is een deel van het luchtbehandelingssysteem zichtbaar.

187. Ruimte 020A. Het bovenste deel van de luchtbehandelingskanalen die het grootste deel van de ruimte in beslag nemen.

188. De noordelijke kruipgang van ruimte 020A, gezien vanuit de opening in ruimte 020. Dit was onderdeel van het kanaal van de luchtuitlaat voor vieze lucht, welke links richting de luchtuitlaatschacht gaat. Achterin op de afbeelding is een luchtkanaal zichtbaar. Daarvoor liggen verbindingskabels die vanaf ruimte 030 naar de westzijde van de kelderruimte lopen. Dit is een van de drie toegangen tot de kelderruimte.

189. Ruimte 020A, zicht vanuit de ingang tot de kruipruimte. Zicht op de splitsing tussen de beide kruip- of ventilatiegangen. Links is de kwartcirkelvormige geleiderail zichtbaar waarlangs het ventilatieluik kon worden geopend. Het systeem stamt nog uit de bouwtijd, maar het luik is niet meer aanwezig. Dit luik bood waarschijnlijk toegang tot de daarboven gelegen schachten voor luchtinlaat en luchtuitlaat, maar maakt ook luchtcirculatie mogelijk. Zie hiervoor een nadere toelichting van het luchtbehandelingssysteem in Deel 1.

190. Ruimte 020A. De westelijke kruipgang met zicht op het tweede luik, althans waar deze oorspronkelijk zat. Deze opening is nu afgezet met een metalen plaat, maar gaf oorspronkelijk toegang tot de achtergelegen aanzuigventilator en luchtuitlaatschacht. Deze doorgang kon worden dichtgezet om de luchtuitlaat af te sluiten en luchtcirculatie mogelijk te maken.

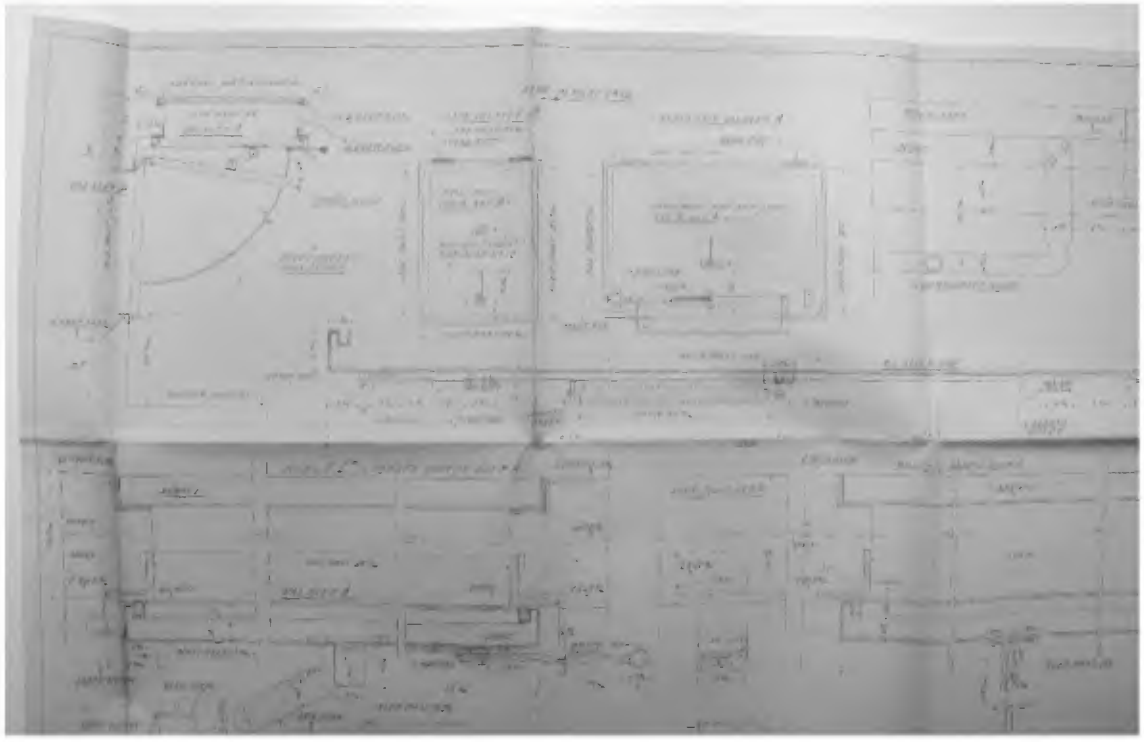

191. Detail van een van de documentatietekeningen die kort na het einde van de WOII van de bunker zijn vervaardigd. Het hier afgebeelde deel geeft de constructie weer van de dubbele kleppen, waarvan de plaats op de vorige twee afbeeldingen te zien is. De beide valluiken waren onderling gekoppeld. De functie van de valluiken wordt toegelicht in deel 1. (Herkomst: NA_23_167_1097)

192. Ruimte 020A. Zicht vanuit de kruipruimte naar de ruimte van waaruit de schachten van luchtinlaat en luchtuitlaat toegankelijk zijn. Het zicht is op de uit de bouwtijd daterende deur die de luchtuitlaatschacht kon afsluiten. Geheel rechts de gasdeur die de luchtinlaat kon afsluiten, en links daarvan de gasdeur die de doorgang tot de luchtuitlaatschacht kon dichtzetten. Deze drie gasdeuren maakten ook de bunker gasdicht in geval dat de zolderverdieping bij een aanval was aangetast, en besmette lucht door de schachten de bunker kon ingaan. In deel 1 wordt het luchtbehandelingssysteem nader toegelicht in een bredere context.

193. Ruimte 020A. Zicht op de gasdeur van de luchtuitlaatschacht. In een oorlogssituatie kon deze ingang in de bunker vanuit de zolderruimte gasdicht worden afgesloten. De afbeelding is genomen vanuit het luik bij de vorige afbeelding. Onder het rooster staat de aanzuigventilator voor luchtuitlaat.

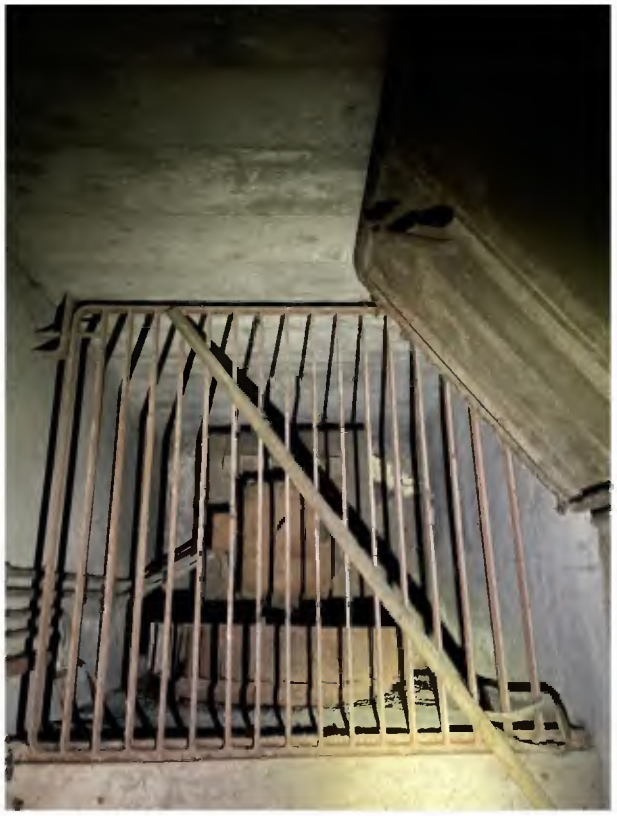

194. Ruimte 020A, zicht van bovenaf op de aanzuigventilator voor de luchtuitlaat. Deze is nu afgezet met een metalen plaat. Zonder deze plaat zou de ventilator de vieze lucht aan kunnen zuigen vanuit de kelderruimte en doorventileren richting de naastgelegen luchtuitlaatschacht.

195. Ruimte 020A, inkijk in noordelijke richting in de luchtuitlaatschacht.

196. Ruimte 020A, zicht naar boven in de luchtuitlaatschacht. Deze schacht gaat naar de zolderruimte, waar die uitkomt in ruimte 201.

197. Ruimte 020A, zicht in noordelijke richting op de luchtinlaatschacht. Dit is de rechter schacht van de twee. Ook deze schacht gaat naar de zolderruimte, waar die uitkomt in ruimte 204. In de schacht zijn panelen zichtbaar voor filters. Links op de afbeelding de gasdeur voor het afsluiten van deze schacht. In een oorlogssituatie kon deze gasdicht worden afgesloten om eventueel besmette lucht vanuit de zolderruimte tegen te houden.

Ruimte 021

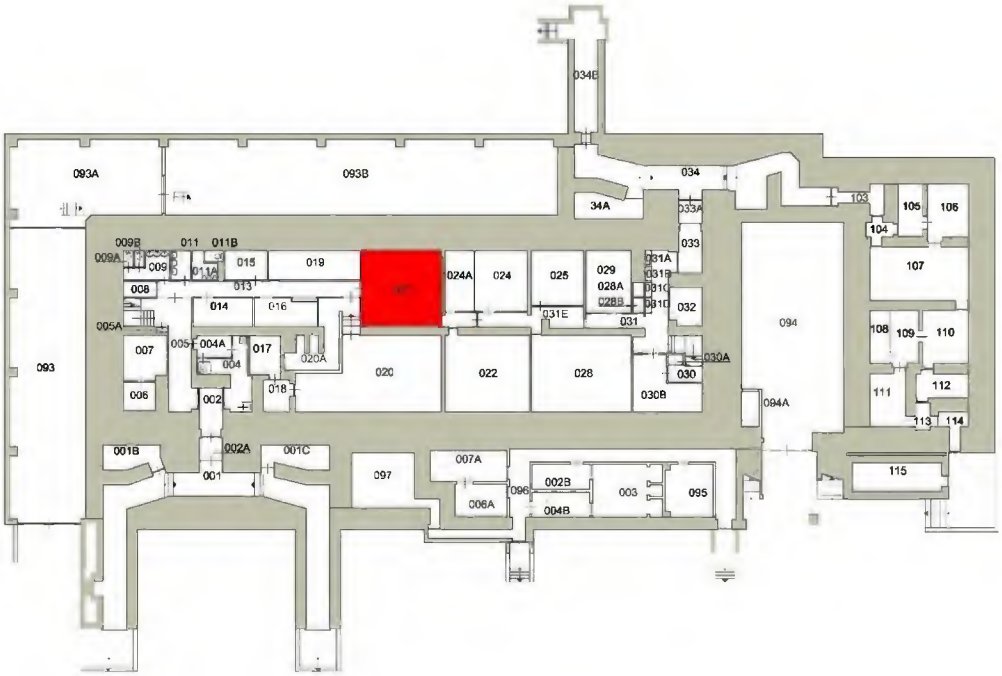

De ruimte is in 1948 tot stand gekomen toen de kleine legeringsruimten in het noordoostelijke deel van de begane grond werden verwijderd om plaats te maken voor vier grotere vertrekken (021, 024, 025 en 029). Daarvoor is de oorspronkelijke structuur van een centrale gang met aan weerszijden legeringsruimten verwijderd. Over de lengte van drie legeringsruimten zijn de wanden volledig verwijderd en zijn de vertrekken samengevoegd tot de huidige ruimte 021. De wanden en het plafond zijn in de KO-periode volledig bekleed met zachtboard. De vloer is voorzien van een linoleumvloer, die vermoedelijk hoort bij de verbouwing van 1948. In 1964 zijn de ruimtes opnieuw ingericht met houten meubilair en gedeeltelijk na 1983 aangepast. In de oostwand is de oorspronkelijke doorgang in de dwarse scheidingsmuur met dubbele gasdeuren dichtgezet en in plaats daarvan is meer zuidelijk een nieuwe doorgang in de wand ingebroken.

198. Ruimte 021. De noordwand met zachtboard plaatmateriaal. De wand maakte dus oorspronkelijk deel uit van drie verschillende manschappenverblijven. Links en rechts zijn doorgeefluiken zichtbaar, die de functie van deze ruimte tijdens de KO als onderdeel van het verbindingscentrum laten zien.

199. De oostwand van ruimte 021. Oorspronkelijk was er in het midden van de wand een doorgang ten behoeve van de oorspronkelijke centrale gang, die hier is weggebroken. In plaats daarvan is de gangdeur rechts gekomen. In ieder geval wordt een van de hier verwijderde gasdeuren nog bewaard in ruimte 080, onder het bunkerdak. De oostwand is overeenkomstig de rest van de wanden met zachtboard afgewerkt. Tegen het plafond is een breed verlaagd deel zichtbaar. Dit deel bevat de luchtbehandelingskanalen voor verse lucht, waarvan een tweetal roosters aan de zijkant zichtbaar zijn. Vanuit die kanalen worden ook de vertrekken van de eerste verdieping van verse lucht voorzien. Dit verlaagde deel bevindt zich op de plaats van de oorspronkelijke middengang. Waar deze gang nog wel aanwezig is, heeft men de installaties in een verlaagd plafond ondergebracht. De witte buis boven langs de oostwand is de verbindingsbuis tussen kast 99B en de grijze koolstoffilters in ruimte 020 (machinekamer). De doorgeefluiken aan de oost- en westzijde zijn gedurende de KO aangebracht, toen deze ruimte werd gebruikt als berichtenkantoor. Hier kwamen alle berichten van het vbdcen GV binnen en werden ze doorgegeven naar andere ruimtes van het verbindingscentrum.

200. Detail van de stopcontacten en de verbindingen aan de oostzijde van ruimte 021.

201. De zuidwand van ruimte 021. De twee kasten met roosters op de vloer zuigen vieze lucht weg uit deze ruimte richting de kelderruimte, waar vandaan deze vuile lucht in het luchtbehandelingssysteem wordt gezogen. Op historische foto's is de houten stootrand niet zichtbaar, wat aangeeft dat deze is aangebracht bij de aanpassingen na 1983. De overige inrichting dateert van circa 1964.

202. De westwand van ruimte 021. De toegang wordt gevormd door de deur in het midden. Die deur is geplaatst toen bij de inrichting van ruimte 021 de middengang hier verdween. Geheel rechts is in de wand een doorgeefluik voor berichten opgenomen, die resteert uit de KO, toen deze ruimten onderdeel waren van het verbindingscentrum. Geheel links is nog een kast met rooster zichtbaar, die vieze lucht afzuigt via de kelderruimte richting het luchtbehandelingssysteem.

Ruimte 022

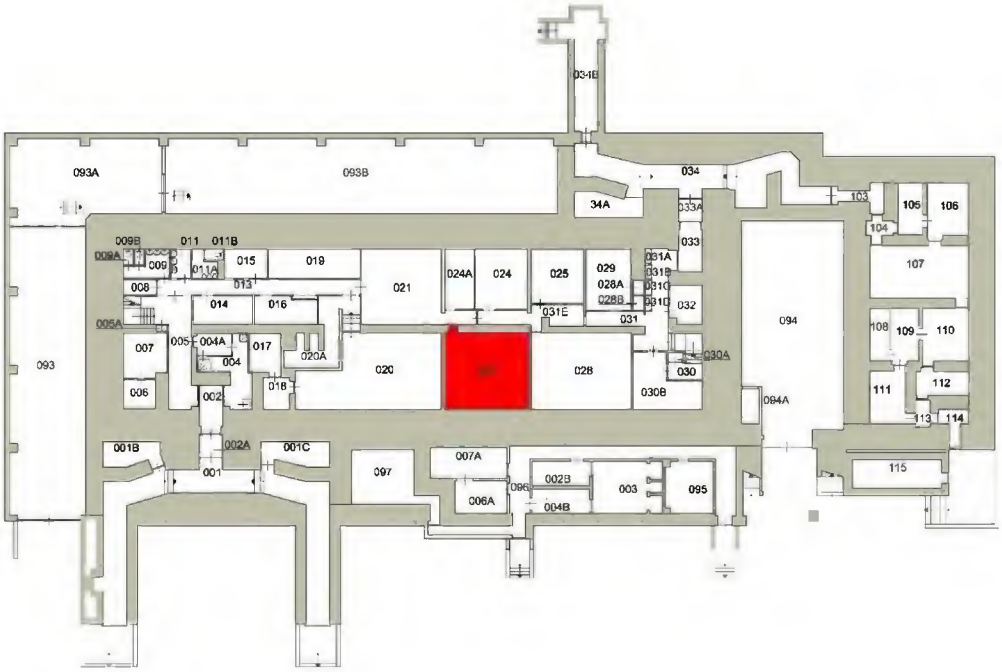

Het vertrek maakte oorspronkelijk deel uit van het verblijf van Seyss-Inquart. Dat verblijf is omstreeks 1948 verdwenen toen daar een nieuwe indeling is gemaakt. Het huidige vertrek is ontstaan door het samenvoegen van een drietal vertrekken tot een groter vertrek. Dit zal verband houden met de behoefte aan grotere vertrekken voor het verbindingscentrum dat hier gedurende de KO was gehuisvest. In eerste instantie werd een leidingkoker, die toen in het midden van het vertrek was komen te staan, nog gehandhaafd, maar deze is bij een latere verbouwing alsnog verwijderd. De huidige inrichting dateert volledig uit de KO-periode. Op de vloer ligt linoleum. De gepleisterde wanden zijn van een houten stootlat op stoelhoogte voorzien. Boven deze lat zijn de wanden bekleed met geluidsabsorberend zachtboard. De zoldering is eveneens voorzien van geluidsabsorberend zachtboard. De inrichting herinnert aan de functie van deze ruimte gedurende de KO als telexruimte.

203. De noordwand van ruimte 022. Links bevindt zich de toegang tot het vertrek. Boven de ingang is het aanvoerkanaal voor verse lucht zichtbaar. De houten stootrand dateert net als in de andere ruimtes op de begane grond van de periode na 1983. De overige inrichting dateert van circa 1964.

204. De oostwand van ruimte 022 met links een verticaal kanaal van de luchtverversing. Aan de bovenzijde van de wand is een kanaal met de inlaatroosters (1964). Het geheel is ten tijd van de KO aangebracht. Anno 2021 zijn meerdere plafondplaten losgeraakt.

205. De zuidwand van ruimte 022. De tafels rechts en links zijn interieuronderdelen van het verbindingscentrum dat hier tot 1983 was gehuisvest.

206. Tafel in ruimte 022. Dit type meubilair is typisch voor het verbindingscentrum dat deze ruimte gebruikte tot 1983.

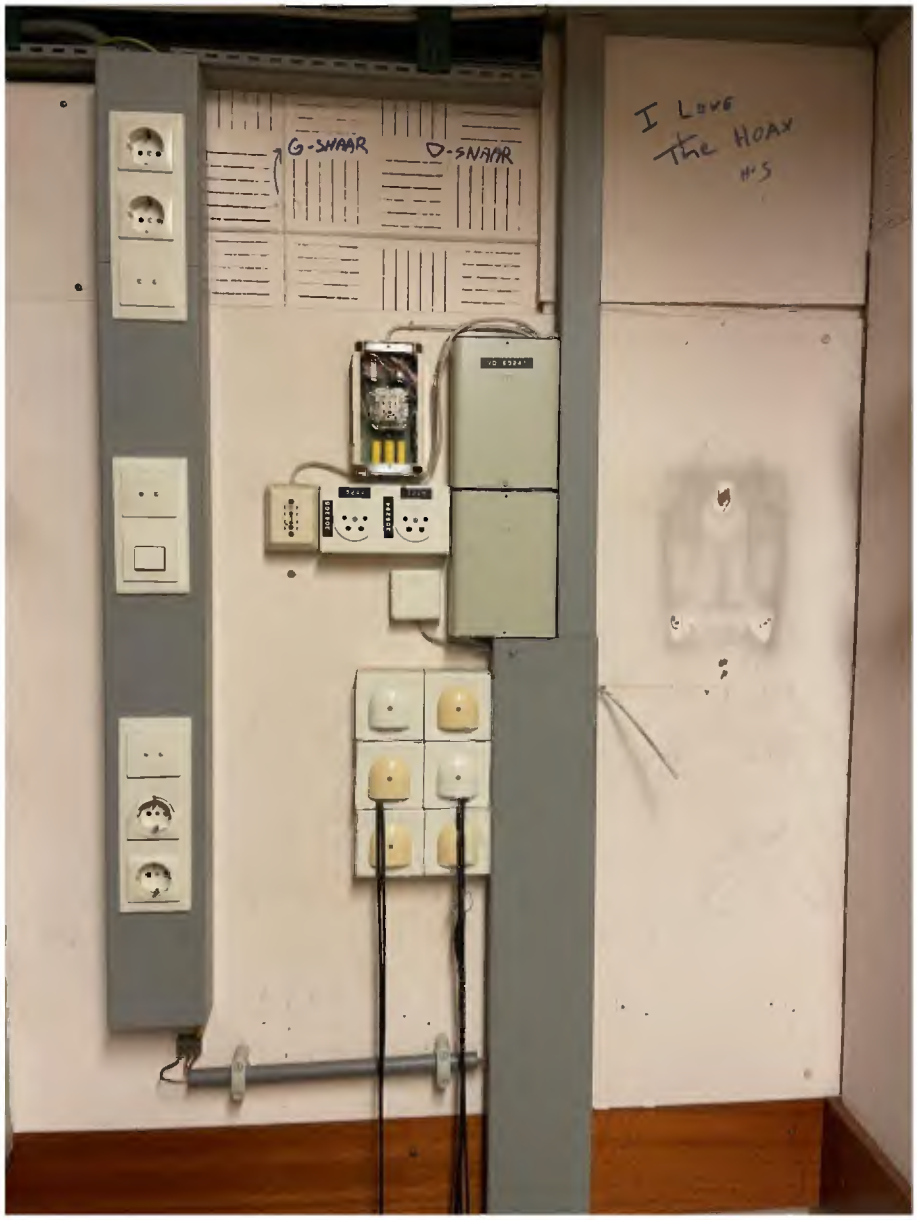

207. Ruimte 022, gezien in westelijke richting. Voorzieningen ten behoeve van de verbindingen.

208. Ruimte 022. De westwand met het langs de bovenzijde aangebrachte kanaal van de luchtbehandeling (1964). Voor de wand staan twee houten werktafels met elektravoorzieningen uit de tijd dat het verbindingscentrum vbdcen GV deze ruimte gebruikte.

209. Ruimte 022. Detail van een beschadiging van het plafond. Zichtbaar is de bevestiging van het zachtboard op latten tegen de zoldering.

Ruimte 024

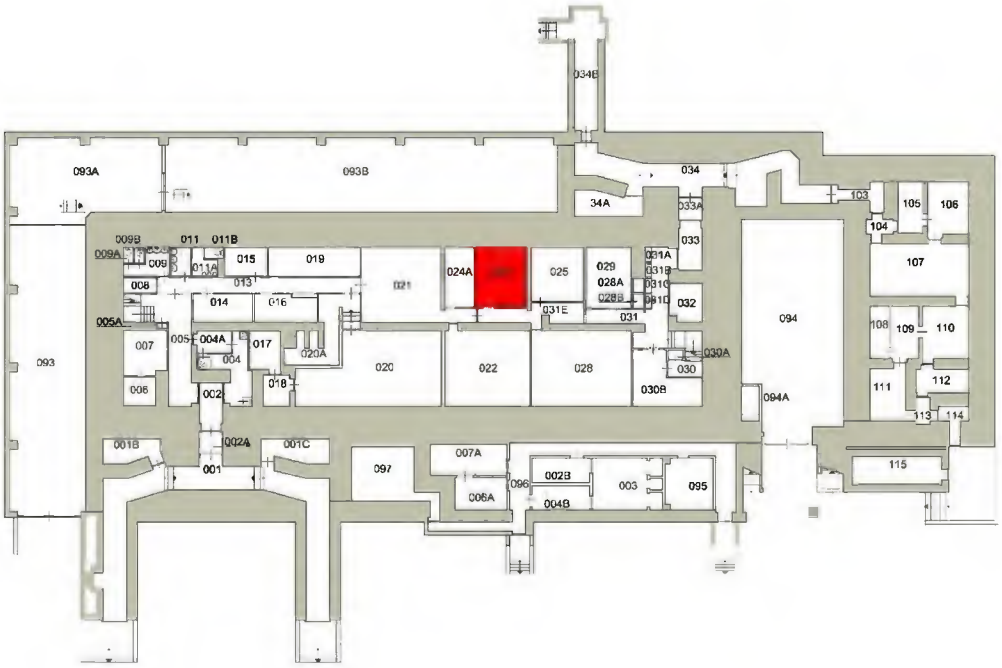

Het vertrek is na WOII (1948) tot stand gekomen door legeringsruimten samen te voegen. Na de verbouwing van omstreeks 1948 vormde ruimte 024 samen met ruimte 024A en de gang aan de zuidzijde één groot vertrek. Na 1983 heeft men de gang en 024A van de ruimte afgescheiden. De wanden en het plafond zijn in de KO-periode volledig bekleed met zachtboard. De vloer is voorzien van een linoleumvloer, die vermoedelijk hoort bij de verbouwing van 1948. In 1964 zijn de ruimtes opnieuw ingericht met houten meubilair en gedeeltelijk na 1983 aangepast.

210. De noordwand van ruimte 024. Tegen de wand zijn elektrakasten en kasten voor telecomverbindingen geplaatst. Deze zullen waarschijnlijk grotendeels dateren van na 1983, toen het verbindingscentrum de bunker had verlaten en de ruimtes zijn aangepast voor de Oorlogsstaf BLS. Geheel rechts staat op de grond een kast met rooster van de luchtbehandelingsinstallatie (1964). Vanuit deze kast werd vieze lucht via de kelderruimte in het luchtbehandelingssysteem gezogen.

211. De oostwand van ruimte 024. Bovenaan is een deel van de beplating verwijderd, waardoor het metselwerk van de scheidingsmuur zichtbaar is. Het metselwerk sluit met een stroomlaag aan tegen de zoldering. De muur behoort bij de verbouwing na 1983 waarbij de huidige indeling tot stand is gekomen. Op de voorgrond staat een werktafel, die vermoedelijk in de jaren '60 is geplaatst als onderdeel van de inrichting van het verbindingscentrum.

212. De zuidwand van ruimte 024 met de toegang tot het vertrek. Deze muur is waarschijnlijk na 1983 aangebracht, om ervoor te zorgen dat men in deze ruimte met meer discretie de berichten met gevoelige of geheime informatie kon verwerken.

213. De westwand van ruimte 024 met aan de boven in beeld het kanaal voor de luchtvoorziening.

214. Detail van het prikbord tegen de westwand, met daarop de tekst "Mobilisatievoorbereiding Koninklijke Landmacht". Dit wijst erop dat deze ruimte na 1983, na het verhuizen van het verbindingscentrum vbdcen GV, nog is gebruikt door de Oorlogsstaf BLS.

Ruimte 024A

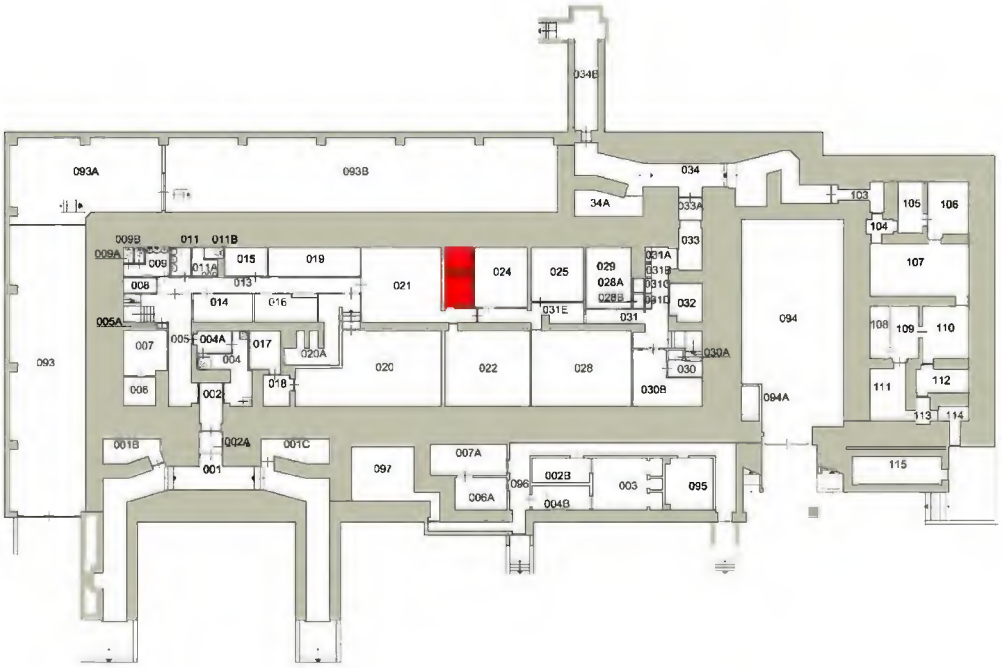

De ruimte heeft zijn huidige omvang gekregen bij de verbouwing van na 1983. Na WOII (1948) is in dit deel van de bunker de indeling met middengang verwijderd en vervangen door de huidige opzet met grote vertrekken. De scheidingsmuur met vertrek 024 is na 1983 aangebracht. Toen het verbindingscentrum vbdcen GV hier gevestigd was, was deze ruimte met ruimte 024 één geheel, inclusief de gang. Het doorgeefluik dateert ook uit de KO. De wanden en de zoldering zijn met zachtboardplaten afgewerkt. De vloer is van linoleum.

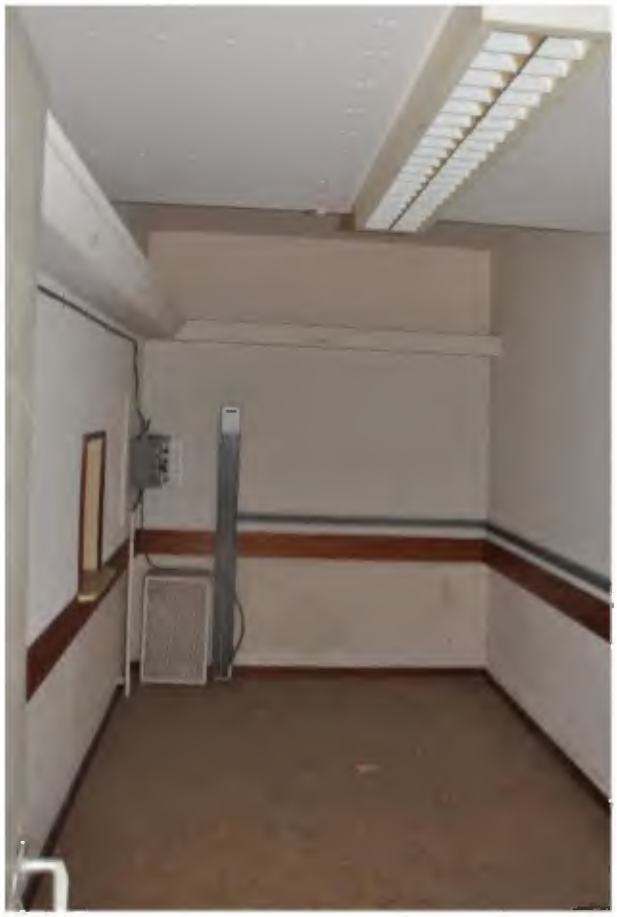

215. Ruimte 024A. Overzicht van de noordwand met links in de westwand een doorgeefluik voor berichten naar ruimte 021. Aan de bovenzijde is een deel van het kanaal voor de luchtbehandeling te zien (1964). Hiertegen is het lichtarmatuur (derde kwart 20ste eeuw) geplaatst. Het kanaal bevindt zich op de plaats waar zich oorspronkelijk de middengang bevond.

216. Ruimte 024A in zuidelijke richting met de toegangsdeur. De planken langs de wanden dienen om beschadiging van het zachtboard door stoelen te voorkomen.

Ruimte 025

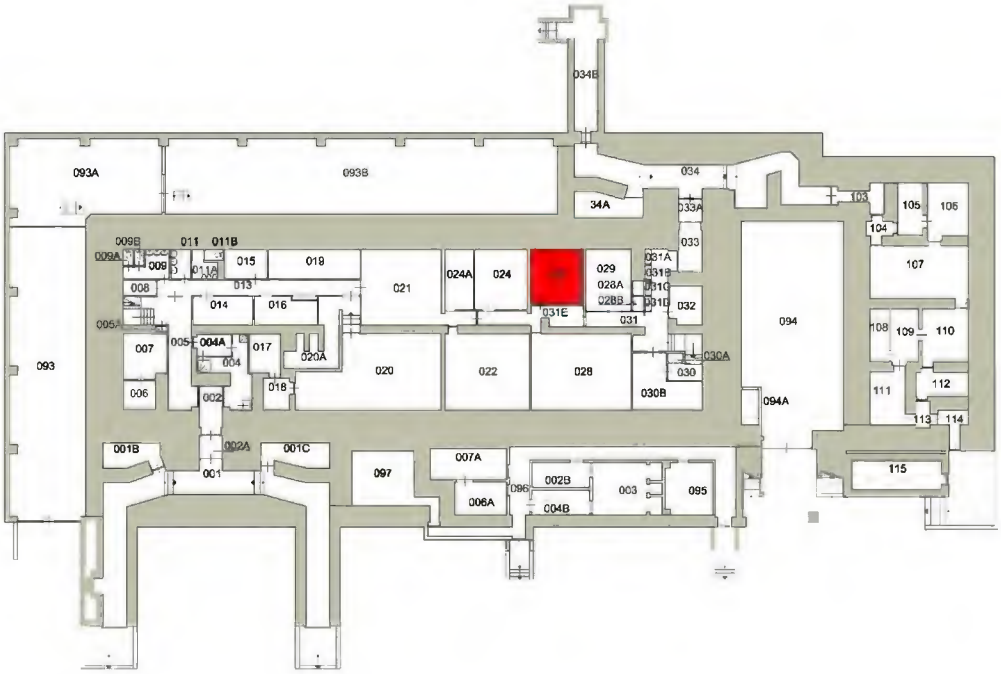

Het vertrek is tot stand gekomen bij de herindeling van dit deel van de bunker in de KO (1948). Voor de huidige ruimte zijn enkele legeringsruimten en één van de beide oorspronkelijke keukens van de hoofdbunker samengevoegd. De wanden en het plafond zijn in de KO-periode volledig bekleed met zachtboard. De vloer is voorzien van een linoleumvloer, die vermoedelijk hoort bij de verbouwing van 1948. In 1964 zijn de ruimtes opnieuw ingericht en gedeeltelijk na 1983 aangepast. Gedurende de KO was de tussenwand tussen dit vertrek en de gang waarschijnlijk niet aanwezig. Deze is na 1983 aangebracht om meer discretie te bieden aan de werkzaamheden in deze ruimte. Opvallend is dat deze ruimte ook wordt beschermd door middel van een metalen gaas in de muren en het plafond. Die voorziening is omstreeks 1970 of eerder tot stand gekomen.

217. De noordwand van ruimte 025, met aan de bovenzijde het kanaal van de luchtbehandeling. Tegen de wand zijn elektravoorzieningen en een telefoon gemonteerd.

218. Ruimte 025. De oostwand met werktafel.

219. Ruimte 025. De zuidwand met de toegang tot het vertrek. Deur en wand zijn na 1983 aangebracht. In tegenstelling tot de vertrekken ten westen van 025 is hier geen luchtbehandelingskanaal aangebracht op de plaats waar zich oorspronkelijk de middengang bevond. In plaats daarvan is langs de west- en noordwand een kanaal aangebracht. Rechtsboven is een klein deel van het kanaal langs de westwand zichtbaar.

220. Ruimte 025. De westwand (links) met een van de tafels, waarop apparatuur was geplaatst.

221. Het telexapparaat in ruimte 025. Dit communicatieapparaat werd gebruikt in het verbindingscentrum gedurende de KO. Daarmee is dit een zeer typerend interieurstuk van de bunker.

222. Ruimte 025. Op verschillenden plekken in ruimte 025 is recent de bovenste laag van de wand (het zachtboard) weggehaald. Daaronder is een gaas zichtbaar. Alleen rondom ruimte 025, inclusief het gedeelte gang 031E, is dit aangebracht. Dit is waarschijnlijk ter bescherming omstreeks 1970 of eerder aangebracht, ter afscherming voor het cryptografisch beveiligde verbindingssysteem van de gebruiker van deze ruimte.

Ruimte 028

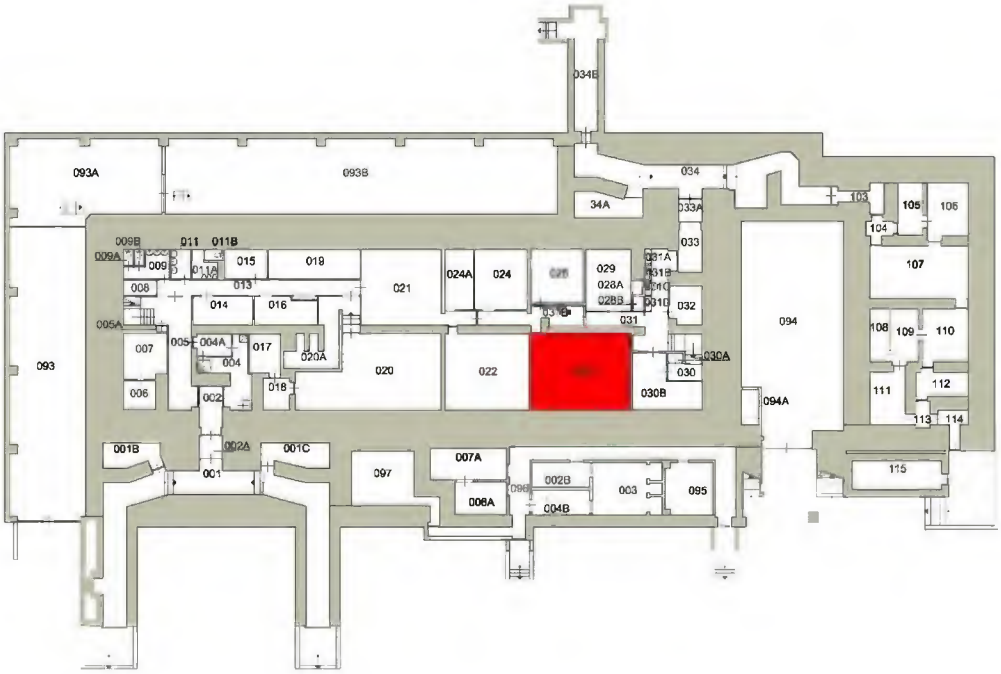

Het vertrek maakte oorspronkelijk deel uit van het appartement van Seyss-Inquart. Na WOII is de indeling van dat appartement gesloopt en is de vrijgekomen ruimte onderverdeeld in de vertrekken 022 en 028. Sporen van het oorspronkelijke gebruik zijn vrijwel volledig verdwenen. Het parket dat in de twee grote vertrekken aanwezig was, is na WOII verwijderd. Wel zijn bij een paar deuropeningen de oorspronkelijke eikenhouten onderdorpels nog aanwezig. Ook is de authentieke wandafwerking van gepleisterde houtwolcementplaten (Heraklith-platen) nog aanwezig. Of er nog andere sporen aanwezig zijn, kan niet worden vastgesteld, aangezien ruimte 028 vrijwel volledig in beslag wordt genomen door een moderne installatie een ten behoeve van telecommunicatie, een zogeheten kooi van Faraday.

Na WOII is deze ruimte in gebruik geweest als onbemande geautomatiseerde telefooncentrale van de PTT. Daarvoor is deze ruimte is een logische locatie, omdat de verbindingen (telefoonlijnen, telexlijnen, e.d.) uitkomen in de nabijgelegen ruimte 030. Pas aan het begin van de jaren ’90 is in ruimte 028de genoemde kooi van Faraday gebouwd ter beveiliging van de vele verbindingen in het vertrek en ten gevolge van nieuwe NAVO-eisen.

Deze gelaagdheid van drie periodes (WOII, KO en na de KO) is nog zichtbaar in deze ruimte.

223. Ruimte 028. Zicht op een klein deel van de noordwand. De foto is van het gedeelte direct ten oosten van de deur, waarvan geheel links een klein deel van het kozijn zichtbaar is. Door de kooi van Faraday (rechts op de foto) is het niet mogelijk om een groter deel van de muur te onderzoeken. De muur bestaat, net als alle andere in de Duitse periode tot stand gekomen scheidingsmuren, uit porisostenen, waar ter plaatse van het appartement houtwolcementplaten (Heraklith-platen) tegen zijn geplaatst, met daarop pleisterwerk. De hwc-platen zijn alleen bij het appartement toegepast. In het pleisterwerk is een aftekening van wandtegels zichtbaar, behorend bij de toiletruimten die gedurende WOII en KO in de noordwesthoek van deze ruimte aanwezig waren. Tevens is een gietijzeren rioleringsbuis zichtbaar. Deze zal hebben behoord bij het appartement op de eerste verdieping.

224. Ruimte 028. Het onderste deel van het zichtbare deel van de noordwand. Links is de specie van de verwijderde tegels van de toiletruimte nog zichtbaar. De vloer is als magnesietvloer uitgevoerd. Aangezien hier geen sporen van verwijderde tussenwanden zichtbaar zijn, zal de vloer zijn aangebracht nadat het appartement was ontmanteld.

225. Ruimte 028, de westwand vanuit de noordwestelijke toegang. Rechts is het kozijn van deze toegang zichtbaar. Op de wand zijn meerdere lagen tegelwerk over elkaar aangebracht. Dit is niet goed vast te leggen op een foto. Mogelijk is de onderste laag een overblijfselen van het sanitair van het appartement van Seyss-Inquart, dus uit de bouwtijd. De bovenste laag is zeer waarschijnlijk een overblijfselen van de toiletten die hier gedurende de KO hebben gezeten en die begin jaren '90 zijn verwijderd ten behoeve van de kooi van Faraday.

226. Ruimte 028. De deuropening in de noordwand vanuit de gang gezien. In tegenstelling tot andere deuropeningen is hier een eikenhouten onderdorpel toegepast. Dit duidt op een luxere afwerking dan elders in de bunker. Boven in beeld is de kooi van Faraday zichtbaar.

227. De oostelijke toegangsdeur tot ruimte 028. De rode spetters zijn van paintballballetjes die na 2013 tijdens politieoefeningen deze deur hebben aangetast (evenals het oostelijke trappenhuis). Opvallend is hier het bordje 'telefooncentrale', wat wijst op de functie van ruimte 028 gedurende de KO als telefooncentrale van de oorlogsstraf BLS. Meer specifiek was in ruimte 028 de Oorlogs Militaire Eind Centrale (OMEC) gevestigd en deze werd bemand door personeel van de A-compagnie. De OMEC's vormden samen een handbediend telefoonsysteem dat als reserve diende voor het geautomatiseerd telefoonsysteem MDTN.

228. Het meest oostelijke deel van ruimte 028. Links de oostwand van het vertrek en rechts de kooi van Faraday. De oostwand is met zachtboard afgewerkt, Aan de bovenzijde is het met stucwerk afgewerkte plafond zichtbaar. Het stucwerk is tegen de gewapend betonnen tussenvloer aangebracht.

Op de voorgrond staat een sleutelkast. Hierin hingen sleutels van de bunkerruimtes. De sleutelkast is niet meer compleet. Gek genoeg is dit een logische plek voor deze sleutelkast. Vanaf begin jaren '90 werd de bunker met name nog gebruikt ten behoeve van de (beveiligde) verbindingen die hier lagen en door de oorlogsstaf, die tijdens een oorlogssituatie de bunker zou gebruiken. Er was er geen permanente bemanning meer in de bunker aanwezig. Met name monteurs kwamen nog met regelmaat in de bunker om onderhoud te plegen in voornamelijk ruimte 020, 028 en 030.

Achter de sleutelkast staat het koelsysteem van de kooi van Faraday.

229. Ruimte 028. Detail van de zoldering. De betonnen vloer is voorzien van een gestucte en wit gesausde afwerking. Na WOII is hiertegen een plafond van zachtboardplaten aangebracht. De kooi van Faraday rechts op de foto belemmert de mogelijkheid om de sporen van de verdwenen onderverdeling nader te onderzoeken.

230. Ruimte 028, de oostwand. Detail van de muur op een plaats waar ten behoeve van moderne telecommunicatieleidingen een doorbraak in het metselwerk is gemaakt, waardoor er zicht is op de wandopbouw. De kern van de muur bestaat uit porisostenen. Hiertegen zijn aan weerszijden houtwolcementplaten (Heraklithplaten) aangebracht. Vervolgens is het houtwolcement van een laag pleisterwerk voorzien. In de KO-periode heeft men zachtboard tegen de muren aangebracht, wat verwijst naar de functie van deze ruimte gedurende de KO als telefooncentrale. Vermoedelijk omstreeks '91/'92, dus na de KO, zijn houten regels tegen het zachtboard geplaatst ten behoeve van een beplating.

231. Ruimte 028. Detail van de doorbraak op de vorige afbeelding. Op de muur van porisostenen is eerst een raap- of pleisterlaag aangebracht alvorens de houtwolcementplaten aan te brengen. Die platen zijn vervolgens gepleisterd. Het beschadigde zachtboard dat hier na WOII op is bevestigd, is goed herkenbaar, evenals de latere regels met beplating.

232. Ruimte 028. Detail van de vloer op een plaats waar een gat ten behoeve van kabels is geboord. De vloer bestaat uit gewapend beton met daarop een magnesietvloer. Dat is een vloer met gemalen magnesiet (magnesiumchloride) als bindmiddel en zand, zaagsel, houtvezels of marmermeel als vulmiddel en eventueel toegevoegde kleurstof. Zoals al is vastgesteld (zie afbeelding 224) dateert de vloer niet uit de bouwtijd van de bunker, maar uit de KO-periode.

Het gat in de vloer heeft met de inbouw van de kooi van Faraday geen functie meer. Gedurende de KO werd ruimte 028 waarschijnlijk gebruikt als telefooncentrale voor de oorlogsstraf BLS, specifiek als OMEC. De toegangsdeur van ruimte 028 laat dit zien. Dit gat fungeerde waarschijnlijk voor het leggen van de verbindingskabels direct de kelderruimte in, waar de verbindingen de bunker konden verlaten.

233. Ruimte 028. Detail van de onderdorpel in de deuropening naar de gang (ruimte 031). De onderdorpel (bouwtijd) is van eikenhout en wijkt daarmee af ten opzichte van wat elders in de bunker is toegepast.

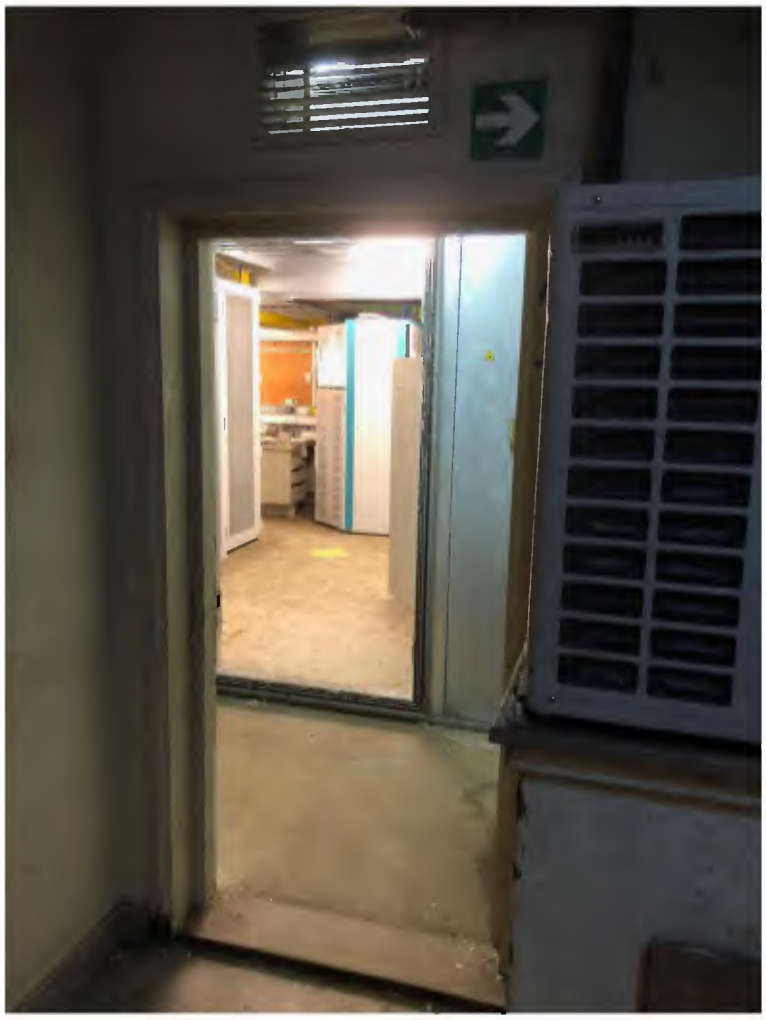

234. Ruimte 028, gezien in westelijke richting vanuit gangruimte 031. Tevens een inkijk in de kooi van Faraday. De serverkasten zijn hier goed zichtbaar, met op de achtergrond een bureau. Rechts op de foto, nog in ruimte 031, staat de airconditioning die de ruimte koel dient te houden. De kooi van Faraday en de serverkasten vereisen een stabiel en krachtig koelsysteem.

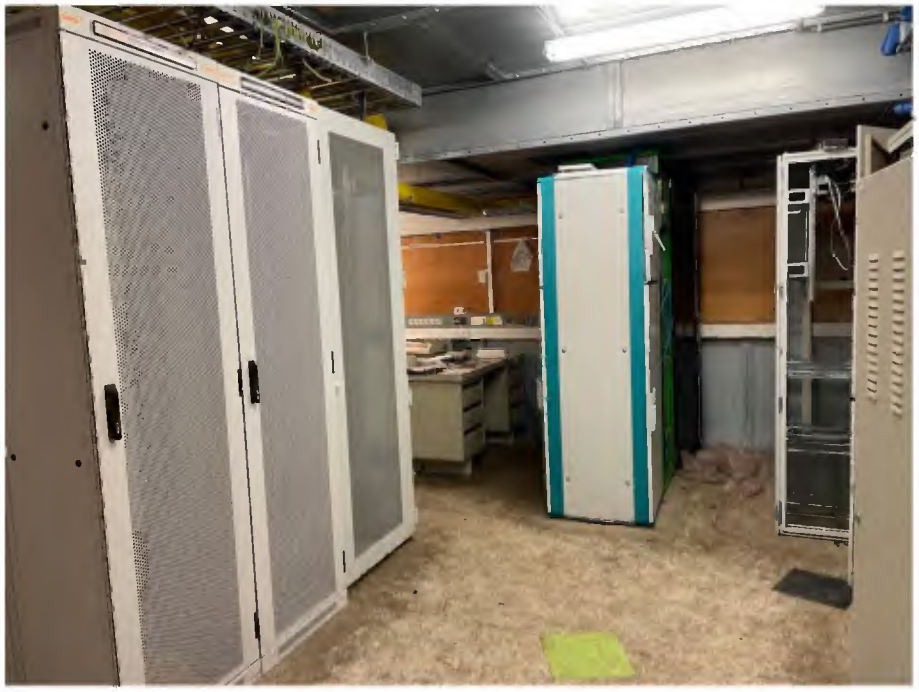

235. Ruimte 028. Inkijkje in de kooi van Faraday in westelijke richting. De kooi staat vol met serverkasten. Links achterin, tegen de zuidwestkant staat een bureau voor de onderhoudsmonteur, de enige persoon die de kooi van Faraday en ruimte 028 betrad.

236. Ruimte 028. Het bureau in westelijke richting, in de kooi van Faraday. Aan de rechterkant staan enkele serverkasten die thans leeg zijn.

237. Ruimte 028, in noordelijke richting. Links is de westelijke wand van de kooi van Faraday zichtbaar. De serverkasten zijn thans leeg.

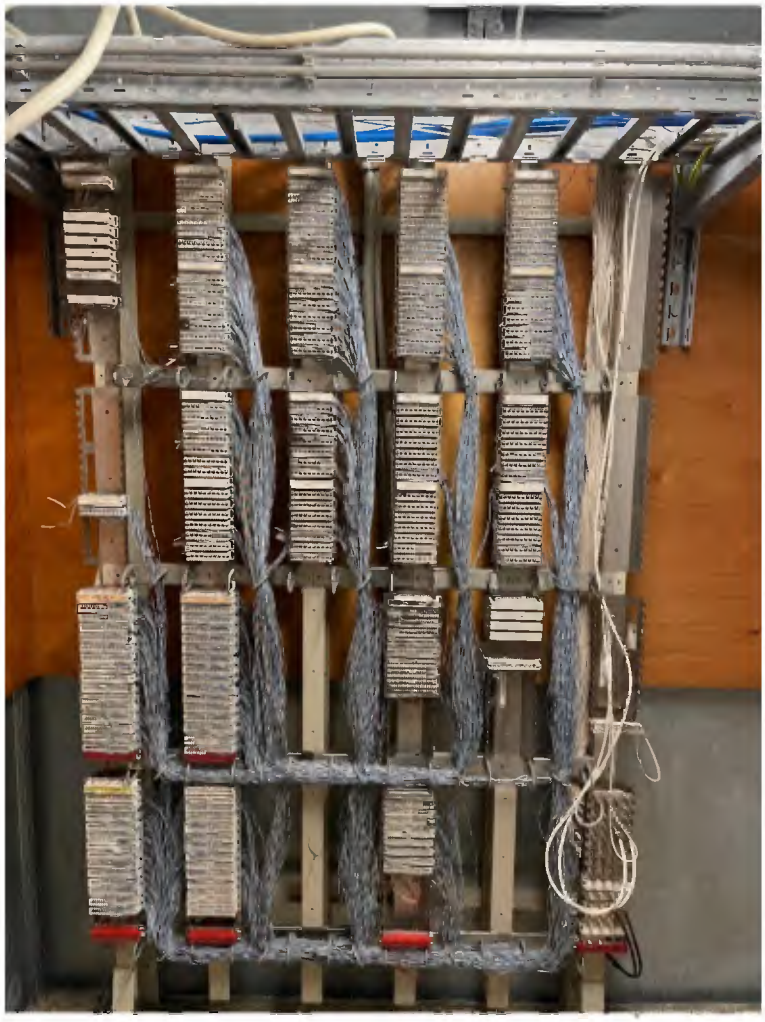

238. Ruimte 028. De zuidwand van de kooi van Faraday met schakelkasten voor telefoon- en telexverbindingen. Bovenin een kabelgoot.

239. Ruimte 028. de noordwand in de kooi van Faraday. De serverkasten voor NAFIN-apparatuur, thans leeg. Het Netherlands Armed Forces Integrated Netwerk (NAFIN) is een glasvezelnetwerk van Defensie dat alle belangrijke locaties in Nederland met elkaar verbindt, en daarom ook deze bunker.

Rechtsboven een rood NAFIN-stopcontact. Deze was waarschijnlijk specifiek voor NAFIN-apparatuur, met daarom ook een aparte stoppenkast/schakelkast in de machinekamer (zie ruimte 020) om in een stabiele stroomvoorziening te voorzien.

240. Ruimte 028. De oostwand in de kooi van Faraday waar de kabels de kooi verlaten.

241. Ruimte 028, oostzijde, buiten de kooi van Faraday, gezien naar het westen. Het koelsysteem bevindt zich aan de oostzijde van de kooi van Faraday. In beeld de instructiekaart van het koelsysteem, met een controlesticker uit 2007.

Ruimte 029

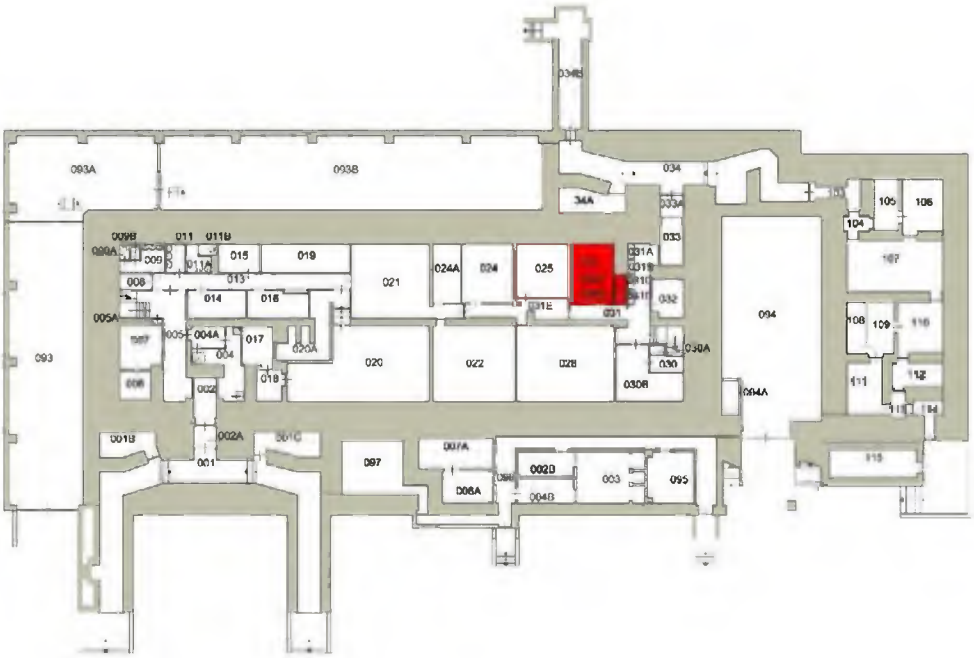

Het vertrek is ingericht in het deel van de begane grondwaar oorspronkelijk legeringsvertrekken aan een centrale middengang lagen. De wanden en het plafond zijn in de KO-periode volledig bekleed met zachtboard. De vloer is voorzien van een linoleumvloer, die vermoedelijk hoort bij de verbouwing van 1948. In 1964 zijn de ruimtes opnieuw ingericht en gedeeltelijk na 1983 aangepast.

242. Ruimte 029, gezien naar het noorden. De beide vaste kasten met roosters aan de onderzijde behoren bij de luchtverversingsinstallatie en dienen voor de afvoer van lucht via de kelderruimte naar de rest van het luchtbehandelingssysteem. Langs de noord- en westzijde lopen langs het plafond eveneens luchtverversingsleidingen (toevoer). Deze zijn waarschijnlijk van recentere datum. Rechts is halverwege de hoogte van de wand een van de overdrukventielen zichtbaar (uit WOII). Deze is op de foto's uit 1975 (zie Deel I) niet zichtbaar. De luchtklok is later (terug)geplaatst. De reden is niet bekend, wellicht om handmatig de ventilatie te regelen omdat de ventilatie in de jaren '60 en '70 als "muf" wordt omschreven.

243. Ruimte 029. Het zuidelijke deel van de oostwand met inbouwkasten. De linker dagkant van inbouwkasten geeft de plaats aan waar de noordzijde van de oorspronkelijke middengang lag. De inbouwkasten zelf zijn in 1964 (bouwtekening) geplaatst.

244. Ruimte 029. De zuidwand met de toegangsdeur. In de wand is een tweetal ventilatieroosters van de luchtverversing (toevoer) opgenomen. Rechts naast de deur is een elektrakast (tweede helft 20ste eeuw) tegen de wand bevestigd.

245. Ruimte 029. Overzicht van de westwand, met links voorzieningen voor telefoon en elektra. Een klein deel van het zachtboardplafond is verwijderd, waardoor er zicht is op de oorspronkelijke plafondafwerking.

Ruimte 030

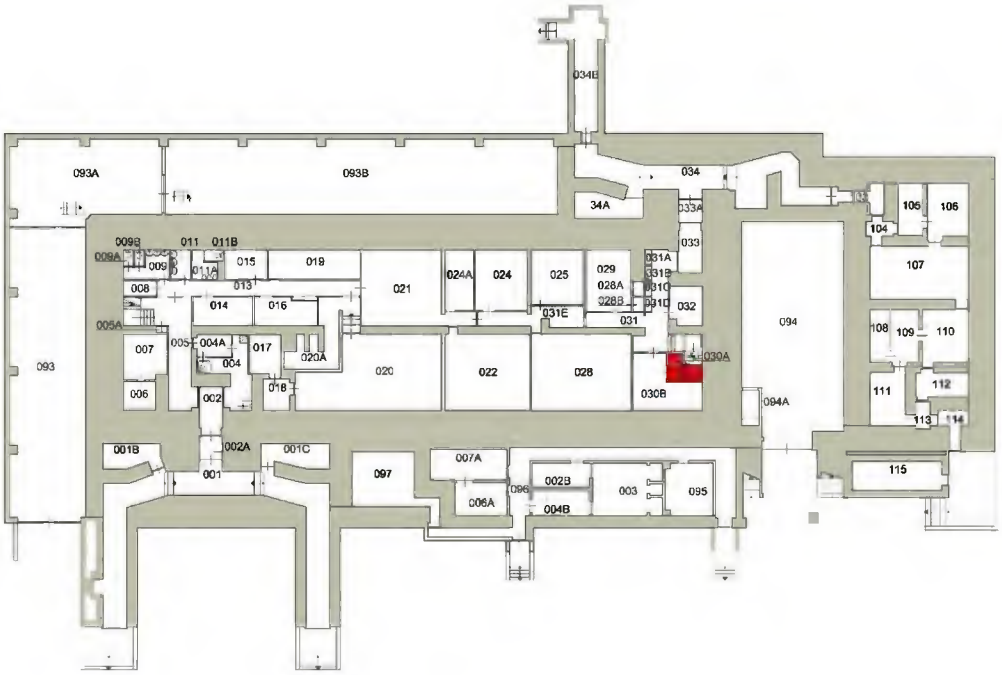

Deze kleine ruimte is ingericht onder de trap naar de tussenverdieping en bevat tevens een van de drie toegangen tot de lage kelderruimten. Tegen de zuidzijde van het vertrek zijn kabelverbindingen aangebracht, die het grootste deel van de wand aan het zicht onttrekken. Deze kabels staan in verbinding met de schakelkasten in ruimte 030B. De beide kozijnen zijn nog oorspronkelijk. De deuren zijn echter in de KO-periode vervangen. De vloer is voorzien van een terrazzovloer, die stamt nog uit de bouwtijd.

246. Ruimte 030. Zuidzijde van het vertrek met de kabelverbindingen die dateren uit de KO. De blauwe kabels zijn nieuw, de grijze kabels zijn ouder. De kabels gaan van hier naar de verbindingskasten in ruimte 030B. De kabels komen omhoog uit de kelderruimte, waar ze in alle richtingen uitwaaieren.

247. Ruimte 030, in zuidelijke richting. Detail van enkele kabelhouders met afkortingen die verwijzen naar de verschillende verbindingen.

248. Ruimte 030. De doorgang die toegang geeft tot de lage kelderruimte. Rechts een klimtrap.

Ruimte 030B

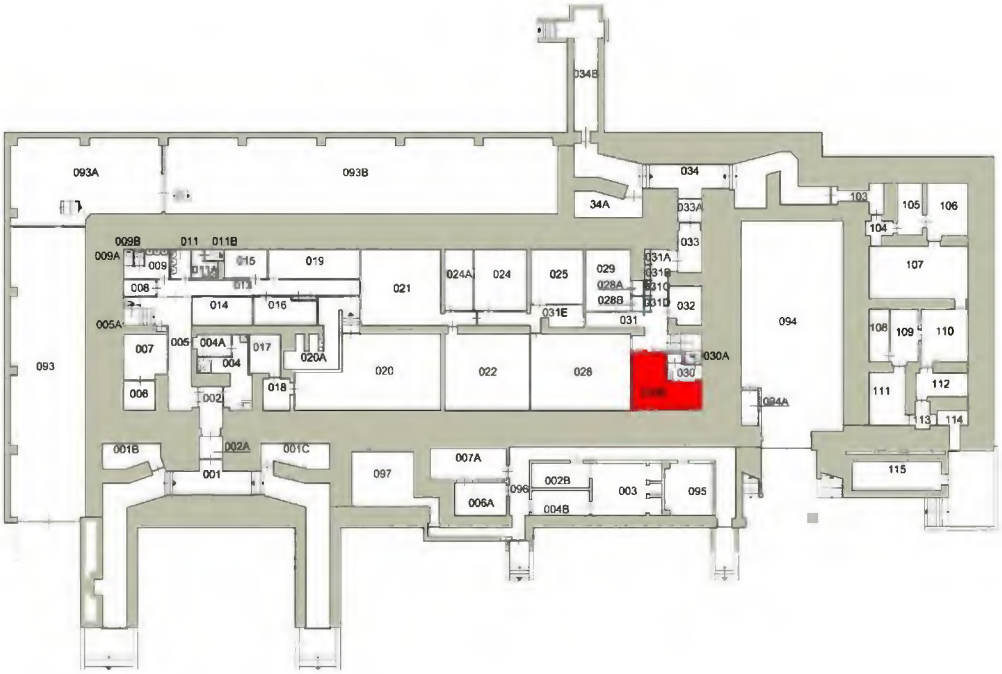

Het vertrek maakte oorspronkelijk deel uit van het appartement van Seyss-Inquart op de begane grond. Dit is onder andere nog te zien aan de wandafwerking met gepleisterde Heraklith-platen (houtwolcementplaten). Het vertrek was tijdens KO in gebruik voor de schakelkasten van kabelverbindingen die naar en vanaf de bunker waren gelegd. Vanwege deze installatie, die het grootste deel van de wanden afdekt, is het niet mogelijk om de achterwand van de ruimte goed te onderzoeken. De vloer is voorzien van een magnesietvloer, die vermoedelijk in de KO is aangebracht.

249. Deur naar ruimte 030B, gezien vanuit de gang ruimte 031. Het bordje 'Schakelkamer' verwijst naar de functie, de vele schakelaars. Momenteel staan hier namelijk schakelkasten. De onderhoudsmonteur had toegang tot deze ruimte. De sleutel tot deze ruimte was volgens de notitie op de deur verkrijgbaar bij de wachtcommandant van de Koninklijke Marechaussee, in het wachthuisje voor de bunker.

250. Ruimte 030B, zicht op de westwand met schakelkasten van vermoedelijke telefoon en/of telexverbindingen. Op de voorgrond een stoel, tafel en radio. Het is niet bekend waarom de radio hier op deze manier is tentoongesteld. Deze heeft hier namelijk geen functie.

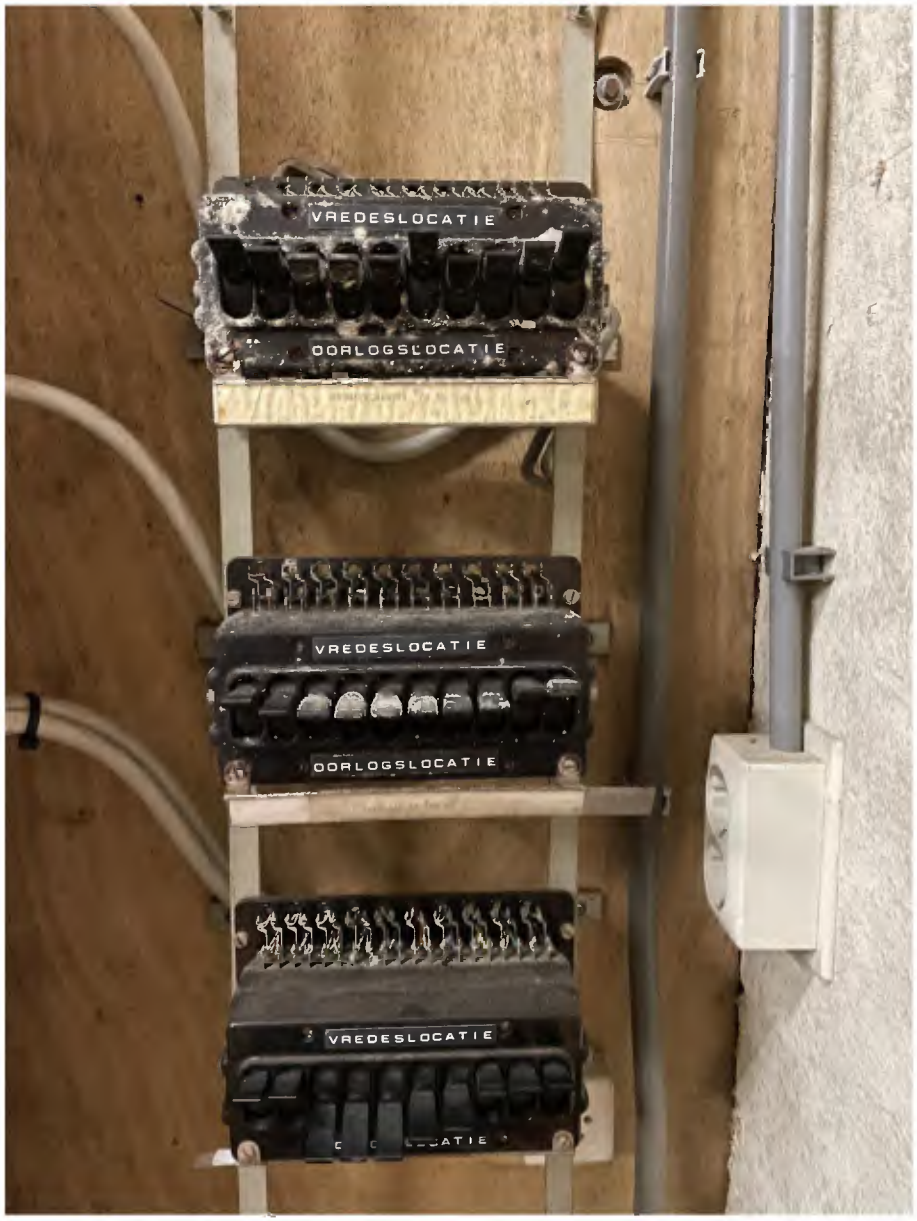

251. Ruimte 030B, zicht op de westelijke wand direct naast de entreedeur. Rechts is de noordwand van ruimte 030B zichtbaar. Verschillende schakelaars konden hier worden omgezet van de functie `vredeslocatie' naar de functie `oorlogslocatie'. De functie 'oorlogslocatie' werd waarschijnlijk gebruikt tijdens oefeningen en in een oorlogssituatie. Een uniek interieurstuk.

252. Ruimte 030B. De zuidwand met schakelkasten. Na 1983, toen het verbindingscentrum was verhuisd naar de Frederikkazerne, is de bunker een communicatieknooppunt geweest. De schakelkasten herinneren aan dit latere gebruik.

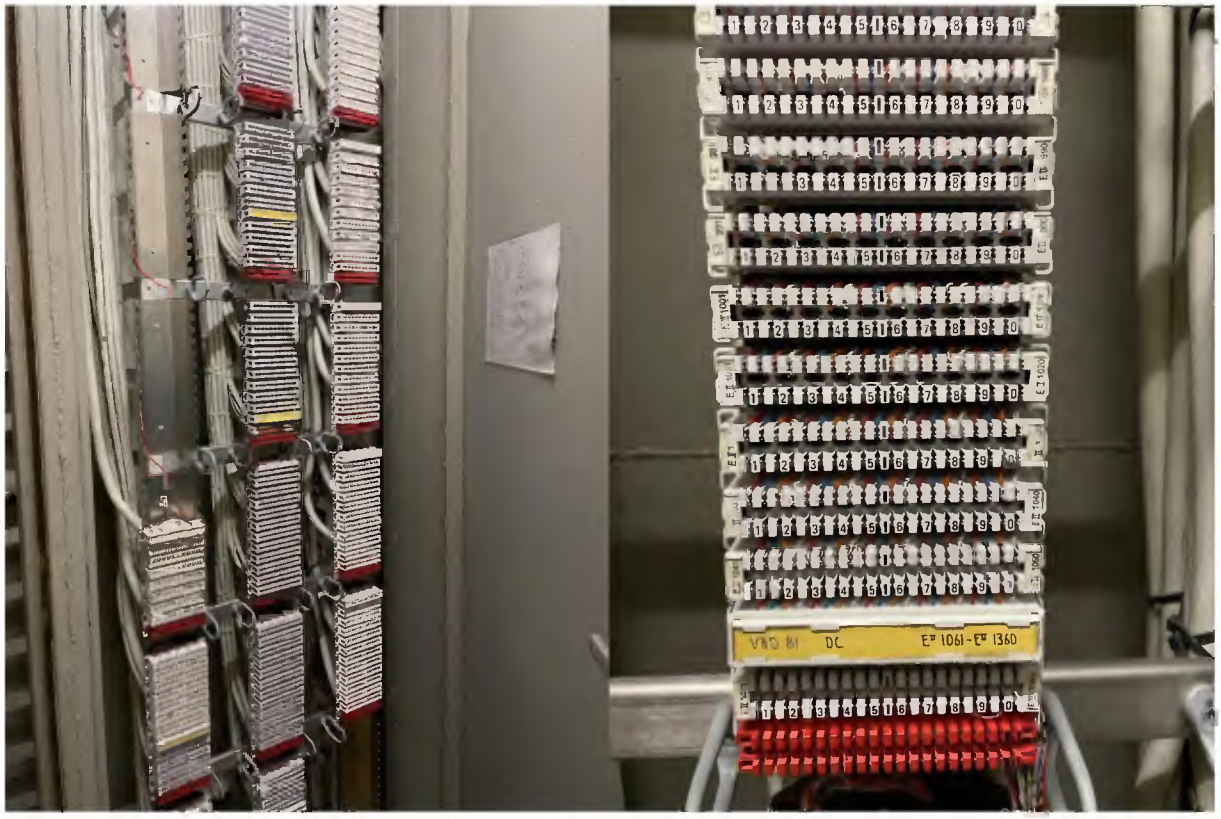

253. Ruimte 030B. Inkijkjes in de schakelkasten. Hier zijn de verschillende verbindingen (telefoon- en telexverbindingen) zichtbaar van het communicatieknooppunt in de bunker.

254. Ruimte 030B. In deze ruimte staat een toegangsdeur van het verbindingscentrum. Dit was waarschijnlijk de tussendeur in de gang van ruimte 031 richting 031E. Deze deur heeft aan de binnenkant een drukbar, aangezien de deur ook de doorgang is naar de nooduitgang. Aan de buitenzijde ontbreekt de deurklink. In het verbindingscentrum werden geheime berichten ontvangen. Toen deze deur in gebruik was, was dit blijkbaar geen ingang naar het verbindingscentrum.

Ruimte 031

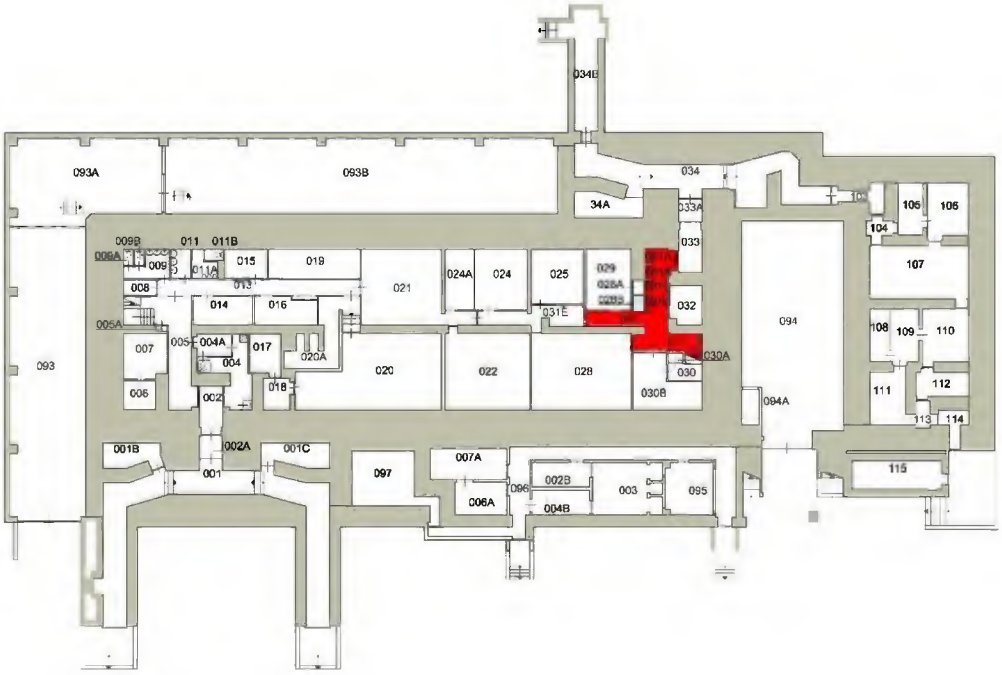

Deze gangruimte verbindt de toegang van de bunker aan de noordzijde met de verdiepingstrap en de west-oost aangelegde gang. Het oostelijke deel van de gang en het trappenhuis dateren nog uit de bouwtijd, waarbij in 1963/1964 tegen de westwand de voorraadkasten 031A t/m 31D zijn geplaatst. Het westelijke deel behoort bij de inrichting zoals deze ten tijde van de KO tot stand is gekomen. De wanden van het vertrek zijn gepleisterd en gesausd (meerdere lagen). De oorspronkelijke afwerking met eventuele teksten en dergelijke kunnen nog behouden zijn. De zoldering bestaat uit gewapend beton, dat gestuct is.

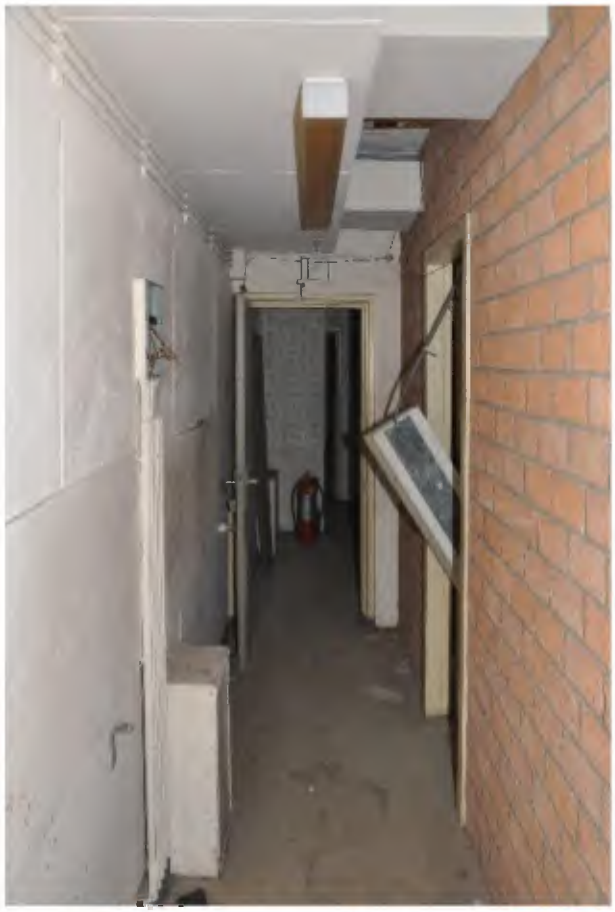

255. Ruimte 031. Het oostelijke deel van de gang naar het westen. De scheidingswand met ruimte 029 (noordwand) is als schoonmetselwerk van porisostenen opgetrokken. Deze wand is na 1983 aangebracht. Links (zuidwand) de betonnen wand, die de bunker in de lengte onderverdeelt. Het bovenste deel ervan is bekleed met zachtboardplaten.

256. Ruimte 031. De west-oostgang gezien naar het oosten. Aan de bovenzijde is het kanaal voor de luchtverversing te zien, met twee aftakkingen naar het noorden (ruimte 029) van verse lucht te voorzien. Tussen beide kanalen is een deel van het zachtboardplafond verwijderd. Dit is de plaats waar de volgende foto is genomen.

257. Plafond ruimte 031 (detail van de vorige afbeelding). Het zachtboardplafond is hier deels verwijderd, waardoor er zicht is op de uit de bouwtijd daterende afwerking. In het op het plafond aangebrachte pleisterwerk is bij A een herstelling zichtbaar. Dit is de plaats waar een van de scheidingswanden van de oorspronkelijke legeringsvertrekken stond.

258. Ruimte 031. Oorspronkelijke gang naar de luchtsluis aan de noordzijde van de bunker, gezien in noordelijke richting. Aan het einde van de gang bevindt zich rechts de gassluis (de deuren zijn hier net niet zichtbaar), met ernaast het overdrukventiel. Oorspronkelijk was de gang hier breder. In 1963/1964 is links (westzijde) een deel van de gang afgescheiden ten behoeve van een viertal inbouwkasten. Tijdens de KO was in deze kasten voorraad beschikbaar voor het vbdcen GV.

259. Ruimte 031. Het noord-zuid georiënteerde deel van de gang, gezien naar het zuiden. Rechts de in 1963/1964 toegevoegde kastenwand. Aan het einde bevindt zich links de trap naar de eerste verdieping. De zoldering bestaat uit van stucwerk voorzien beton. De vloer is hier als terrazzovloer uitgevoerd en kan nog uit de bouwtijd dateren.

260. Ruimte 031. Een klein deel van de westwand van de gang. De deur rechts geeft toegang tot de oost-west lopende gang. Die gang is bij de modernisering van de bunker in de KO-periode tot stand gekomen, ter vervanging van de oorspronkelijke middengang, die meer noordelijk was gesitueerd. Links bevindt zich de toegang tot het voormalige appartement van Seyss Inquart, thans kooi van Faraday. Midden op de foto staat de airconditioning voor een stabiele koeling van ruimte 028, waar de kooi van Faraday staat met de serverkasten. Het was blijkbaar noodzakelijk dat de kooi van Faraday zijn eigen koelinstallatie had. Volgens documentatie op de airconditioning is deze nog tot 2010 onderhouden.

261. Ruimte 031. Blik in de gang vanaf het bordes van de verdiepingstrap. Deze trap wordt van de gang gescheiden door een ijzeren hekwerk met gaas. Dit hekwerk dateert uit de periode van de KO en sloot het verbindingscentrum af van de op de eerste verdieping gelegen ruimten voor de Oorlogsstaf BLS. Links naast de kast met de airconditioning is de toegangsdeur naar ruimte 028 te zien. Het kozijn en de deuromlijsting behoren nog tot de oorspronkelijke opzet. De deur zal in de KO-periode (1948) zijn geplaatst.

262. Ruimte 031. De onderste trapvlucht naar de eerste verdieping, gezien vanuit de gang. De in beton uitgevoerde trap is voorzien van eiken dektreden en tegels als stootborden. Deze dateren nog uit de bouwtijd van de bunker, maar zijn aangetast door gebruik. Dit in tegenstelling tot de westelijke trap naar de verdieping (ruimte 005), waar deze wel zijn vervangen. Aan weerszijden van de trap zijn ijzeren leuningen gemonteerd, die nog uit de bouwtijd dateren. Ook het hout op de bordesvloer is uit de bouwtijd.

263. Ruimte 031, trappenhuis. Een van de nog oorspronkelijke leuningen. De zorgvuldig uitgevoerde detaillering geeft aan dat de bunker gedurende WOII behalve functioneel ook representatief was bedoeld.

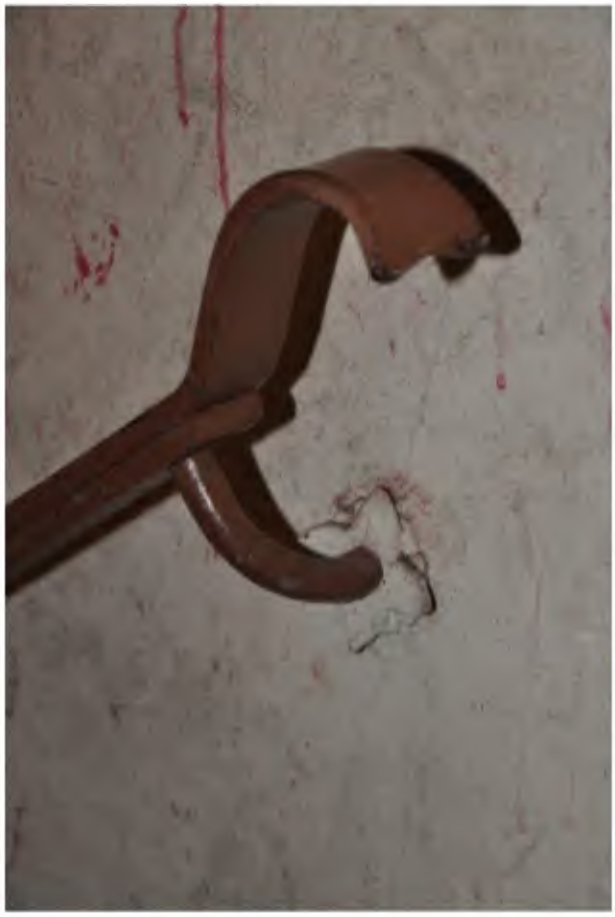

264. Ruimte 031, trappenhuis. Detail van de aansluiting van de leuning op de muur, met een fraai vormgegeven rozet.

265. Ruimte 031, trappenhuis. Detail van de traptrede en het bordes. Hoewel vervuild is de afwerking van de trap nog grotendeels intact en goed te herstellen.

266. Ruimte 031, trappenhuis. Bij de bovenste trapvlucht is het voorste deel van een van de treden verloren gegaan, waardoor de constructie zichtbaar is geworden. De relatief dunne dektreden zijn gesteld op dunne latjes van divers formaat.

267. Ruimte 031. Overzicht van het bovenste deel van de trap, met de hardstenen dekplaten op de bovenzijde van de muur langs de trap. Rechts is de bovenste van de drie trapvluchten zichtbaar. De rode vlekken op de muur zijn resten van paintballballetjes tijdens een politieoefening, uit de periode van leegstand na 2013.

Ruimte 031E

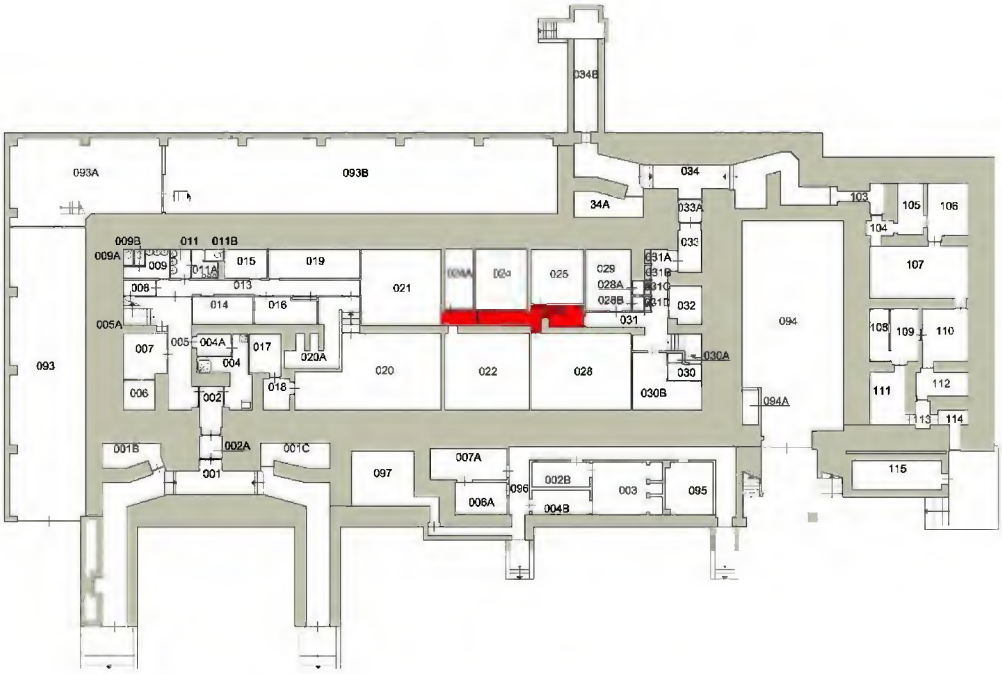

Deze gang is tot stand gekomen bij de verbouwing van de bunker na 1983, toen het verbindingscentrum vbdcen GV de bunker had verlaten ten behoeve van de Oorlogsstaf BLS. Na WOII is het oostelijke deel van de legeringsruimtes geheel gewijzigd ten behoeve van een klein aantal grote vertrekken. Deze gang is waarschijnlijk na 1983 aangebracht om de vertrekken meer discretie te bieden.

Recent zijn enkele zachtboardtegels verwijderd om een gaas bloot te leggen rondom ruimte 025 en het bijbehorende deel van de gang 031E. Dit gaas diende waarschijnlijk als extra bescherming tegen afluisteren.

268. Ruimte 031E. Overzicht van de gang, in westelijke richting. Rechts het schoon metselwerk van porisosteen van de noordwand van de gang. Links is de met zachtboard beklede betonnen scheidingsmuur in het midden van de bunker zichtbaar. De deuren, zoldering en vloerafwerking dateren alle uit de KO (1948).

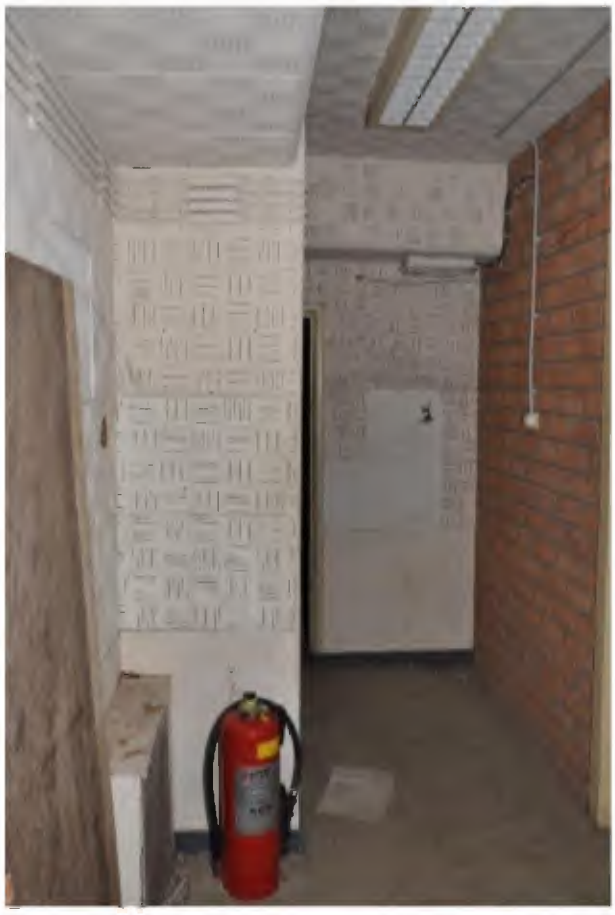

269. Het meest oostelijke deel van de gang 031E, gezien in westelijke richting.

270. Het meest oostelijke deel van gang 031E, gezien in oostelijke richting. Links de zuidwand van ruimte 025 van na 1983 en rechts de gewapend betonnen wand die de bunker in de lengterichting in tweeën verdeelt.

271. De gang 031E, gezien in oostelijke richting. Rechts is de met zachtboard beklede betonnen scheidingsmuur zichtbaar. De andere hier zichtbare deuren en muren zijn in de KO-fase tot stand gekomen.

272. De gang 031E, ter hoogte van ruimte 025. Op verschillenden plekken in ruimte 025 en dit gedeelte van gang 031E is recent de bovenste laag van de wand (het zachtboard) weggehaald. Daaronder is een gaas zichtbaar. Dat gaas is alleen rondom ruimte 025, inclusief het gedeelte van de gang 031E, aangebracht, waarschijnlijk na 1983 ten behoeve van de Oorlogsstaf BLS. Het gaas diende vermoedelijk ter afscherming van het cryptografisch beveiligde verbindingssysteem van de gebruiker van deze ruimte, mogelijk de sectie verkeer & vervoer.

Ruimte 032

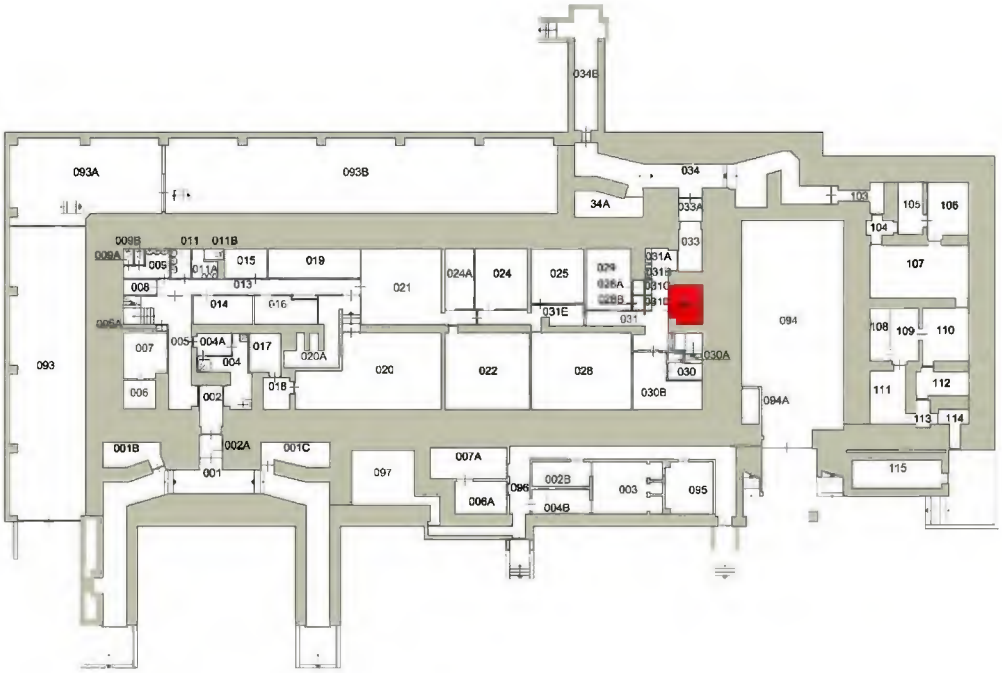

Deze ruimte heeft thans een keukeninrichting. Oorspronkelijk waren hier toiletten ondergebracht. De huidige keukeninrichting zal in de jaren '70 of '80 zijn geplaatst. Circa 1988 is het spuitwerk en tegelwerk van het plafond en wanden vervangen.

273. Overzicht van de noordwand met het keukenblok uit vermoedelijk de jaren '70 of '80.

274. De toegangsdeur in de westwand. Het kozijn dateert uit de bouwtijd, de deur is in de KO-periode (1948) aangebracht.

Ruimte 033/033A

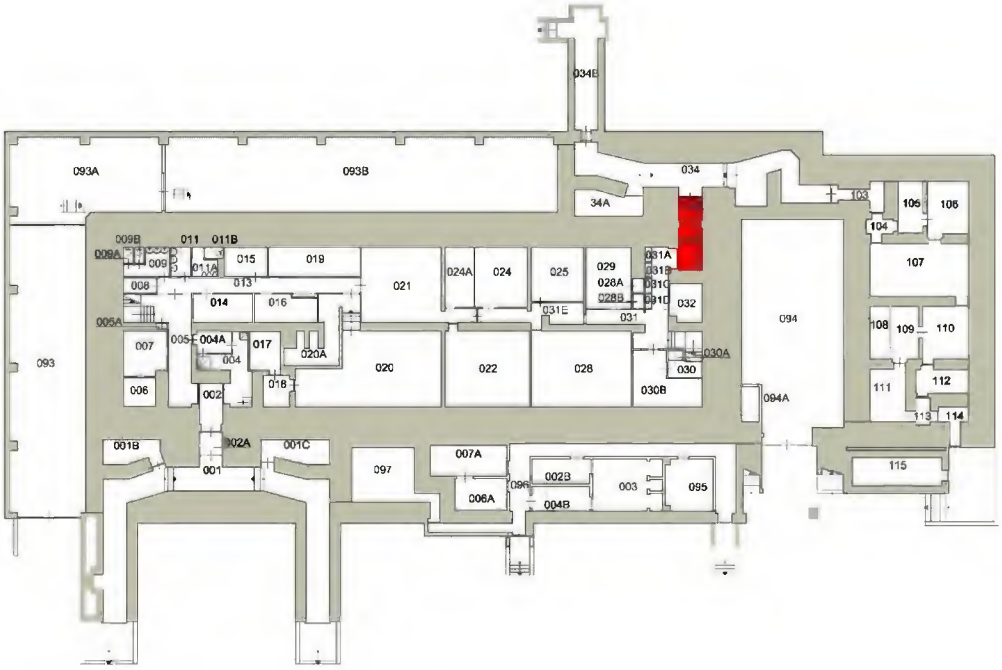

De ruimte vormt de gassluis van de noordelijke toegang en dateert in zijn geheel uit de bouwtijd van de bunker. In tegenstelling tot de luchtsluis van de zuidelijke toegang zijn hier bij de gasdeuren de tussenstijlen wel behouden gebleven. De opzet van het vertrek is nog vrijwel oorspronkelijk. Alleen de kleurstelling is naderhand gewijzigd en een houten pui geplaatst

275. Ruimte 033. De noordzijde van de luchtsluis naar de noordelijke uitgang. Ten tijde van de KO was dit de nooduitgang van de bunker, zoals ook boven de deur is te lezen, en de doorgang naar de keukenbunker. De dubbele gasdeur dateert nog uit de bouwtijd. Tussen beide deuren is hier nog de stalen middenstijl aanwezig. Op de achtergrond is de gang te zien, die links naar de (nood)uitgang voert en rechts naar de keukenbunker. Rechts naast de deur is het bij de sluis behorende overdrukventiel zichtbaar.

276. Ruimte 033. Dezelfde doorgang, gezien vanaf de buitenzijde, met beide deuren in gesloten toestand. Wat de kleurstelling van deze en andere deuren is geweest, zal in het kleurenonderzoek worden behandeld. Links naast de deuren is de uitlaat van het overdrukventiel zichtbaar. Geheel links in beeld een van de houten deuren van het voorportaal uit de KO (1948).

277. Ruimte 033. De buitenzijde van de binnenste dubbele deur van de gassluis. De gehele opzet dateert, met uitzondering van de kleurstelling, uit de bouwtijd. Rechts is de uitlaat van het binnenste overdrukventiel zichtbaar.

278. Ruimte 033. De binnenste dubbele deur van de gassluis, gezien vanuit de bunker (de foto is genomen in ruimte 031). De tussenstijl is nog aanwezig.

279. Ruimte 033. Het overdrukventiel behorend bij de buitenste gasdeur van onderaf gezien.

Ruimte 034

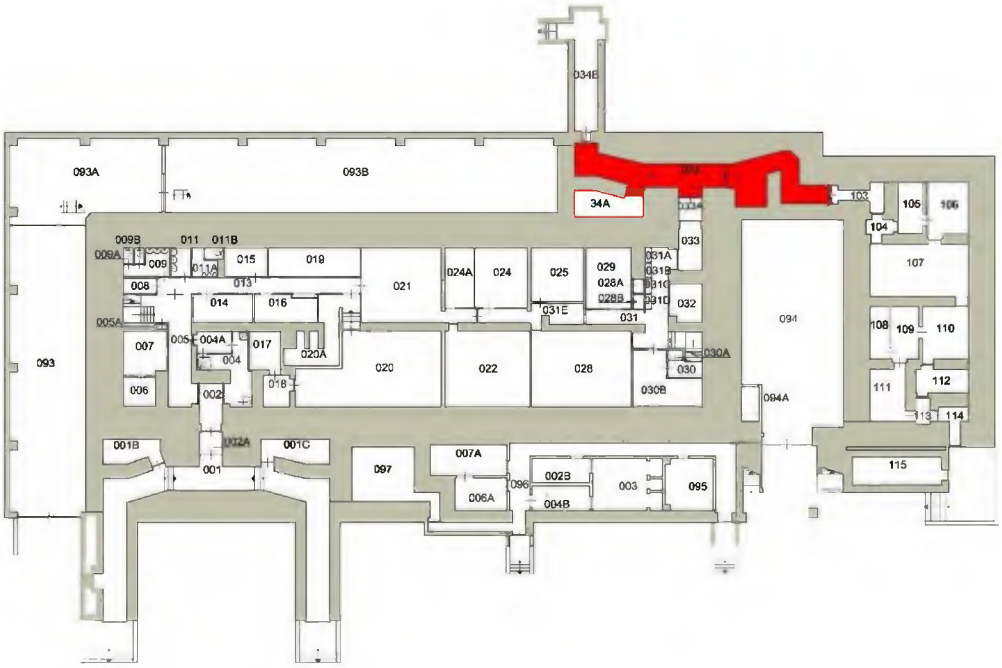

De gangruimte 034 verbindt de hoofdbunker met de keukenbunker. De gang ligt buiten de gassluis. De oorspronkelijke opzet zal gelijk zijn geweest aan die van de zuidelijke toegang, namelijk met een oostelijk en een westelijk toegangsdeel. Tijdens het onderzoek zijn hier geen tekeningen van gevonden. Bij het toevoegen van de keukenbunker in 1943 is het oostelijke gangdeel aangepast. De verticale scheuren in het muurwerk aan de buitenzijde tonen dat de keukenbunker later is toegevoegd, maar het is mogelijk men al dat tijdens de bouwwerkzaamheden van de hoofdbunker is gestart met de bouw van de keukenbunker.

280. Ruimte 034. De huidige nooduitgang van de bunker. Het beton van de wand, waarin de pantserdeur is opgenomen, wijkt af ten opzichte van het gepleisterde beton van de omringende muren. Het gaat hierom een aanpassing uit de KO-periode. Dit blijkt ook uit het gegeven dat hier twee pantserdeuren achter elkaar zijn geplaatst in de vorm van een gassluis (zie ook de volgende afbeeldingen), terwijl bij de bouw van het bunkercomplex zowel de keukenbunker als de hoofdbunker al van een eigen gassluis waren voorzien. Ten tijde van de KO zal men besloten hebben om de keukenbunker rechtstreeks met de hoofdbunker te verbinden, zonder daarbij in het eventueel besmette ` buitengebied' te komen. Daarmee was een nieuwe buitenste gassluis noodzakelijk. Rechts naast de doorgang is een overdrukventiel zichtbaar. Omdat dit overdrukventiel hoort bij de KO-aanpassingen (nooduitgang) is het duidelijk dat dit type

overdrukventielen gedurende de KO (omstreeks 1948) is aangebracht. Nader archiefwerk zal dit onderstrepen.

281. Ruimte 034. Het inwendige van de gas- of luchtsluis van de nooduitgang, met zicht op het buitenste deur. In het beton is de aftekening van het bekistinghout nog te herkennen. De constructie is aangebracht binnen de oorspronkelijke noordelijke uitgang van bunker.

282. Ruimte 034. De westwand van de noordelijke (nood)uitgang. Het beton van de constructie is voorzien van een pleisterlaag. De muren zijn hier voorzien van een geschilderde plint. Opmerkelijk is dat de oorspronkelijke uitgang, net als die aan de zuidzijde van de bunker, opvallend laag is uitgevoerd.

283. Ruimte 034. De zuidwand van de gang ter plaatse van het schietgat van de ingangsverdediging vanuit ruimte 034A. De dagkanten zijn voorzien van hout als verloren bekisting. Het hout moet voorkomen dat inkomende kogels via de dagkanten door het schietgat naar binnen ketsen.

284. Ruimte 034. Zicht in oostelijke richting vanaf de huidige nooduitgang. Rechts de toegang naar de ingangsverdediging (ruimte 034A). De trap met vijf treden voert naar de noordelijke ingang van de bunker (ruimte 033). De trap is noodzakelijk om het hoogteverschil te overbruggen van de ongeveer 1,00 m hoge kelderruimte onder vrijwel de volledige hoofdbunker.

285. Ruimte 034, gezien vanuit het midden in westelijke richting naar de nooduitgang. Links is een van de twee houten deuren uit de KO (1948) te zien, die het voorportaal van de gassluis naar de bunker zelf afsluiten.

286. Ruimte 034. Detail van de noordwand. De muurschilderingen dateren van omstreeks 1980. De tekst in de witte pijl binnen de blauwe cirkel geeft de verklaring voor de verderop geplaatst afkorting BB: *naar de **B**unker**B**ar.*

287. Ruimte 034, gezien richting ruimte 033. Op de voorgrond het voorportaal bij de gassluis en toegang tot de hoofdbunker. Op de achtergrond zijn de stalen gasdeuren zichtbaar, die bij ruimte 033 zijn beschreven. Op de voorgrond bevinden zich twee houten deuren, die gedurende de KO (1948) zijn geplaatst en overeenkomen met de houten toegangsdeuren bij de zuidelijke toegang van de bunker.

288. Ruimte 034. De trap naar de hoofdbunker gezien vanaf de keukenbunker. In het midden links bevindt zich het voorportaal van de toegang tot de hoofdbunker. De trapleuningen horen bij de aanpassingen ten behoeve van de openbare openstelling van de bunker in 2020. De volgende afbeelding is genomen van het bordes bovenaan de trap.

289. Ruimte 034. Zicht vanaf het bordes van de toegang tot de hoofdbunker in de richting van de keukenbunker. Rechts is het schietgat van de ingangsverdediging zichtbaar. De opzet daarvan wijkt af van de andere ingangsverdedigingen. Hier is de verdediging niet in een afzonderlijke ruimte ondergebracht, maar in een deel van de gang naar de keukenbunker. Verder is het erg opvallend dat het schootsveld van dit schietgat gericht is op het schietgat van de keukenbunker (zie ruimte 103). Deze confronterende opstelling zal het gevolg zijn geweest van het vasthouden aan de standaard voor het ontwerpen van de bunker van een bepaald type, wat onderstreept dat de keukenbunker later aan het ontwerp is toegevoegd.

290. Ruimte 034. Behalve de hiervoor al afgebeelde schildering zijn op de gangmuur naar de keukenbunker meerdere teksten aangetroffen, die verwijzen naar de BB. De afkorting BB heeft betrekking op *BunkerBar* (en niet op Bescherming Bevolking).

291. Ruimte 034. Nog een tekst die de bezoekers van de bunkerbar de juiste weg toont. Deze bevindt zich bij de hoek van de gang naast de ingangsverdediging.

Ruimte 034A

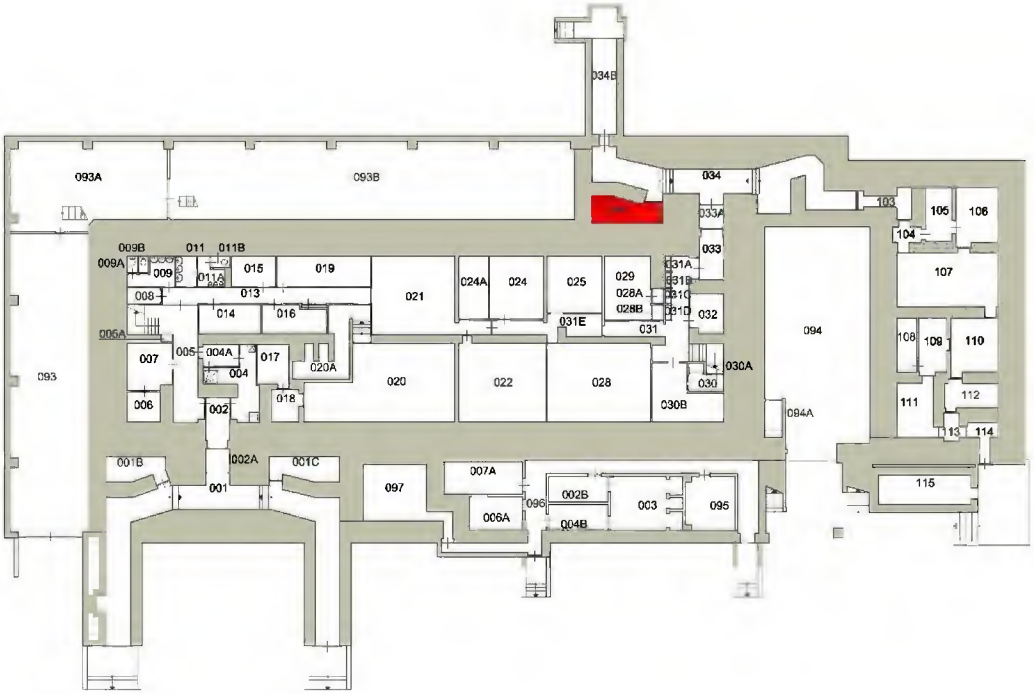

Ruimte voor de ingangsverdediging. Vanuit dit vertrek kon door het schietgat in de noordwand het westelijke gangdeel van de bunkertoegang (tevens nooduitgang) worden bestreken. De wanden en zoldering zijn van gewapend beton en gepleisterd. De vloer is voorzien van een cementdekvloer.

292. Ruimte 034A. Het houten hek dat de ruimte voor de westelijke ingangsverdediging afsluit. De opzet van hek en deur komen overeen met wat kort na WOII is ingemeten. De afsluiting dateert dus waarschijnlijk uit de bouwtijd. De deur zelf ontbreekt echter.

293. Ruimte 034A, gezien in westelijke richting. Rechts bevindt zich het schietgat voor de ingangsverdediging. De wanden en de zoldering zijn gepleisterd en wit gesausd, met een grijs geschilderde plint. De vloer van het vertrek is voorzien van een cementdekvloer. Vermoedelijk dateert de verlichting, inclusief het schakelmateriaal, uit de KO-periode, al kan een datering in de WOII niet worden uitgesloten.

294. Ruimte 034A. Detail van het schietgat met ijzeren schuif.

295. Ruimte 034A, gezien naar het oosten.

Ruimte 034B

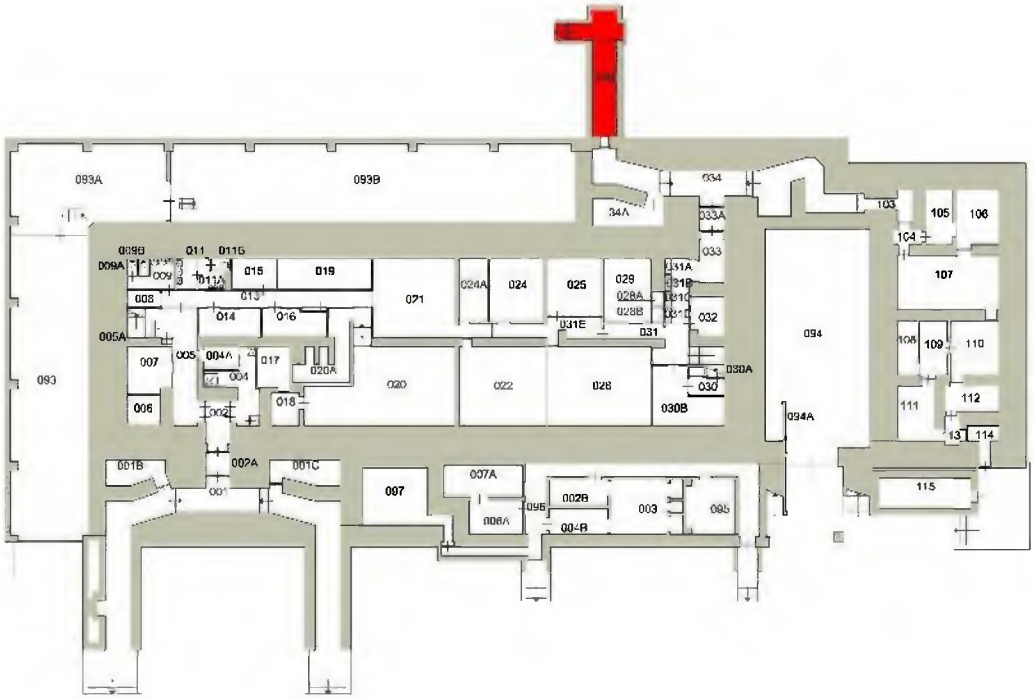

Ruimte 034B diende ten tijde van de KO als nooduitgang. Oorspronkelijk was dit de westelijke van twee gangdelen naar de noordelijke toegang tot de bunker (ruimte 033). Deze gang was op de rondgaande loopgraaf aangesloten.

296. Het terrein ten noorden van de bunker gezien in westelijke richting. Op de voorgrond is in het grasveld de naar de bunker leidende overwelfde gang (ruimte 034B) zichtbaar. De bakstenen toegang rechts ervan is in de KO-periode toegevoegd, nadat de loopgraaf rond de bunker was dichtgegooid.

297. De bakstenen toegangstrap tot de overwelfde gang (ruimte 034B) naar de noordelijke ingangspartij van de bunker. De toegang tot de overwelfde gang is rechts op de foto zichtbaar. Die gang hoort nog tot de oorspronkelijke opzet. Het metselwerk van de trap en het aansluitende voorportaal is na WOII tot stand gekomen.

298. Ruimte 034B. Het voorportaal gezien vanuit de overwelfde gang. Opvallend is dat in de muren van het voorportaal kijkgaten zijn uitgespaard om de omgeving in de gaten te kunnen houden.

299. Ruimte 034B. Blik in de overwelfde gang in de richting van de bunker. Oorspronkelijk was de opzet van de gang identiek aan de toegangen aan de zuidzijde van de bunker. In de KO-periode is de toegang omgevormd tot een nooduitgang. Hierbij is in de gang een betonnen muur geplaatst met een door twee stalen deuren afgesloten doorgang. De deuren konden uitsluitend van binnenuit worden geopend, omdat dit alleen een nooduitgang was en dus geen ingang (zie hiervoor ook de beschrijving van ruimte 034).

300. Ruimte 034B. Aan de buitenzijde van de overwelfde gang is een klein deel van de wand nog voorzien van een camouflageschildering uit vermoedelijk WOII. Deze is onder een hoek aangebracht. De camouflage zal gediend hebben om het grijze vlak van de ingang vanuit de lucht minder duidelijk herkenbaar te laten zijn.

Keukenbunker

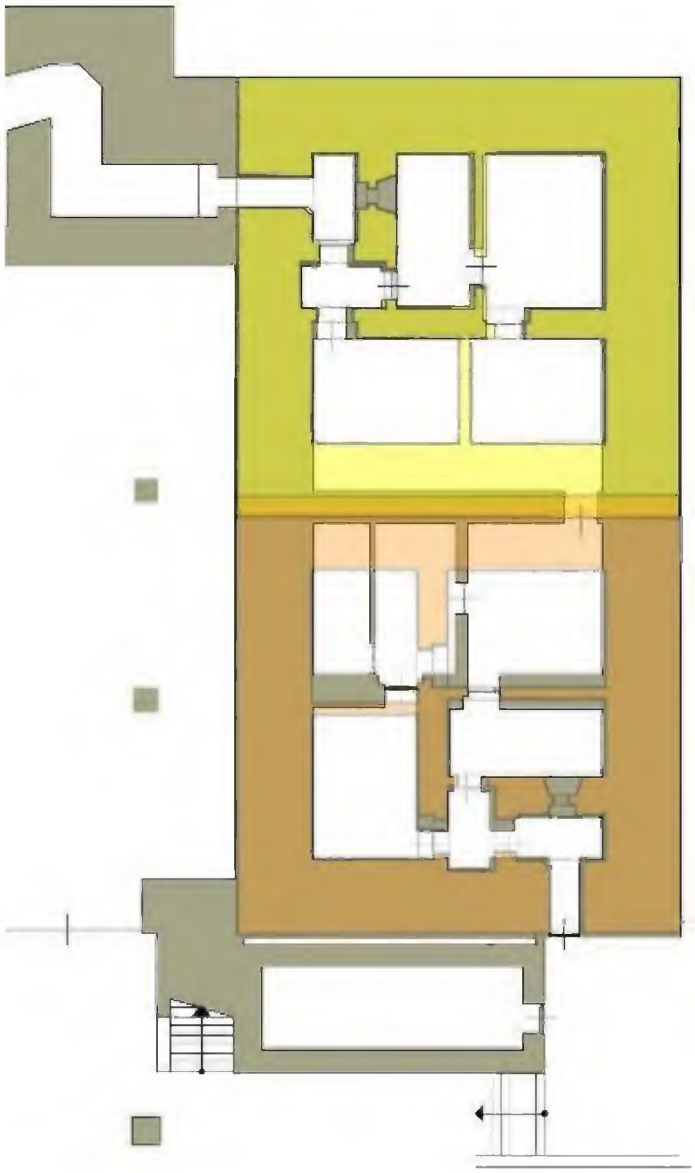

De keukenbunker bestaat uit twee bunkers van het type 645, die tegen elkaar zijn geplaatst. De bunker is *ständig* uitgevoerd, dat wil zeggen dat de wanden en het dak 2 m dik zijn uitgevoerd. Omdat twee bunkers tegen elkaar zijn geplaatst, was het niet nodig om de wand tussen beide 2 m dik uit te voeren. Hier is volstaan met een dikte van 80 cm, waardoor de ruimten aan weerszijden van de scheidingsmuur 1,20 m breder zijn dan in het standaardtype. Omdat de zuidelijke bunker een kwartslag is gedraaid ten opzichte van de noordelijke heeft deze bunker een indeling die niet conform het standaardtype is. Ook de onderverdeling van de ruimte 108 en 109 is niet in overeenstemming met de standaardindeling. Bij de afbeelding hierboven zijn twee standaardplattegronden van het type 645 geprojecteerd op de plattegrond van de dubbele keukenbunker naast de hoofdbunker. Hierdoor zijn de verschillen van het standaardontwerp ten opzichte van de daadwerkelijke uitvoering zichtbaar.

Gedurende de KO is de keukenbunker minimaal gebruikt. Tijdens oefeningen in de hoofbunker werd het eten in de Julianakazerne bereid en opgewarmd in de keukenbunker. Verder werd noodproviand opgeslagen in de keukenbunker voor gebruik tijdens oorlogstijd. Daardoor zijn de KO-aanpassingen in de keukenbunker ook minimaal.

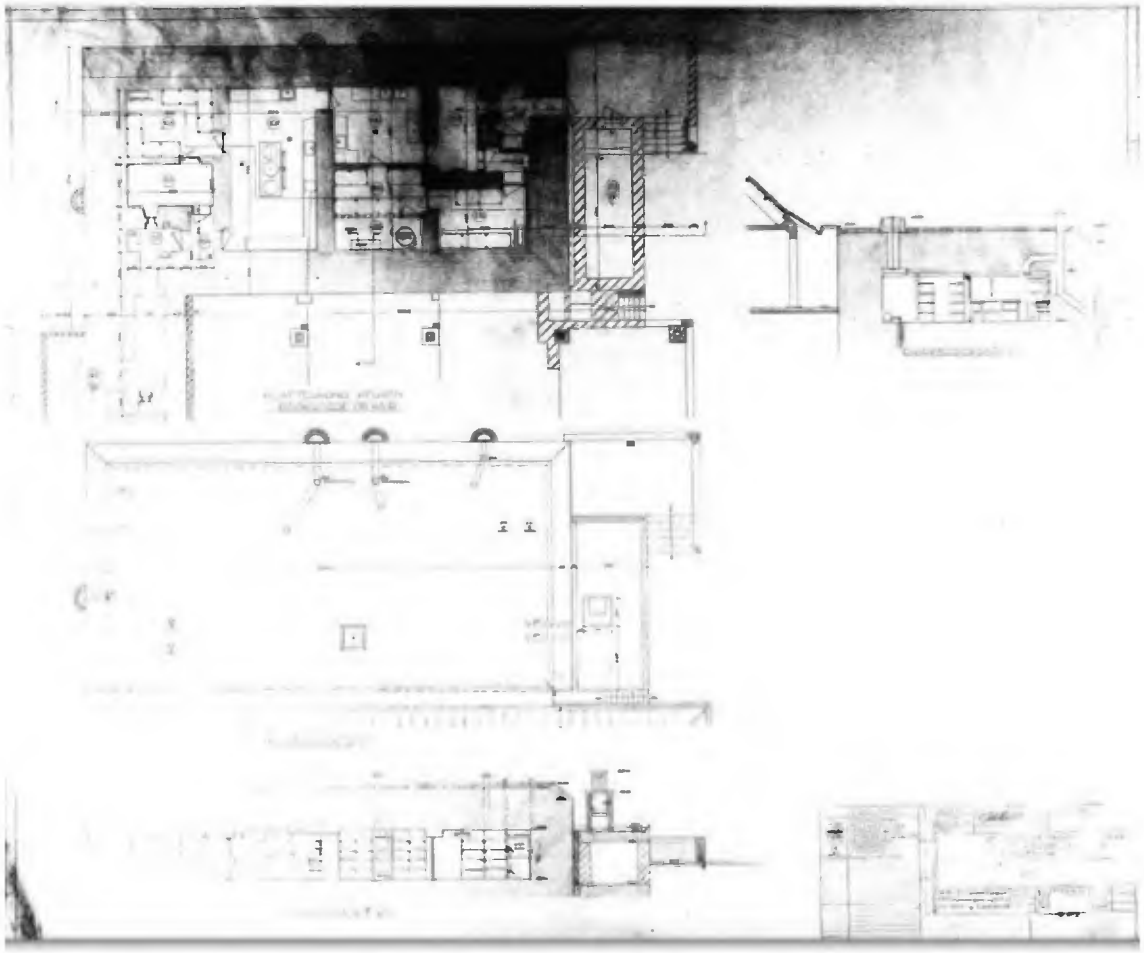

301. Opmeting van de keukenindeling gemaakt in 1949, waarin goed het gebruik van de keukenruimte wordt weergegeven. (Herkomst: Coll. digitale bestanden RVB)

Algemene kenmerken en afwerking

De wanden van de bunker zijn gepleisterd en gesausd. De binnendeuren zijn als houten paneeldeuren uitgevoerd en dateren nog uit de bouwtijd. Ook alle pantser- en gasdeuren uit de bouwtijd, die bij de twee ingangspartijen zijn geplaatst, zijn nog aanwezig.

De zoldering van de bunker bestaat uit ijzeren liggers waartussen dunne staalplaten zijn gelegd. Die platen hebben als verloren bekisting gediend voor het gewapend betonnen dak. De vloeren zijn als cementdekvloeren uitgevoerd.

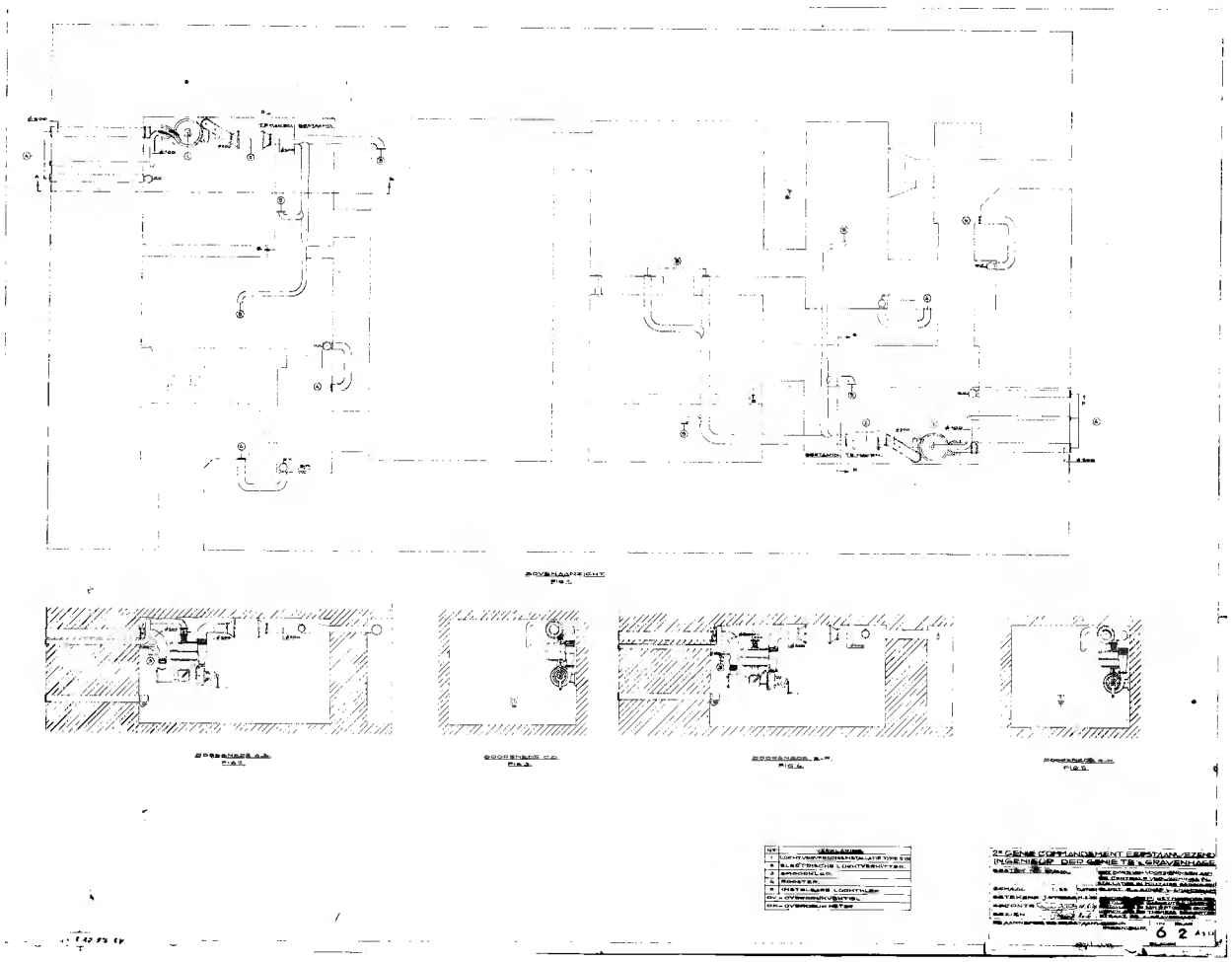

302. Ontwerptekening van de luchtzuivering in de keukenbunker uit 1959. In dat jaar zal men de luchtzuiveringsinstallatie van de keukenbunker hebben vernieuwd. (Coll. digitale bestanden RVB)

Ruimte 103

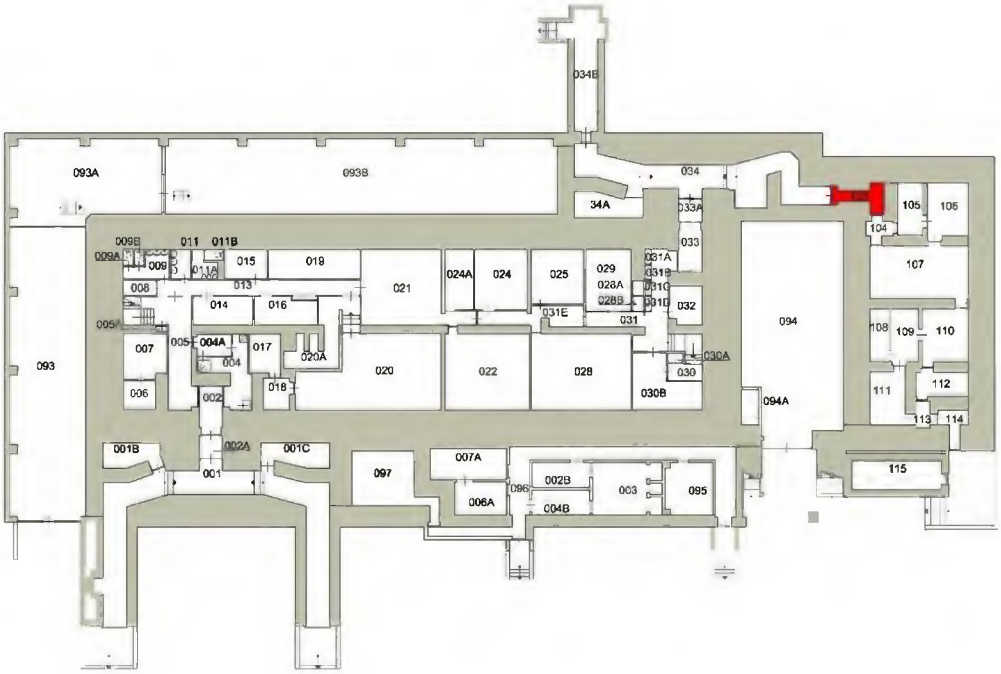

Ruimte 103 is het noordelijke ingangsportaal van de keukenbunker. De wanden zijn in gewapend beton uitgevoerd en zijn voorzien van een dunne pleisterlaag. De zoldering bestaat uit stalen balken waartussen stalen platen zijn gelegd. Deze constructie diende als verloren bekisting voor het gewapend betonnen dak. De inrichting is in zijn geheel nog oorspronkelijk uit WOII.

303. Ruimte 103. Het oostelijke deel van de noordwand. Links de pantserdeur, die toegang geeft tot de luchtsluis (ruimte 104). Aan de onderzijde van de noordwand is in de vloer een regenwaterafvoer met een ijzeren rooster zichtbaar. De functie van de opening in de wand is niet duidelijk.

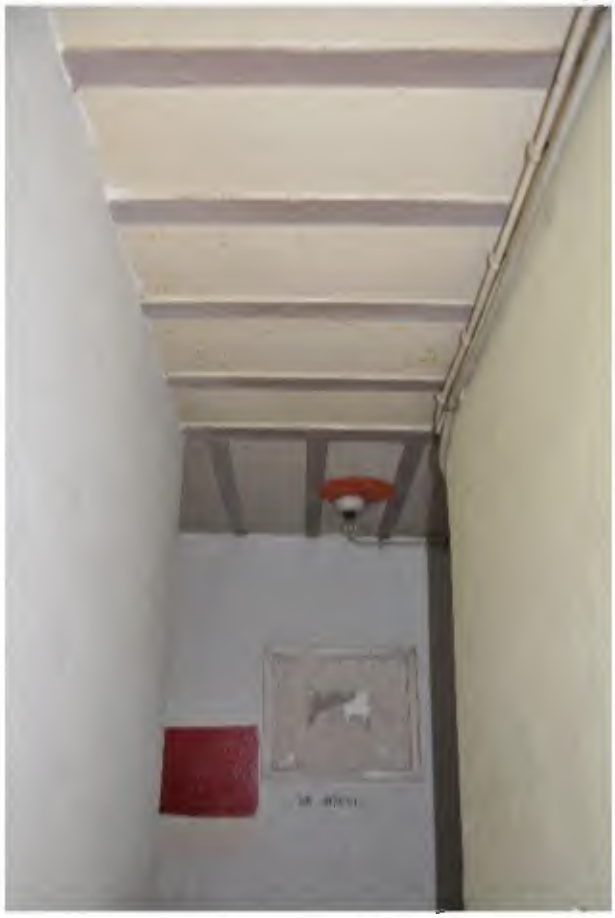

304. Ruimte 103. Deel van de oostwand, gezien vanuit het ingangsportaal. Het rechthoekige vlak boven de tekst *BB* is een afgedekt schietgat. Dit schietgat is gericht op het schietgat bij de ingangsverdediging van de hoofdbunker (zie ruimte 034). Het schietgat in ruimte 103 is gelijk aan dat in ruimte 112, bij de zuidelijke toegang tot de keukenbunker. Goed zichtbaar is verder de zoldering, bestaande uit stalen liggers met daartussen staalplaten.

305. Naast het afgedekte schietgat (links) is bij de bouw een verticale sleuf in het beton uitgespaard. Aan de bovenzijde is een roestige buis zichtbaar. Deze sparing diende voor de noodantenne in WOII, die door het dak naar buiten kon worden geschoven. Als de andere verbindingsmogelijkheden zouden wegvallen konden met die antenne de verbindingen in stand worden gehouden. Rechts bevindt zich de pantserdeur van het type 434P01 naar ruimte 104.

306. Ruimte 103. De tweeledige pantserdeur, die de noordelijke toegang tot de bunker afsluit, gezien vanuit ruimte 104. Het rooster rechts is de uitmonding van het overdrukventiel aan de binnenzijde van de ingangspartij.

307. Ruimte 103. De geopende pantserdeur. Op de achtergrond een tweede pantserdeur van hetzelfde type, tussen de ruimten 104 en 107. Links is nog net een klein deel van de gasdeur zichtbaar, die de toegang tot de ruimte met de ingangsverdediging (105) afsluit.

308. Ruimte 103. Detail van de sluiting van de pantserdeur. Tevens is hier goed de dikte van de deur zichtbaar.

309. Ruimte 103, gezien naar het oosten.

310. Ruimte 103. De toegangssluis, gezien in westelijke richting vanaf het schietgat van de toegangsverdediging van de keukenbunker. In het midden is het schietgat van de nabijverdediging van de hoofdbunker zichtbaar. Beide schietgaten zijn op elkaar gericht.

Ruimte 104

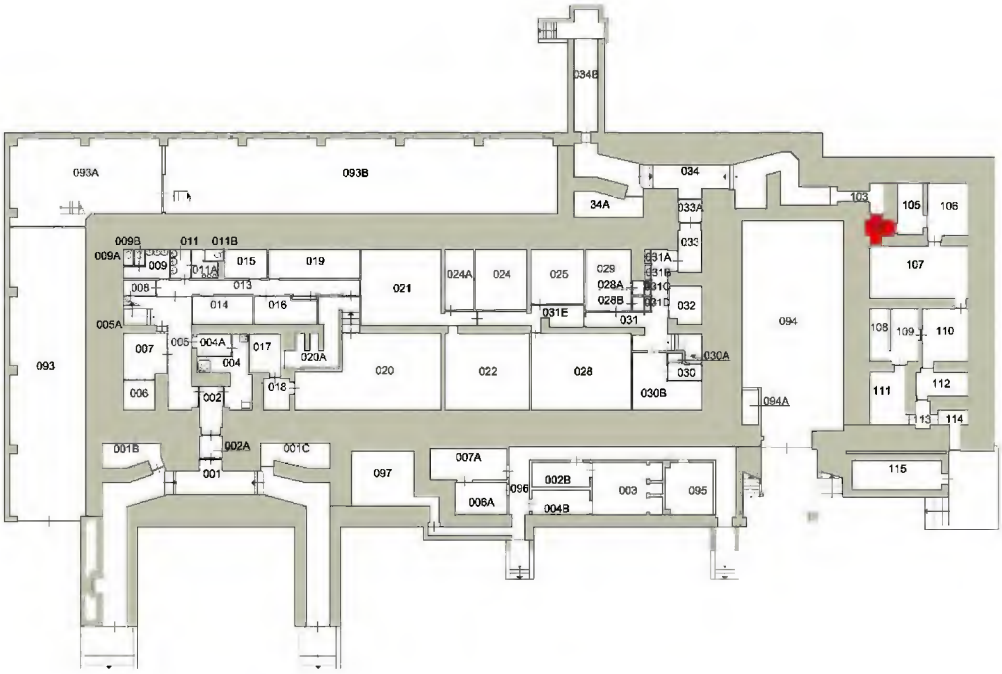

Ruimte 104 is de gassluis bij de noordelijke toegang tot de keukenbunker. De inrichting met stalen gasdeuren en andere voorzieningen stamt in zijn geheel nog uit de bouwtijd.

311. Ruimte 104. De noordwand van het vertrek.

312. Ruimte 104. De oostwand met de gasdeur naar ruimte 105. Rechtsonder is nog net de uitlaat van het overdrukventiel zichtbaar, dat de binnenzijde van de bunker met de luchtsluis verbindt.

313. Ruimte 104. De zuidwand van het vertrek. De doorgang naar de keuken (ruimte 107) wordt afgeschermd door een pantserdeur van het type 434P01. Links van de deur de uitlaat van het overdrukventiel in ruimte 105.

314. Ruimte 104. De westwand met een luchtklok (uit WOII) die is geplaatst op een luchtuitlaat uit WOII. Voor een detail zie de volgende afbeelding.

315. Ruimte 104. Detail van de luchtklok (uit WOII) op de vorige afbeelding. Goed te zien is hoe de luchtklok (vermoedelijk 1948) op de Duitse luchtafvoer is geplaatst. De kabel links van de luchtklok ging naar een overdrukmeter. Die meter is verdwenen. In de sluis kun men op de meter de status van de overdruk in de sluis zien.

Ruimte 105

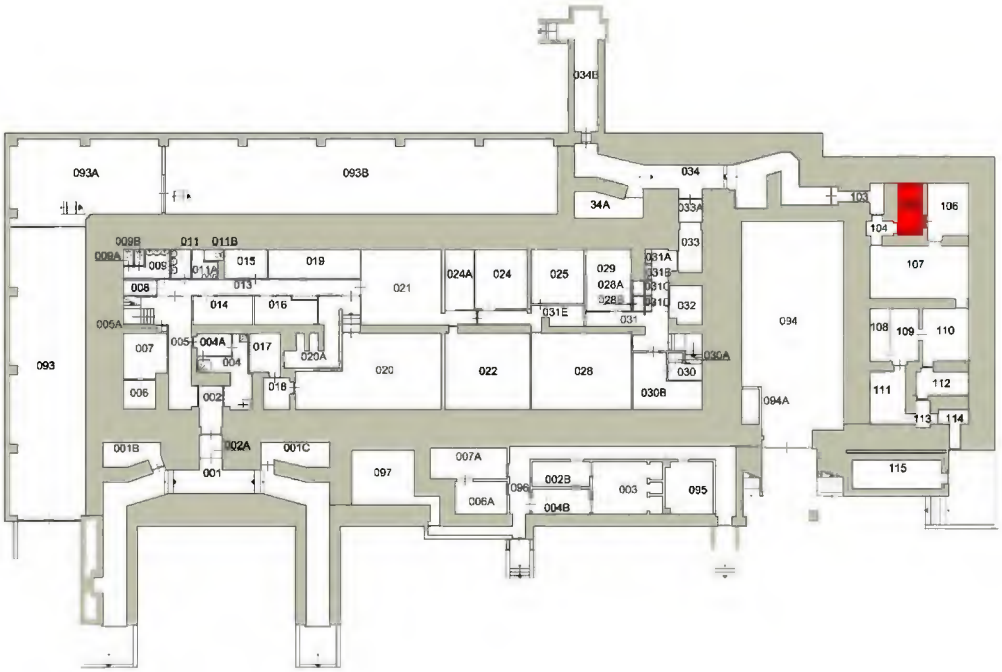

Ruimte 105 is in de eerste plaats bedoeld als de ruimte vanwaar de ingang kan worden verdedigd. Daarvoor is in de westwand een schietgat opgenomen.

316. Ruimte 105. Het zuidelijke deel van oostwand (links) met de doorgang naar ruimte 106. Deze doorgang heeft een houten deur uit de bouwtijd (zie beschrijving ruimte 106).

317. Ruimte 105. De zuidwand met rechts de gasdeur naar ruimte 104. Rechtsonder is een van de naoorlogse overdrukventielen zichtbaar.

318. Ruimte 105. Het zuidelijke deel van de westwand met de gasdeur (type 19P7) naar de gassluis (ruimte 104).

319. Ruimte 105. Het schietgat in de westwand, gericht op de ingang van de bunker. Aan de andere zijde van de muur is het schietgat met een plaat afgedekt. Het ijzeren schietgat is van het type 483P2.

320. Ruimte 105. Detail van het schietgat. Links de stalen schuif die het schietgat afsluit. Rechts ervan is een 5 mm dikke rubberen mat te zien, die tussen de schuif en de plaat is geplaatst. Ter plaatse van het schietgat is een opening in de mat uitgespaard. De mat dient voor de gasdichting van het schietgat.

Ruimte 106

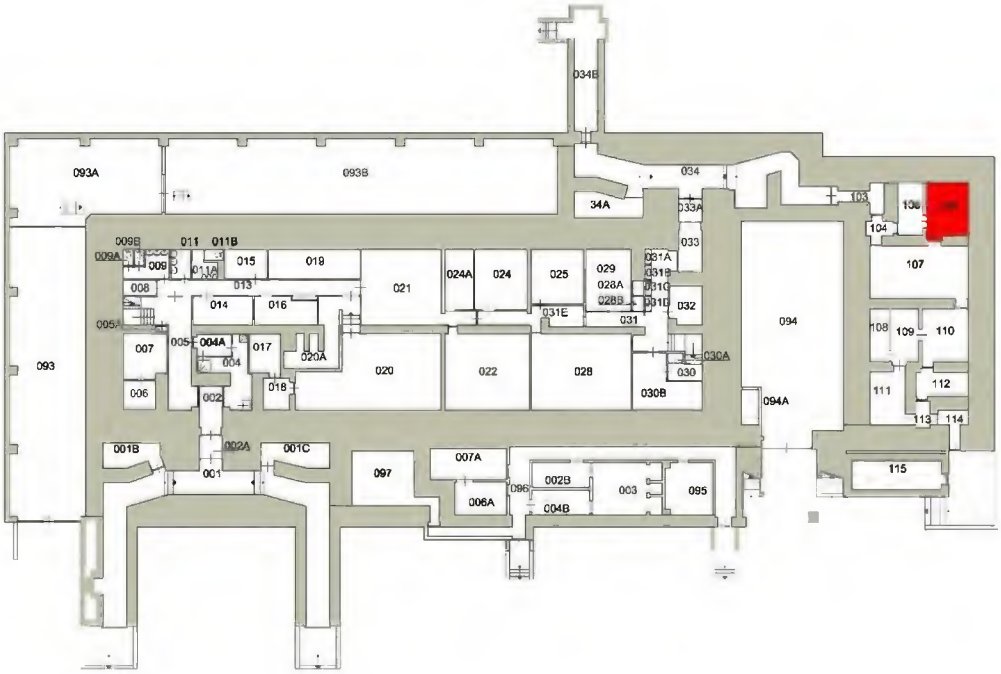

In ruimte 106 staat de luchtzuiveringsinstallatie van het noordelijke deel van de (dubbele) keukenbunker. De wanden zijn gepleisterd en gesausd. De zoldering bestaat uit stalen liggers met daartussen stalen platen. De vloer is afgewerkt met een cementdekvloer (waarschijnlijk uit de bouwtijd).

321. Ruimte 106. Overzicht van de noordwand.

322. Ruimte 106. De luchtzuiveringsinstallatie die het noordelijke deel van de keukenbunker van verse lucht moet voorzien. De installatie is geplaatst bij de modernisering van omstreeks 1964. De installatie is uitgevoerd volgens de ontwerptekening uit 1958. Daarbij heeft men gebruik gemaakt van het oude buizenstelsel van WOII voor de verspreiding van de gezuiverde lucht. Fabrikant van de installatie is Piller. Het roestige gedeelte van de buis rechtsboven bevat het verwarmingselement voor het luchtbehandelingssysteem, wat aangeeft dat deze buis diende voor de toevoer van verse lucht.

323. Ruimte 106. De zuidwand met de deuropening naar ruimte 107. Rechts de deuropening naar ruimte 105. Beide zijn nog voorzien van de houten deuren en deurklinken uit de bouwtijd. Langs het plafond zijn de kanalen van de luchtverversing zichtbaar. In deel 1 wordt dit luchtbehandelingssysteem in de keukenbunker nader toegelicht.

324. Ruimte 106. De westwand met de houten paneeldeur naar ruimte 105. De vier gaten aan de onderzijde van de deur behoren tot de oorspronkelijke opzet. De gaten dienen voor de afvoer van de vuile lucht. Links in beeld een deel van de houten paneeldeur naar ruimte 107.

Ruimte 107

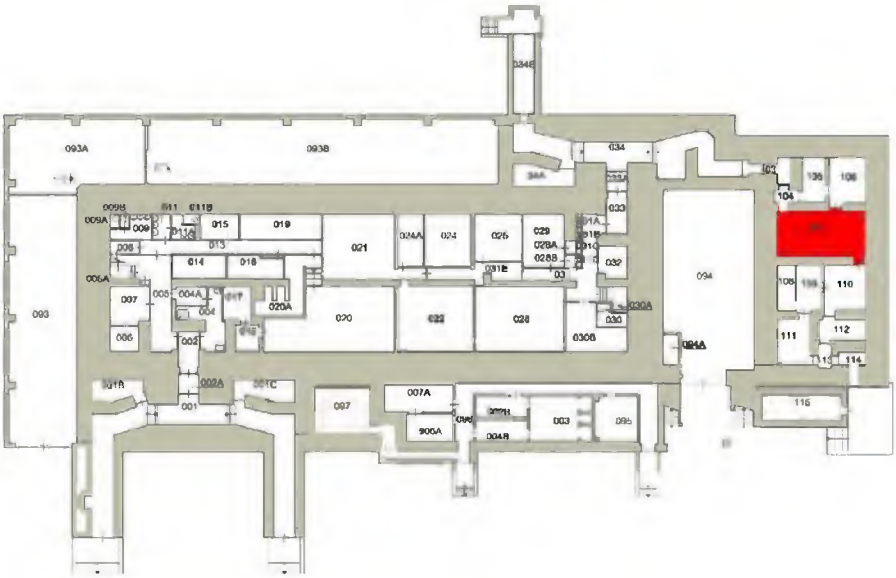

Ruimte 107 is in gebruik als keuken. De huidige keukeninrichting dateert grotendeels uit de KO. Op foto's van 1947 is de keukeninrichting van WOII nog zichtbaar, zie deel 1. Op basis daarvan bestaat het vermoeden dat de werkbanken uit WOII dateren en de vier fornuizen en twee kookbakken uit de KO. De huidige ruimte is twee keer zo groot als in het standaardontwerp voor een bunker van het type 645 is voorzien. Dit zal te maken hebben met de verzorging van een grote aantallen personen in de bunker en dus meer keukenpersoneel.

325. Ruimte 107. Het oostelijke deel van de noordwand met de doorgang naar ruimte 106. De stoppenkast dateert uit de KO-periode (1959).

326. Ruimte 107. Het middelste deel van de noordwand. De muurschildering is aangebracht in de jaren '80 door een medewerker van het verbindingscentrum in de hoofdbunker, als creatieve uitstap en tijdvulling

327. Ruimte 107. De noordwesthoek van het vertrek met de tweeledige pantserdeur naar ruimte 104 (de lucht- of gassluis). Opvallend is dat het schietgat aan beide zijden van een schuif is voorzien (zie ook de volgende afbeelding.

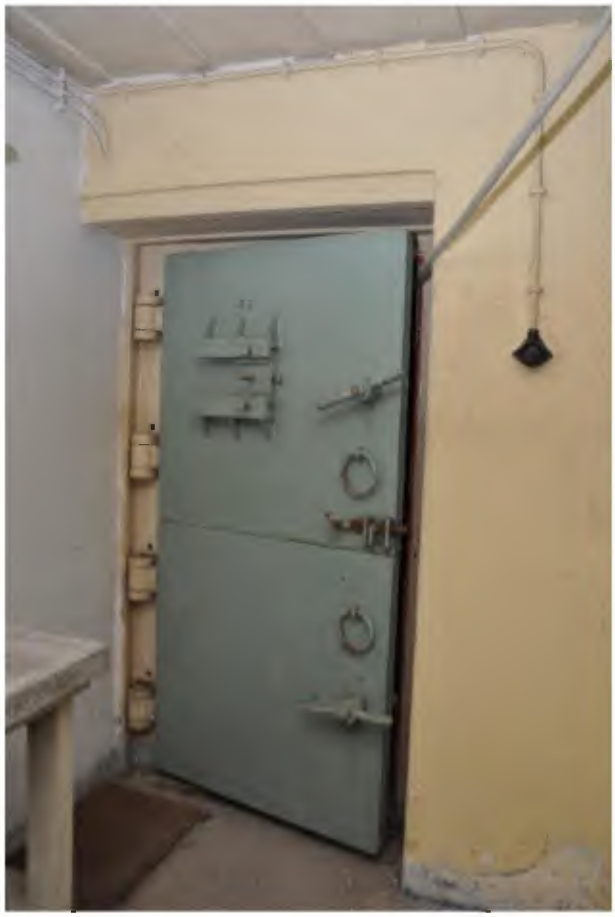

328. Ruimte 107. De pantserdeur in gesloten toestand. Net als aan de andere zijde van de deur is hier een schuif om het schietgat af te sluiten. De deur is tweeledig. Als er rommel/afval voor de deur komt te liggen, kan men via de bovenzijde er nog uit.

329. Ruimte 107. Overzicht van de westwand. Langs de wanden hangen planken en staan werkbanken die vermoedelijk nog dateren uit WOII.

330. Ruimte 107. Overzicht van de zuidwand met de ervoor geplaatste werkbanken.

331. Ruimte 107. Zicht op de oostwand van de keukenruimte. Rechts de doorgang naar ruimte 110. Geheel links is een van de luchtinlaten te zien. De werkbanken dateren vermoedelijk van WOII, terwijl de rest van het interieur in de KO is geplaatst.

332. Ruimte 107. Het cluster van vier fornuizen die horen bij de inrichting uit de KO. Er werd gedurende de KO niet echt gekookt in de keukenbunker. Tijdens grootschalige oefeningen kookte men in de naastgelegen Julianakazerne en dat voedsel werd opgewarmd in de keukenbunker. Dit verklaart de aanwezig apparatuur. De keukenbunker kon in een noodsituatie eventueel als keuken van de hoofdbunker dienen, maar is nooit voor deze functie bedoeld of gebruikt geweest. Er waren noodvoedselpakketten aanwezig in ruimte 111 voor tijdens een calamiteit of in oorlogstijd.

333. Ruimte 107. Twee grote kookbakken, die gekanteld kunnen worden om af te gieten.

Ruimte 108

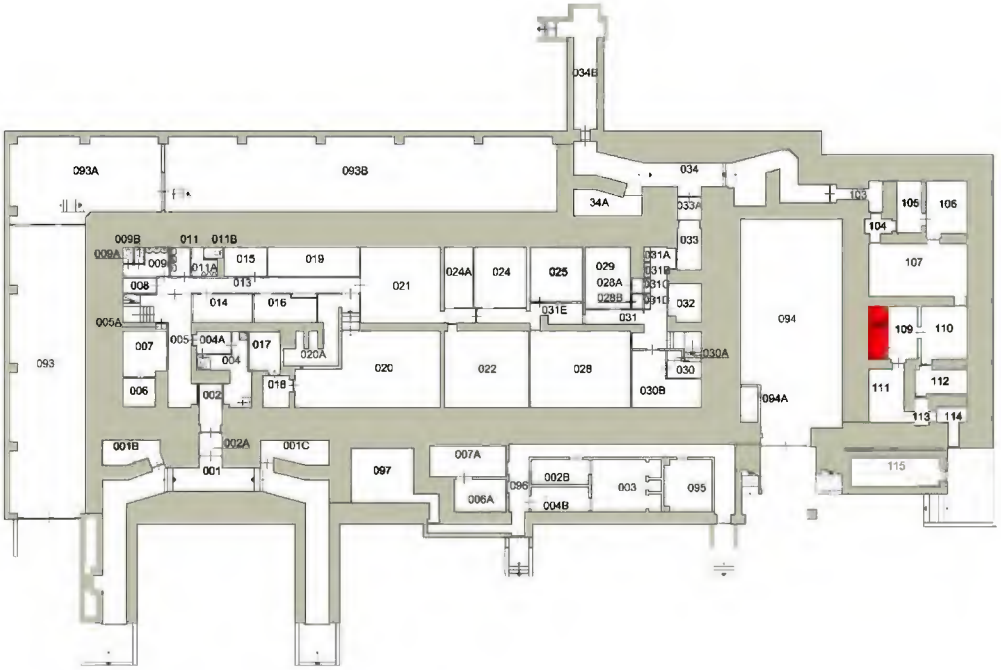

Deze ruimte bevat de waterbron van de keukenbunker. Aan te nemen is dat de ruimte bij de bouw van de bunker tot stand is gekomen. De indeling wijkt af ten opzichte van het standaard bunkertype 645, waar de ruimten 108 en 109 één grote ruimte vormen.

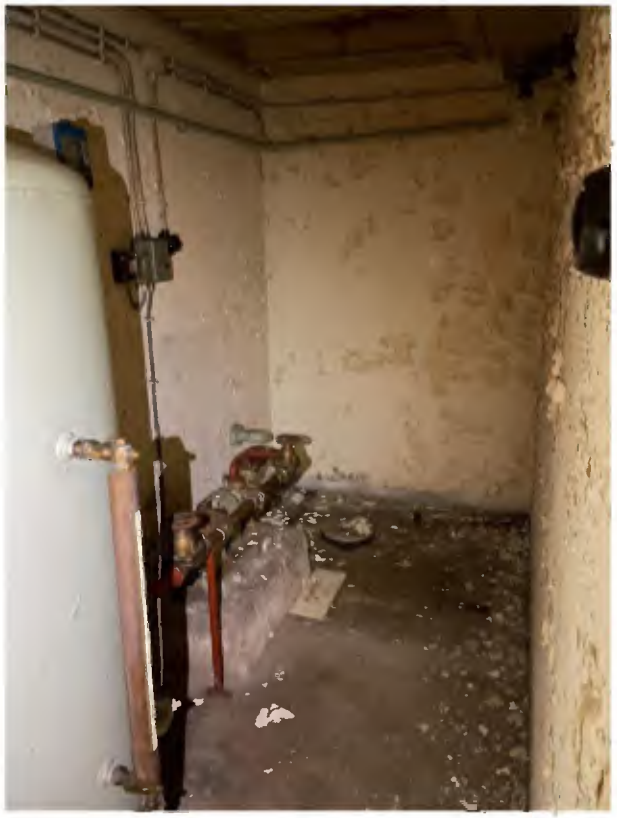

334. Ruimte 108, gezien naar het noorden. De lamp rechtsboven kan nog uit de bouwtijd dateren, maar kan ook in de KO zijn aangebracht. Links is het overdrukvat zichtbaar.

335. Ruimte 108, gezien naar het zuidwesten. In het midden het overdrukvat voor de watervoorziening. Dit vat zorgt voor een constante waterdruk in de keukenbunker. Op de voorgrond de aanvoerleiding voor het water.

336. Ruimte 108. Detail van de aanvoerleiding met waterpomp .

337. Ruimte 108. Het noordelijke deel van de ruimte. Links de op een bakstenen basement geplaatste waterpomp. Met enige moeite is onder dit basement de rand om de rechthoekige waterput zichtbaar.

338. Ruimte 108. Waterput met bordje POMPPUT 2. Dit is de waterbron van de keukenbunker.

339. Ruimte 108, gezien in zuidelijke richting met boven in beeld de luchtverversingsinstallatie. De leiding voert naar de naastgelegen ruimte 111, waar de luchtverversingsinstallatie voor het zuidelijke deel van de bunker staat opgesteld. De deur links in beeld voert naar ruimte 109.

Ruimte 109

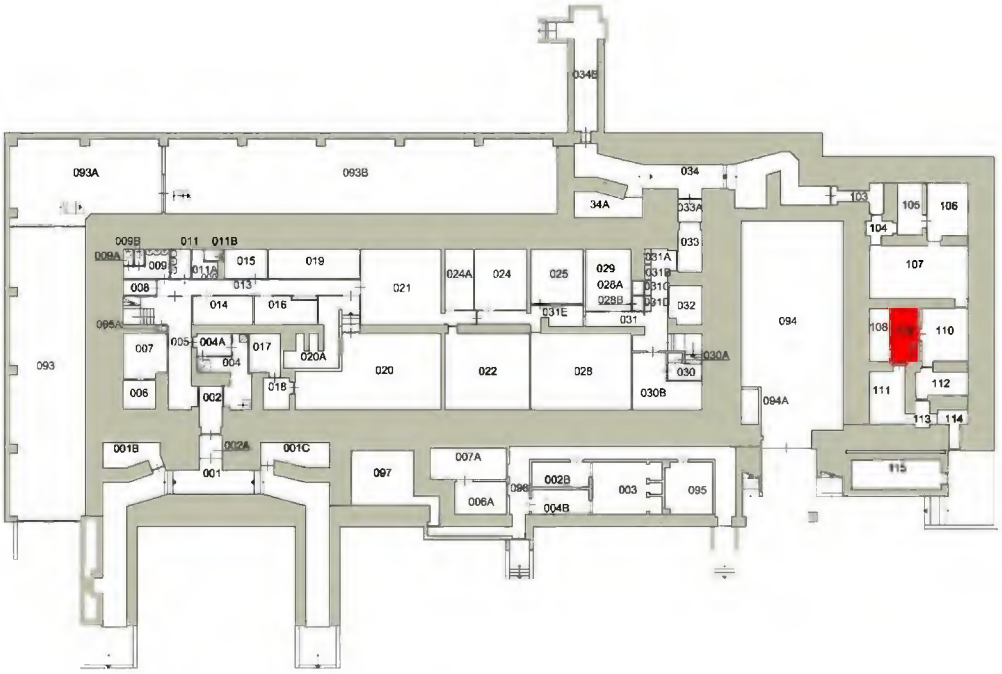

Deze ruimte uit de bouwtijd, die waarschijnlijk werd gebruikt voor opslag, heeft dezelfde afwerking als de andere vertrekken in de keukenbunker. De scheidingsmuur tussen 108 en 109 komt niet voor in het standaardontwerp voor het bunkertype 645. De scheidingsmuur zal hier het gevolg zijn van het inrichten van de ruimte voor een waterbron (ruimte 108).

340. Ruimte 109, gezien in noordelijke richting. Vermoedelijk diende de ruimte voor opslag.

341. Ruimte 109. De oostwand met de deur naar de bijkeuken (ruimte 110).

342. Ruimte 109. De zuidwesthoek van het vertrek met twee houten paneeldeuren uit de bouwtijd. De deur rechts geeft toegang tot de ruimte waar zich de waterpomp bevindt (108). Links de deur naar het vertrek, waar de luchtverversingsinstallatie is geplaatst (111).

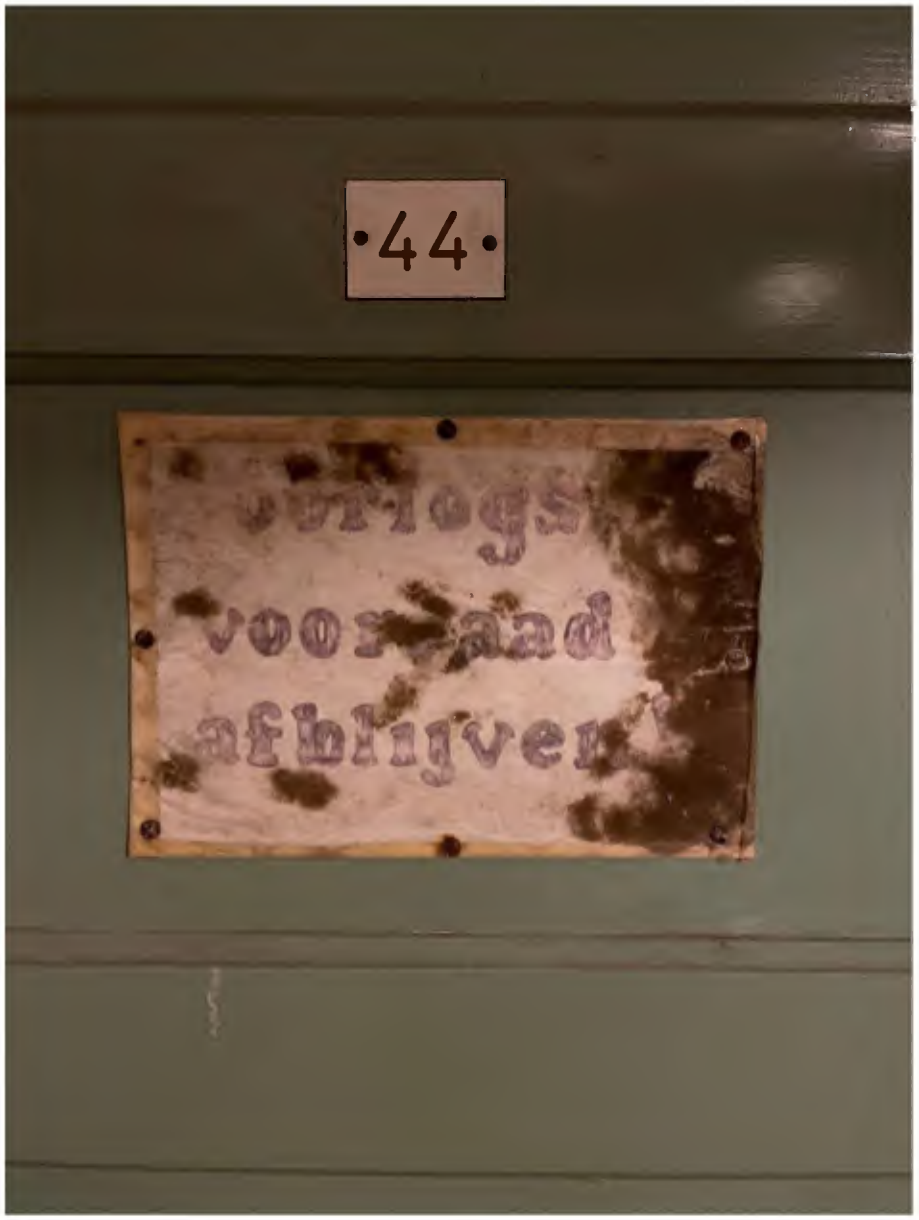

343. Ruime 109. Op de deur naar ruimte 111 staat vermeld: *oorlogsvoorraad afblijven*. Dit geeft aan dat in ieder geval in de KO-periode de achterliggende ruimte voor opslag van voedsel (noodvoorraad) werd gebruikt.

Ruimte 110

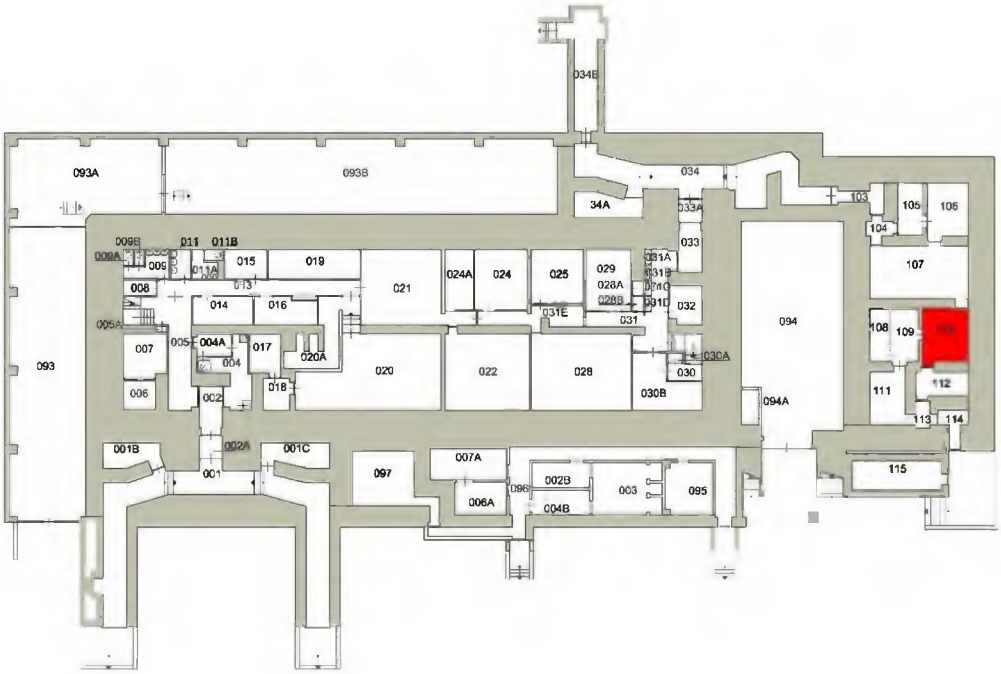

Ruimte 110 is de bijkeuken. Tegen de muren zijn verschillende houten werkbanken met granito werkbladen geplaatst. Deze dateren uit WOII. De afwerking van wanden en vloeren is gelijk aan de andere vertrekken van de keukenbunker en stamt nog uit de bouwtijd.

344. Ruimte 110. De noordwand met de houten paneeldeur naar de keuken (ruimte 107). Geheel linksboven is het aanvoerkanaal van verse lucht zichtbaar. De inrichting met werkbanken zal in WOII tot stand zijn gekomen.

345. Ruimte 110. De oostwand met de voor een bijkeuken karakteristieke werkbanken langs de wanden. Die inrichting zal in WOII tot stand zijn gekomen.

346. Ruimte 110. De zuidwand met links werkbanken en rechts de doorgang met houten paneeldeur naar de ruimte voor de ingangsverdediging (ruimte 112). De inrichting met werkbanken zal in WOII tot stand zijn gekomen. De tegen de muur geschroefde planken horen bij de KO.

347. Ruimte 110. De westwand met aan weerszijden van de houten paneeldeur naar ruimte 109 twee aanvoerkanalen voor verse lucht. Onder de werkbank rechts is nog net een rooster voor de afvoer van vuile lucht zichtbaar, waarvan het andere einde in ruimte 109 uitkomt.

Ruimte 111

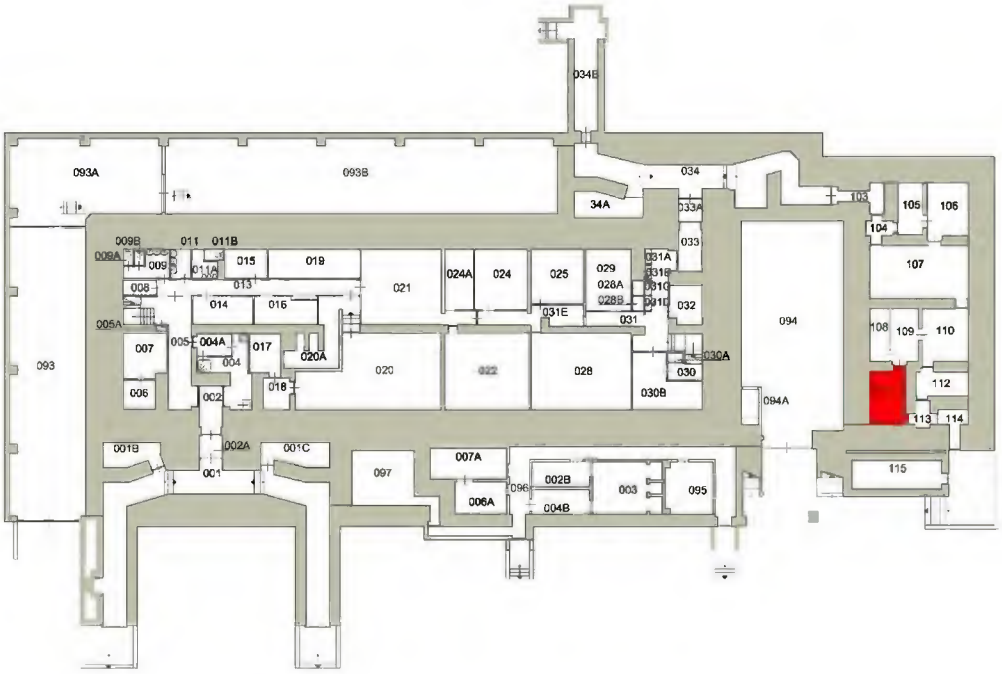

Ruimte 111 is het vertrek waar bij de bouw de luchtzuiveringsinstallatie voor het zuidelijke deel van de keukenbunker stond opgesteld. Ten tijde van de KO is deze installatie vervangen door een modernere installatie (1959). Daarbij is wel een groot deel van het luchtbehandelingssysteem uit de bouwtijd behouden.

348. Ruimte 111. De noordwand van het vertrek met doorzicht naar ruimte 109. Aan de bovenzijde de buizen voor luchtverversing.

349. Ruimte 111. De zuidoosthoek van de ruimte met de pantserdeur naar de gassluis (ruimte 113) bij de zuidelijke toegang tot de keukenbunker. De deur heeft - net als de pantserdeur tussen de ruimten104 en 107 - aan beide zijden schuiven voor het schietgat.

350. Ruimte 111. De zuidwesthoek van het vertrek met de luchtverversingsinstallatie uit de KO (1959). De installatie is uitgevoerd volgens de ontwerptekening uit1958. Daarbij heeft men gebruik gemaakt van het oude buizenstelsel van WOII voor de verspreiding van de gezuiverde lucht. Fabrikant van de installatie is Piller. Het roestige gedeelte van de buis boven in beeld bevat het verwarmingselement voor het luchtbehandelingssysteem, wat aangeeft dat deze buis diende voor de toevoer van verse lucht voor het zuidelijke gedeelte van de keukenbunker.

351. Ruimte 111. Detail van de vorige afbeelding met de gebruiksaanwijzing voor de installatie, zoals deze rechts naast de installatie is geplaatst. Linksboven is de naam van de fabrikant van de installatie zichtbaar: Piller. Dezelfde firma was ook gedurende WOII een belangrijke fabrikant van luchtzuiveringsinstallaties. Tijdens de KO was de gebruiksaanwijzing blijkbaar nog niet in het Nederlands beschikbaar.

352. Ruimte 111. Zicht op het inwendige van de elektrakast naast de luchtzuiveringsinstallatie. Het roestige gedeelte van de luchtbehandelingsbuis (linksboven) bevat een verwarmingselement, wat aangeeft dat deze buis diende voor de toevoer van verse lucht.

353. Ruimte 111. De zoldering van het vertrek in noordelijke richting. Onder het plafond zijn buizen van de luchtverversingsinstallatie opgehangen. Dit deel zal nog uit de bouwtijd dateren.

Ruimte 112

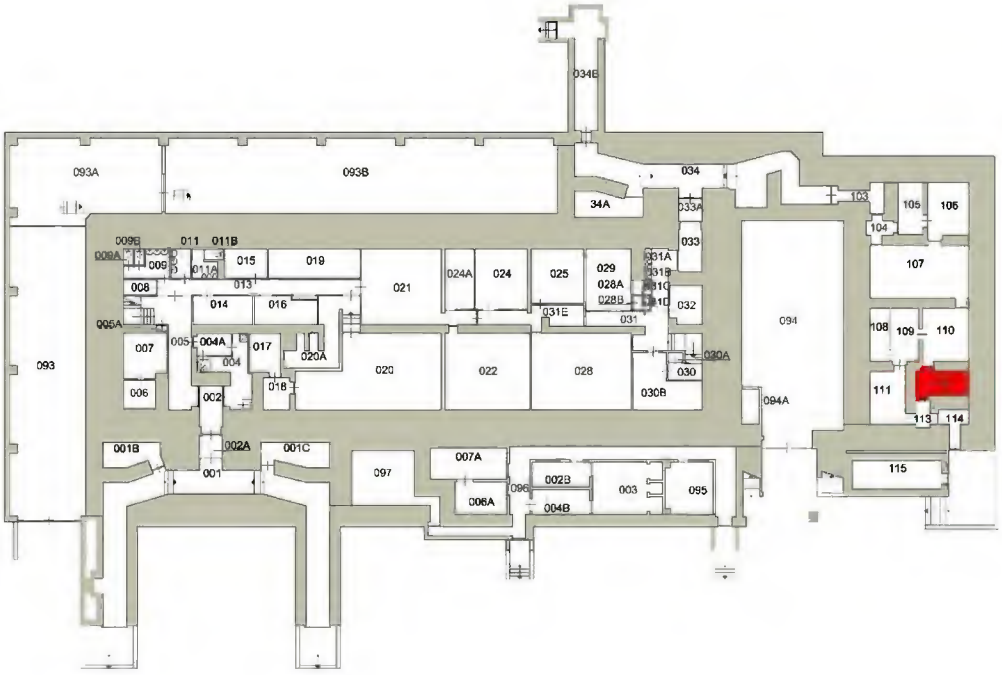

Vanuit deze ruimte vond de ingangsverdediging voor de zuidelijke toegang tot de keukenbunker plaats. De afwerking van de wanden en vloeren is gelijk aan die van de overige vertrekken van de keukenbunker en stamt nog uit de bouwtijd.

354. Ruimte 112. Het oostelijke deel van het vertrek. Bij de oostwand is aan de bovenzijde een aansluiting voor de kachelafvoer te zien. In de wand rechts is het schietgat zichtbaar dat de ingang moest verdedigen (zie volgende afbeelding). De reden van de opstaande rand is onbekend.

355. Ruimte 112. Detail van het schietgat, dat nog volledig intact is, inclusief een klein deel van de rubber gasdichting. Hier is een schietgat van het type 483P2 toegepast.

356. Ruimte 112. Tussen de ruimte van de ingangsverdediging en de lucht- of gassluis is een gasdeur met een klein kijkglaasje aangebracht (type 19P7). Rechts naast de deur is na WOII (vermoedelijk 1948) een overdrukventiel gemonteerd op de plaats waar bij de bouw ook al een dergelijk ventiel zat.

357. Ruimte 112. De westwand van het vertrek. Links de doorgang naar de luchtsluis en rechts de deur naar de bijkeuken (ruimte 110). In het midden van de wand zijn de meterkasten ten behoeve van de elektriciteitsvoorziening zichtbaar. Deze zullen hier in de KO-periode zijn geplaatst (1959). Boven deze kasten is het buizenstelsel van de luchtverversing te zien.
Deze dateert nog uit de WOII. Linksonder in beeld het overdrukventiel voor de luchtsluis.

358. Ruimte 112. De houten paneeldeur tussen de vertrekken 110 en 112 dateert uit de bouwtijd van de bunker.

Ruimte 113

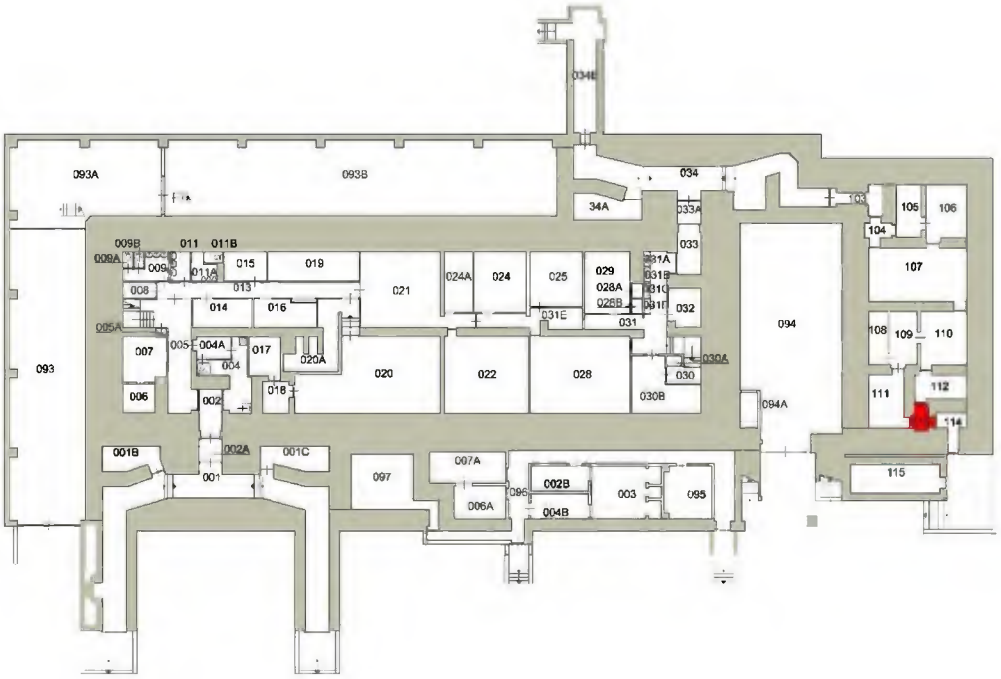

Deze ruimte is de lucht- of gassluis achter de zuidelijke ingang van de keukenbunker. De afwerking van wanden, vloer en plafond is gelijk aan die van de andere vertrekken van de bunker en stamt uit de bouwtijd.

359. Ruimte 113. De noordwand van de luchtsluis met de gasdeur (type 19P7). Linksonder is de uitmonding van het overdrukventiel zichtbaar. Deze heeft zich hier al vanaf de bouwtijd bevonden.

360. Ruimte 113. De zuidwand, met boven in de muur een overdrukventiel.

361. Ruimte 113. De in de westwand opgenomen deur, die ruimte 111 ontsluit. Hier is een pantserdeur van het type 434P01 geplaatst.

Ruimte 114

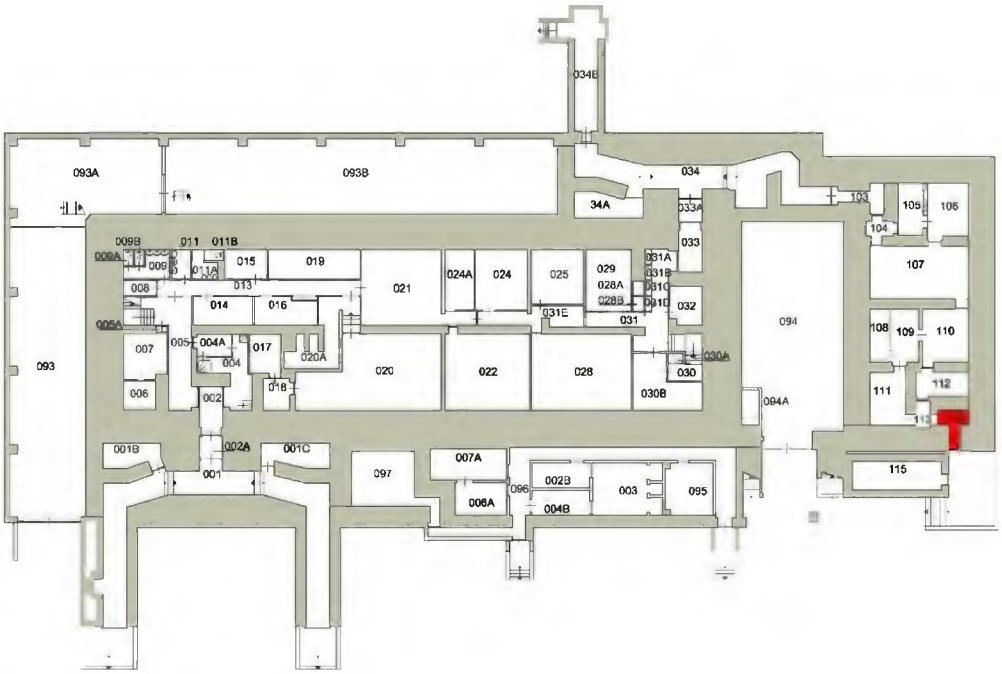

Ruimte 114 is de voorruimte van de zuidelijke ingang van de keukenbunker. De afwerking van wanden en vloeren is gelijk aan die van de andere vertrekken van de bunker.

362. Ruimte 114, de noordwand. In het verlengde van de toegang bevindt zich een schietgat. De getrapte dagkanten van de opening zijn bekleed met een houten bekisting, die ervoor diende te zorgen dat inkomende kogels niet via het afketsen op de dagkanten alsnog het schietgat zelf zouden kunnen bereiken.

363. Ruimte 114. Detail van de nisvormige uitsparing aan de noordoostzijde van de ruimte. Hier is een afvoerputje voor binnenkomend hemelwater opgenomen.

364. Ruimte 114. Zicht in zuidelijke richting naar de toegang tot de bunker. Die ingang is afgesloten met een ijzeren gaasdeur. Blijkens de vlak na de WOII opgestelde documentatie moet die gaasdeur uit de bouwtijd dateren.

365. Ruimte 114. Dezelfde deur, maar nu vanaf de buitenzijde gezien.

366. Ruimte 114. De in de westwand opgenomen toegang naar de lucht- of gassluis. Net als bij de noordelijke toegang tot de keukenbunker is deze voorzien van een tweeledige pantserdeur van het type 434P01, daterend uit WOII.

367. Ruimte 114. Het plafond van de toegang. De zoldering bestaat, net als elders in de keukenbunker, uit stalen liggers met ertussen stalen platen. Het geheel diende als verloren bekisting voor het betondak.

Ruimte 115

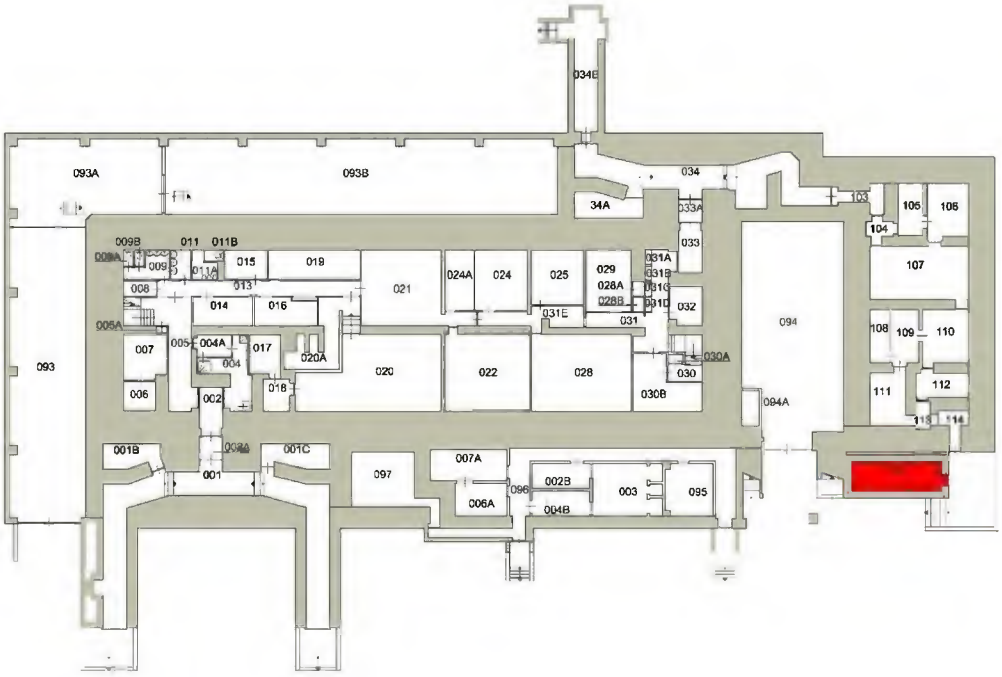

Tegen de zuidzijde van de dubbele keukenbunker is een vrijstaande bunker (WOII) met bakstenen wanden van 0,55 m dikte geplaatst. Het bouwwerk is voorzien van een betonnen dak met een dikte van 0,60 meter. Het gebouw is door een spouw gescheiden van de keukenbunker. De in kruisverband opgetrokken wanden zijn aan de binnenzijde wit gesausd. Ook het als zichtwerk uitgevoerde betonnen dak is wit gesausd. De vloer is voorzien van een cementdekvloer. De bunker is toegankelijk vanuit het toegangsbordes van de keukenbunker. Het gebouw zal in gebruik zijn geweest als opslagruimte.

368. De oostgevel van de bergplaats (links) ten zuiden van de keukenbunker. Rechts is de zuidelijke toegang tot de keukenbunker te zien.

369. De toegang tot de vrijstaande bunker (ruimte 115), gezien vanuit het oosten.

370. Ruimte 115 in westelijke richting. De kratten en de stellingkast getuigen van het gebruik als opslagruimte en dat is waarschijnlijk ook het oorspronkelijke gebruik van het gebouw.

371. Ruimte 115 in oostelijke richting. In het midden de toegang. Voor de opening is op de zoldering en op de wand rechts grijze cementpleister zichtbaar, dat de plaats aangeeft waar een ongeveer 1 meter dikke muur was geplaatst. Die muur diende om het inwendige van de bunker te beschermen tegen scherfwerking van een voor de bunker inslaande granaat of bom. Bij de aansluiting van de verdwenen muur is een van de beide verlichtingselementen zichtbaar, die de bunker van licht voorzien. Zie hiervoor ook de volgende afbeelding.

372. Een van de lampen in ruimte 115. Deze lampen zijn in de KO-periode aangebracht en vormen een waardevol onderdeel van die periode.

Ruimte 094

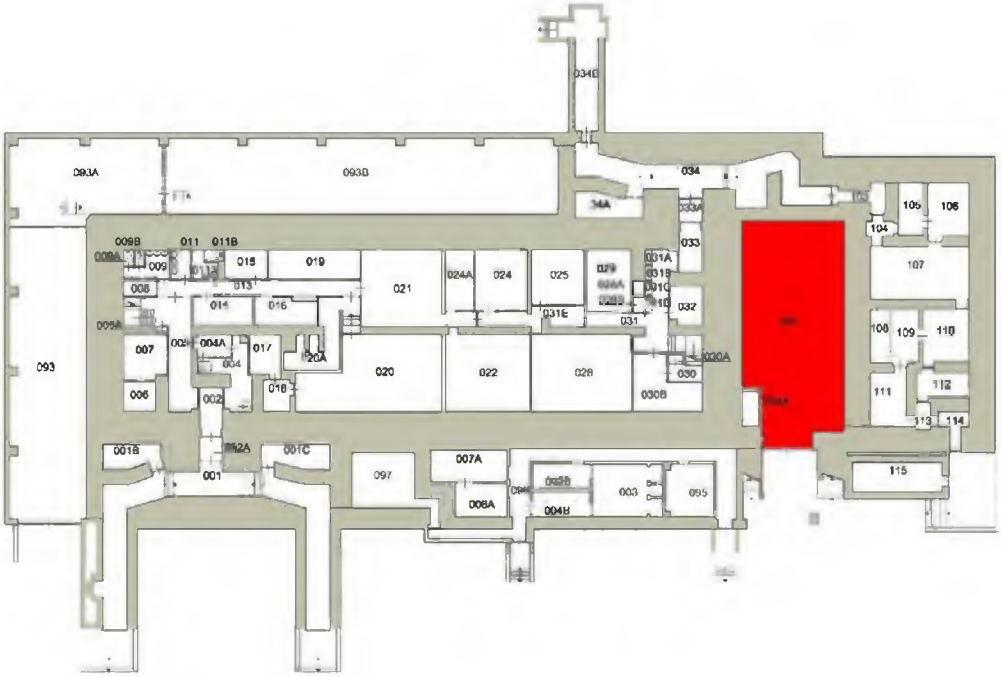

Ruimte 094 bevindt zich onder het overstekende bunkerdak en ligt tussen de hoofdbunker en de keukenbunker. Net als de ruimten onder het dakoverstek aan de west- en noordzijde werd deze ruimte in WOII gebruikt als garage. Dit is onder andere aan de hand van luchtfoto's aan te tonen. Daarop is duidelijk zichtbaar dat voor ruimte 094 een oprit is aangelegd. Hoe de om de bunker aangelegde loopgraaf deze oprit kruiste is niet bekend. Mogelijk was er, net als bij de westelijker gelegen toegang tot de hoofdbunker, een overdekte loopgraaf.

Na de WOII heeft de ruimte zijn oorspronkelijke functie behouden, maar is het maaiveldniveau ter plaatse verlaagd tot aan de zogenaamde *Vorpanzer*, de betonnen plaat van 1,50 m dikte, die rondom de hoofdbunker ligt. De ruimte is in 1967 dichtgezet. Oorspronkelijk was het vertrek dan ook bijna half zo hoog als thans het geval is. De wanden van het vertrek zijn bij aanpassingen in 2020 wit gesausd.

373. Ruimte 094, gezien in noordelijke richting. Op de kolommen rechts in beeld rust het buitenste deel van het bunkerdak. Oorspronkelijk waren deze kolommen - net als de andere kolommen - voorzien van een baksteenbekleding. Deze is hier na WOII verwijderd. De noordwand is het in gewapend beton uitgevoerde verbindingslid tussen de hoofdbunker en de keukenbunker. De muur is grotendeels beklampt met een bakstenen spouwmuur in Vlaams verband en zal nog uit de bouwtijd van de bunker dateren. Bij de beklamping is het onderste deel afwijkend uitgevoerd. Ter plaatse van de overgang van het oorspronkelijke uiteinde van de noordelijke ingang van de hoofdbunker en de keukenbunker is zichtbaar dat die beklamping eindigt. Het muurgedeelte van de keukenbunker is niet beklampt, maar volledig in gewapend beton uitgevoerd. Dit duidt op een faseverschil tussen de keukenbunker en de hoofdbunker.

374. Ruimte 094. Het noordelijke deel van de oostwand. De oostwand (westgevel keukenbunker) is in gewapend beton uitgevoerd. De aftekening van het bekistinghout is zichtbaar. Op korte afstand voor de wand staan twee betonnen kolommen die de randbalk van het grote bunkerdak dragen. Bij de kolommen is aan de onderzijde een verbreding zichtbaar. Hierop stond oorspronkelijk de bakstenen beklamping die rond de betonnen kolom was aangebracht. Deze beklamping is na de WOII verwijderd. De hier zichtbare betonvloer is in feite de zogenoemde *Vorpanzer*, een 1,50 m dikke betonplaat die rondom de bunker is aangelegd.

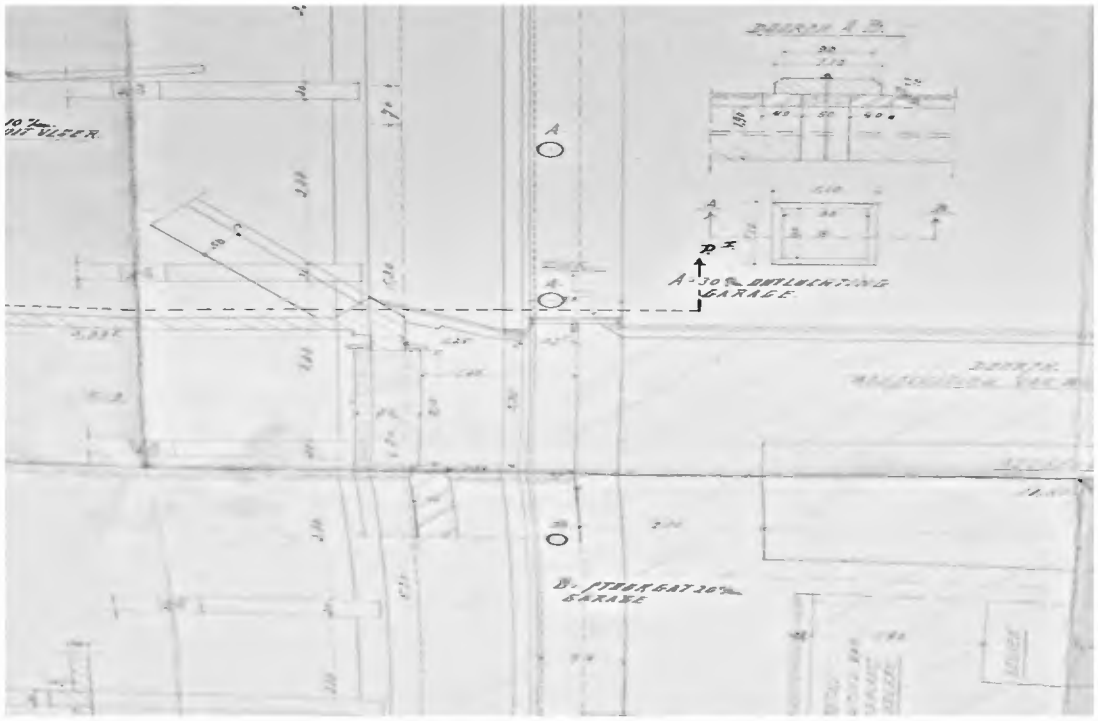

375. Detail van de vlak na de WOII vervaardigde opmeting van de bunker. Hier is de oorspronkelijke aansluiting van de keukenbunker op de hoofdbunker weergegeven. De detaillering van het dak van de hoofdbunker is inclusief de detaillering van de goot identiek aan die van de andere gevels. De aansluiting op de keukenbunker is een zinken afdak dat op de goot en het dak van de keukenbunker rust. Deze detaillering duidt erop dat bij de bouw van de hoofdbunker nog niet werd voorzien dat de keukenbunker zou worden gebouwd. Tevens is de beklamping van de kolommen op deze tekening zichtbaar. (Herkomst: NA_2_13_167_1097)

376. Ruimte 094. Het zuidelijke deel van de oostwand van de ruimte met betonnen kolommen van het bunkerdak. De ruimte tussen de randbalk en de keukenbunker is dichtgezet. Vermoedelijk is dit in de KO-periode gebeurd.

377. Het zuidelijke deel van ruimte 094. Tegenwoordig wordt de toegang tot de ruimte afgesloten door een roldeur. Het is niet bekend wanneer deze is aangebracht. Tijdens WOII was de toegang open. Het inspringende metselwerk in de hoek tussen de zuid- en oostwand is de plaats van een trap die naar het dak van de berging naast de keukenbunker leidt. Rechts in beeld is de wand van een inbouw voor de trap naar de verdieping boven ruimte 094 zichtbaar. Ook deze trap is tot stand gekomen bij het verlagen van het vloerniveau. De gewapend betonnen zoldering van de ruimte hoort bij het bunkerdak. De vloer is de '*Vorpanzer*' die rondom de bunker is aangelegd.

378. Ruimte 094. Detail van de betonnen zoldering ter plaatse van de toegang tot de garage. Dit is ook de plaats waar de bunker aan het einde van WOII is geraakt door een bom. Hierbij is het zuidelijke deel van de zoldering beschadigd. In 1948 is de schade hersteld. Hierbij is de zuidoosthoek van de zoldering vervangen (zie ook de afbeeldingen van het exterieur). Bij A is de aftekening van het bekistinghout haaks geplaatst ten opzichter van die van de rest van de zoldering. De scheiding tussen beide wordt gevormd door een onregelmatige naad. Het deel bij A is dus na de WOII vervangen (samen met het deel aan de andere zijde van de roldeur).

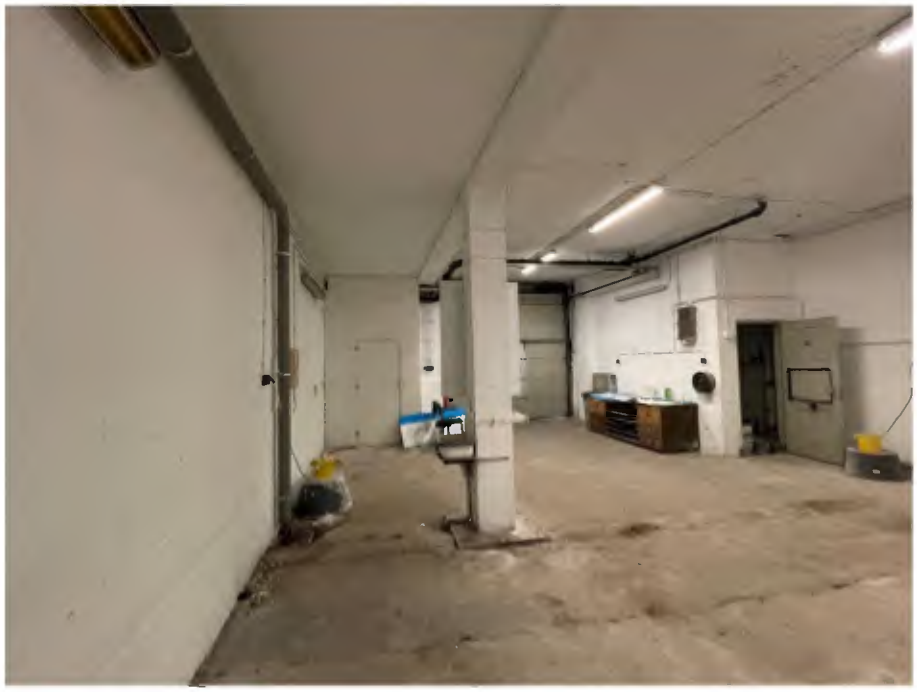

379. Ruimte 094. Het zuidelijke deel van de westwand (rechts), tevens oostgevel van de hoofdbunker. In het midden de latere inbouw voor de trap naar de verdieping. Het metselwerk ervan is echter wel in Vlaams verband uitgevoerd. De beklamping van de gevel van de hoofdbunker is hier niet in Vlaams verband uitgevoerd, maar in halfsteens verband. Tevens is aan de onder- en bovenzijde zichtbaar dat de in het beton opgenomen randen uitsteken ten opzichte van de beklamping (zie ook volgende foto). Hier heeft men dus in de KO-periode de oorspronkelijke beklamping met spouwmuur vervangen door een halfsteens beklamping zonder spouw. De muur was immers geen buitengevel meer. Dit wordt ook duidelijk bij de aansluiting op de inbouw, waar het metselwerk is hersteld (zie ook ruimte 094A). De conclusie is dat men eerst het vloerniveau heeft verlaagd om de inbouw met trap te realiseren alvorens de klamp te vervangen.

380. Ruimte 094. Het noordelijke deel van de westwand van het vertrek. De halfsteens beklamping is niet oorspronkelijk, maar is een KO-aanpassing (zie toelichting bij foto hiervoor). Luchtkoker is tijdens de onderhoudswerkzaamheden in 2019 verwijderd.

Ruimte 094A

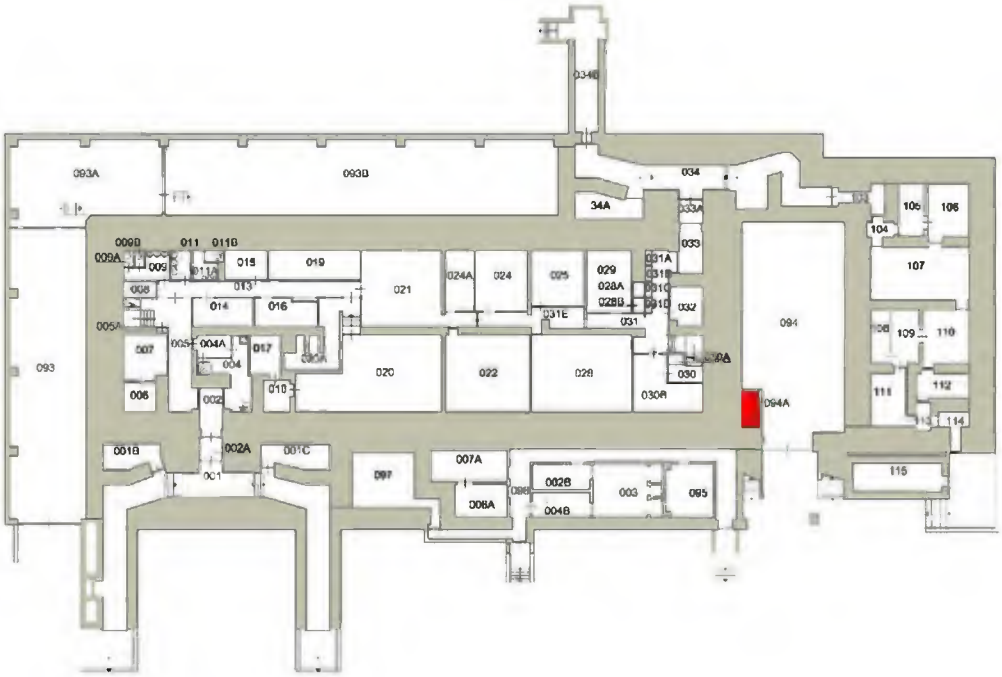

Ruimte 094A is de ruimte onder de trap naar de woning boven de garage. De trap, en dus ook ruimte 094A, is tot stand gekomen op het moment dat het vloerniveau in de garage werd verlaagd (zie ook ruimte 094). Omstreeks 1967 is de trap aangebracht. De in schoon metselwerk opgetrokken baksteenwanden zijn thans gesausd.

381. Ruimte 094A, gezien naar het zuiden. De wand links is steens uitgevoerd in Vlaams verband. De westelijke wand (rechts) is in halfsteens verband opgetrokken. Oorspronkelijk was de beklamping hier als spouwmuur uitgevoerd. Hiervan getuigt de vooruitspringende betonnen rand, die aan de onderzijde zichtbaar is. De zoldering van het vertrek wordt gevormd door de onderzijde van de betonnen trap naar de woonruimte boven de garage.

382. Ruimte 094A. De noordzijde met de houten paneeldeur. Deze deur is na de WOII geplaatst, al is het niet uit te sluiten dat het een hergebruikte deur uit de WOII-periode is. Bij zorgvuldige bestudering van de aansluiting van het metselwerk van de noordwand op de westwand kan worden vastgesteld dat het metselwerk ter plaatse van de aansluiting is hersteld. Dit is het gevolg van het vervangen van de oorspronkelijke beklamping met spouwmuur door een halfsteens klamp zonder spouw.

Zuidelijk aanbouw (voorbunker)

De ruimten onder het overstekende bunkerdak aan de zuidzijde behoren niet tot de oorspronkelijke opzet, maar zijn later in twee fasen toegevoegd. Aan het eind van 1942, of in het begin van 1943, is onder het bunkerdak een uitbreiding tot stand gekomen met bakstenen buitengevels (dikte 1 meter). De tussenmuren zijn vrijwel allemaal met kalkzandsteen opgetrokken. De wanden van deze aanbouw zijn zowel binnen als buiten in schoon metselwerk uitgevoerd. De binnenmuren zijn wel wit gekalkt. De zoldering bestaat uit een gewapend betonnen vloer. De vloeren zijn alle van een cementdekvloer voorzien. Al kort na de bouw wordt het meest westelijke deel van de aanbouw gesloopt en vervangen door een in gewapend beton uitgevoerde ruimte voor voorraadtanks. De wanden hiervan zijn wit geschilderd en ook hier is de vloer voorzien van een cementdekvloer. De zolderingen zijn wit geschilderd.

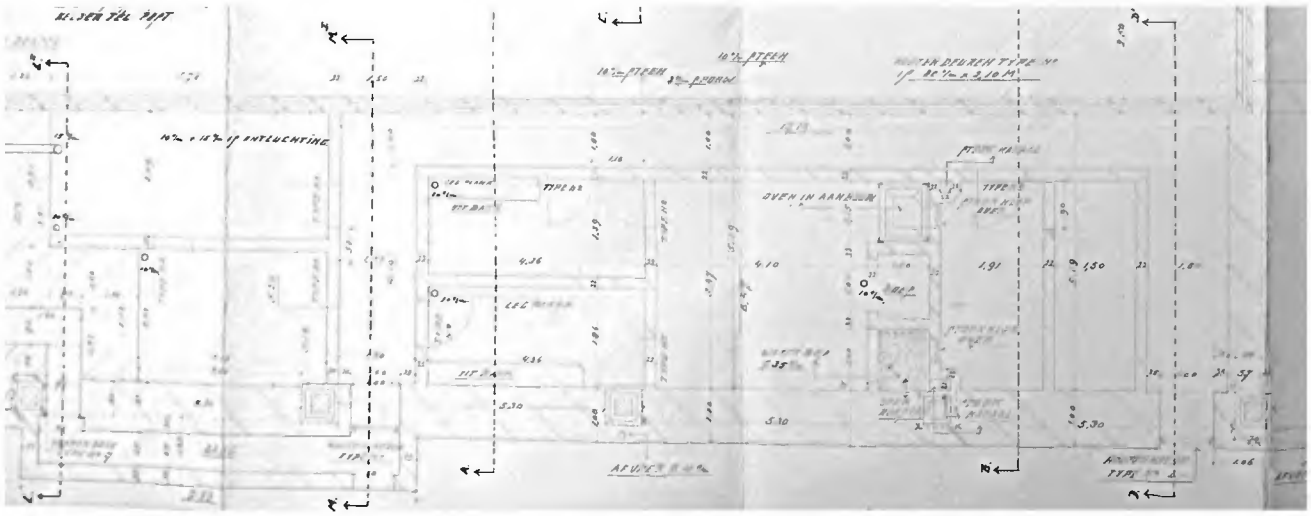

383. Uitsnede van een plattegrondtekening met de zuidelijke aanbouw. Uit de in het Bunkerarchief berustende documentatie blijkt dat de ruimten hier nog uit de WOII-periode dateren. In ruimte 097 waren drie ijzeren voorraadvaten opgesteld, vermoedelijk voor zowel stookolie als water. Vermoedelijk is de ruimte-indeling gericht op het centrale vertrek 003, waar naast elkaar een oven in aanbouw, een douche en een voorziening met een ijzeren rooster en een stookmogelijkheid aanwezig zijn. De beide bijbehorende rookkanalen zijn in de ruimte erboven nog aanwezig. De beide ovens/stookgelegenheden werden gestookt vanuit het naastgelegen vertrek 095 dat oorspronkelijk in de lengte onderverdeeld was (de scheidingsmuur is verwijderd bij de aanleg van kabels in 1986). De beide vertrekken ten oosten van ruimte 096 (002B en 004B) wekken de indruk kleedruimten te zijn geweest. In de verlichting van de vertrekken wordt voorzien door metalen bunkerlampen tegen de zoldering. Deze lampen kunnen nog uit WOII stammen, maar kunnen ook in de eerste periode na de Tweede Wereldoorlog zijn geplaatst. (Herkomst: NA_2_13_167_1097)

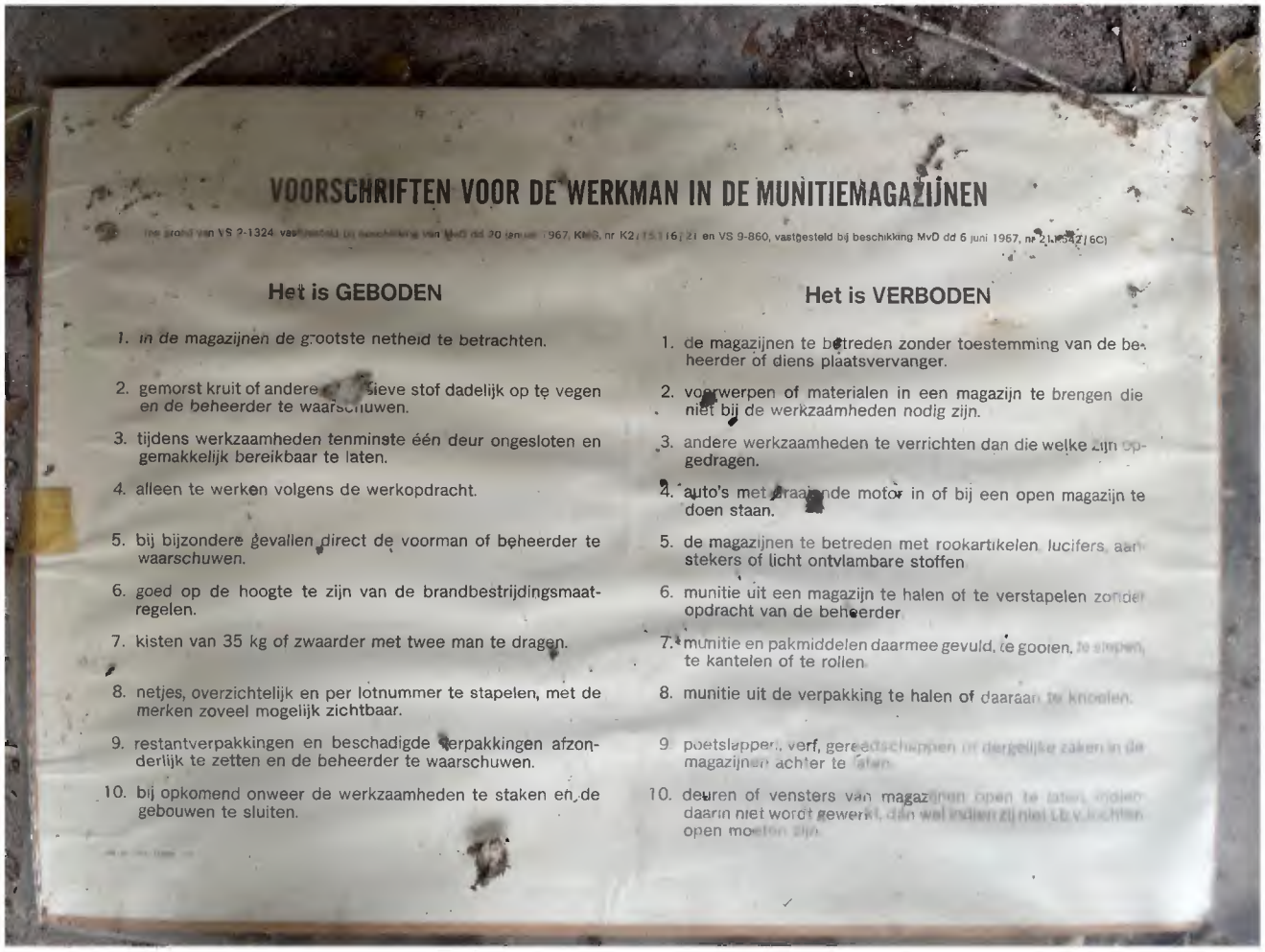

VOORSCHRIFTEN VOOR DE WERKMAN IN DE MUNITIEMAGAZIJNEN

(ter grond van VS 2-1324 vastgesteld bij beschikking van MvD dd 20 januari 1967, KMS, nr K2/15.1/16/21 en VS 9-860, vastgesteld bij beschikking MvD dd 6 juni 1967, nr 2.L.54Z/6C)

Het is GEBODEN

1. in de magazijnen de grootste netheid te betrachten.
2. gemorst kruit of andere [illegible] stoffen stof dadelijk op te vegen en de beheerder te waarschuwen.
3. tijdens werkzaamheden tenminste één deur ongesloten en gemakkelijk bereikbaar te laten.
4. alleen te werken volgens de werkopdracht.
5. bij bijzondere gevallen direct de voorman of beheerder te waarschuwen.
6. goed op de hoogte te zijn van de brandbestrijdingsmaatregelen.
7. kisten van 35 kg of zwaarder met twee man te dragen.
8. netjes, overzichtelijk en per lotnummer te stapelen, met de merken zoveel mogelijk zichtbaar.
9. restantverpakkingen en beschadigde verpakkingen afzonderlijk te zetten en de beheerder te waarschuwen.
10. bij opkomend onweer de werkzaamheden te staken en de gebouwen te sluiten.

Het is VERBODEN

1. de magazijnen te betreden zonder toestemming van de beheerder of diens plaatsvervanger.
2. voorwerpen of materialen in een magazijn te brengen die niet bij de werkzaamheden nodig zijn.
3. andere werkzaamheden te verrichten dan die welke zijn opgedragen.
4. auto's met draaiende motor in of bij een open magazijn te doen staan.
5. de magazijnen te betreden met rookartikelen, lucifers, aanstekers of licht ontvlambare stoffen.
6. munitie uit een magazijn te halen of te verstapelen zonder opdracht van de beheerder.
7. munitie en pakmiddelen daarmee gevuld, te gooien, te slepen, te kantelen of te rollen.
8. munitie uit de verpakking te halen of daaraan te knoeien.
9. poetslappen, verf, gereedschappen of dergelijke zaken in de magazijnen achter te laten.
10. deuren of vensters van magazijnen open te laten, indien daarin niet wordt gewerkt, dan wel indien zij niet t.b.v. luchtverversing open moeten zijn.

384. De ruimtes 002B, 004B, 003 en (de westzijde van) ruimte 095 hebben tijdens de KO een functie gehad als munitieopslag, waarschijnlijk voor de naastgelegen Prinses Julianakazerne. Deze ruimtes zijn daarvoor aangepast met stevigere toegangsdeuren, bordjes met voorschriften over de "maximale hoeveelheid ontplofbare stof" en de hier getoonde voorschriften voor het werken in de munitiemagazijnen. Die voorschriften zijn vastgesteld in 1967 door het MvD (Ministerie van Defensie) en hingen bij de oostelijke ingang van de voorbunker.

Ruimte 002B

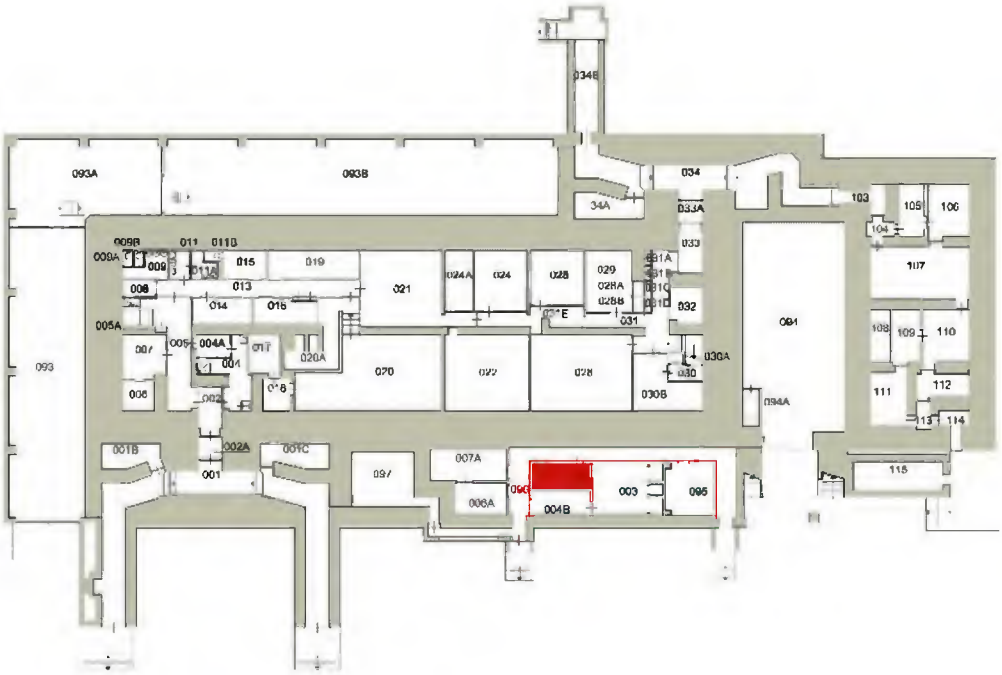

De ruimte heeft toegangen met de gang (ruimte 096) en de centrale ruimte 003. Gezien de sporen in het vertrek en een vermelding op tekeningen in het Bunkerarchief betreft het een kleedruimte. Dit zal mede verband houden met de (nog onduidelijke) functie van ruimte 003. De ruimte is wat gebruik en indeling betreft te vergelijken met ruimte 002A.

385. De noordwand van ruimte 002B, gezien in westelijke richting. Op de wand de aftekening van een legplank, horend bij de oorspronkelijke opzet. Omdat het metselwerk hier niet is geschilderd, is daar goed zichtbaar dat de muren met kalkzandsteen en in kruisverband zijn opgetrokken. Aan de onderzijde van de muur zijn op de wanden en in de dekvloer sporen van een zitbank zichtbaar, eveneens oorspronkelijk. Deze opzet is vergelijkbaar met die in ruimte 002A. Rechts is de toegang vanuit de gang zichtbaar. De deuropening is nog oorspronkelijk, maar bij de verbouwing tot munitieopslag is de oorspronkelijke houten deur, inclusief kozijn, verwijderd en vervangen door een stalen exemplaar. In de dagkant van de deuropening is de aftekening van het verwijderde houten kozijn nog duidelijke te herkennen.

386. Overzicht van ruimte 002B, gezien in oostelijke richting. Geheel links is nog net de dagkant van de deuropening met sporen van het verwijderde houten kozijn zichtbaar. De deuropening midden op de foto geeft toegang tot ruimte 003. Bij het verbouwen van deze ruimten tot munitiebergplaats is ook hier het oorspronkelijke houten kozijn met deur vervangen door een stalen exemplaar. Daarbij zijn de beide dagkanten volledig nieuw opgetrokken.

387. Ruimte 002B, gezien in zuidwestelijke richting. Op de muur is een rood bord aangebracht met de mededeling dat in het vertrek maximaal 250 kg explosieven mag worden opgeslagen. Ook in de andere vertrekken (003 en 004B) zijn dergelijke borden aangebracht. Langs de vloer zijn sporen zichtbaar van een plint. Aangezien de muur achter de plint gewit is, behoorde de plint waarschijnlijk niet tot de oorspronkelijke opzet.

Ruimte 003

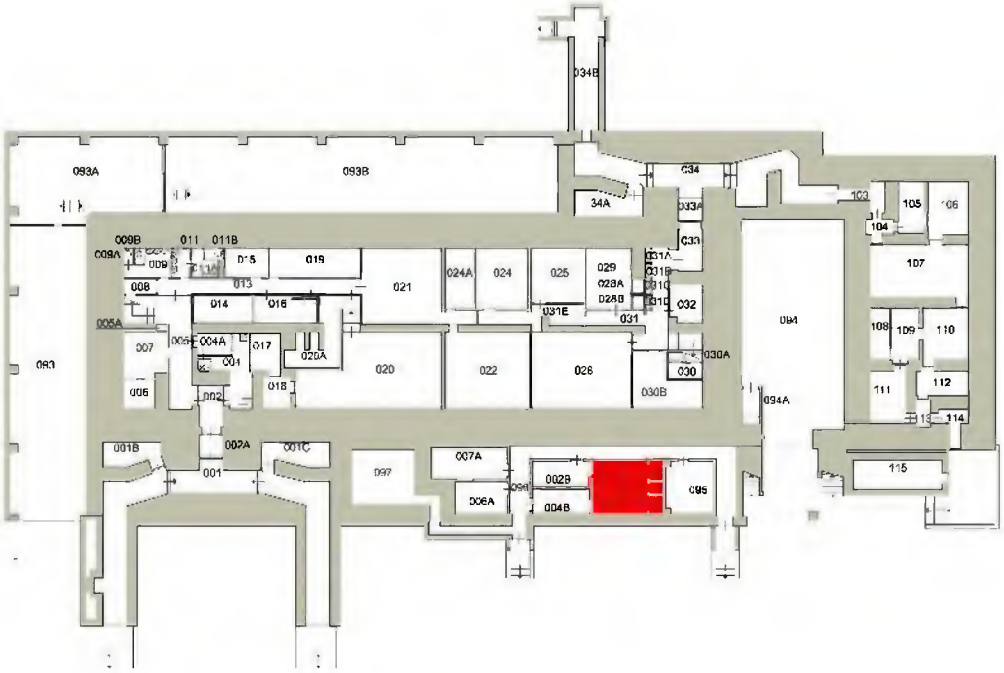

Deze centrale ruimte is vermoedelijk het belangrijkste vertrek van de aanbouw aan de zuidzijde van de hoofdbunker. De naastgelegen vertrekken zijn georiënteerd op dit vertrek. De oorspronkelijke functie is niet duidelijk, maar in de drie nissen aan de oostzijde zijn sporen aanwezig van een douche, een stookplaats en een (onvoltooide) oven.

388. Ruimte 003. Overzicht van de noordwand, met rechts een niet voltooide oven. In het metselwerk van de noordwand tekent zich de plaats af van de deels weggebroken oostwand. Het wegbreken en het bouwen van de oven zal nog tijdens WOII hebben plaatsgevonden, aangezien op de opmetingen in het Bunkerarchief op deze plaats staat vermeld: *oven in aanbouw*. Achter het schoon metselwerk van de oven is zichtbaar dat de achterliggende muur is witgekalkt. Ook hieruit valt af te leiden dat de inbouw van de oven een wijziging van de oorspronkelijke opzet is. Zie ook de volgende afbeeldingen.

389. Overzicht van de oostwand van ruimte 003. Oorspronkelijk zullen de drie nissen alle voorzien zijn geweest van een halfronde toog. Die van de linker nis is voor de bouw van de huidige oven verwijderd. De littekens zijn met baksteen dichtgezet. De middelste van de drie nissen diende als douche. Wat de functie van de beide andere nissen was, kon niet worden vastgesteld. Wel is in de achterliggende ruimte 095 te zien dat beide nissen aan de onderzijde een stookgelegenheid hadden. De bijbehorende rookkanalen waren eveneens in deze ruimte ondergebracht. In de rechter nis is een ronde metalen koker ingemetseld. Bij de linker nis is nog in WOII de bouw van een oven gestart. Deze is echter niet voltooid.

390. Ruimte 003. Detail van de zuidelijke nis. In het metselwerk boven de stookplaats (die vanuit de achtergelegen ruimte kon worden gestookt) is een metalen bus ingemetseld, die uitkomt boven de stookvoorziening aan de onderzijde (zie ook beschrijving ruimte 095). Het metselwerk waarin de metalen koker is opgenomen is naderhand tussen het bestaande metselwerk van de wanden geplaatst.

391. Ruimte 003. De nooit voltooide oven in de noordelijke nis. Het aanbrengen van de oven zal een wijziging zijn ten opzichte van het oorspronkelijke plan, aangezien voor de bouw ervan de getoogde bovenzijde van de nis is verwijderd. Tevens is achter het metselwerk van de oven te zien dat het metselwerk is witgesausd. Het gesausde metselwerk zet zich door tot aan de onderzijde.

392. Ruimte 003. Overzicht van de zuidwand, met rechts de doorgang naar ruimte 004B en links nog net een klein deel van een boog in de oostwand.

393. Overzicht van de westwand van ruimte 003. De doorgang links leidt naar ruimte 004B. Het kozijn en de deuropening zijn nog oorspronkelijk. De deur ontbreekt echter. Aan de rechterzijde bevindt zich de doorgang naar ruimte 002B. De oorspronkelijke deur is vervangen door een plaatstalen deur in een stalen kozijn toen dit deel van de aanbouw is verbouwd tot munitieopslag. Tussen beide deuren is op de muur de aftekening te zien van een stellage of iets dergelijks. Dat houdt mogelijk verband met de oorspronkelijke functie van de ruimte. Het rechter deel van de aftekening is deels verloren gegaan bij de vergroting van de deuropening naar ruimte 002B.

Ruimte 004B

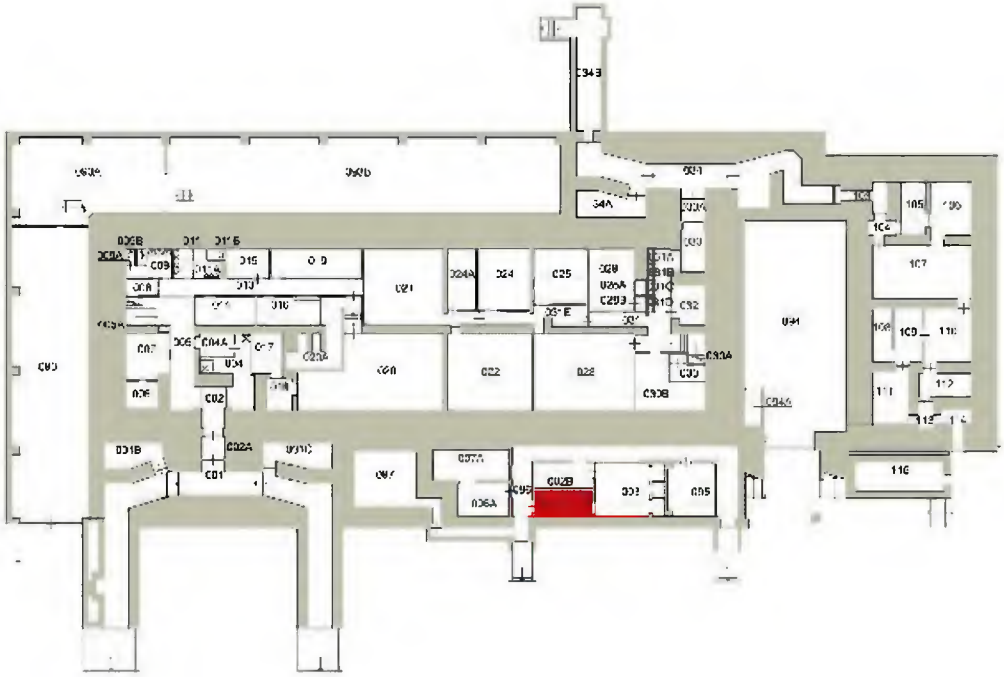

Deze ruimte heeft toegangen met de gang (ruimte 096) en de centrale ruimte 003. Gezien de sporen in de ruimte en een vermelding op tekeningen in het Bunkerarchief betreft het een kleedruimte. Dit zal mede verband houden met de (nog onduidelijke) functie van ruimte 003. De ruimte is te vergelijken met ruimte 002A.

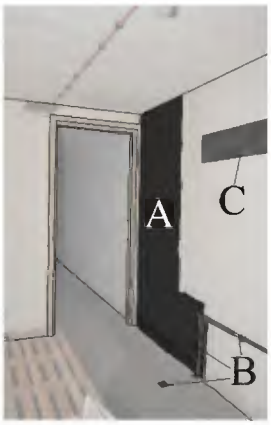

394. Ruimte 004B, gezien in oostelijke richting, met de oorspronkelijke deuropening naar ruimte 003. De deur is echter niet meer aanwezig. De ruimte heeft wanden met wit geschilderd, schoon metselwerk in kruisverband. Bij A is zichtbaar dat een deel van de zuidwand is gepleisterd. Dit is namelijk de plaats waar één van de ommetselde betonnen kolommen van het bunkerdak in de zuidmuur van de aanbouw is opgenomen. Omdat het metselwerk van de kolom iets zal hebben uitgestoken ten opzichte van de nieuwe zuidwand zal het metselwerk van de kolom aan deze zijde zijn afgehakt. De littekens ervan zijn met pleisterwerk aan het oog onttrokken. Bij B is de aftekening zichtbaar van een houten bank die tegen de muur stond. C is de aftekening van een legplank/kapstok boven deze zitbank.

395. Overzicht van de zuidwesthoek van ruimte 004B. Op de muur tekenen zich de sporen af van een houten zitbank (A). In de cementdekvloer zijn sporen van de bijbehorende houten poten zichtbaar. Samen met de aftekening boven de banken en vermeldingen in het Bunkerarchief kunnen we concluderen dat de ruimte oorspronkelijk als kleedkamer werd gebruikt. Het gepleisterde metselwerk bij B maakt weer deel uit van de aanpassingen die nodig waren door het opnemen van de betonkolom in de wand.

396. Ruimte 004B, gezien in westelijke richting. De in de westwand opgenomen deuropening zit op de oorspronkelijke plaats. In de KO-periode is de ruimte gebruikt voor de opslag van munitie. Hiervoor is de oorspronkelijke houten deur inclusief kozijn vervangen door het huidige, in staal uitgevoerde exemplaar. Links is op de wand de aftekening van de houten legplank/kapstok te zien en eronder die van de zitbank.

397. De deuropening tussen 004B en 096. De huidige deur zal geplaatst zijn op het moment dat de ruimte in gebruik is genomen voor de opslag van munitie. Hierbij is het oude kozijn eruit gesloopt en vervangen door een metalen kozijn met een stalen deur. In de dagkant is de aftekening van het verwijderde houten kozijn nog zichtbaar.

Ruimte 006A

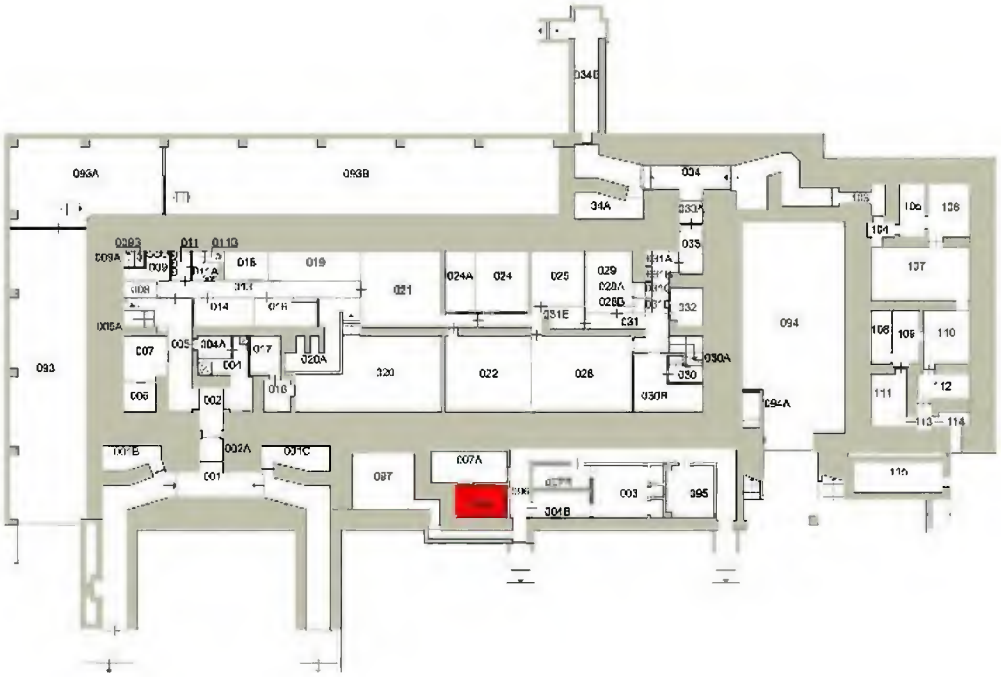

Ruimte 006A maakt deel uit van de eerste opzet van de zuidelijke aanbouw. Bij de aanleg van opslagruimte 097 is de ruimte ingekort en nu dient de gewapend betonnen oostmuur van 097 als westelijke muur van de ruimte. Wat de oorspronkelijke functie van het vertrek was, kan zonder nader (archief-)onderzoek niet worden vastgesteld. Het meest waarschijnlijk is dat het vertrek als opslagruimte werd gebruikt.

398. Zicht in oostelijke richting van ruimte 006A. De houten deur met kozijn behoort nog tot de oorspronkelijke opzet van het vertrek. Rechts in de hoek van het vertrek is het metselwerk zichtbaar dat is aangebracht om de betonnen kolom onder het bunkerdak.

399. Overzicht van ruimte 006A, gezien in westelijke richting. In het zicht is een betonnen wand, die geplaatst is bij de bouw van ruimte 097. Bij de aansluiting op de baksteenwanden is zichtbaar dat de betonnen wand is geplaatst tussen de wanden van de eerdere fase van de aanbouw.

400. Detail van de noordwesthoek van ruimte 006A. Zichtbaar is dat het beton van de westwand tegen het metselwerk van de noordwand is gestort (in de naastgelegen ruimte 007A loopt deze muur nog meer dan een meter verder naar het westen). Te zien is ook dat enkele kleine delen bekistingshout in de hoek met het metselwerk als opvulling zijn gebruikt. De betonwand is dus jonger dan het metselwerk. In het plafond is één van de ventilatiegaten zichtbaar, waarvan in de bovenliggende ruimte nog de pijpen te zien zijn. Bijna alle vertrekken hebben in opzet een dergelijke voorziening.

Ruimte 007A

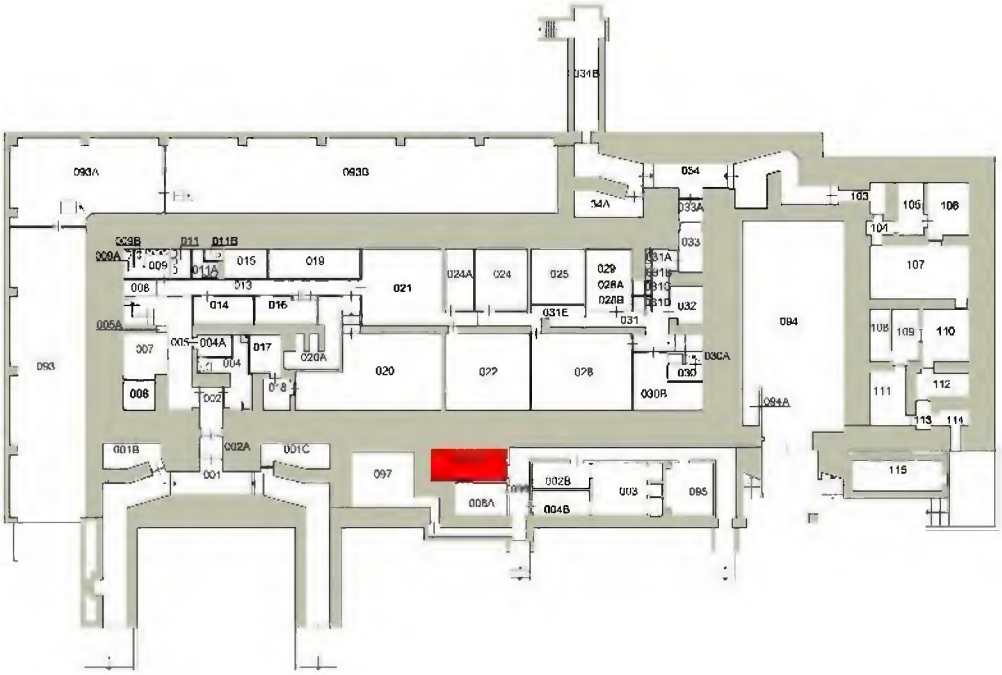

Ruimte 007A maakt deel uit van de eerste opzet van de uitbreiding. Bij de aanleg van de opslagruimte 097 is het vertrek ingekort. De gewapend betonnen oostmuur van 097 dient nu als westmuur van het vertrek. Wat de oorspronkelijke functie van het vertrek was, kan zonder nader (archief-) onderzoek niet worden vastgesteld. Het meest waarschijnlijk is dat het vertrek als opslagruimte werd gebruikt.

401. Overzicht van ruimte 007A, in oostelijke richting. De houten deur met kozijn zal nog tot de oorspronkelijk opzet van het vertrek behoren. De noordwand (links op de foto) is in kruisverband opgetrokken. Bij de beschadigingen in de verflaag is zichtbaar dat de muur met baksteen is opgetrokken, dit in tegenstelling tot de meeste andere wanden in de aanbouw, die in kalkzandsteen zijn opgetrokken. De noordwand wordt van dit vertrek wordt dan ook gevormd door de oude beklamping van de hoofdbunker.

402. Ruimte 007A, gezien in westelijke richting. De westwand is naderhand als gewapend betonnen wand gestort tussen de bestaande bakstenen wanden. De wand rechts is de oorspronkelijke, als spouwmuur opgetrokken, beklamping van de hoofdbunker. Deze is in kruisverband opgetrokken en bij de beschadigingen van de witkalk is de baksteen goed zichtbaar. Het meest westelijke deel van de zuidwand (achter de kast) is gebruikt als verloren bekisting voor een deel van de betonwand van ruimte 097. Op grond hiervan kan geconcludeerd worden dat de aanleg van ruimte 097 jonger is dan de overige vertrekken van de zuidelijke aanbouw.

403. Ruimte 007A. Detail van de aansluiting van de betonnen wand op de noordwand. Te zien is dat het metselwerk zich voortzet achter de betonnen muur en dat het beton tegen het metselwerk is aangestort.

Ruimte 095

Het vertrek is in 1986/1987 ontstaan door het samenvoegen van twee even grote vertrekken. Het uitbreken van de scheidingsmuren is gedaan ten behoeve van de kabels die door dit deel van de bunker moesten worden doorgevoerd. De plaats van de verdwenen muren tekent zich af op de betonnen zoldering.

404. Ruimte 095, gezien in noordelijke richting gezien, met aan de onderzijde de in 1986/1987 door de bunkermuur doorgevoerde kabels. Om de kabels te kunnen leggen, zijn zowel de scheidingsmuur tussen de beide oorspronkelijke vertrekken als de scheidingsmuur met de gang (ruimte 096) gesloopt. Links resteert nog een klein deel van de gangmuur, inclusief een kozijnstijl. Geheel links, bij de aansluiting op de westwand, is nog de aftekening van het weggebroken rookkanaal zichtbaar dat de rookgassen van de oven in ruimte 003 had moeten afvoeren. Het rookkanaal was in verband met het overige metselwerk opgetrokken, wat aangeeft dat het bij de oorspronkelijke opzet behoorde. Dat het kanaal niet beroet is, is een aanwijzing dat het niet of amper in gebruik is geweest.

405. Zicht op de zuidwand van ruimte 095. In het midden is de aftekening van de gesloopte tussenmuur duidelijk zichtbaar. Deze aftekening zet zich door op de zoldering, waar aan de onderzijde van het beton nog resten van baksteen zichtbaar zijn. De scheidingswand was dus in ieder geval deels in baksteen gemetseld. Dit in tegenstelling tot het merendeel van de andere binnenmuren van de aanbouw, die in kalkzandsteen waren opgetrokken. Ook is te zien dat de scheidingsmuur niet in verband met de zuidwand is opgetrokken, maar er koud tegenaan is geplaatst. Het ontbreken van witkalk ter plaatse van de aansluiting en de aftekening op de zoldering geven echter aan dat de muur wel tot de oorspronkelijke opzet van dit deel van de bunker moet hebben behoord. Het linkerdeel van deze ruimte heeft in een eerdere periode van de KO ook tijdelijk gediend als munitieopslag. De kabels lopen door deze buitenmuur schuin naar onder. Het is gebruikelijk dat deze kabels hier achter een grote lus vormen in de grond zodat de kabels niet breken wanneer de hoofdbunker bij een aanval kan schudden.

406. Detail van de gangwand (ruimte 96) ter plaatse van ruimte 095. Hier is goed te zien hoe men bij oudere kabels nog heeft geprobeerd de achtergelegen hoofdbunker luchtdicht te houden. Dit zijn de kabels met de bruine afdichtingskap bij de muur. Bij de later aangebrachte kabels heeft men deze moeite niet meer genomen en is de opening in de bunkermuur met pur-schuim dichtgemaakt. Dit wijst erop dat men toen niet meer als doel had om de hoofdbunker luchtdicht te houden.

407. Overzicht van de westwand van ruimte 095 vanuit de gang (ruimte 096). Aan de rechterzijde is het weggebroken rookkanaal zichtbaar. Aan de linkerzijde is het rookkanaal nog aanwezig en daar is aan de onderzijde van de muur (achter de meest linker plaat) een stookopening zichtbaar. Zie hiervoor ook de volgende afbeeldingen.

408. Het zuidelijke deel van de westwand van ruimte 095. In de hoek met de zuidwand zit het rookkanaal dat tot de oorspronkelijke opzet van de aanbouw behoort. Ernaast, ter hoogte van de vloer, bevindt zich een stookgat met een ijzeren opening. Ervoor ligt de ijzeren plaat waarmee de opening kon worden afgesloten. Zie voor meer detail de volgende afbeelding. De stookvoorziening aan de noordzijde van deze wand zal een vergelijkbare opstelling hebben gehad, maar deze is geheel weg gesloopt en de opening is dichtgemaakt toen de twee ruimtes werden samengevoegd tot ruimte 095.

409. Ruimte 095. Detail van de stookopening van de zuidelijke stookgelegenheid. In de opening is een ijzeren rooster geplaatst. Het geheel dateert nog uit de bouwtijd van de aanbouw. Met welk doel de stookgelegenheid precies is aangelegd is niet bekend.

410. Overzicht van de zoldering van ruimte 095. De bekisting tekent zich duidelijk af in het beton. Het verloop van de gesloopte tussenwanden is ook duidelijk te herkennen. Aan het beton kleven nog de resten van kalkzandsteen (scheidingsmuur met gang 096) en baksteen (tussenmuur). Dit geeft aan dat eerst de tussenwanden tot de juiste hoogte zijn opgetrokken, om vervolgens de bekisting ertussen te plaatsen en de betonvloer te storten.

Ruimte 096

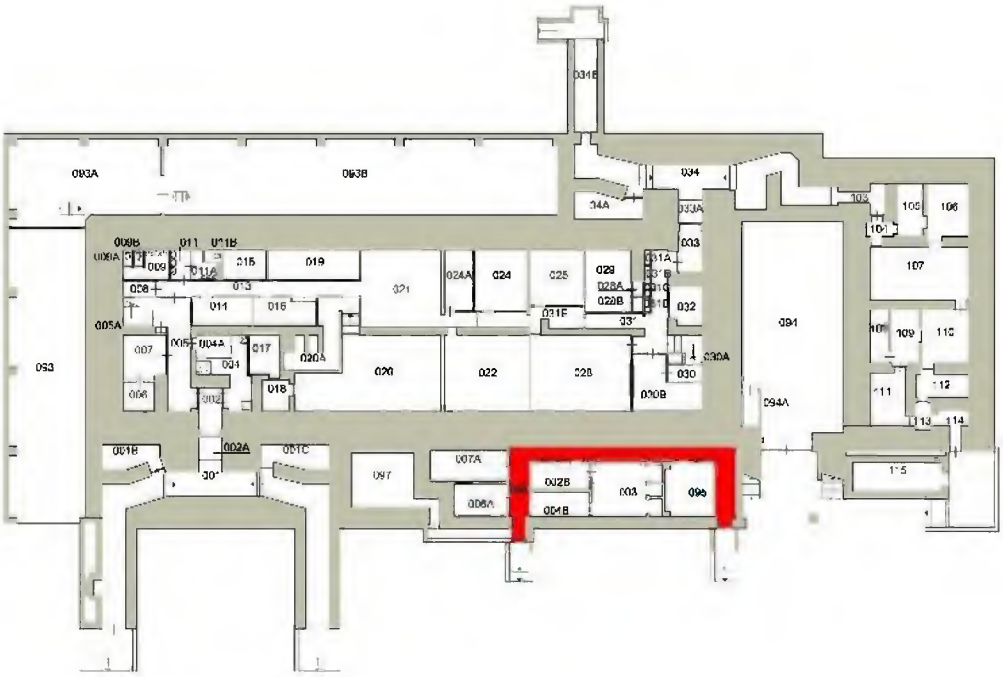

Ruimte 096 is de gang die de diverse ruimten in de aanbouw onder het zuidelijke deel van het bunkerdak ontsluit. De gang heeft twee toegangsdeuren in de buitengevel.

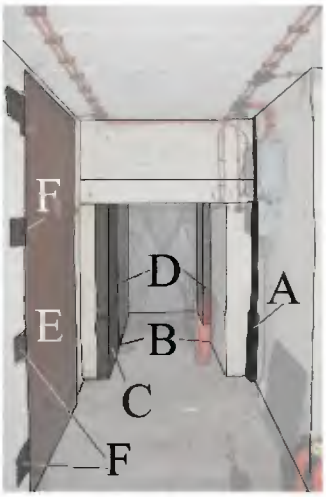

411. Zicht op de westelijke toegang van ruimte 096. Bij A is een klein deel zichtbaar van één van de met baksteen beklede kolommen die de buitenzijde van het bunkerdak dragen. Bij het inbouwen van de vertrekken zijn deze kolommen inclusief de bekleding in de nieuwe buitenmuur opgenomen. Het onderste deel van de kolom (het verbrede deel) is geheel in beton uitgevoerd. Dit deel lag oorspronkelijk onder het maaiveld. Bij het inbouwen van de vertrekken is de grond tot op de *Panzerplatte* verwijderd, waardoor deze plaat in het zicht is gekomen. Vóór de inbouw van ruimte 097 was de deur in het gevelvlak bij B geplaatst. Opvallend is dat deze oorspronkelijke doorgang aan één zijde met een half steens beklamping is verkleind (C). Wat de reden van de versmalling is geweest is niet bekend, maar ook bij de oostelijke toegang van gang 096 is een dergelijke versmalling toegepast. Bij de bouw van ruimte 097 in het begin van 1943 is voor de bestaande gevel een gang gebouwd om de toegang tot ruimte 097 te laten aansluiten op de westelijke toegang van gang 096. Het metselwerk van de gang is bij D zichtbaar. Het toevoegen van die gang heeft tot gevolg gehad dat men ook was genoodzaakt om de toegang naar buiten toe te verplaatsen. Bij E is de stalen deur zichtbaar, die de toegang naar ruimte 004B afsluit. Die deur is geplaatst op het moment dat deze ruimte voor de opslag van munitie in gebruik werd genomen. De oorspronkelijke houten deur is toen verwijderd en vervangen door het stalen kozijn met deur. Bij F zijn de herstellingen zichtbaar die nodig waren na het aanbrengen van de nieuwe verankeringen van het kozijn.

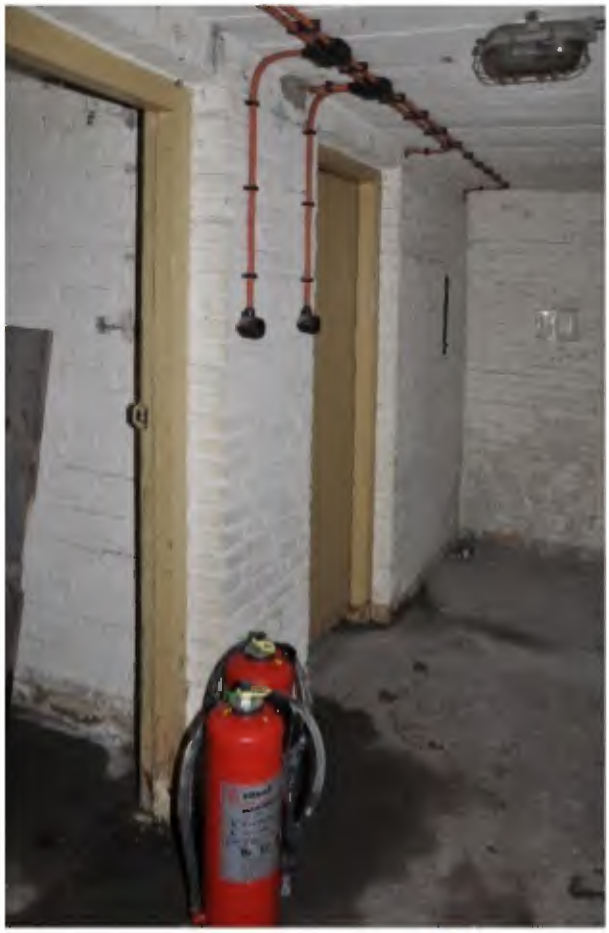

412. Ruimte 096. Overzicht van het westelijke deel van de gang, gezien in noordelijke richting. Links de twee deuren naar achtereenvolgens ruimte 006A en ruimte 007A. Beide toegangen dateren uit de bouwtijd en zijn nog voorzien van hun oorspronkelijke deur.

413. Ruimte 096. Het noordelijke deel van de gang gezien in oostelijke richting. Op de achtergrond zijn bij de vloer de kabels zichtbaar die hier in 1986/1987 zijn gelegd ten behoeve van het verbindingscentrum in de ruimten 028 en 030B. Aan de linkerzijde de in halfsteens verband opgetrokken beklamping van de hoofdbunkergevel. Bij de bouw van de bunker was hier een spouwmuur als beklamping opgetrokken. Deze is ter plaatse van de gang bij de verbouwing gesloopt en vervangen door een in halfsteens verband opgetrokken klamp. Aan de rechterzijde is de stalen deur uit de KO zichtbaar die ruimte 002B ontsluit.

414. De gang 096, gezien in westelijke richting. Op de voorgrond de in 1986/1987 aangelegde kabels voor het communicatiecentrum in de bunker. Rechts de in halfsteens verband uitgevoerde beklamping van de bunkerwand.

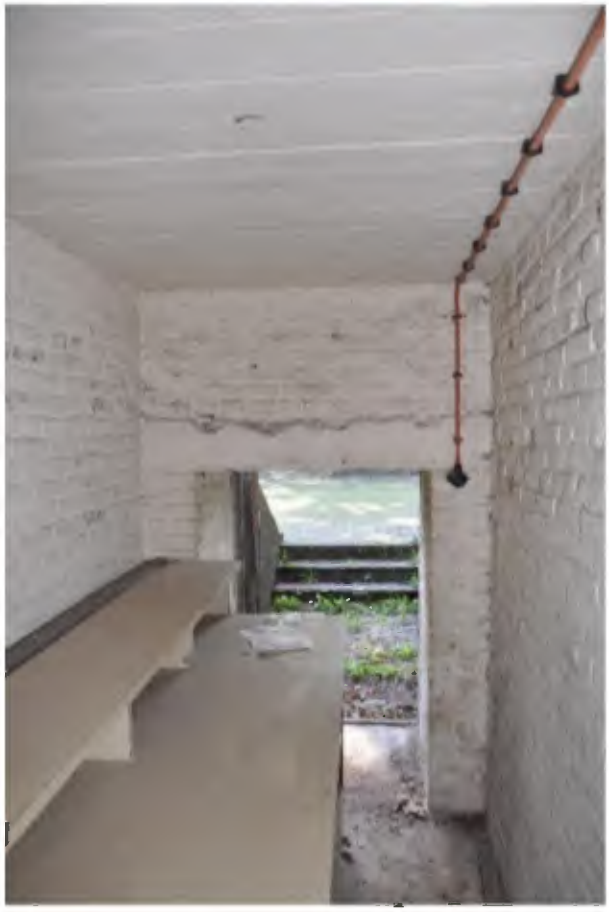

415. Het meest oostelijke deel van gang 096, gezien in zuidelijke richting, met een van de twee toegangen tot dit bouwdeel. De huidige toegangsdeur zal ten tijde van de KO zijn geplaatst. Bij de opening is te zien dat die aan de westzijde (rechts) naderhand met een halve steen is versmald. Eenzelfde situatie is aangetroffen bij de toegang aan de westzijde.

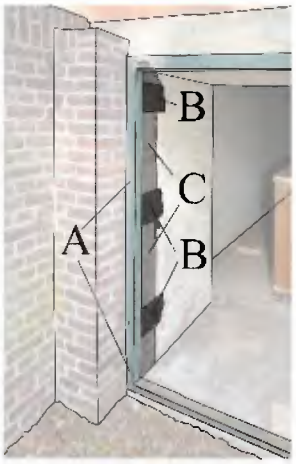

416. Detail van de oostelijke deuropening van gang 096. Achter het stalen frame (A) waarin de deur is geplaatst, zijn herstellingen in het metselwerk zichtbaar (B). Dit toont dat het huidige frame niet tot de oorspronkelijke opzet behoort. Bij C is een aftekening zichtbaar van het oorspronkelijke houten kozijn. Dat houten kozijn is ook zichtbaar op tekeningen in het Bunkerarchief. In tegenstelling tot wat bij bunkers gebruikelijk is, draaide deze deur naar binnen toe open en niet naar buiten. Het gebruik van houten deuren en de draairichting maken duidelijk dat de functies in de zuidelijke aanbouw geen hoge mate van bescherming behoefden. Aan de binnenzijde is bij deze dagkant nog een halfsteens beklamping aangebracht. Aan de buitenzijde is hiervan geen spoor te bekennen. Ook verschillen de lagenmaten van het metselwerk binnen ten opzichte van het buitenmetselwerk. Het metselwerk aan de buitenzijde zal dan ook na WOII tot stand zijn gekomen. De stalen deuren zijn waarschijnlijk geplaatst op het moment dat de binnenruimten geschikt werden gemaakt voor de opslag van munitie.

Ruimte 097

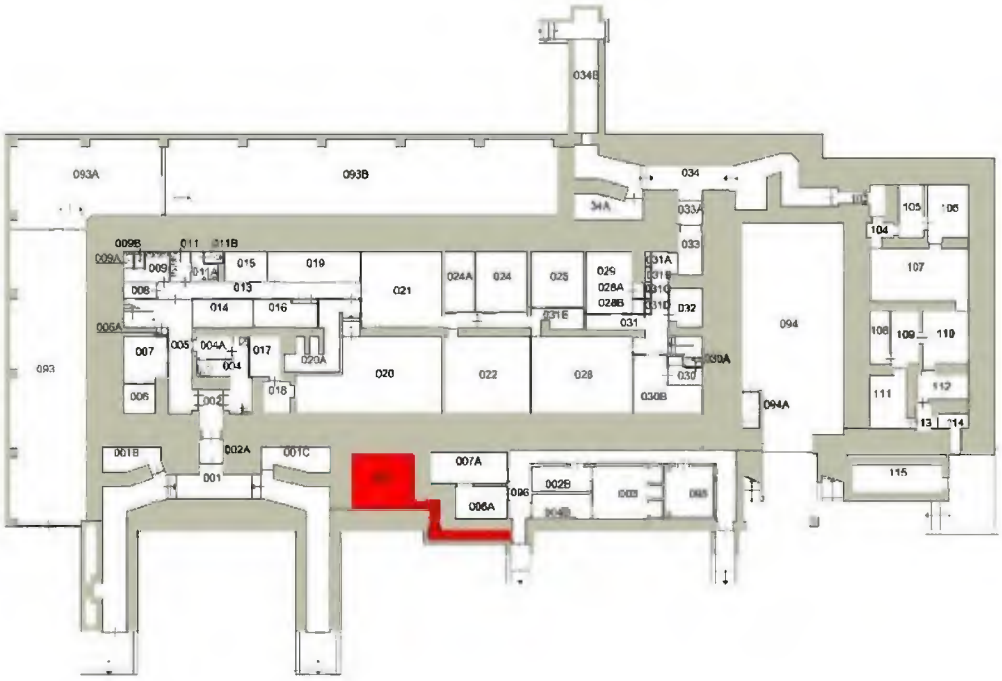

Gezien de inscriptie die op de betonnen zoldering van de bovenliggende ruimte (ruimte 80A) is aangetroffen is de ruwbouw van dit bouwdeel in maart 1943 voltooid. Ruimte 097 is tot stand gekomen ter plaatse van het westelijke deel van de in baksteen uitgevoerde aanbouw onder het grote bunkerdak. De oost- en zuidwand zijn daarbij als 1,20 meter dikke gewapend betonnen muren uitgevoerd. De toegang tot de ruimte loopt via een gang die voor de toen al bestaande bebouwing is geplaatst en die aansluit op de westelijke toegang tot ruimte 096. De wanden en zoldering van het vertrek zijn, behalve dat ze geschilderd zijn, verder niet afgewerkt. Volgens de informatie op tekeningen uit het Bunkerarchief was de ruimte in eerste instantie bestemd als watervoorziening, maar gezien de sterke olielucht zullen de drie aanwezige voorraadtanks ten tijde van de Koude Oorlog gebruikt zijn voor de opslag van stookolie.

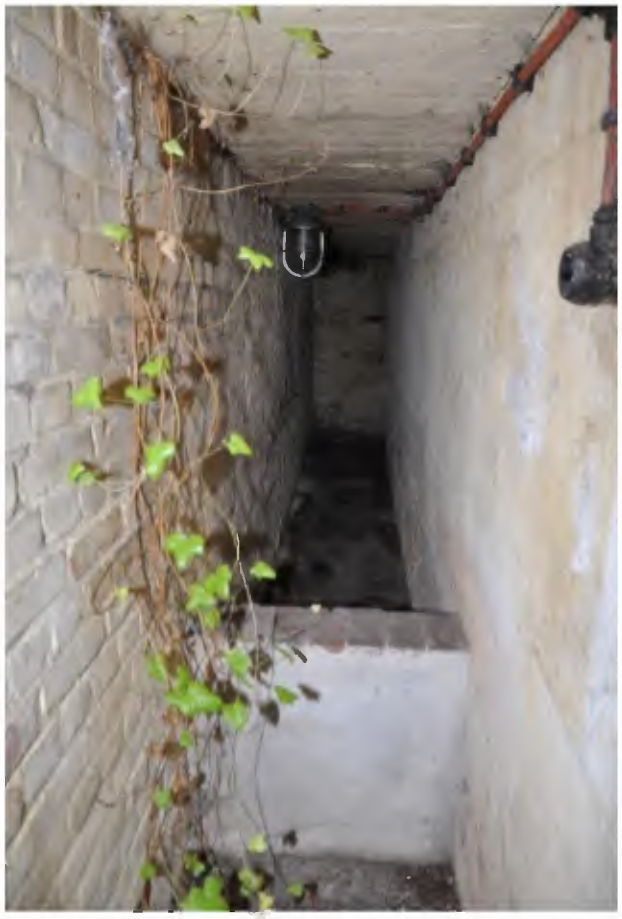

417. De gang naar de toegang van ruimte 097, gezien in westelijke richting. Op de voorgrond is een gemetseld muurtje te zien dat vermoedelijk diende om bij lekkage van de voorraadtanks te voorkomen dat de vloeistof zich over de rest van dit deel van de bunker zou verspreiden. De rechterwand is gepleisterd. Dit was oorspronkelijk - dat wil zeggen na de bouw van de vertrekken onder het bunkerdak - de buitengevel. Door de ontsluitingsgang van 097 voor de oude buitengevel te plaatsen is de wand een binnenmuur geworden en heeft men deze gepleisterd. De zuidwand (links op de foto) is in schoon metselwerk uitgevoerd. Op de achtergrond is bij de kopwand een scheur in het metselwerk te zien. Deze scheur sluit aan op een verticale naad, die de plaats van de oorspronkelijke buitengevel aangeeft. De gang is gebouwd om de nieuw aangelegde ruimte voor de watervoorraad te laten aansluiten op de bestaande toegang. Hierdoor was een aparte nieuwe toegang niet noodzakelijk. Tevens bevindt zich links van de gang een septictank, die een nieuwe ingang ter plaatse belemmerde. De gang is gefundeerd op de afgeschuinde rand van de pantserplaat om de bunker. Het is mogelijk dat de constructie daardoor is gaan schuiven. Dat zou de scheur op de kopse wand kunnen verklaren.

418. De gang gezien in westelijke richting met de stalen deur naar de opslagruimte 097. De deur zal nog uit de bouwtijd zal dateren. Achter de deur de kopwand met schuin oplopende scheur.

419. De toegang tot ruimte 097, gezien van binnenuit. De toegang wordt door een stalen deur afgesloten. Deze deur zal nog uit de WOII-periode dateren. Links is op de betonmuur de aftekening van de bekisting zichtbaar. Aan de rechterzijde is te zien dat het buitenste deel van de dagkant is gepleisterd. Geheel rechts is de grens te zien van het pleisterwerk en het zichtbare betonwerk De aftekening van bekistingshout laat ook kraaldelen zien. Men heeft bij de bouw dus gebruik gemaakt van sloopmateriaal.

420. De toegang tot ruimte 097 gezien vanuit het vertrek zelf. De haakse toegang is de reden waarom men bij ruimte 006A wat meer van de ruimte heeft afgenomen dan bij het vertrek ten noorden ervan (ruimte 007A). De muren zijn in gewapend beton uitgevoerd. De verlichting bestaat uit bunkerlampen. De lampen, leidingen en schakelaars kunnen nog uit de bouwtijd van ruimte 097 dateren.

421. De opslagruimte 097, gezien in westelijke richting. Dit is een van de drie tanks in de ruimte. De tanks zijn in 1943 geplaatst ten behoeve van de opslag van water. Gezien de sterke olielucht die in de ruimte aanwezig is, zijn de tanks in de KO-periode gebruikt voor de opslag van olie. Aan de bovenzijde zijn de stalen balken zichtbaar waarop de beide andere tanks rusten. De leiding die vlak onder de stalen balken loopt, zal een afvoerleiding zijn, die loost op de septictank die zich ten zuiden van de aanbouw bevindt. De afbeelding is een montage van twee afzonderlijke foto's.

422. Ruimte 097. Onderaanzicht van de twee bovenste voorraadvaten. Deze rusten op houten balken, die op de stalen liggers zijn gelegd. Linksonder is nog een klein deel van de onderste tank zichtbaar.

423. Ruimte 097. Een van de deksels waarmee de vaten zijn afgesloten. Het deksel zelf zal nog uit de bouwtijd dateren. De afsluiter rechts zal bij aanpassingen in de KO behoren. Alle drie tanks zijn voorzien van deze onderdelen.

424. Ruimte 097. Detail van de twee bovenste tanks, met daarop geschilderd de cijfers 2 en 3. Te zien is dat de westwand van het vertrek met baksteen is opgetrokken. De wand is als klamp tegen het beton van de zuidelijke ingangspartij van de hoofdbunker geplaatst. De wand zal zijn opgetrokken om het gewapend betonnen dak te dragen.

Zijruimten

Ruimte 093

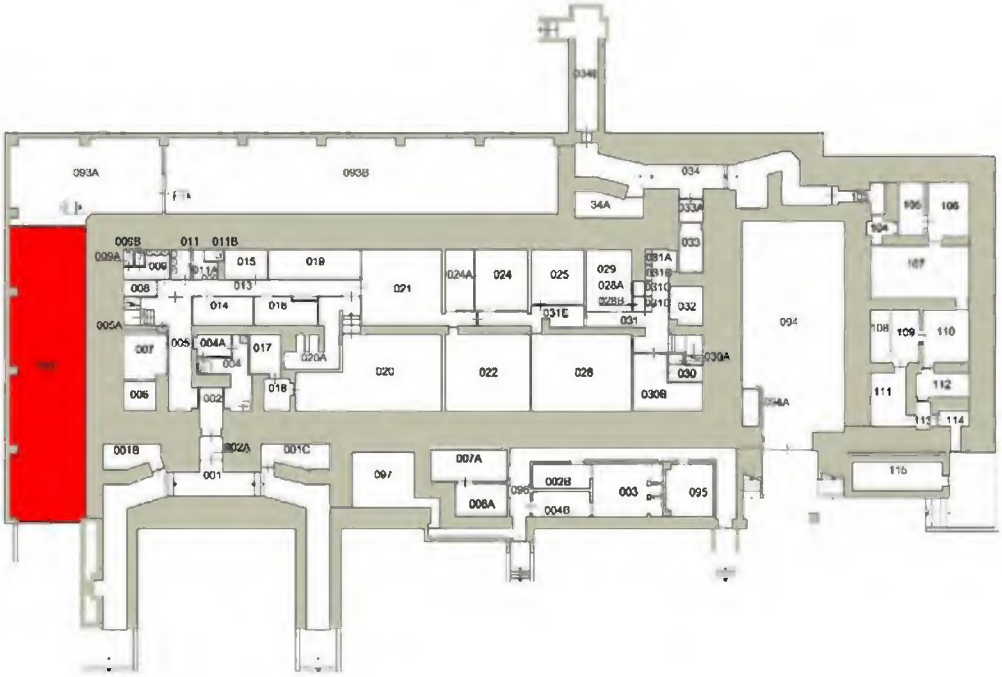

Het vertrek is in de 1969 tot stand gekomen door het dichtzetten van de openingen tussen de kolommen onder het dakoverstek aan de westzijde van de bunker en het plaatsen van een garagedeur aan de zuidzijde daarvan. Er is eind 1989/begin 1990 een nieuwe vloer op de bestaande vloer (*Vorpanzer*) gestort. Het is niet duidelijk waarom dit is gedaan.

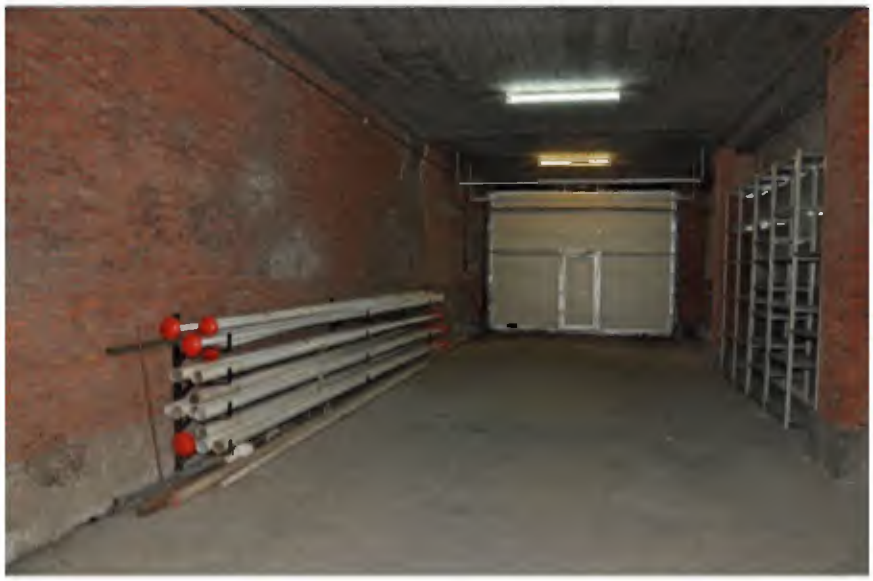

425. Ruimte 093, gezien naar het zuiden. De westmuur (rechts) was oorspronkelijk een borstwering tussen de met baksteen beklede betonnen kolommen onder het dakoverstek. Het schoon metselwerk bij de kolommen is in Vlaams verband uitgevoerd. Het metselwerk van het bovenste deel van de muren tussen de kolommen is aan deze zijde gepleisterd is, maar aan de buitenzijde als schoon metselwerk uitgevoerd.

426. Ruimte 093. Detail van een van de kolommen. Aan de onderzijde is de bakstenen bekleding geplaatst op een betonnen sokkel. Deze zal bij de bouw op de *Vorpanzer* zijn gestort om het metselwerk van de kolombekleding op te kunnen plaatsen. Boven in beeld de draagconstructie van gewapend beton. Het onderste deel van de buitenmuur lijkt in twee fasen te zijn uitgevoerd. In eerste instantie een keermuur tot de onderste rollaag, die in een volgende fase verhoogd is tot de bovenste rollaag. Vermoedelijk is dit nog voor 1945 gebeurd, al is het niet uitgesloten dat dit in de KO-fase tot stand is gekomen.

427. Ruimte 093. Zicht op de oostmuur. De in Vlaams verband opgetrokken muur is een halfsteens beklamping (als spouwmuur) van de gewapend betonnen buitenmuur van de bunker. Dat het onderste deel van de muur vertind is, zal komen omdat dit deel zich oorspronkelijk onder het maaiveldniveau bevond en pas na de verlaging van de vloer in het zicht is geraakt. Op de voorgrond zijn de tegels te zien waaronder de kabelverbindingen lopen die vanaf de kelderruimte ter hoogte van ruimte 008 de bunker in westelijke richting verlaten.

428. Ruimte 093, gezien naar het noorden. De in halfsteens verband opgetrokken kopse muur zal dateren van omstreeks 1971, toen de achterliggende schietbaan werd aangelegd. In het midden van die muur de verlaagd geplaatste deur naar ruimte 093A. Deze deur is verlaagd geplaatst omdat het vloerniveau in die ruimte lager is dan in 093. Op de voorgrond is de betonnen vloer zichtbaar. Het plafond wordt gevormd door de uit de bouwtijd van de bunker daterende betonconstructie. Het in Vlaams verband uitgevoerde metselwerk van de muur rechts (de oostmuur) is als beklamping tegen de 2,5 m dikke betonnen (buiten)muur van de bunker geplaatst. Volgens de opmetingstekeningen na WOII is deze beklamping als spouwmuur uitgevoerd.

351. Ruimte 093, detail van de deur in de noordelijke wand, welke toegang geeft tot ruimte 093A. De tekst op de deur geeft de gebruikers van ruimte 093A aan: de `Defensie Schietvereniging' (DSV), welke hier tot begin jaren '90 gehuisvest was. De wand waarin de deur zich bevindt, is een brandwerende gevel.

Ruimte 093A

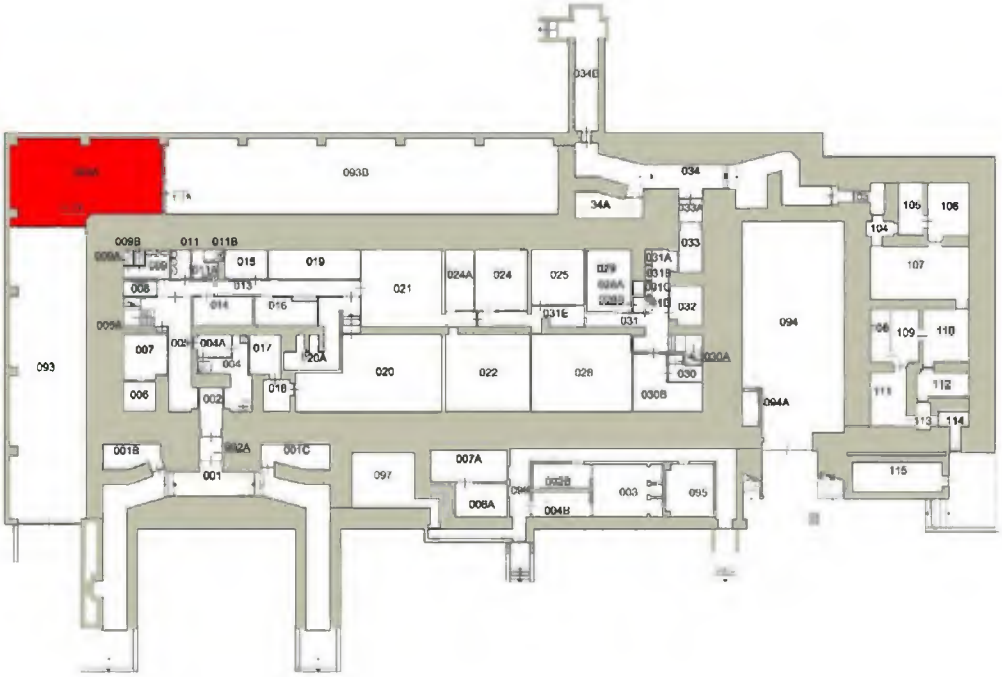

Het vertrek is in de KO-periode (omstreeks 1971) ontstaan door het plaatsen van scheidingsmuren met de beide naastgelegen ruimten en het dichtzetten van de galerij (1969) onder het overstekende bunkerdak. Tijdens de KO was hier de bar van de Defensie Schietvereniging (DSV). Begin 1991 is er in de schietbaan een brand geweest die ook de bovengelegen schietbanen heeft bereikt (ruimten 162B en 162C). De brand heeft door een dichte deur niet ruimte 093A weten te bereiken.

429. Ruimte 093A, gezien naar het westen. In het vertrek is omstreeks 1971 met hout een tussenverdieping aangebracht (ruimte 93G) en een in schoon metselwerk uitgevoerde bar. Links is de trap naar de tussenverdieping in beeld, rechts de bakstenen bar. De westmuur, waar oorspronkelijk een open galerij was onder het bunkerdak, is na 1969 dichtgezet. De muur links (de zuidmuur) is na WOII tot stand gekomen. Het gehele vertrek is na WOII wit gesausd.

430. Ruimte 093A, gezien richting het noorden vanuit de entreedeur vanuit ruimte 093. De houten tussenverdieping is omstreeks 1971 aangebracht. Daaronder de stenen bar. Na de brand in de schietbaan in 1991 is de gehele schietbaan gestript en leeggehaald, inclusief de barruimte.

431. Ruimte 93A gezien vanuit de noordwesthoek richting het oosten. Op de voorgrond de bar van de Defensie Schietvereniging. Op de achtergrond is de doorgang naar de schietbaan te zien (ruimte 093B).

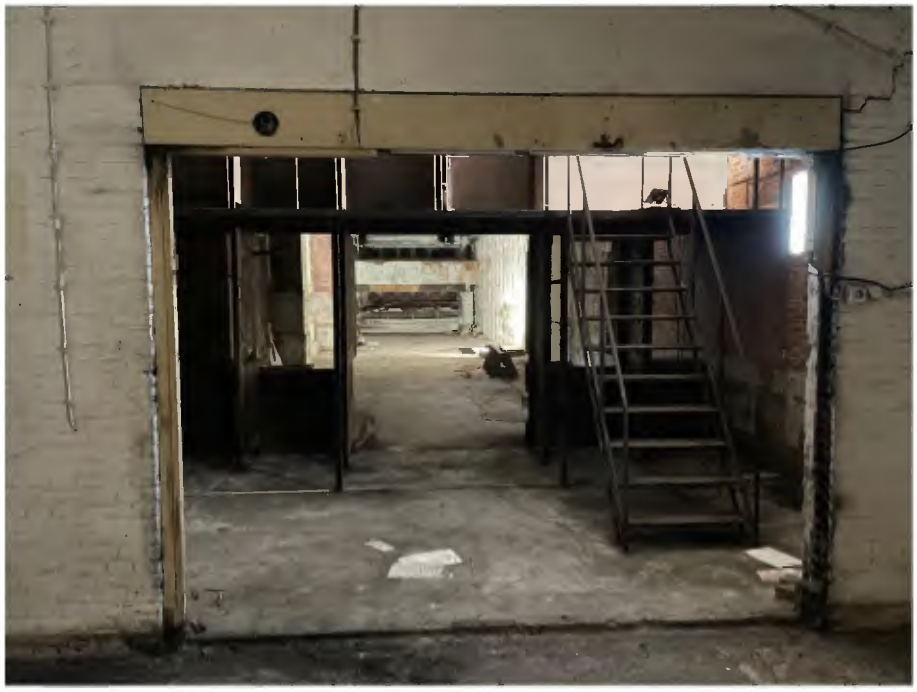

432. Ruimte 093A richting de opening naar de schietbaan (093B). Op historische foto's is te zien hoe hier een kozijn met deur en raam zat. Deze heeft voorkomen dat de brand die in 1991 in ruimte 093B ontstond oversloeg naar ruimte 093A. Na de brand is het geheel gestript, evenals deze afscheiding tussen beide ruimtes. Op de achtergrond de trap naar de eerste verdieping van de schietbaan.

433. Overzicht van de in ruimte 093A gebouwde tussenverdieping 93G, gezien in zuidoostelijke richting. De trap rechts voert naar de begane grond van 093A. Voor de trap naar ruimte 162C op de eerste verdieping is in de zoldering een opening gehakt. Het deel van de muur dat achter de trap zichtbaar is, is het wit gesausde bakstenen metselwerk dat hier het betonwerk van de bunker omkleed. De muren links en rechts ervan zijn in de KO-periode (1969) tot stand gekomen.

434. Zicht op de noordwesthoek van de bunker in ruimte 162C op de eerste verdieping, met nog een blik in de daaronder gesitueerde ruimte 93G. Het beton van de bunker is boven de vloer niet van een bakstenen beklamping voorzien. Door het later ingehakte trapgat is nog zichtbaar dat in ruimte 093A, ter plaatse van de hoek van de bunker, de beklamping van een afschuining is voorzien. Deze is vlak uitgevoerd, dit in tegenstelling tot het aansluitende metselwerk dat oorspronkelijk als schoon metselwerk was uitgevoerd, maar na WOII wit is gesausd.

Ruimte 093B

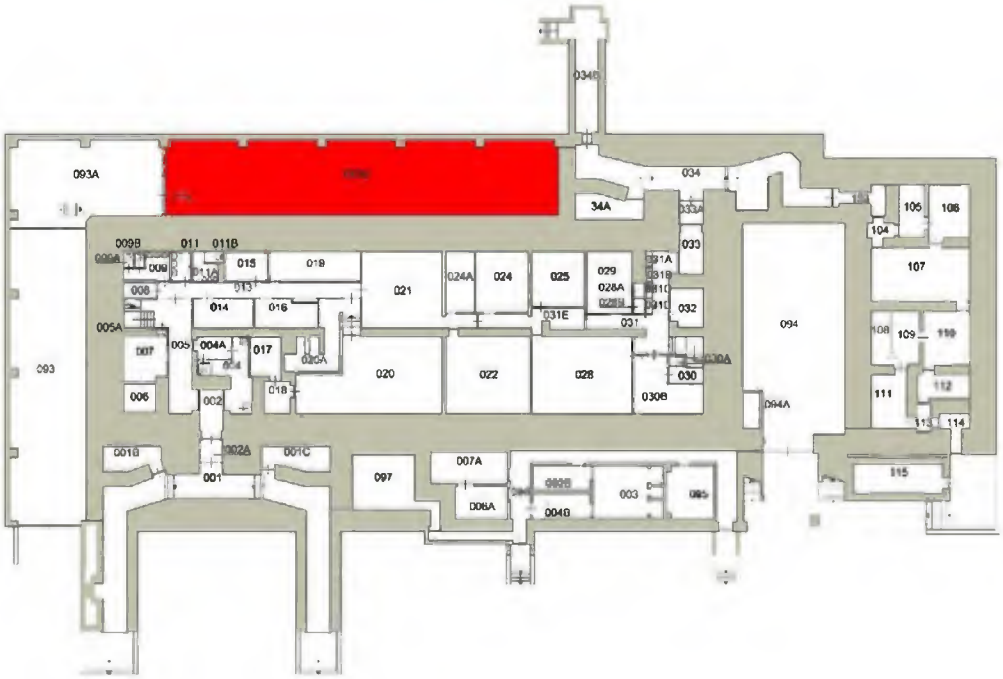

Oorspronkelijk was dit een halfopen ruimte onder het overstekende bunkerdak. Hier konden tijdens WOII voertuigen worden opgesteld. Na 1969 is de open galerij tussen de kolommen dichtgezet en heeft men de vloer verlaagd om hier een schietbaan te creëren. Tijdens de KO lag hier een schietbaan van de Defensie Schietvereniging (DSV). Begin 1991 is er in deze schietbaan een brand ontstaan, die ook de bovengelegen schietbanen heeft bereikt (ruimten 162B en 162C). Door de brand is een groot deel van het interieur en de wandbekleding verloren gegaan. Na de brand is het geheel gestript en leeggehaald. Alleen de kogelvangers en de schietgalerij herinneren nog aan de schietbaan. In deel 1 worden de schietbaan en de brand nader besproken.

435. Ruimte 093B. Overzicht van de ruimte in oostelijke richting. Oorspronkelijk was de wand aan de linkerzijde (de noordwand) open. In 1969 is de galerij met een muur dichtgezet. Tevens is toen de vloer

verlaagd tot op het niveau van de *Vorpanzer*. Daarna is het vertrek omgevormd tot schietbaan (omstreeks 1971). De stalen kogelvanger in het midden van de foto behoren bij deze schietbaan. De rechterwand is de in Vlaams verband uitgevoerde bakstenen beklamping van de bunker. Deze was als schoonwerk uitgevoerd, maar is bij het gebruik als schietbaan bekleed met geluidsisolerend materiaal. Begin 1991 was er een brand in de schietbaan, die ontstond door een radio die op de opstelling van de schietbaan kortsluiting veroorzaakte. Na de brand zijn de wandbekleding en de gehele schietbaan gestript en verwijderd. Alleen de kogelvanger en de schietgalerij zijn blijven staan, waarschijnlijk omdat ze niet gemakkelijk konden worden weggehaald. De brand verklaart de roetresten en de sporen van een verwijderde wandbekleding. Tijdens de brand was de schietbaan afgesloten van het bar-gedeelte (ruimte 093A) door middel van een deur, waardoor de brand niet is overgeslagen naar die ruimte.

436. Ruimte 093B, gezien in oostelijke richting. Midden in beeld de stalen kogelvanger.

437. Ruimte 093B. Detail van de onderste kogelvanger. De kogels werden hier afgeketst naar een bak met zand. Men achtte het bij het strippen van de schietbaan na de brand niet noodzakelijk om de kogelvangers te demonteren en te verwijderen.

438. Ruimte 093B. Zicht op de restanten van de schietgalerij aan de westzijde van het vertrek. Dit is een door de brand (1991) zwaar aangetaste opstelling in twee lagen voor de schutters. Op de achtergrond is de doorgang te zien naar ruimte 093A. Rechts van de schietgalerij is de nooduitgang te zien. Links van de galerij, in het plafond, hangt de klimtrap naar de bovengelegen rondgang (ruimte 162).

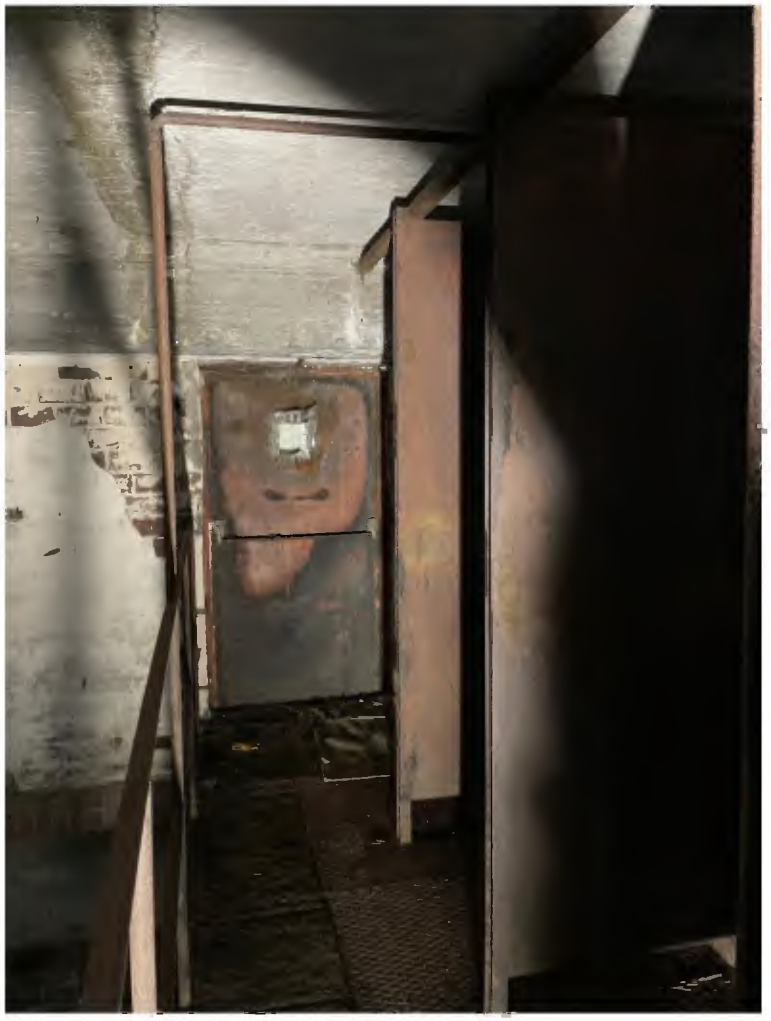

439. Ruimte 093B. De eerste verdieping van de schietgalerij, gezien in noordelijke richting. Zicht op de binnenkant van de nooduitgang. De roetresten zijn het resultaat van de brand begin 1991.

440. Ruimte 093B, gezien in noordelijke richting. Hier zijn twee ventilatiegaten zichtbaar.

441. Ruimte 093B. Aan de zuidzijde van de schietgalerij bevindt zich een oorspronkelijke opening in de zoldering. Of de ijzeren klimtrap ook nog oorspronkelijk is, is niet zeker. Vermoedelijk diende de opening in WOII voor de doorvoer van munitie naar het luchtdoelgeschut dat op de bunker stond opgesteld (zie ook ruimte 162C). Gedurende de KO (circa 1976) is de trap naar de bovengelegen ruimte 162 verplaatst naar ruimte 093A.

442. Ruimte 093B, zicht door het luik tussen ruimte 093B en ruimte 162. Bovenin de klimtrap naar de zolderverdieping, die verder wordt besproken bij ruimte 162C.

Tussenverdieping

De tussenverdieping tussen de begane grond en de eerste verdieping bestaat uit twee delen. Het eerste deel betreft de ruimten van de tussenverdieping in de zuidelijke aanbouw onder het grote dak (ruimten 80 en 80a). Dit deel dateert deels nog uit de WOII. Het tweede deel betreft de ruimte op het tussenniveau bij de zijruimten aan de noordwestzijde van de hoofdbunker. Deze is in de KO-periode (circa 1976) tot stand gekomen ten behoeve van de schietbaan aldaar. Op de door de opdrachtgever aangeleverde tekeningen is die ruimte voorzien van het ruimtenummer 93B. Dit nummer is echter ook gegeven aan de schietbaan ter plaatse van de begane grond. Om verwarring te voorkomen is in deze rapportage ervoor gekozen om het vertrek van de tussenverdieping om te nummeren naar 93G. Dit deel is tot stand gekomen bij de aanleg van de schietbaan aan de noordzijde van bunker.

Ruimte 80

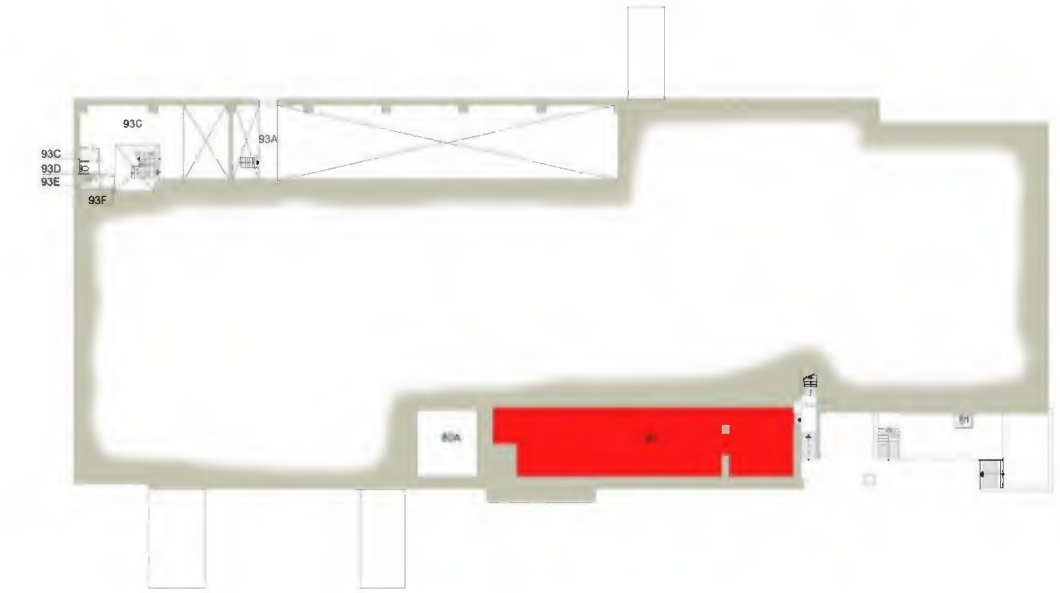

Het vertrek zal in de WOII tot stand zijn gekomen en is toegankelijk via de trap naar de woning boven de oostelijke garageruimte. De ruimte is maar ongeveer 1,55 m hoog. De wanden zijn in baksteen uitgevoerd, de vloer wordt gevormd door de in gewapend beton uitgevoerde zoldering van de ondergelegen ruimten op de begane grond van de zuidelijke aanbouw. Deze vloer is 20 cm dik. De ruimte wordt benut voor de opslag van diverse soorten dakpannen, onder andere van de bunker en de nabijgelegen Julianakazerne.

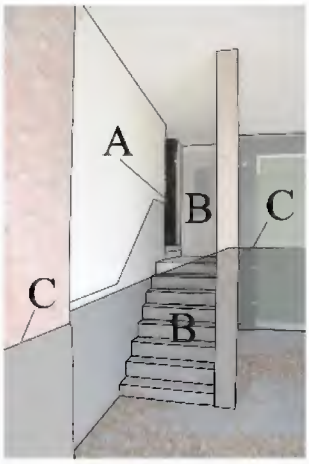

443. Ruimte 80 is toegankelijk via een deur (A) bij het bordes in de trap (B) naar het vertrek boven de oostelijke garage. Dit is niet de oorspronkelijke situatie. Na de WOII is het terrein rond de bunker ten dele verlaagd, onder andere om meer hoogte te krijgen ter plaatse van de zijruimten. De oorspronkelijke hoogte van het maaiveld ten tijde van de WOII bevond zich bij de lijn C. Dit betekent dat de toegang tot ruimte 80 oorspronkelijk via een trap met vier treden was geregeld (zie hiervoor de opmetingstekeningen van kort na de oorlog). Door het substantieel verlagen van het maaiveld was de bouw van trap B noodzakelijk. Bij de bouw van deze trap is het buiten de gevel stekende deel van de oorspronkelijke trap verwijderd en vervangen door een tussenbordes. Bij het verlagen van het maaiveld zal ook de gevel links op de foto gepleisterd zijn. Aan te nemen is dat het metselwerk hier oorspronkelijk als schoon werk was uitgevoerd.

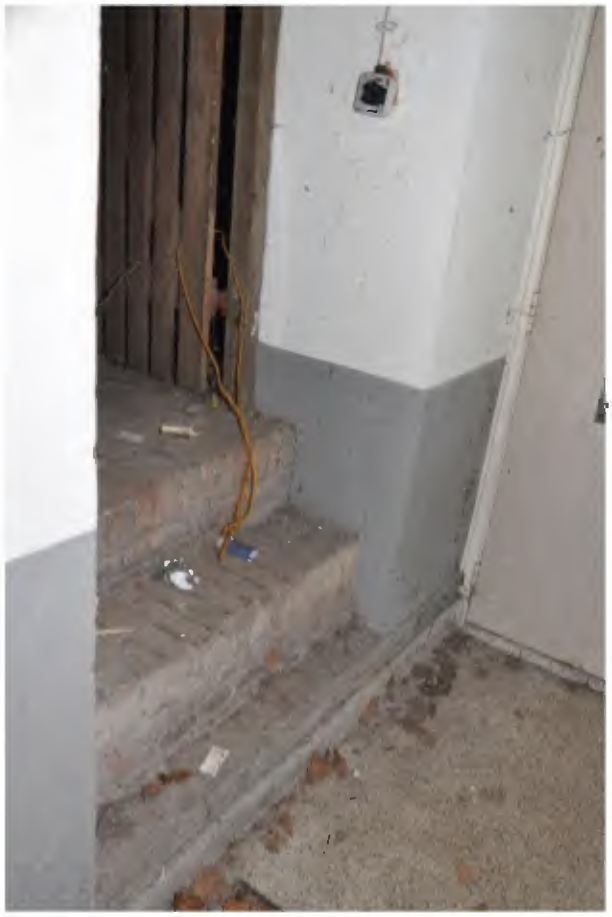

444. De toegang tot ruimte 80. De traptreden overbruggen het hoogteverschil tussen het vloerniveau van ruimte 80 en het bordes. Oorspronkelijk was de trap groter (vier treden). Het onderste deel tot aan de gevel is gesloopt bij de bouw van de trap naar de woning boven de garage. Daarom is de aantrede van de huidige onderste trede slechts de helft van die van de andere treden.

445. Ruimte 80, gezien naar het oosten. Links de toegang in de vorm van een houten hek. Die zal na WOII zijn geplaatst. De kozijnstijlen dateren vermoedelijk nog wel uit de bouwtijd van de zuidelijke aanbouw. Het metselwerk van de oostwand is opgetrokken in kruisverband. Dit in tegenstelling tot de oorspronkelijke wanden, die in Vlaams verband zijn uitgevoerd. In de betonnen zoldering is een (afgezaagde) doorvoer zichtbaar. Hiervan zitten er meer in de zoldering. Alle zijn in een latere fase door de zoldering heen gebroken. Vermoedelijk behoren ze wel tot de oorspronkelijke opzet.

446. Ruimte 80, gezien vanaf de toegang in westelijke richting. Middenin zijn twee gemetselde rookkanalen zichtbaar. Deze zullen bij de bouw van de onderliggende ruimten tot stand zijn gekomen (eind 1942, begin 1943). Voor de kanalen heeft men in de zoldering openingen gehakt. Het linker ventilatiekanaal is gesleept. Aan de bovenzijde hiervan is een horizontale scheur zichtbaar. Dit zal de reden zijn waarom in het verleden het gesleepte kanaal met een steens dikke muur is ondersteund. Ook de twee ventilatiekanalen zijn door de vloer van de kapverdieping gebroken.

447. Ruimte 80 met het westelijke deel van de zuidwand. In het midden van de wand is een van de kolommen onder het overstekende bunkerdak zichtbaar. Deze kolom is voorzien van een bekleding van baksteen, inclusief de bovenafdekking, zoals ook bij de andere kolommen. Het latere metselwerk van de zuidwand sluit koud aan op de ommetseling. Geheel rechts is de betonwand van ruimte 80A zichtbaar. Het metselwerk van de zuidwand is ook koud geplaatst tegen deze betonwand.

448. Ruimte 80 in westelijke richting. Links een van de in een latere fase door de zoldering gebroken afvoeren. In het midden een deel van de opslag van dakpannen. De noordwand rechts is een spouwmuur in Vlaams verband, die als beklamping tegen de bunker is gemetseld. Geheel aan de achterzijde is de betonnen wand van zijn 80A zichtbaar.

449. Ruimte 80. Gezicht op de westwand, met links de zuidwand. In het midden is een naar voren springend deel van de betonwand zichtbaar. Deze is het gevolg van de haakse plaatsing van de ingang naar ruimte 097. Geheel rechts en in het midden zijn drie van de ventilatiepijpen te zien die horen bij de onderliggende ruimten.

450. Ruimte 80. De noordwesthoek met rechts de aansluiting van het beton van de westwand op het metselwerk van de beklamping van de hoofdbunker. De betonwand staat koud tegen de beklamping, waaruit blijkt dat ruimte 097 een latere toevoeging aan de bunker is. Tegen de betonwand rust een ijzeren kozijn met een van de gasdeuren die nog uit de bouwtijd van de bunker dateren. De deur zal bij een verbouwing overtollig zijn geworden. Voor de deuren liggen ijzeren roosters, die mogelijk afkomstig zijn van de tegenover de bunker gelegen Julianakazerne.

Ruimte 80A

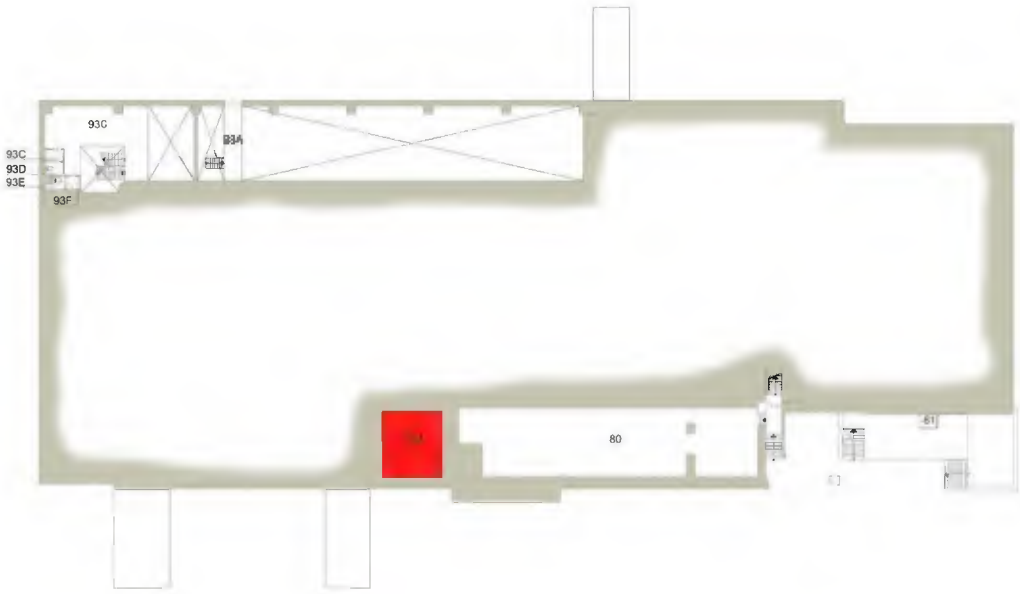

Het vertrek 80A is een slechts 98 cm hoge ruimte boven de zoldering van ruimte 097. Het vertrek is toegankelijk door een in het oorspronkelijke dak boven de zijruimte ingebroken luik.

451. Bovenaanzicht van het luikgat in ruimte 162B dat toegang geeft tot ruimte 80A. Langs de randen is met enige moeite herstelwerk zichtbaar. Dit geeft aan dat het luik naderhand in de bestaande vloer is ingehakt (zie ook de volgende afbeelding). De afwerking langs de randen bestaat uit een verloren bekisting van latten.

452. Ruimte 80A. Onderaanzicht van het toegangsluik. Hier is duidelijk zichtbaar dat eerst een gat in de bestaande vloer is gehakt en dat dit is aangestort om de sparing voor de doorgang te kunnen maken. Aan de rechterzijde is een verdikking van de vloer bij de aansluiting op de bunker te zien. Eronder is de stroomlaag van de bakstenen beklamping van de bunker zichtbaar (zie hiervoor ook de volgende afbeelding). Aan de onderzijde van de verdikking van de vloer is aan de hand van de mortelresten de aftekening van een gesloopte muur te herkennen. Hier zal dus in eerste instantie de als architectuur bedoelde bakstenen beklamping met spouw zijn aangebracht, die bij de bouw van ruimte 097 is verwijderd. Na de bouw van ruimte 097 is het beton van de bunker weer voorzien van een halfsteens zware klamp, maar nu zonder spouw.

453. Ruimte 80A. De noordwand is een halfsteens zware beklamping van de hoofdbunker. Boven de rommelhoop in het midden van de foto bevindt zich het toegangsluik. Geheel links op de foto het beton van de westwand (zie volgende afbeelding).

454. Ruimte 80A. De noordwesthoek van de ruimte, met links een schuin afgewerkte betonnen wand ter plaatse van de oostwand van de zuidelijke toegang van de toegang tot de bunker. Het hier zichtbare deel zal de bovenzijde van de westwand van de onderliggende ruimte 097 zijn. Deze wand is ter plaatse van de begane grond in baksteen uitgevoerd, indien de kort na de Tweede Wereldoorlog vervaardigde opmetingstekeningen de toestand correct weergeven. Het beton is tegen de zoldering aangestort.

455. Ruimte 80A. De noordoosthoek. Links de beklamping van de hoofdbunker, rechts de oostwand. Het metselwerk van de oostwand is in kruisverband opgetrokken. Het is vrij slordig uitgevoerd, wat aangeeft dat dit nooit als zichtwerk bedoeld is geweest. Het metselwerk is waarschijnlijk de verloren bekisting van de in gewapend beton uitgevoerde oostwand van ruimte 097. Zie hiervoor ook de beschrijving van de westwand van ruimte 80. De ijzeren pijp (midden), die door de oostwand van de ruimte wordt gevoerd, is volgens de kort na WOII opgestelde documentatie de ontluchting van de watervoorziening in de onderliggende ruimte 097.

456. De zuidoosthoek van ruimte 80A. In de hoek is de met baksteen omklede betonkolom onder het overstekende dak zichtbaar. Zowel de oostwand (links) als de zuidwand (rechts) sluiten koud aan op de kolom, wat laat zien dat deze wanden zijn toegevoegd bij het dichtzetten van de galerij.

457. De zuidwesthoek van ruimte 80A. Links de randbalk van het overstekende dak. Het metselwerk onder de balk is opgetrokken in Vlaams verband. Rechts de betonnen bovenzijde van de westwand van ruimte 097.

458. Ruimte 80A. Detail van de zuidwesthoek. Hier is bij de aansluiting van de randbalk op de westwand nog een klein deel van de bakstenen beklamping van een dragende kolom zichtbaar. Het beton van de zijwand is tegen het baksteen metselwerk van de kolom gestort.

459. Ruimte 80A. Een van de twee inscripties die in de verse beton van de zijwand zijn gekerfd. Te zien zijn de initialen van de maker (F v D) en de datum van voltooiing (15-3-1943).

460. Ruimte 80A. De tweede inscriptie in het beton van de zijwand, met de naam H. van Leeuwen en de datum 15-03-1943.

461. Ruimte 80A. Detail van het metselwerk van de noordwand ter plaatse van het luik dat toegang geeft tot de ruimte. Hier is in de muur een buis met een kraantje geplaatst. Waartoe dit kraantje heeft gediend is niet bekend.

Ruimte 93G

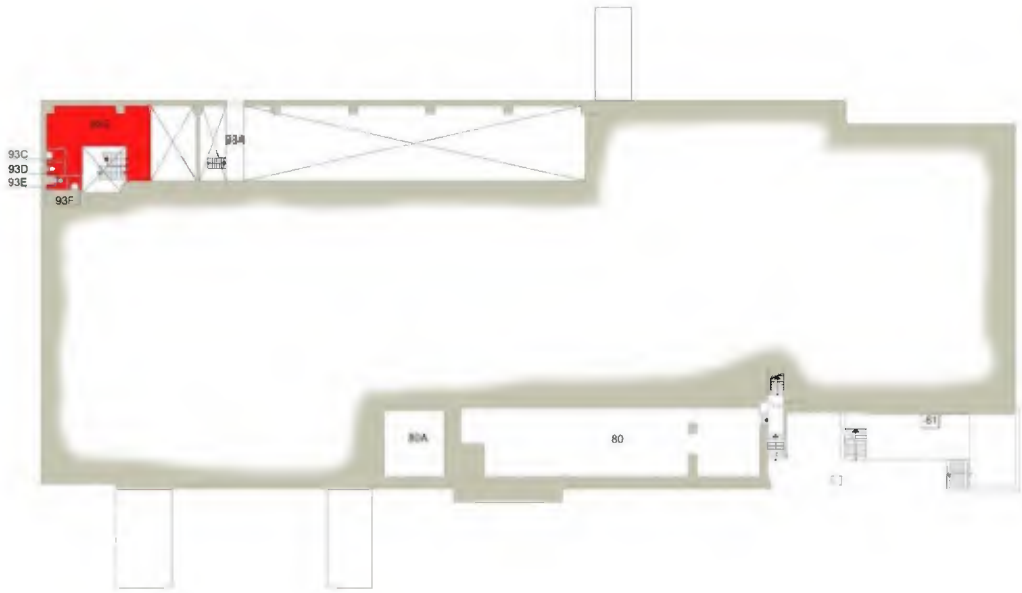

Het vertrek zal tot stand zijn gekomen bij de bouw van de schietbaan in de noordelijke zijruimte omstreeks 1971. De brand in 1991, waarbij de schietbaan verloren ging, vond uitsluitend plaats in ruimten 093B, 162B en 162C en heeft dit deel van de schietbaan niet bereikt. De ruimte bevat enkele toiletten (ruimten 93C-F) en de trap die het vertrek verbindt met de begane grond en de ruimte boven de schietbaan.

462. Ruimte 93G in oostelijke richting, met rechts de trap en links de met baksteen omklede betonnen kolom waar het buitenste deel van het dak op rust. Oorspronkelijk was het metselwerk als schoon metselwerk uitgevoerd. Bij het dichten van de open galerij in 1969 is de oorspronkelijke open zijruimte een binnenruimte is geworden.

463. Ruimte 93G in zuidoostelijke richting, met de houten trap die de verbinding vormt tussen de verschillende lagen van de zijruimten. Achter de trap is de noordwesthoek van de bunker zichtbaar. De aansluitende wanden links en rechts horen bij de dichtzetting van de galerij onder het overstekende bunkerdak.

464. Ruimte 93G, gezien in westelijke richting. Hier bevinden zich de toiletruimtes 93C, 93D, 93E en 93F. De houten vloer is in zeer slechte staat, waardoor deze ruimtes niet nader onderzocht konden worden.

Eerste verdieping

Direct na WOII is een groot deel van het interieur van de bunker weggehaald door bewoners van Den Haag. Bij de herinrichting na WOII (1948) heeft men wel gebruik gemaakt van de nog aanwezige onderdelen, maar er is ook redelijk veel gemoderniseerd. Zo dateren vrijwel alle deurkozijnen nog uit WOII, terwijl de deuren in de KO (1948) zijn geplaatst. Bijna alle stalen deuren stammen eveneens uit de bouwtijd van de bunker. Op verschillende momenten gedurende de KO en ook daarna zijn er aanpassingen gedaan in de plattegrond en het interieur van de eerste verdieping.

De Generale Staf van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten (Oorlogsstaf BLS) heeft de eerste verdieping gebruikt als commandocentrum tijdens oorlogstijd. Van 1951 tot 1960 heeft de Koninklijke Marine ook een deel van de eerste verdieping gebruikt als commandopost. De Oorlogsstaf BLS gebruikte na het vertrek van de marine de gehele eerste verdieping als commandopost tijdens oorlogstijd en tijdens WINTEX- en CIMEX-oefeningen. Het interieur herinnert hieraan.

Ruimte 101

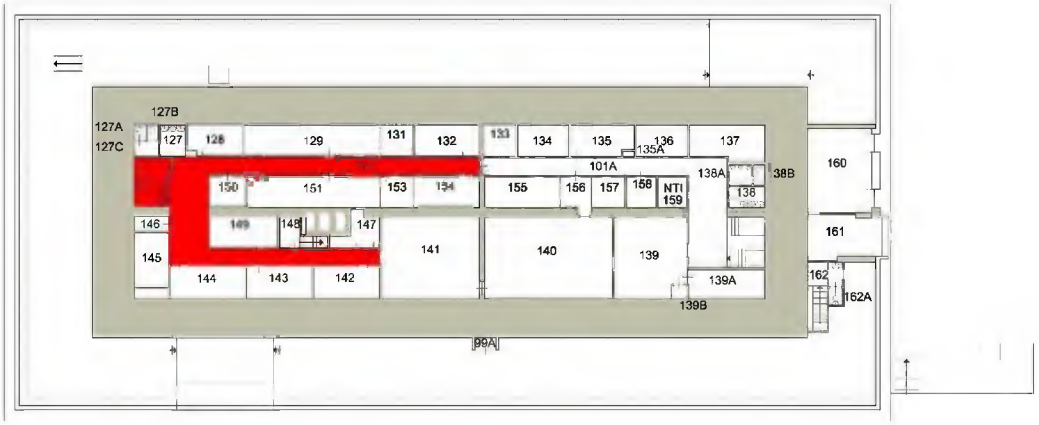

Ruimte 101 is het westelijke deel van de gangstructuur (ruimten 101 en 101A) die de vertrekken op de verdieping ontsluit. De U-vormige gang heeft zijn oorspronkelijke vorm en functie grotendeels behouden. Alleen de zuidelijke tak is ten tijde van de Koude Oorlog ingekort om ruimte 141 te kunnen creëren. In de oorspronkelijke opzet was ook hier een centrale gang met aan weerszijden legeringsruimten. Ook maakte het westelijke deel van ruimte 144 oorspronkelijk deel uit van de gangstructuur.

De wand-, vloer- en plafondafwerkingen zullen nog uit de bouwtijd dateren, evenals de deurkozijnen van de diverse ruimten. De daarin afgehangen deuren zullen echter in de KO (1948) zijn aangebracht. De gang diende in eerste opzet om de legeringsruimten - die alle dezelfde grootte hadden als nu nog de ruimten 131 en 153 - te ontsluiten. Na de WOII (1948) zijn in verschillende fasen tussenwanden weggebroken om grotere vertrekken te kunnen maken.

466. Het noordelijk deel van de U-vormige gang 101, gezien naar het oosten vanaf de trap naar de begane grond. Het hekwerk op de voorgrond is vermoedelijk in het begin van de jaren '60 geplaatst. De wanden zijn wit gesausd. De vloer is voorzien van terrazzowerk dat nog uit de bouwtijd dateert. Oorspronkelijk kwamen aanzienlijk meer deuren op de gang uit. Bij de voor Defensie uitgevoerde verbouwingen tijdens de KO (1948) zijn verschillende vertrekken samengevoegd, waardoor een aantal deuren is komen te vervallen. De deur halverwege de doorgaande gang is een gasdeur uit WOII.

467. Het westelijk deel van de U-vormige gang 101, gezien naar het noorden. Links de trap naar de begane grond. De trap is met een ijzeren hekwerk afgeschermd om tijdens de KO de toegang tot de eerste verdieping af te sluiten. Dit hekwerk is vermoedelijk in het begin van de jaren '60 geplaatst. De deur links van het midden behoort tot de voormalige was- en toiletruimte voor dames (ruimte 127) en de deur rechts tot de voormalige toiletruimte voor heren (ruimte 128).

468. Het zuidelijk deel van de U-vormige gang 101, gezien naar het oosten. De opzet van de gang dateert uit de bouwtijd, maar oorspronkelijk strekte de gang zich uit tot de betonnen scheidingswand halverwege de bunker. In de KO-periode (1948) is het meest oostelijke deel van de gang met de naastgelegen vertrekken samengevoegd tot een groot vertrek (141). De witgepleisterde gangwanden zijn in baksteen opgetrokken. In het muurwerk zijn bouten te zien waaraan de kasten in de naastgelegen ruimtes zijn opgehangen. De vloer-, plafond- en het grootste deel van de wandafwerking dateert uit de bouwtijd. Wel waren er oorspronkelijk meer deuren in de wanden opgenomen.

469. Ruimte 101, gezien naar het westen. De westelijke trap ter plaatse van de eerste verdieping. Het rechter deel bestaat uit een deur met daarboven een vast gedeelte. Het linker deel van het hekwerk is op de oorspronkelijke leuning van het trappenhuis geplaatst.

470. De dubbele gasdeur, halverwege de noordelijke gang 101- 101A, in geopende toestand. De gasdeuren stammen nog uit de bouwtijd van de bunker.

471. Het oostelijke einde van de noordelijke gang (ruimte 101) met gesloten gasdeur. De gasdeuren stammen nog uit de bouwtijd.

Ruimte 101A

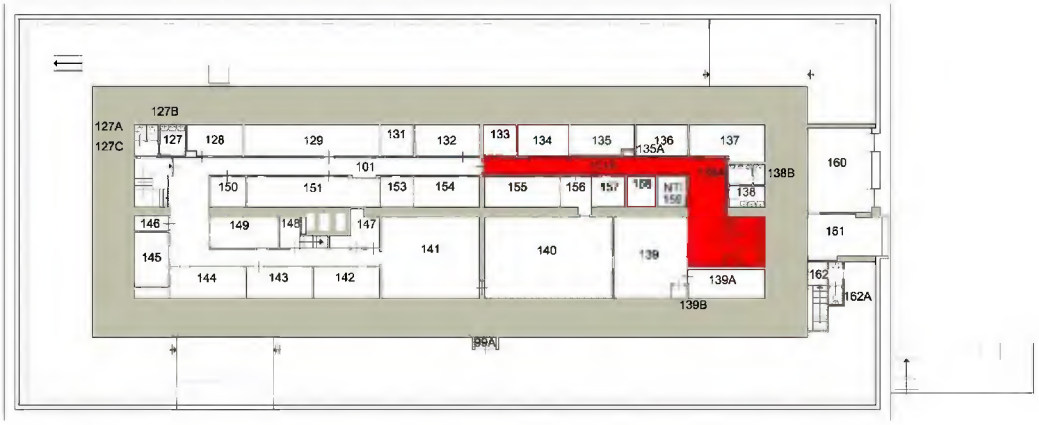

Deze gang ontsluit de vertrekken in het oostelijke deel van de eerste verdieping en heeft zijn oorspronkelijke omvang en functie behouden. Aan de noordzijde maakte het westelijke deel van ruimte 137 oorspronkelijk deel uit van de gang, maar het is daarvan afgescheiden en samengevoegd met ruimte 137. De bakstenen gangwanden zijn gestuct. De zoldering is van stucwerk voorzien gewapend beton. De vloer is uitgevoerd als terrazzovloer uit de bouwtijd. De wand-, vloer- en plafondafwerkingen zullen nog uit de bouwtijd dateren, evenals de kozijnen van de deuren naar de diverse ruimten die via de gang worden ontsloten. De daarin afgehangen deuren zijn in de KO aangebracht (1948).

472. Ruimte 101A. Het noordelijke deel van de ruimte, gezien vanaf de gasdeuren in oostelijke richting. In de KO-periode is het aantal gangdeuren verminderd als gevolg van het samenvoegen van de achterliggende ruimten. De deurkozijnen zijn nog oorspronkelijk, maar de deuren zelf zijn in de KO aangebracht (1948).

473. Het oostelijke deel van de ruimte 101A. De foto is genomen vanaf de trap aan de oostzijde van de verdieping. Het venster midden op de foto behoort bij de oorspronkelijke opzet. Mogelijk was de wacht in het achterliggende vertrek ondergebracht. De deur rechts, met bijbehorende wand is in de KO (1948) tot stand gekomen. Oorspronkelijk was hier een grote gangnis.

474. Het noordoostelijke deel van de gangruimte 101A, met links de wand met deur waarmee in de KO (1948) de oorspronkelijke gangnis is dichtgezet. De deur rechts geeft toegang tot de wasruimte voor de heren (ruimte 138).

475. Ruimte 101A, gezien in zuidoostelijke richting met de trap naar de begane grond. Hier is de opzet, uit de bouwtijd behouden gebleven. De grote hardstenen plaat uit de bouwtijd is nog aanwezig. De rode verf op de muur is afkomstig van paintballballetjes tijdens een politieoefening (na 2013).

Ruimte 127, 127A, 127B, 127C

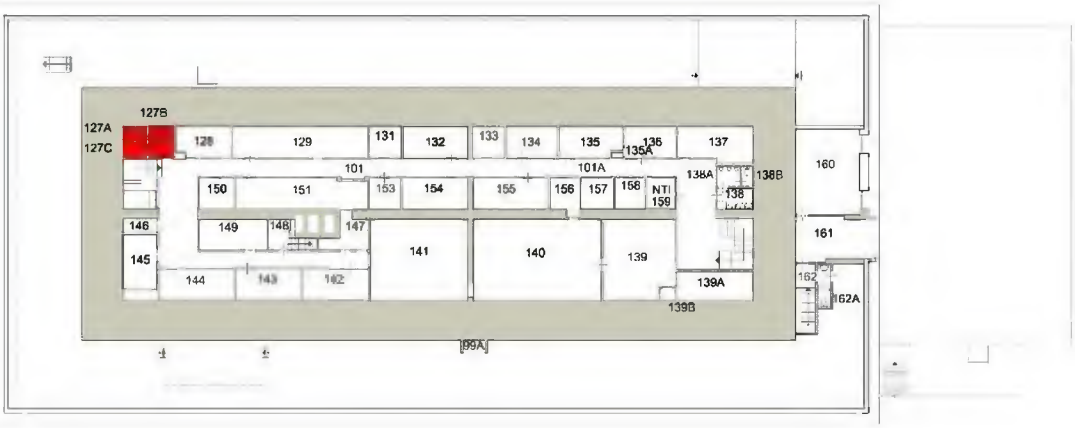

Deze ruimten hebben hun oorspronkelijke functie als toilet behouden, maar de afwerking is in de loop der jaren aangepast. Zo dateert het huidige sanitair uit 1988. Ook de wand- en vloertegels zullen uit deze periode dateren. Het niet betegelde deel van de wanden is gestuct. Het plafond is een systeemplafond en zal ook in 1988 zijn aangebracht.

476. Ruimte 127 had oorspronkelijk de functie van wasruimte voor de vrouwen. Nu behoort het bij de toiletgroep met een dames- en een herentoilet. De kozijnen van het vertrek dateren nog uit de bouwtijd. Het sanitair is in 1988 vervangen. Oorspronkelijk waren hier drie wasbakken tegen de muur geplaatst.

477. Ruimte 127, gezien in noordwestelijke richting met een doorkijk naar de beide toiletten (127A en 127B). Het kozijn met lijstwerk dateert nog uit de bouwtijd. De ruimte heeft een modern systeemplafond.

478. Zicht vanuit ruimte 127 in ruimte 127C, het voorportaal van de beide toiletten (127A, 127B). De wanden en de zoldering zijn identiek afgewerkt als in ruimte 127: gepleisterde wanden met een lambrisering van tegels, een tegelvloer en een systeemplafond. In de kopse wand (westwand) is een van de omstreeks 1948 geplaatste overdrukventielen zichtbaar. Dit ventiel vervangt een overdrukventiel dat hier bij de bouw was geplaatst.

479. De deuren van de wc`s in ruimte 127C. De detaillering van de kozijnen, inclusief lijstwerk, komt overeen met wat op de bewaard gebleven ontwerptekeningen staat. De kozijnen dateren dus nog uit de bouwtijd. De deuren zijn zeer waarschijnlijk bij het herstel van omstreeks 1948 geplaatst. De wand boven de horizontale lijst bestaat uit stijl- en regelwerk, waartegen plaatmateriaal is aangebracht. Oorspronkelijk zal de horizontale lijst de bovenzijde van de toiletwanden hebben afgedekt en eindigde de wand op deze hoogte. Vermoedelijk zijn de toiletruimten in de jaren ‘70 volledig afgesloten door de scheidingswanden tot aan het plafond door te trekken met stijl- en regelwerk.

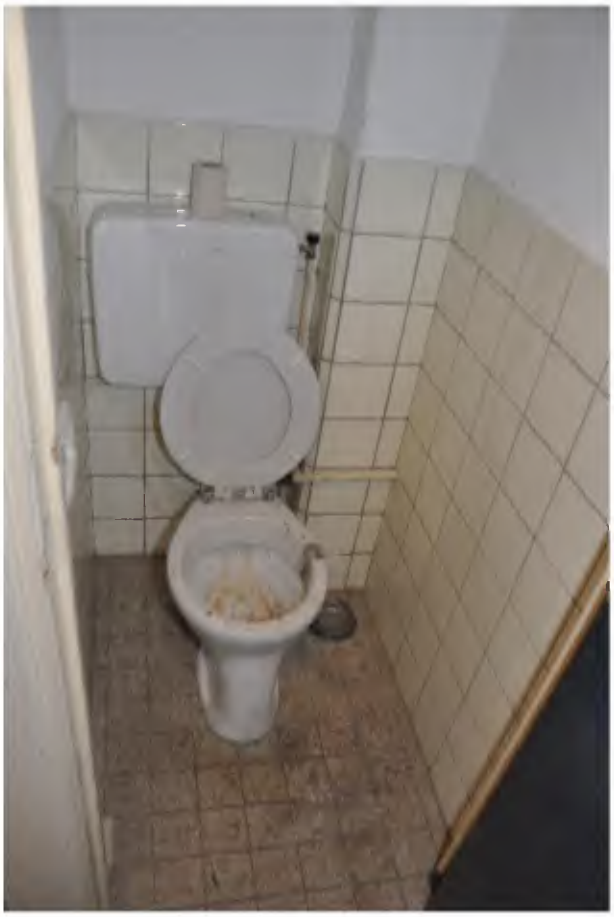

480. Het interieur van ruimte 127A. Het sanitair is in 1988 geplaatst.

481. Het interieur van ruimte 127B is identiek aan dat van ruimte 127A. Het sanitair is in 1988 geplaatst.

Ruimte 128

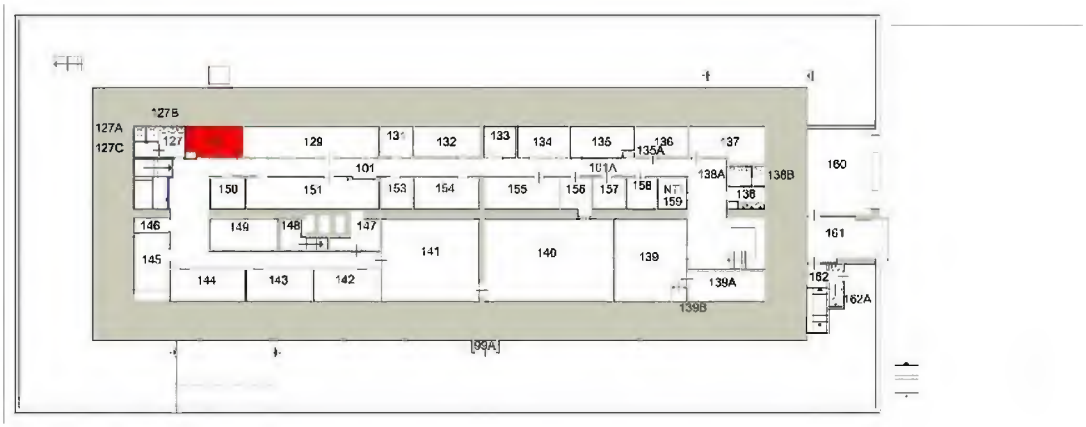

Bij de bouw van de bunker was dit vertrek in gebruik als toilet en wasruimte voor de heren. De opzet ervan was gelijk aan de nog bestaande indeling op dezelfde locatie ter plaatse van de begane grond. In de Koude Oorlog zijn de tussenwanden verwijderd (ca. 1948) en is het een groter vertrek geworden. De wand-, vloer- en plafondafwerking dateert dus uit die periode van de KO. De wandkasten en tafels zijn omstreeks 1964 aangebracht.

482. Ruimte 128, gezien naar het oosten. Het interieur van het vertrek dateert uit de KO-periode (1964), vermoedelijk van kort nadat de bunker door Defensie in gebruik werd genomen. De wanden en het plafond zijn afgewerkt met zachtboard. Dat zal zijn gedaan om de akoestiek van het vertrek te verbeteren. Onder het zachtboard is het pleisterwerk geschilderd. Rechts is een kanaal van de luchtverversingsinstallatie zichtbaar (1964). Onder de multiplex opbergplank is een schrijf- of werktafel tegen de wand aangebracht.

483. Ruimte 128, noordwand. Aan de wanden van het vertrek zijn uit multiplex opgebouwde opbergkasten opgehangen (1964).

484. Ruimte 128, gezien naar het westen. In de zuidwesthoek zit een leidingkoker. Het schakelmateriaal dateert van de KO.

Ruimte 129

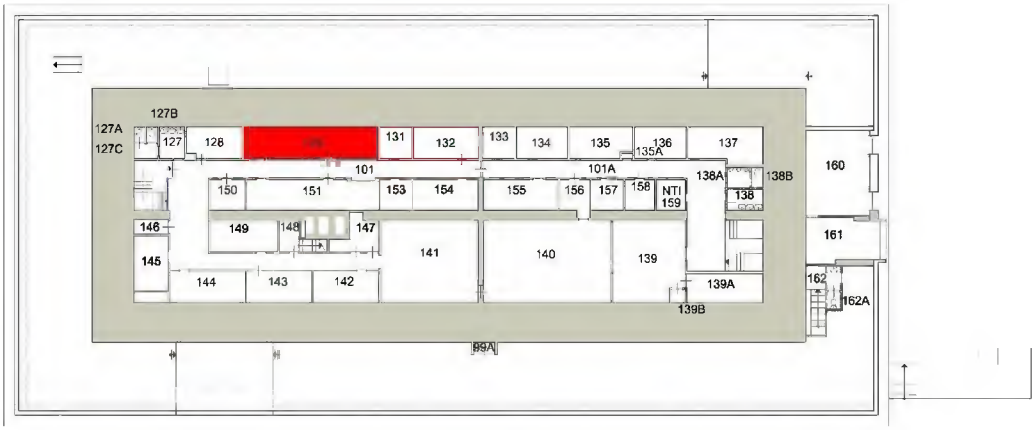

Deze ruimte bestond oorspronkelijk uit vier even grote legeringsruimten, met elk zes slaapplaatsen. Die vertrekken zijn bij de eerste verbouwing na WOII (1948) twee aan twee samengevoegd. In een daaropvolgende fase werd ook de tussenwand tussen twee van die vertrekken verwijderd, waardoor de huidige ruimte is ontstaan (ruimte 129-130). Van de oorspronkelijke vier deuropeningen resteren er nog twee. De wanden en de zoldering zijn met zachtboard afgewerkt. Het onderste deel van de wanden is grijs geschilderd. Het bovenste deel van de wand en het plafond zijn wit geschilderd. De vloer is een magnesietvloer (1948).

485. Ruimte 129, gezien in westelijke richting. De inrichting is gelijk aan die van de meeste vertrekken en zal bij de aanpassingen van 1964 tot stand zijn gekomen. Bij de vloer is halverwege een overgang zichtbaar met aan weerszijden een afwijkend uitgevoerde magnesietvloer. Dit is het gevolg van het verwijderen van een tussenwand. Deze wand is zichtbaar op de verbouwingstekening uit 1948. De vloerafwerking van het vertrek zal bij die eerste verbouwing zijn aangebracht. Bij een latere verbouwing, omstreeks 1964, is deze tussenmuur verwijderd, om beide vertrekken samen te voegen tot een vertrek. In deze periode zal ook het rechthoekige luchtaanvoerkanaal tegen de linkerwand zijn geplaatst. De multiplex kasten en werkbanken zijn in 1964 opgehangen. Mogelijk hebben veranderende inzichten naar aanleiding van de Cubacrisis (1962) ertoe geleid dat men de bunker heeft aangepast.

486. Ruimte 129, gezien in westelijke richting. Rechts een doorgeefluik naar ruimte 128, daterend uit de KO (1948).

487. Ruimte 129, gezien in oostelijke richting. De werktafels en de kasten erboven zijn bij de verbouwing van 1964 tot stand gekomen.

488. Ruimte 129. In de oostwand bevindt zich een doorgeefluik naar ruimte 131. Het luik werd gebruikt om berichten door te geven. De inrichting zal in 1964 tot stand zijn gekomen.

Ruimte 131

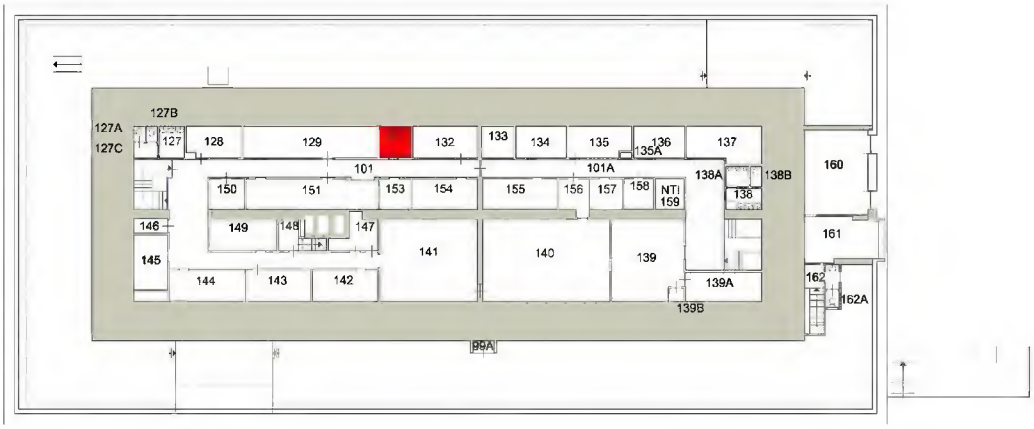

De oorspronkelijke functie van het vertrek was een legeringsruimte met zes slaapplaatsen. Het vertrek heeft zijn oorspronkelijke omvang weten te behouden. Tijdens de KO was deze ruimte in gebruik bij de Oorlogsstaf BLS, door Syscon (System Controller), en toen zijn de doorgeefluiken aangebracht (1948).

489. De zuidwesthoek van ruimte 131, dat zijn oorspronkelijke omvang heeft behouden. De inrichting is overeenkomstig de andere vertrekken die na WOII opnieuw zijn ingericht (1964). In de hoek zijn het kanaal voor de aanvoer van verse lucht en het doorgeefluik naar ruimte 129 zichtbaar. Door het luik konden berichten worden doorgegeven (1964).

490. Ruimte 131. Aan de noordzijde van het vertrek zit een kabeltoevoer met rubberen koker. Deze koker in de bunkerschil is in de KO aangebracht, waarschijnlijk voor een kabel naar een antenne op het dak. Het rubber moest waarschijnlijk ruis door het gat zoveel mogelijk voorkomen. De houders van deze kabel zijn te volgen naar ruimte 402, waar deze door een gat in de toren naar het observatieplatform gaat.

Ruimte 132

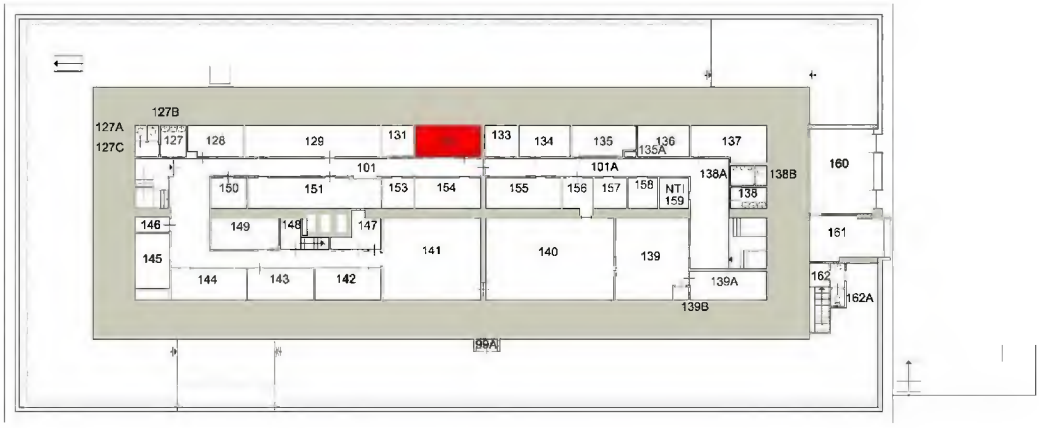

Het vertrek is bij de verbouwing kort na de WOII (1948) tot stand gekomen door het samenvoegen van twee legeringsruimten. Daarbij is een van de twee gangdeuren dichtgezet.

491. Ruimte 132, gezien in westelijke richting. De ruimte heeft zijn huidige omvang verkregen door het samenvoegen van twee vertrekken. De wanden van het vertrek zijn vanaf de grijs geschilderde lambrisering met zachtboard bekleed. Ook de zoldering is met zachtboard bekleed. Deze afwerkingen zal stammen uit 1964. De vloer is voorzien van een magnesiet dekvloer (1948).

492. Ruimte 132, gezien in oostelijke richting, met in de oostwand een doorgeefluik voor berichten naar ruimte 133. Rechts naast de toegangsdeur is de dubbele luchtaanvoer uit circa 1964 zichtbaar.

493. De magnesietvloer in ruimte 132. Deze vloer is vermoedelijk bij de verbouwing van circa 1948 aangebracht.

Ruimte 133

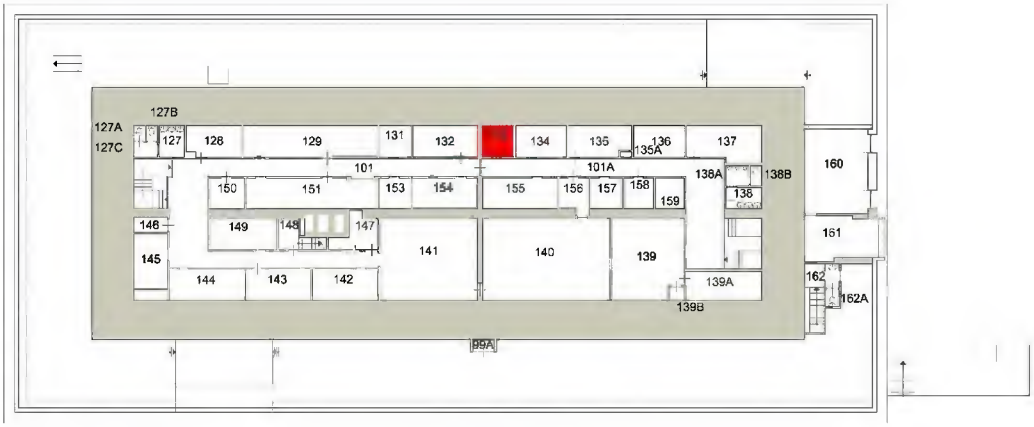

Het vertrek is een van de weinige vertrekken die hun oorspronkelijke grootte van legeringsruimte hebben behouden. De afwerking van de wanden stamt uit de verbouwing rond 1964.

494. De noordwand van ruimte 133 met de multiplex wandkastjes uit 1964 en daaronder de opklapbare beugels waarop twee multiplex bladen als werktafel waren gemonteerd. De wanden van het vertrek zijn vanaf de grijs geschilderde lambrisering met zachtboard bekleed. Ook de zoldering is met zachtboard bekleed. Deze afwerkingen zal stammen uit 1964. De vloer is voorzien van een magnesiet dekvloer.

495. De zuidoosthoek van ruimte 133. De toegangsdeur is waarschijnlijk in de KO (1948) in een kozijn uit de bouwtijd geplaatst. In de hoek een rechthoekig blikken luchtbehandelingskanaal, dat daar bij de verbouwing van omstreeks 1964 zal zijn geplaatst.

496. De zuidwesthoek van ruimte 133. In de westwand zit een doorgeefluik voor berichten (1964). Geheel links is nog net de westelijke kozijnstijl van de toegangsdeur te zien.

Ruimte 134

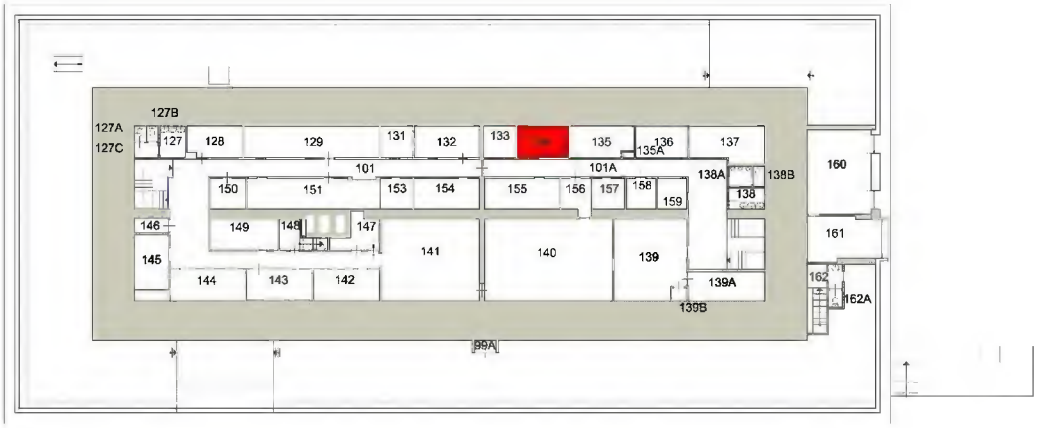

Deze ruimte is ontstaan bij de verbouwing van omstreeks 1948 door het samenvoegen van twee kleinere legeringsruimten. Hierbij is een van beide toegangsdeuren dichtgezet. De vloer is als magnesietvloer uitgevoerd. Het bovenste deel van de wanden en het plafond is voorzien van wit geschilderd zachtboard. De onderzijde van de wanden is grijs geschilderd. Bij een deel van de wanden is ook de onderzijde voorzien van zachtboard. De afwerking is in 1948 uitgevoerd.

497. De zuidwesthoek van ruimte 134. Aan de westwand een opklapbare werktafel en daarboven de in multiplex uitgevoerde opbergruimte. De inrichting dateert uit 1964.

498. De oostwand van ruimte 134 met in het midden een doorgeefluik voor berichten naar ruimte 135. Rechts in de hoek is een van de luchtbehandelingskanalen (1964) zichtbaar.

Ruimte 135

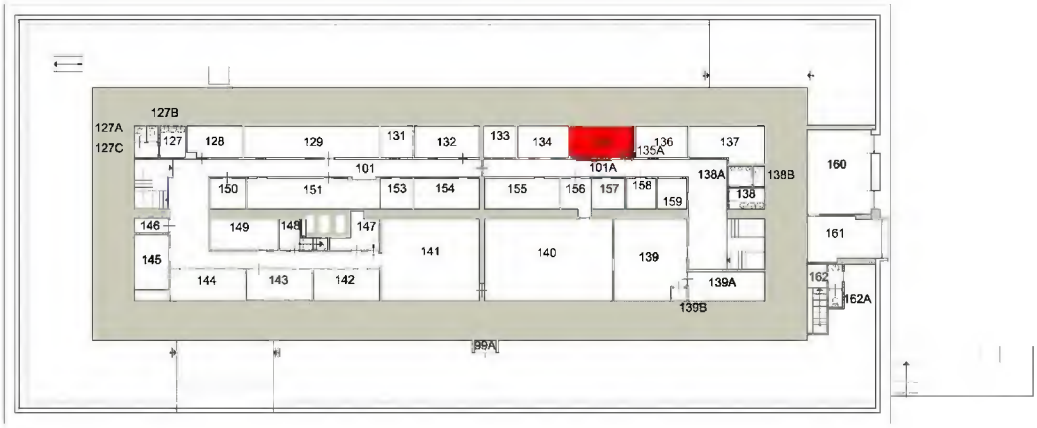

De ruimte heeft zijn huidige vorm en omvang gekregen door het samenvoegen van twee legeringsruimten na WOII. Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn afgewerkt met zachtboard en wit geschilderd (1988). De vloer is voorzien van een marmoleumvloer (1988) Het onderste deel van de muren is okerkleurig geschilderd.

499. Ruimte 135, gezien in westelijke richting. In de westwand is een doorgeefluik voor berichten naar ruimte 134 opgenomen. Links de zuidwand met de toegangsdeur.

500. Ruimte 135, gezien naar het zuidoosten. Rechts twee opklapbare werktafels (1964). Het inspringende deel wordt gevormd door kastruimte 135A, die vanuit de gang wordt ontsloten. Links een doorgeefluik voor berichten naar ruimte 136.

Ruimte 135A

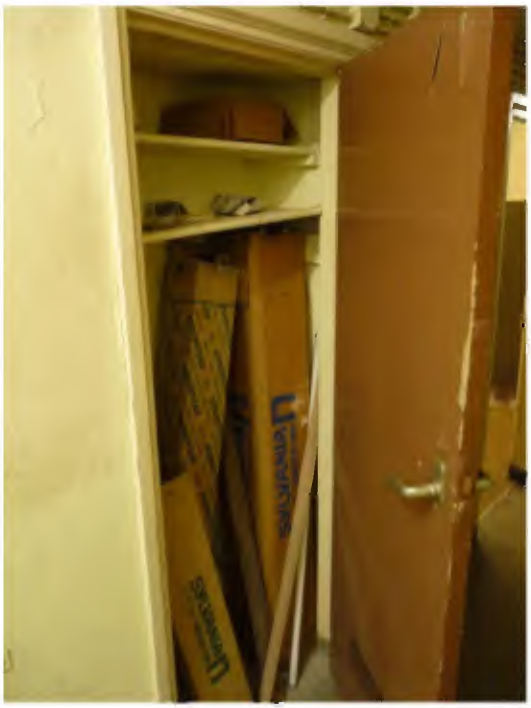

501. Ruimte 135A. Interieur van de gangkast met materiaal uit KO.

Ruimte 136

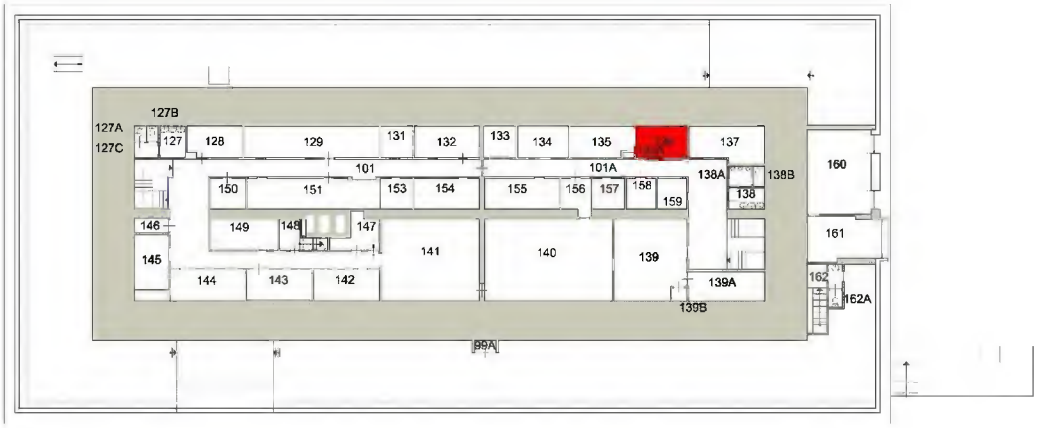

De ruimte is in de huidige omvang na WOII (1948) tot stand gekomen door het samenvoegen van de oorspronkelijke was- en toiletruimten voor dames. De huidige afwerking (spuitwerk plafond en wanden, en marmoleumvloer) stamt uit 1988.

502. Ruimte 136, gezien in westelijke richting. Links in de zuidwand de toegangsdeur, met erboven de luchtbehandelingsinstallatie (1964). Tegen de westwand zijn twee opklapbare werktafels geplaatst, met erboven een doorgeefluik voor berichten naar 135. Beide uit 1964.

503. Ruimte 136, gezien in zuidwestelijke richting, met tegen de westwand twee opklapbare werkbladen en een doorgeefluik voor berichten. Links de toegangsdeur met erboven een kanaal van de klimaatinstallatie.

504. Ruimte 136, gezien in oostelijke richting. Geheel links is een van de overdrukventielen zichtbaar. De reden hiervoor is dat dit vertrek bij de bouw was ingericht als toiletruimte.

505. Ruimte 136, gezien in oostelijke richting. Het doorgeefluik naar ruimte 137 voor het berichtenverkeer (1964).

Ruimte 137

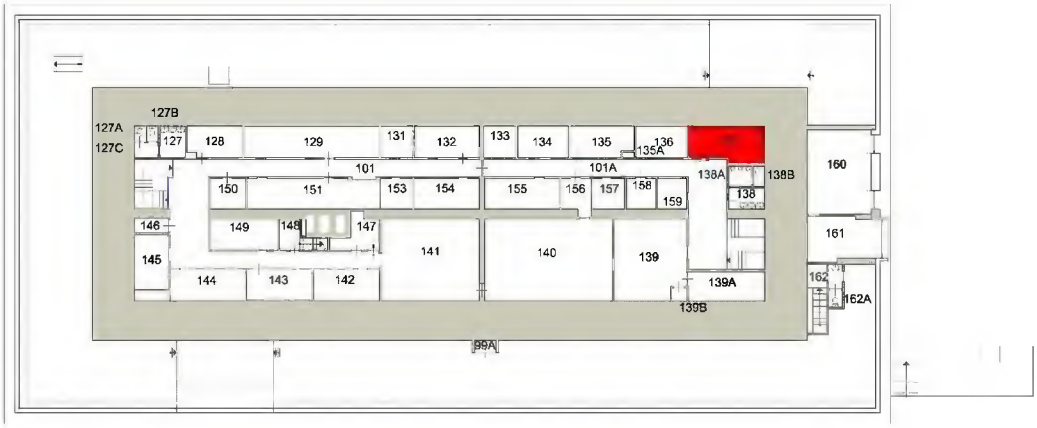

Deze ruimte is in de KO-periode (1948) tot stand gekomen door het samenvoegen van het vertrek in de noordoosthoek van de bunker met de open nisvormige gangruimte ernaast. Het vertrek is net als de meeste vertrekken voorzien van een zachtboard wandafwerking boven een lambrisering van grijs geschilderd pleisterwerk. Het plafond is eveneens met zachtboard afgewerkt (1948)

506. Ruimte 137, gezien in noordwestelijke richting. Tegen de noordwand hangen vier opklapbare werktafels en drie opbergkastjes, die alle uit 1964 dateren.

507. Ruimte 137, gezien naar het westen, met links de toegangsdeur met erboven een kanaal van de luchtbehandelingsinstallatie van de KO (1964). In de westwand het doorgeefluik voor berichten naar ruimte 136. Rechts opbergkastjes en werktafels (1964).

508. Ruimte 137, gezien naar het westen. De plafondplaten zijn hier naar beneden gezakt.

Ruimte 138

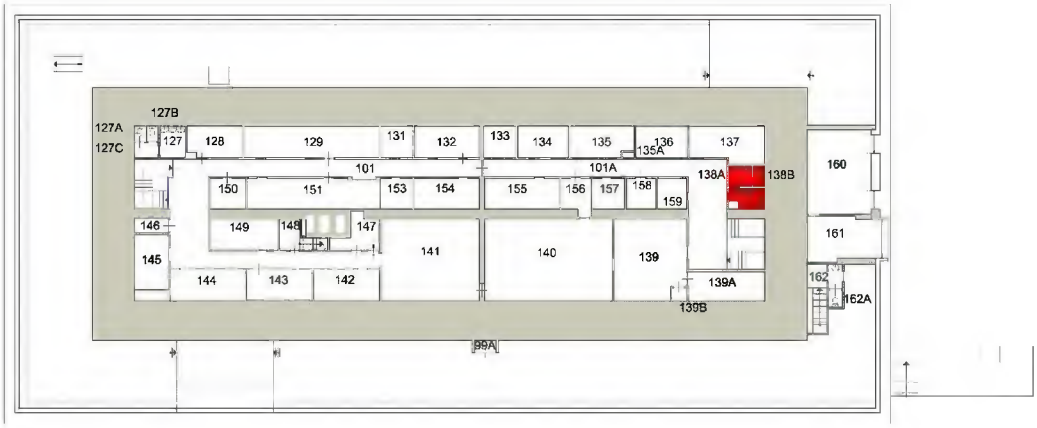

Ruimte 138 bevat de ruimten 138, 138A en 138B en heeft zijn oorspronkelijke functie als toiletruimte behouden. Het sanitair, plafond en wandafwerking zijn in 1988 aangebracht. De wc-ruimte heeft ter hoogte van de bovendorpel van de deur een doorgaande houten lijst. Oorspronkelijk was dit de bovenzijde van de wand. De toiletten hadden dus een open bovenzijde (vergelijk ruimte 127A,127B, 127C).

509. De oostwand van ruimte 138, de voorruimte van de toiletten. De gepleisterde wanden hebben een lambrisering van tegels. De plint is van tegels, evenals de vloer. Het plafond bestaat uit een systeemplafond. Het sanitair en het systeemplafond dateren uit 1988. De tegels op de wanden en vloeren zijn ouder, maar dateren niet uit de bouwtijd.

510. Ruimte 138. De zuidwand met de roestvrijstalen wasbak.

511. Ruimte 138. De westwand met de toegangsdeur. Het kozijn (evenals het kozijn rechts) dateert nog uit de bouwtijd. De deur is waarschijnlijk bij herstelwerkzaamheden in de KO (1988) geplaatst. Links op de foto is een leidingkoker zichtbaar.

512. Ruimte 138A. De noordmuur met drie urinoirs uit 1988. De verdere inrichting is identiek aan ruimte 138.

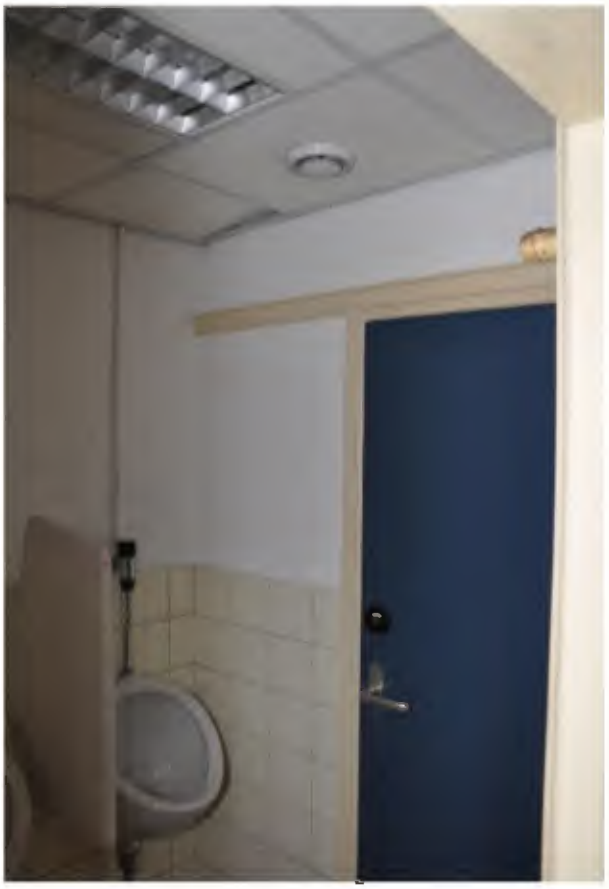

513. De scheidingswand tussen de vertrekken 138A en 138B. De bovenzijde van het deurkozijn is een doorlopende houten profiellijst. Onder deze lijst is de wand als baksteenmuur uitgevoerd, erboven als stijl en regelwerk met een bepleistering. Oorspronkelijk (1942) zal de wand niet verder hebben doorgelopen dan de houten lijst. In de KO-periode heeft men de tussenruimte dichtgezet.

514. Het interieur van wc-ruimte 138B. De closetpot is waarschijnlijk in 1988 geplaatst. Het tegelwerk is vermoedelijk ouder.

Ruimte 139

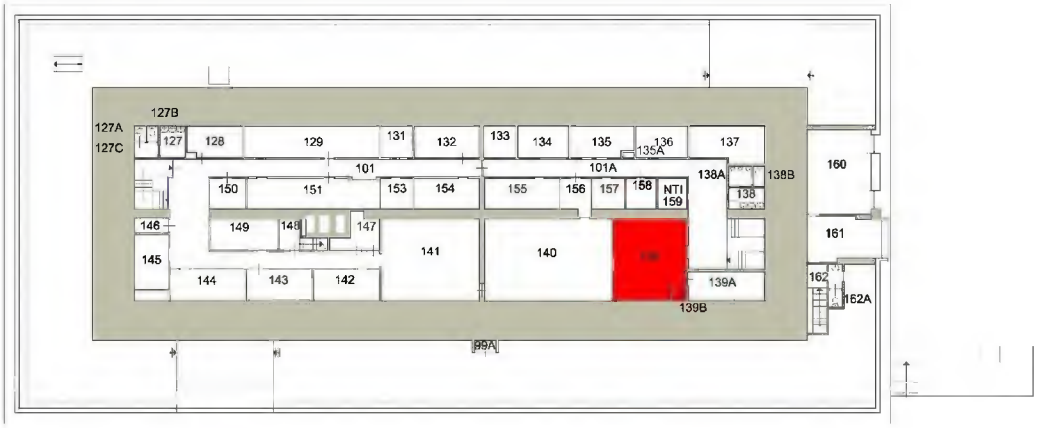

Ruimte 139 is in zijn huidige vorm na de Tweede Wereldoorlog ontstaan. Oorspronkelijk maakte het vertrek deel uit van een appartement op deze verdieping (vermoedelijk bestemd voor Rauter). Bij het oorspronkelijke appartement waren de muren aan de binnenzijde voorzien van houtwolcementplaten en de vloeren van een parketvloer. De parketvloer is niet meer aanwezig. Aangezien thans de wanden onder andere met zachtboard zijn afgewerkt, kan niet worden vastgesteld of de bekleding met houtwolcementplaten nog aanwezig is. Het enige dat nog aan de WOII-functie herinnert, zijn de houten onderdorpels van de deuropeningen.

515. De noordwand van ruimte 139 met aan de bovenzijde een in de KO (circa 1964) aangebracht luchtverversingskanaal.

516. Ruimte 139. De oostwand met in het midden de toegangsdeur, waarvan het kozijn uit de bouwtijd dateert. Door de deuropening is het oostelijke trappenhuis zichtbaar. Het rechter deurkozijn is ook oorspronkelijk . De deur geeft toegang tot wat op de tekeningen na WOII als radioruimte staat vermeld (ruimte 139A). In de rechterhoek staat een vaste kast (ruimte 139B) uit de KO-periode (circa 1964).

517. Ruimte 139. De zuidwand met aan de bovenzijde een luchtverversingskanaal van de KO. Links de inbouwkast, eveneens uit de KO-periode (circa 1964). De wanden zijn aan de bovenzijde afgewerkt met zachtboardplaten en hebben een lichtbruin geschilderde lambrisering. In deze ruimte is een kaartenrails aanwezig, wat het KO-gebruik van deze ruimte toont als een van de commandoruimtes voor de Oorlogsstaf BLS (zie ook ruimten 140 en 141).

518. De westwand van ruimte 139, met in het midden de doorgang naar ruimte 140.

519. Het plafond van ruimte 139. De in gewapend beton uitgevoerde bovenzijde van de bunker is afgewerkt met zachtboardplaten. De verlichting wordt verzorgd door lichtbakken met tl-buizen. Alles aangebracht in de KO (circa 1964).

520. Ruimte 139. De vloer met linoleum, waar in de WOII-periode nog parket lag.

Ruimte 139A

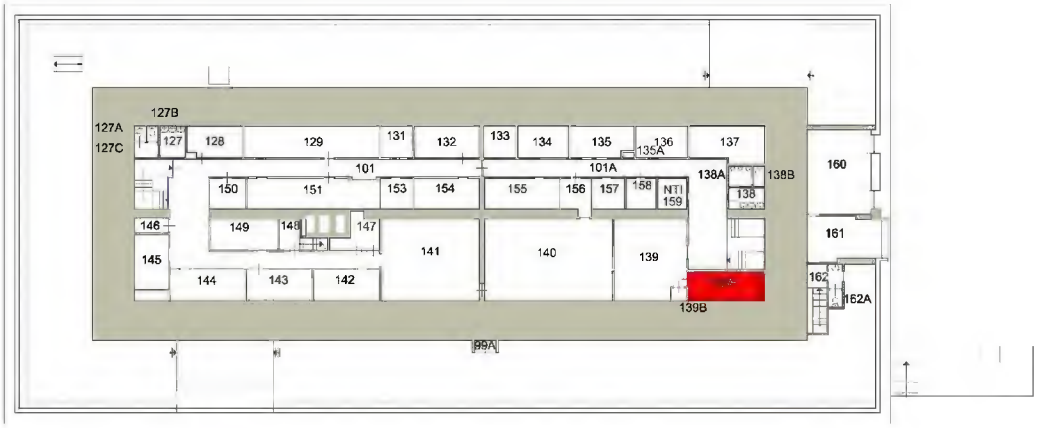

Het vertrek maakte in de WOII deel uit van een appartement op deze verdieping (vermoedelijk bestemd voor Rauter). De huidige afwerking van wanden en vloeren is overeenkomstig het KO-beeld van de bunker. Mogelijk is deze ruimte gebruikt als radioruimte of telefooncentrale, gezien de aansluitingen in deze ruimte. En is waarschijnlijk ook zo gebruikt door de Marine en de Oorlogsstaf BLS. Hieraan herinnert de bekabeling. Het aanvoerkanaal voor verse lucht kan nog uit de bouwtijd stammen.

521. Ruimte 139A, gezien in oostelijke richting.

522. Ruimte 139A, gezien naar het westen. De deuropening en het kozijn behoren tot de oorspronkelijke opzet (1942). De deur zelf is waarschijnlijk na WOII (1948) geplaatst. Ook hier is de oorspronkelijke houten onderdorpel nog aanwezig. Linksboven is de luchtverversingsinstallatie zichtbaar. Mogelijk stamt dit deel van de installatie nog uit de bouwtijd van de bunker.

523. Ruimte 139A, gezien naar het zuiden. De mogelijk nog uit de bouwtijd stammende luchtbehandelingsinstallatie.

Ruimte 140

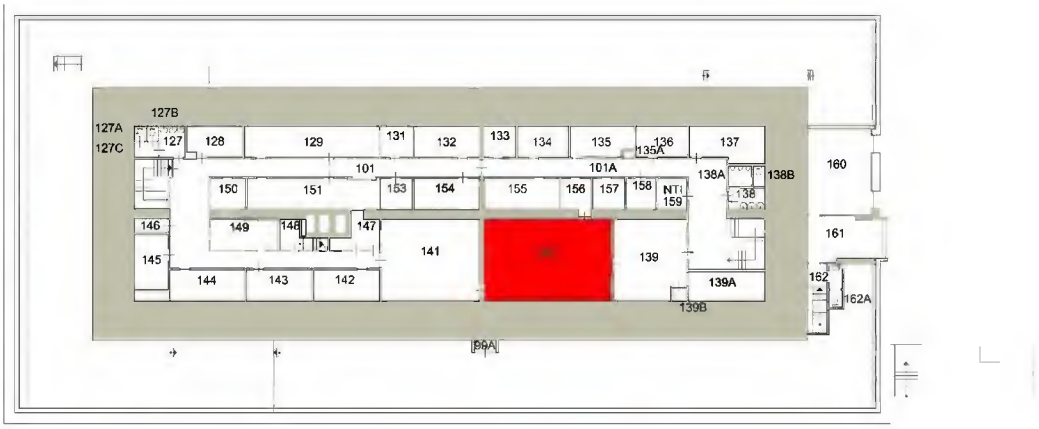

De ruimte maakte oorspronkelijk deel uit van een appartement op deze verdieping (vermoedelijk bestemd voor Rauter). Bij de KO-herindeling (1948) zijn vrijwel alle tussenwanden verwijderd en is dit deel geheel nieuw ingericht. Tot aan 1988 waren de sanitaire ruimten aan de noordzijde nog aanwezig. Tijdens de KO zijn ter plaatse van het voormalige appartement twee grote vertrekken gerealiseerd, die als commandoruimtes zijn gebruikt voor de Oorlogsstaf BLS. De landkaarten en het ophangsysteem herinneren hier nog aan. De afwerking van de wanden bestaat voor het bovenste deel, overeenkomstig de andere vertrekken, uit zachtboard beplating. Eronder zijn de wanden geschilderd. De overgang met de vloer wordt gevormd door een houten plint. Of de oorspronkelijke afwerking met Heraklith-platen achter de latere wandafwerking nog aanwezig is, is niet bekend. De oorspronkelijke parketvloer is volledig verloren gegaan. In 1988 zijn het spuitwerk van plafond en wanden aangebracht en nieuw marmoleumvloer gelegd.

524. Ruimte 140. Het oostelijke deel van de noordwand met kaartenrails en luchttoevoerkanaal. Rechts de toegang tot het vertrek vanuit ruimte 156, dat oorspronkelijk diende als voorportaal tot het appartement in het zuidoostelijke deel van de verdieping.

525. Ruimte 140. De oostwand met in het midden de deuropening naar ruimte 139. Deze is in 1948 geplaats. Links en rechts kanalen van de luchtverversingsinstallatie.

526. Ruimte 140. Een schakelkast voor telefonie zoals deze tijdens de KO werd gebruikt door de Oorlogsstaf BLS.

527. Het oostelijke deel van de zuidwand van ruimte 140. Langs de bovenzijde loopt het kanaal van de luchtverversingsinstallatie (1964). De voorsprong in het metselwerk is een verticaal onderdeel van de installatie. In deze ruimte bevinden zich rondom ook meerdere rijen rails voor landkaarten.

528. Ruimte 140, zuidwand. Detail van de luchtverversingsinstallatie met schakelaar. Op geen enkele andere plek in de bunker is een schakelaar aanwezig voor ventilatie. Onderaan een inkijkje in het luchtbehandelingskanaal.

529. Ruimte 140. Het westelijke deel van de zuidwand, waaraan nog kaarten hangen aan een kaartenrails (uit KO tijd (circa 1964?). Rechts de westwand met de doorgang naar ruimte 141. Tijdens WOII zat er geen deuropening in de wand. Deze is in 1948 geplaatst.

530. De westwand van ruimte 140. Dit is een dikke bakstenen scheidingsmuur die de bunker in een westelijk en een oostelijk deel onderverdeeld. De deuropening links is in de KO-periode toegevoegd (circa 1964?). Tijdens WOII zat er geen deuropening in de wand.

531. Ruimte 140. Deel van het plafond aan de westzijde. Hier zijn tegen de zachtboardplaten eierdozen geplakt om de akoestiek te verbeteren. Vermoedelijk bedekten deze eierdozen voorheen het gehele plafond.

Ruimte 141

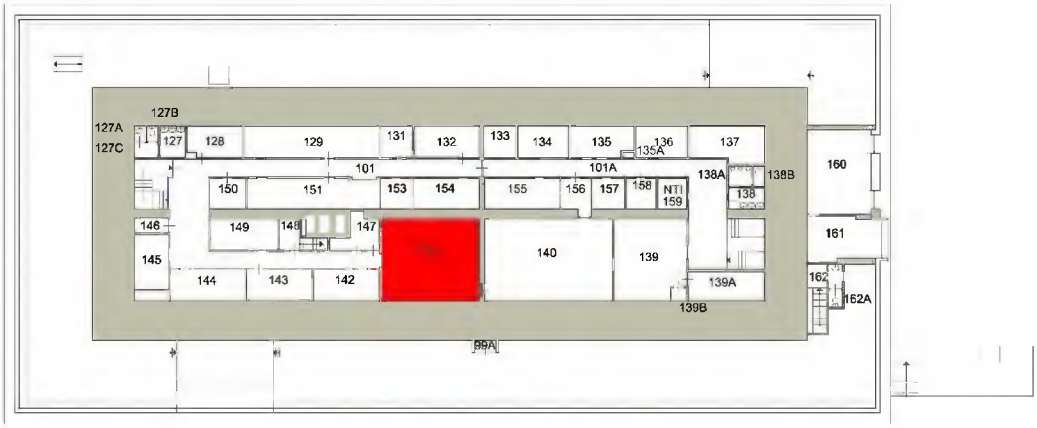

Deze ruimte is in 1948 ontstaan door het samenvoegen van een aantal legeringsruimten in het westelijke deel van de bunker. Oorspronkelijk bevonden zich hier twee maal drie legeringsvertrekken aan weerszijden van een centrale middengang. Voor de samenvoeging is de centrale gang ingekort. De ruimte is net als de meeste vertrekken in de KO-periode (1948) afgewerkt met zachtboard op de wanden en linoleum op de vloeren. In tegenstelling tot die vergelijkbare vertrekken bestaat het plafond hier uit gipsplaten, die in 1988 het zachtboard hebben vervangen. In hetzelfde jaar is ook de vloer voorzien van marmoleum en de wanden opnieuw van spuitwerk voorzien.

532. De noordwand van ruimte 141. Het ophangsysteem voor landkaarten laat zien dat ook dit vertrek tijdens de KO een operatiekamer was, evenals de naastgelegen ruimte 140.

533. Ruimte 141, noordwand. Detail van het kaarten ophangsysteem.

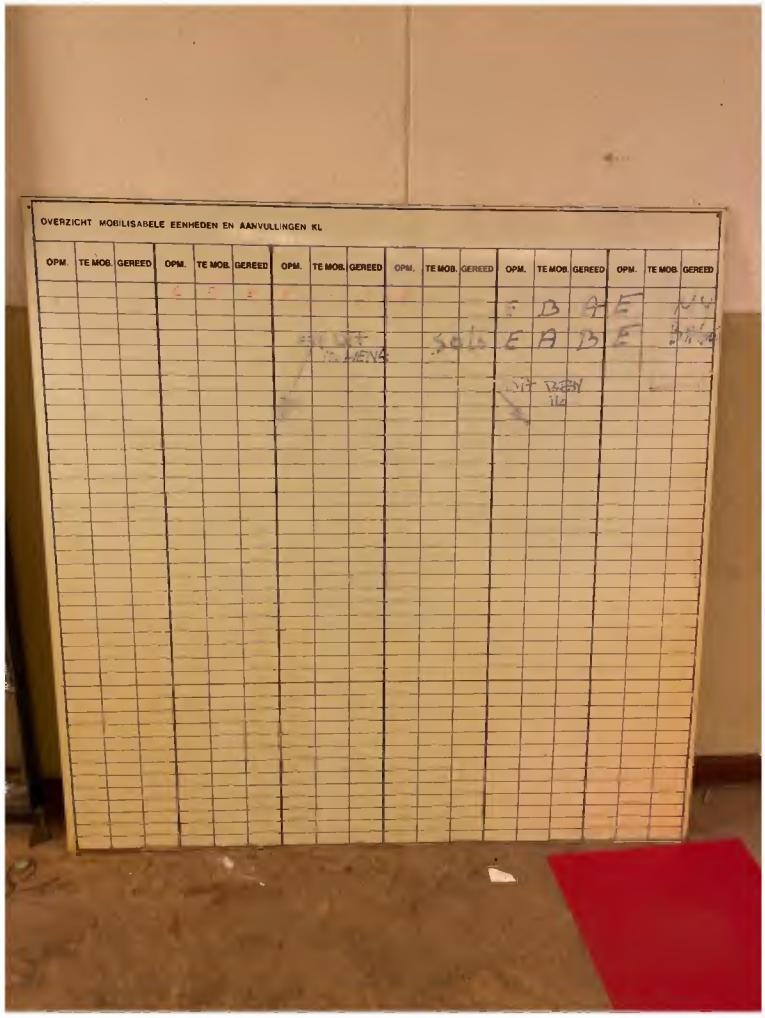

534. Ruimte 141. Een oefenbord voor de Oorlogsstaf BLS, dat het overzicht zou moeten weergeven van de mobilisabele eenheden en aanvullingen van de Koninklijke Landmacht.

535. De oostwand van ruimte 141. Deze dikke bakstenen muur verdeelt vanaf de bouw de verdieping in een oostelijk en in een westelijk deel. De huidige doorgang naar ruimte 140 is pas bij de modernisering na WOII (1948) aangebracht. De detaillering van het kozijn en het lijstwerk wijkt dan ook af ten opzichte van de andere deurkozijnen in de bunker.

536. Ruimte 141. De zuidwand, gezien naar het westen.

537. De westwand van ruimte 141. De deur in het midden geeft toegang tot de middengang van het westelijke deel van de bunker (ruimte 101). Oorspronkelijk strekte de gang zich verder uit naar het oosten, maar bij de aanleg van ruimte 141 gedurende de KO (1948) is de gang ingekort.

538. Ruimte 141. Detail van de kluis die in deze ruimte staat.

Ruimte 142

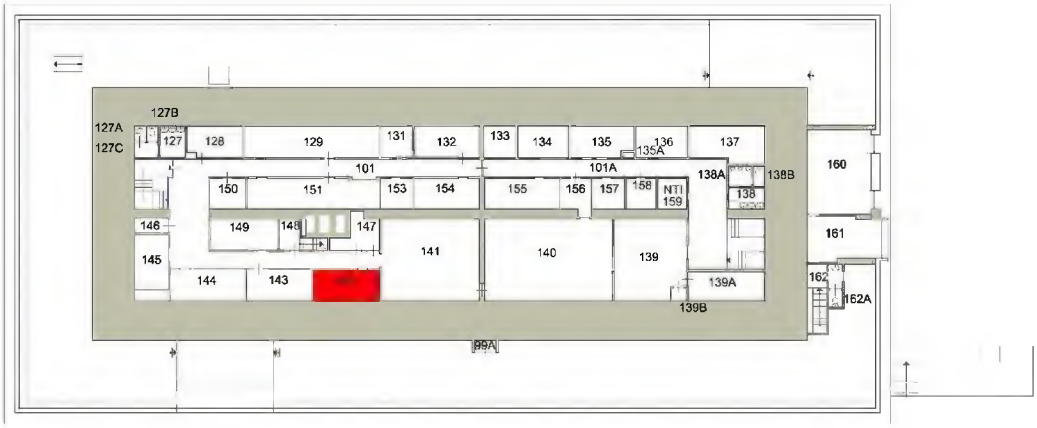

Het vertrek heeft zijn huidige omvang in 1948 gekregen door het samenvoegen van twee legeringsruimten. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. De vloer is van magnesiet. Het onderste gedeelte bestaat uit beige gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.

539. Ruimte 142, gezien naar het oosten. Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn in verband met de geluidsisolatie bekleed met zachtboard voorzien van een gaatjespatroon. Het onderste deel van de muren is gestuct en grijs gesausd. Tegen de zuidwand staat een houten werktafel (mogelijk 1948) met erboven kastjes (1964). In de noordwand zit de toegang tot het vertrek, waarvan het kozijn met lijstwerk uit de bouwtijd dateert en de deur uit de KO (1948).

540. De zuidwand van ruimte 142, gezien naar het oosten, met de werktafel en de uit multiplex samengestelde kastjes (1964).

541. Ruimte 142, gezien in westelijke richting. Rechts, in de hoek is de rechthoekige leiding van de luchtbehandeling zichtbaar, die hier in de KO is geplaatst (circa 1964).

Ruimte 143

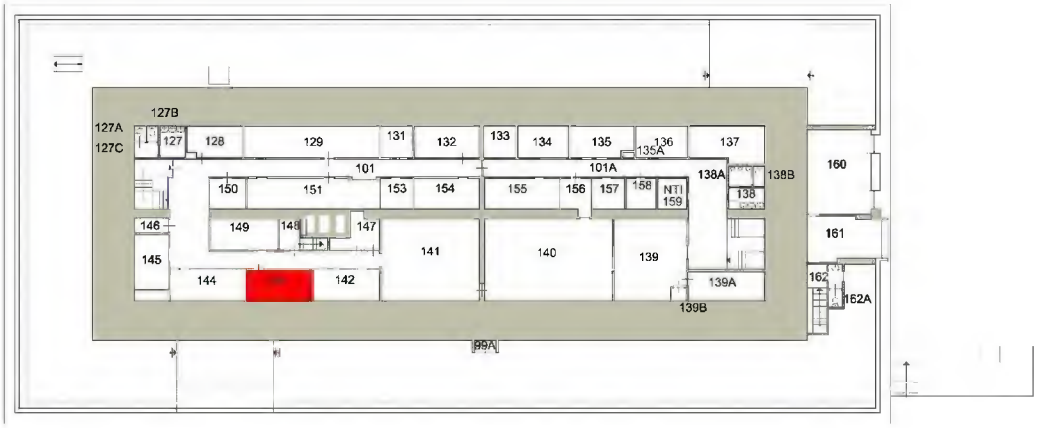

Het vertrek is in de KO-periode (1948) tot stand gekomen door het samenvoegen van twee legeringsvertrekken. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. De vloer is magnesiet. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.

542. Ruimte 143, gezien in oostelijke richting. De kastjes zijn in 1964 tegen de noord-, zuid- en oostwand geplaatst. In de oostwand is ook een doorgeefluik voor berichten opgenomen, richting ruimte 142. In de noordoosthoek is het een luchtbehandelingskanaal (1964) zichtbaar. Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn voorzien van geperforeerde zachtboardplaten. Ter plaatse van een verwijderde plaat is het oorspronkelijke gestucte plafond nog zichtbaar. Het onderste deel van de wanden is gestuct en gesausd. Het doorgeefluik is dichtgezet.

543. Ruimte 143, gezien naar het westen. In de westwand is een doorgeefluik voor berichten opgenomen, richting ruimte 144 (1948. In tegenstelling tot de hiervoor besproken doorgeefluiken is hier een verticaal bewegende schuif aanwezig. Rechts is een klein deel van de toegangsdeur in de noordwand zichtbaar.

544. Ruimte 143. Beeld van de magnesietvloer (1948).

Ruimte 144

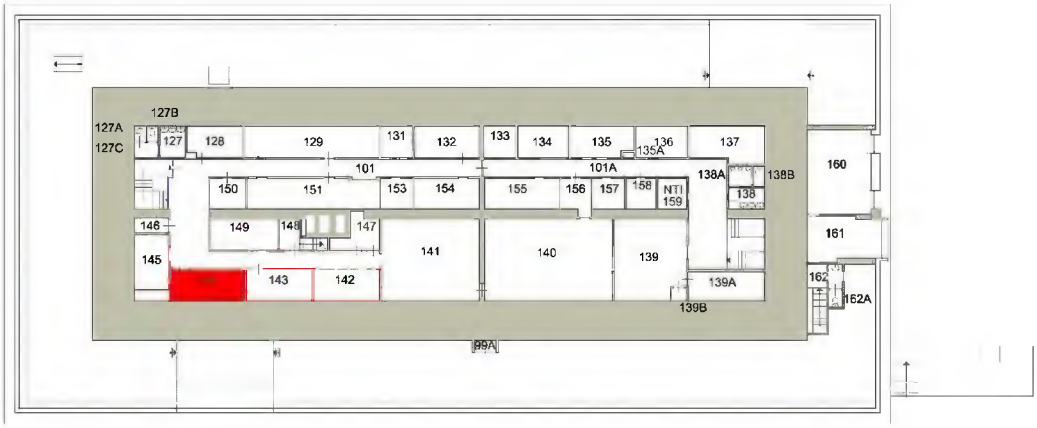

Het vertrek is na WOII (1948) tot stand gekomen door een van de legeringsvertrekken samen te voegen met de open ruimte aan het eind van het brede deel van de U-vormige centrale gang (ruimte 101). De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. De vloer is van magnesiet. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.

545. Ruimte 144, gezien in oostelijke richting. De multiplex kastjes aan de noord- en de zuidwand zijn omstreeks 1964 toegevoegd. In de kopse wand is het doorgeefluik voor berichten naar ruimte 143 zichtbaar. De kasten en werktafels zijn door middel van ijzeren profielen tegen de wanden geplaatst. De bouten zijn aan de andere kant van de wand zichtbaar, in gang 101, maar zijn niet toegepast op andere plekken.

546. Ruimte 144, gezien in westelijke richting. In de noordwand (rechts) zit de toegangsdeur, die hier als schuifdeur is uitgevoerd (zie volgende afbeelding). In de kopse wand een dichtgezet doorgeefluik richting ruimte 145.

547. De toegang tot ruimte 144, gezien vanuit de gang. De deur is als schuifdeur uitgevoerd. Vermoedelijk was er niet voldoende ruimte om de deuren open te laten draaien. Dit in tegenstelling tot bijna alle andere deuren, die aan scharnieren zijn afgehangen.

Ruimte 145

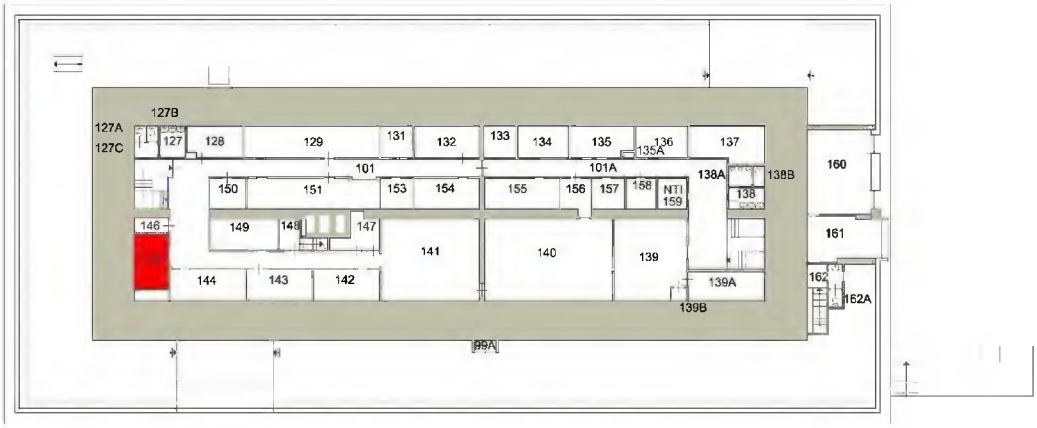

Het vertrek is ontstaan door twee bestaande legeringsvertrekken samen te voegen (1948). De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. De vloer is magnesiet. Het onderste gedeelte bestaat uit gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.

548. Ruimte 145, gezien naar het zuidoosten, met het uit 1964 stammende meubilair. Links de toevoer van verse lucht (1964). Deze wijkt enigszins af ten opzichte van de elders toegepaste installatie. De buis aan de bovenzijde is de doorvoer naar ruimte 146.

549. Ruimte 145, de oostwand. Detail van de multiplex wandkast (1964) met naamplaatjes zoals: Aktie G1, Aktie G4, Aktie VBDCEN.

550. Ruimte 145. De zuidwand met een ophangconstructie voor landkaarten. Op de plastic bovenlaag is nog een laatste oefensituatie zichtbaar.

551. Ruimte 145, gezien naar het noorden. Rechtsboven loopt de buis van de luchtbehandeling (1964) naar ruimte 146. Linksboven is een ventilatierooster zichtbaar, dat in verbinding staat met ruimte 146. Rechts de toegangsdeur in de oostwand.

Ruimte 146

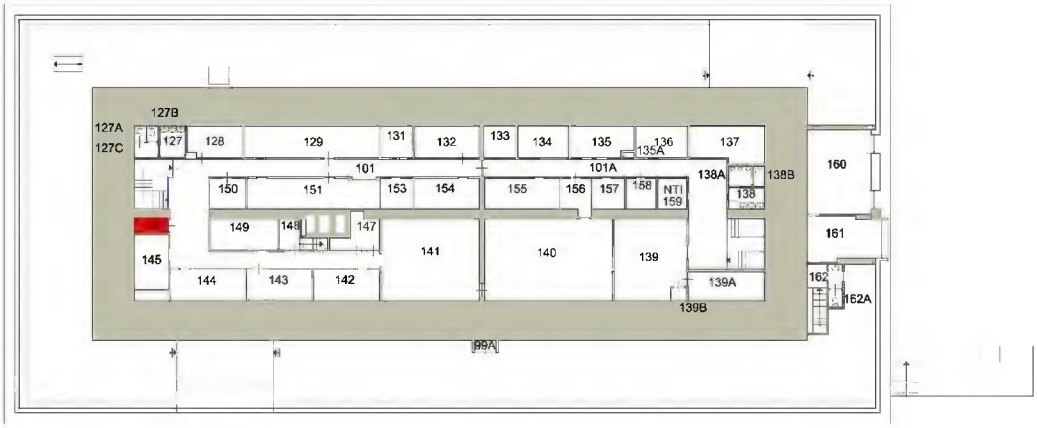

De oorspronkelijke functie van het vertrek is niet bekend. Sinds de verbouwing in 1948 heeft het een inrichting die vergelijkbaar is met die van de andere toen ingerichte vertrekken. De wanden bestaan uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De vloer is van magnesiet. De afwerking dateert uit 1948.

552. Ruimte 146. De westwand met een multiplex kast uit 1964. Een deel van het tegen het plafond aangebrachte zachtboard is niet meer aanwezig, waardoor de oorspronkelijke afwerking met wit geverfd stucwerk zichtbaar is.

553. Ruimte 146. De oostwand met de toegang, waarvan het kozijn met de afwerklijst nog uit de bouwtijd dateert. De deur is na WOII (1948) gewijzigd in een schuifdeur (zie de volgende afbeelding).

554. Ruimte 146. De toegangsdeur is als schuifdeur uitgevoerd; dit in tegenstelling tot bijna alle andere deuren, die aan scharnieren zijn afgehangen. Vermoedelijk was er onvoldoende ruimte om de deuren open te laten draaien.

Ruimte 147

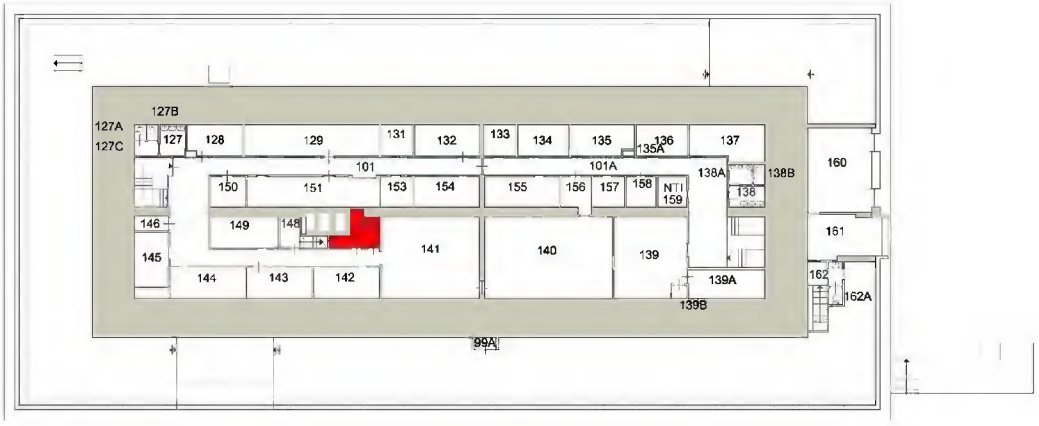

Ruimte 147 is een restruimte naast het blok met de afvoerkanalen en de trap naar de zolderverdiepingen. Thans is het vertrek toegankelijk via twee naast elkaar geplaatste deuren in de zuidwand. Op de plattegrond uit de bouwtijd van de bunker staan ook twee openingen naast elkaar getekend, al doet de wijze van tekenen vermoeden dat de oostelijke opening oorspronkelijk een venster was. De detaillering van de kozijnen doet echter vermoeden dat beide kozijnen uit de bouwtijd van de bunker dateren. Het bovenste deel van de wanden in het vertrek is wit geschilderd, het onderste deel is grijs geschilderd. Na de Tweede Wereldoorlog is het bovenste deel van de wanden en de zoldering bekleed met zachtboardplaten (1948).

555. Ruimte 147, gezien naar het westen, met de ruimte onder de trap. Links de scheidingswand met de gang (ruimte 101).

556. Ruimte 147, gezien naar het noordoosten. In de oostwand (rechts) is een opening voor de luchtbehandeling zichtbaar (1964).

Ruimte 148

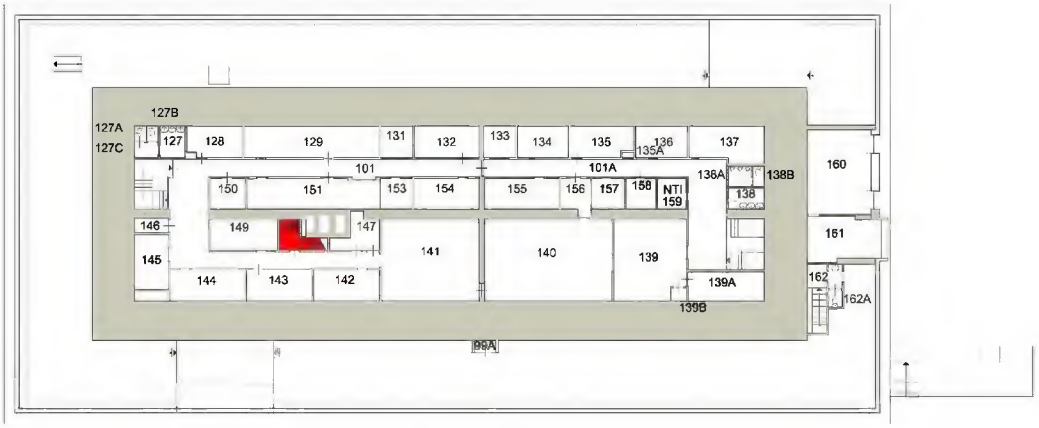

Deze ruimte vormt het voorportaal van de trap naar de zolderverdiepingen. De wanden zijn gepleisterd. De onderste helft is grijs en de bovenste helft is wit geschilderd. De zoldering is eveneens gepleisterd en wit geschilderd (1948). De vloer is als terrazzovloer uitgevoerd en dateert nog uit de bouwtijd.

557. Ruimte 148, gezien naar het noorden. Of de kleurstelling uit de bouwtijd dateert of later is aangebracht, kan na nader onderzoek worden vastgesteld.

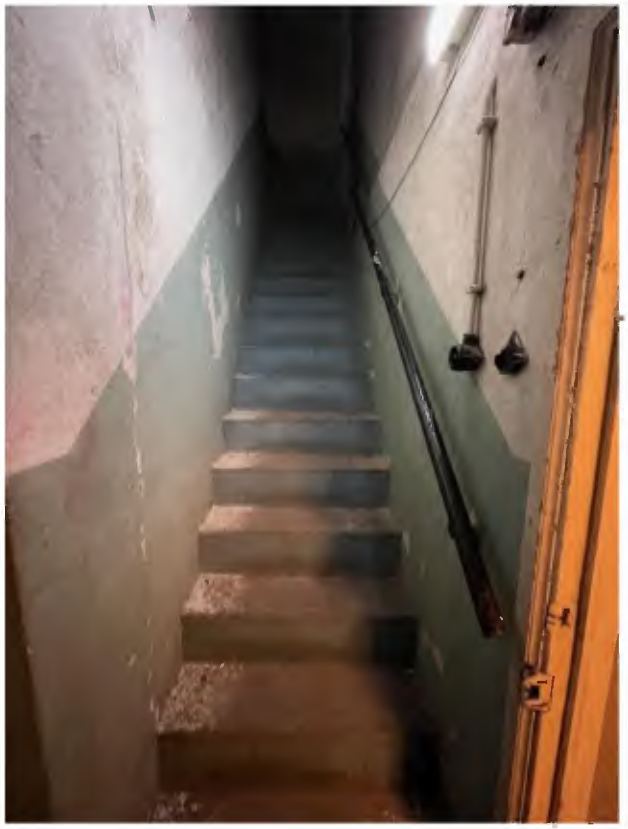

558. Ruimte 148, trap richting zolder. Gezien naar het oosten.

Ruimte 149

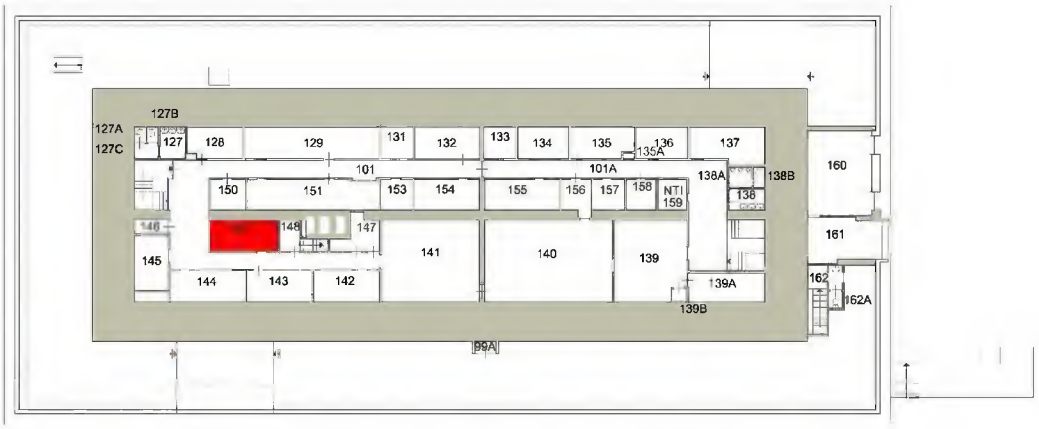

Het vertrek was oorspronkelijk door een scheidingsmuur in twee vertrekken van gelijke grootte onderverdeeld. Beide vertrekken dienden als legeringsruimten. Bij de verbouwing in 1948 is de scheidingsmuur verwijderd en is de westelijke deuropening dichtgezet. De afwerking van de wanden en het plafond met zachtboard komt overeen met het algemene beeld van de KO-periode (1948). De vloer is van magnesiet.

559. Ruimte 149, gezien naar het oosten met in de zuidwand (rechts) de toegangsdeur. Deze deur is - in tegenstelling tot de meeste andere deuren - als schuifdeur uitgevoerd. De kasten van multiplex dateren uit 1964. De kast op de oostwand toont bij de vakken nog de namen (afkortingen) van de verschillende secties van de Oorlogsstaf BLS, welke waarschijnlijk ook corresponderen met de functies van de ruimtes op de eerste verdieping, te weten: Kab/CS/AZ, SSOKMAR, LAMID, SSOGWT, SOMOB, VRV/WK, JZ, LSO KLU, NBC, LSO KM, SSOV, LSO NTC, SSOPV, LSO North, SSOMV, TERRKDON, SSOGDKL, G1 (zie betekenis afkortingen Deel I)

560. Ruimte 149, gezien naar het westen, met de werktafels en kasten van multiplex uit 1964. In de westwand is een schuifvenster opgenomen, dat diende als loket. Dit venster stamt uit de KO-periode (1948). De afwerking is vergelijkbaar met de overige vertrekken.

Ruimte 150

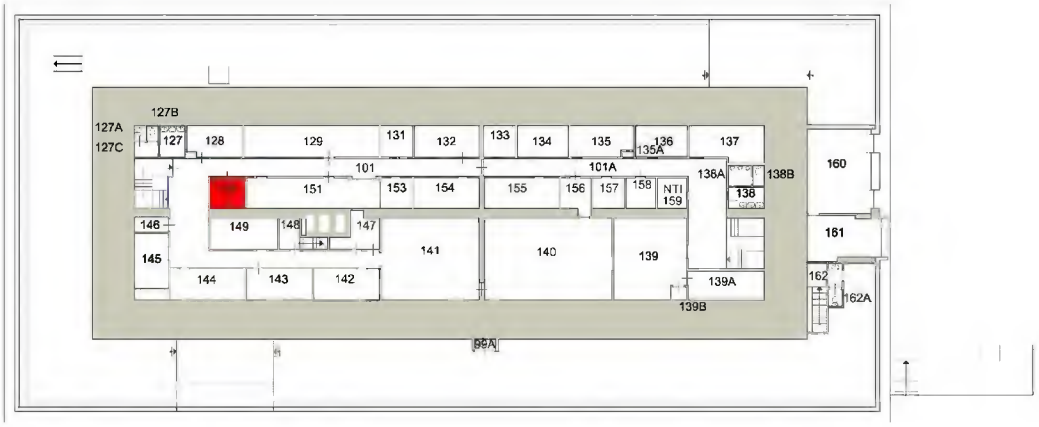

Het vertrek heeft zijn oorspronkelijke omvang als legeringsruimte behouden, maar de functie is gewijzigd. Het venster dat na WOII (1948) in de westwand is ingebroken en de locatie nabij de trap wijzen op een portiers- of receptiefunctie, of een functie als secretariaat van de Oorlogsstaf BLS gedurende de KO. Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn met zachtboardplaten afgewerkt (1948). Het onderste deel van de muren is grijs geschilderd.

561. Ruimte 150. De noordoosthoek met een metalen kanaal van de luchttoevoer, dat na WOII is geplaatst (1964).

562. Ruimte 150. De zuidwand met de in 1964 geplaatste kasten en werkbladconstructie. De werkbladen zelf ontbreken.

563. Ruimte 150. Een van de beugels waarop de werkbladen waren gemonteerd (1964). Deze konden opgeklapt worden.

564. Ruimte 150. De westwand met de opening, waaruit blijkt dat het vertrek tijdens de KO een loket- of receptiefunctie had. De opening is in de KO-periode (1964) toegevoegd.

Ruimte 151

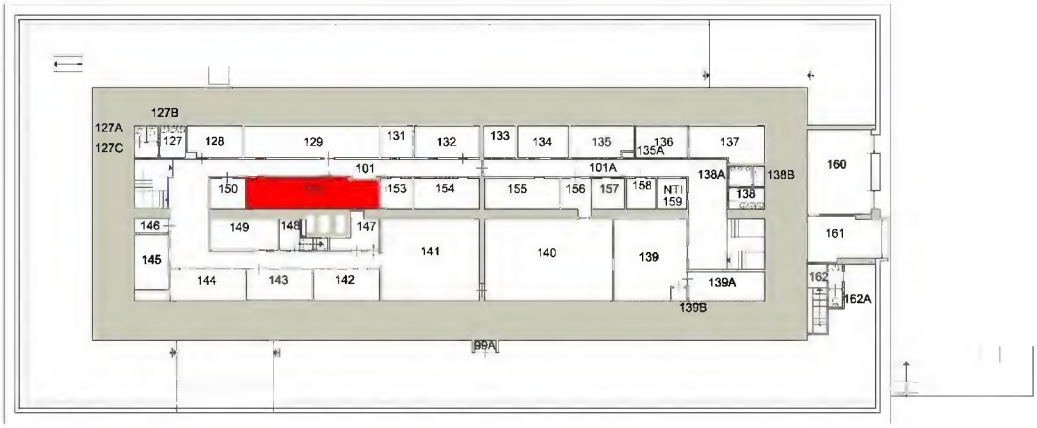

Het vertrek heeft in twee fasen zijn huidige omvang gekregen. Oorspronkelijk bestond dit deel uit vier afzonderlijke, even grote legeringsruimten. Deze zijn bij de verbouwing van 1948 samengevoegd tot twee grotere ruimten. Bij een latere verbouwing (waarschijnlijk 1964) zijn deze twee vertrekken samengevoegd tot de huidige grote ruimte. De inrichting en afwerking zijn overeenkomstig de andere vertrekken, die hun verschijningsvorm omstreeks 1964 hebben gekregen. De wanden zijn bekleed met zachtboard (1948). Het onderste deel ervan is grijs geschilderd, het bovenste deel wit. Ook het plafond is voorzien van wit gesausd zachtboard. De verwijderde tussenwand tussen de twee samengevoegde vertrekken is nog te herkennen aan een herstelling van de magnesietvloer ter plaatse. Die vloer is hier dus na de eerste verbouwing in 1948 aangebracht.

565. Ruimte 151, gezien naar het oosten. Het vaste meubilair is omstreeks 1964 geplaatst. Aan de haken rechts werden documenten opgehangen.

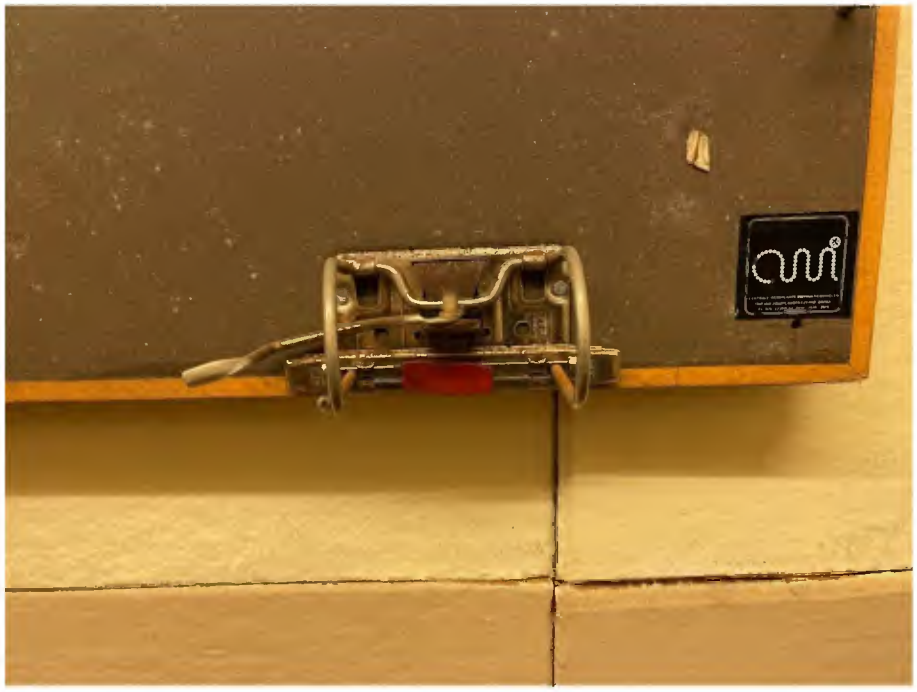

566. Ruimte 151, zuidwand. Aan deze ordnerhaken konden documenten worden gehangen.

567. Ruimte 151, gezien naar het westen. Rechts de noordwand met de oostelijke toegang en ernaast een dubbele uitvoering van het luchtbehandelingsysteem (1964). In de noordwestelijke hoek (rechts) is nog een luchtbehandelingskanaal zichtbaar.

568. Ruimte 151, het middelste deel van de noordwand .

569. Ruimte 151. De magnesietvloer (1948) met een herstelling op de plaats waar oorspronkelijk een tussenwand heeft gestaan.

Ruimte 153

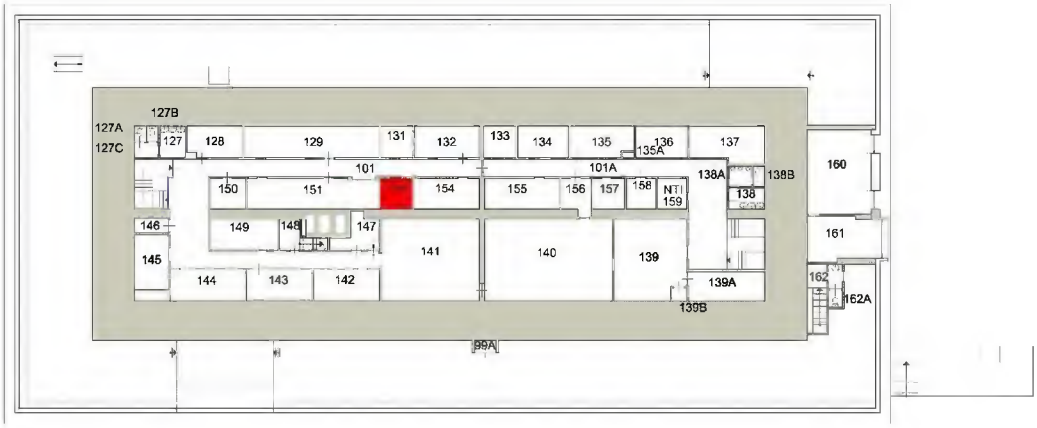

De ruimte heeft zijn oorspronkelijke omvang behouden. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.
Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn bekleed met zachtboard en wit gesausd. Het onderste deel van de wanden is grijs geschilderd.

570. Ruimte 153. De zuidwand met kasten en opklapbare beugels van de (verwijderde) werkbladen. De inrichting met multiplex elementen dateert van omstreeks 1964.

571. Ruimte 153. De noordoosthoek met links een deel van de toegangsdeur en in het midden het rechthoekige metalen luchtbehandelingskanaal met uitmonding (1964). Hier is ook nog zichtbaar dat er een doorgeefluik naar ruimte 154 is geweest.

Ruimte 154

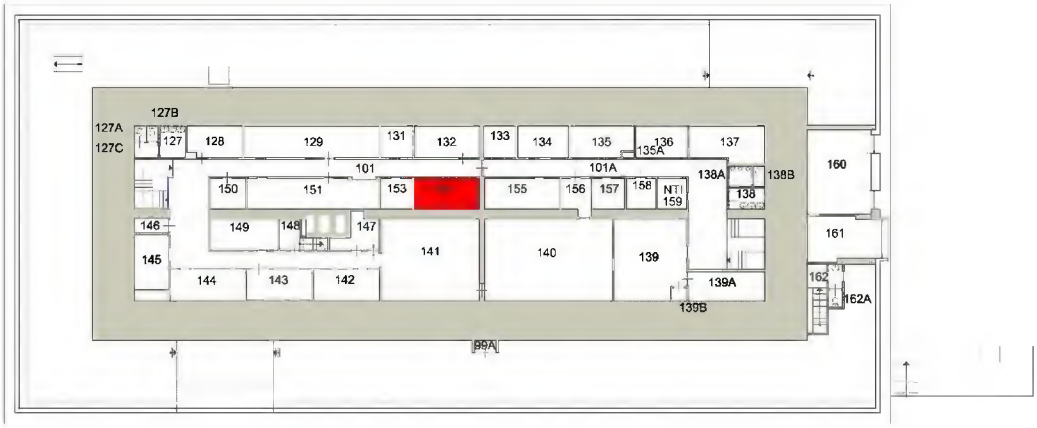

De huidige ruimte 154 is omstreeks 1948 ontstaan door het samenvoegen van twee legeringsruimten. De bovenste delen van de wanden en het plafond zijn met zachtboard afgewerkt en wit geschilderd (1948). Het pleisterwerk eronder is grijs geschilderd.

572. Ruimte 154, gezien naar het westen. De multiplex werktafels en wandkast zullen omstreeks 1964 zijn geplaatst. Op de westelijke muur is de aftekening van een doorgeefluik zichtbaar richting ruimte 153.

573. Ruimte 154, gezien in noordoostelijke richting met links het dubbel uitgevoerde luchtbehandelingskanaal (1964) en daarachter de toegangsdeur.

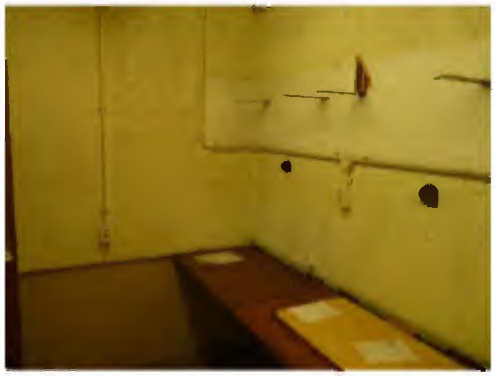

574. Ruimte 154. Details van de aansluitingen van verbindingen.

Ruimte 155

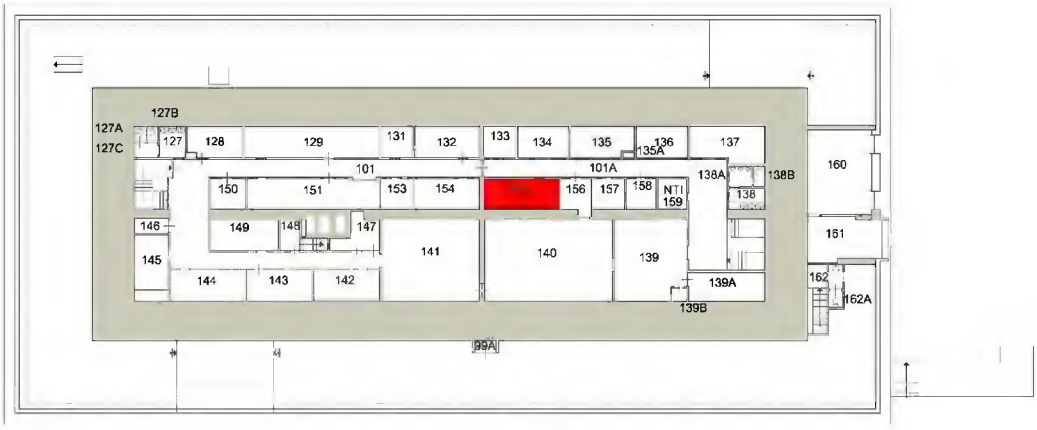

De ruimte is tot stand gekomen door het samenvoegen van twee legeringsvertrekken. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.
Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn afgewerkt met zachtboard. De vloer is een magnesietvloer (1948).

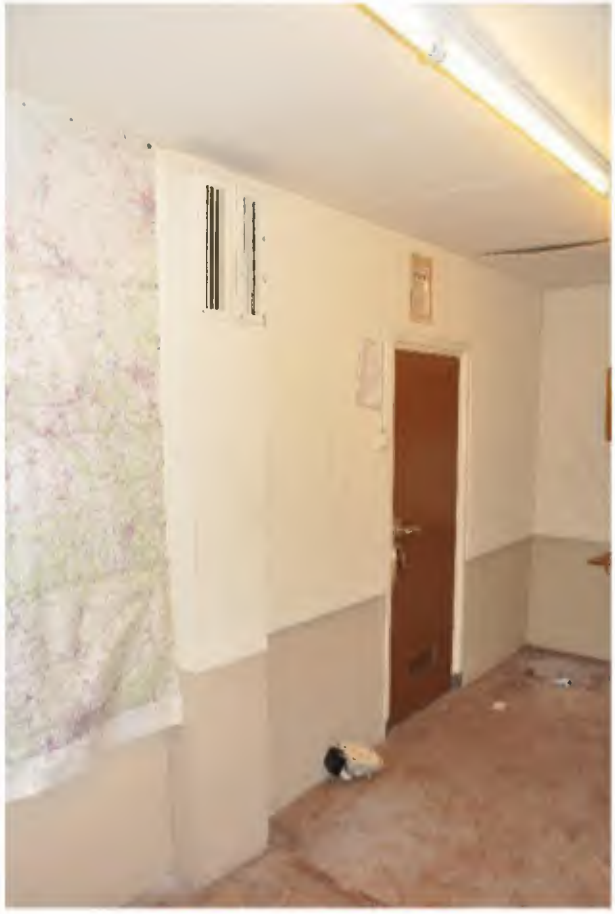

575. Ruimte 155, gezien naar het noordoosten, met de KO-toegangsdeur (1948). Die deur is afgehangen in het oorspronkelijke deurkozijn. Links is het dubbele luchtbehandelingkanaal (1964) zichtbaar.

576. Ruimte 155, gezien naar het oosten. De werkbladen en opbergkastjes van multiplex dateren van omstreeks 1964.

577. Ruimte 155, gezien naar het westen. Halverwege de ruimte is in de magnesietvloer (1948) de herstelling zichtbaar die noodzakelijk was nadat de oorspronkelijke scheidingswand hier was verwijderd.

Ruimte 156

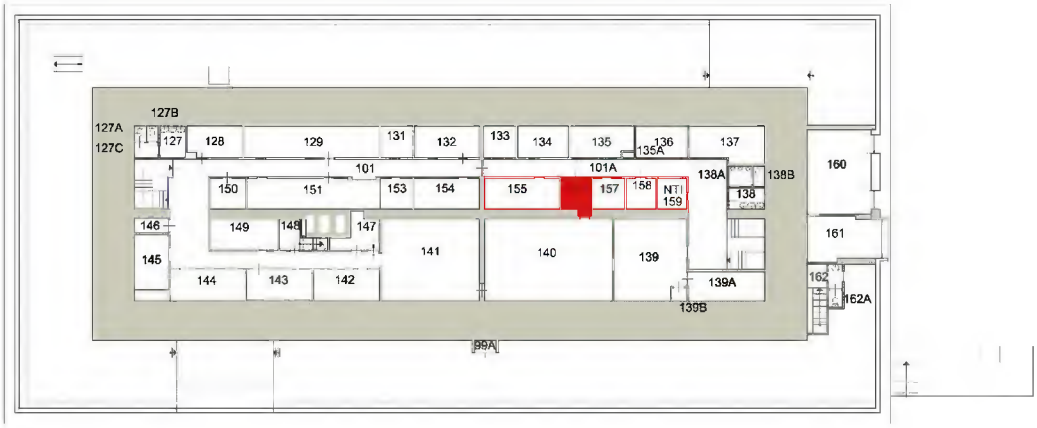

Het vertrek heeft zijn oorspronkelijke omvang behouden en diende als portaal van het appartement, dat in het zuidoostelijke deel van de verdieping was ondergebracht. Het appartement is na WOII verwijderd (1948). De functie van het vertrek als toegang vanaf de noordelijke gang tot ruimte 140 is behouden gebleven.

578. Ruimte 156, gezien naar het noorden, met de deur naar de noordelijke gang (ruimte 101A). Het kozijn dateert uit de bouwtijd, maar de deur zal in de KO-periode (1948) zijn aangebracht. Links in de hoek is de rechthoekige plaatstalen aanvoerleiding voor verse lucht zichtbaar (1964).

579. Ruimte 156, gezien naar het zuiden, met links het kozijn van de doorgang naar de huidige ruimte 140. Oorspronkelijk gaf de deur toegang tot het appartement op de verdieping. De deur die bij het kozijn hoort staat tegen de betonnen scheidingswand. De dikte van de betonmuur die de verdieping van oost naar west verdeeld is goed zichtbaar in de doorgang.

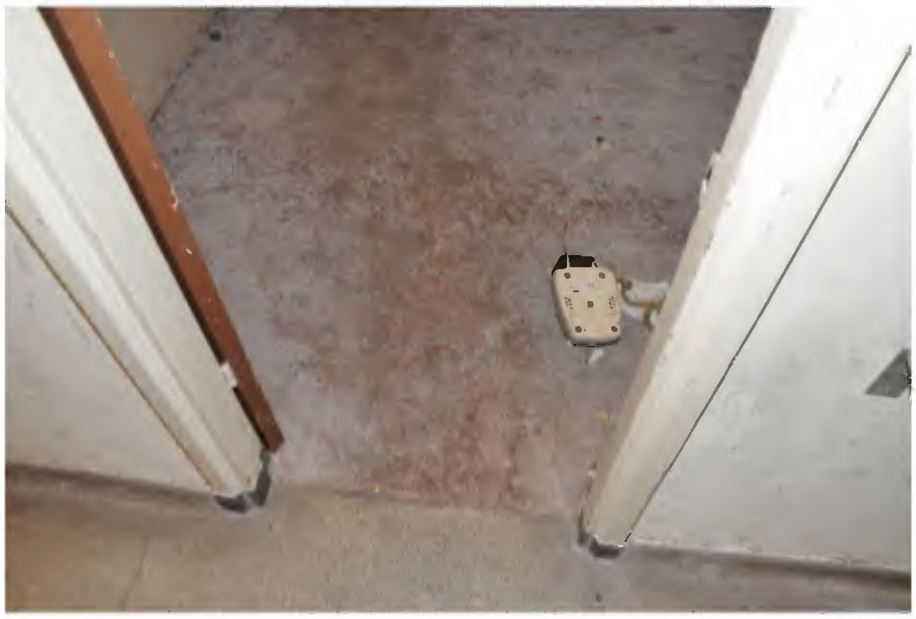

580. Ruimte 156. De vloer bij de deuropening tussen de gang (101A) en het vertrek. Op de voorgrond is de terrazzovloer (uit de bouwtijd) van de gang zichtbaar. De vloer heeft een aangestorte plint en in ruimte 156 is een magnesietvloer gestort (1948).

Ruimte 157

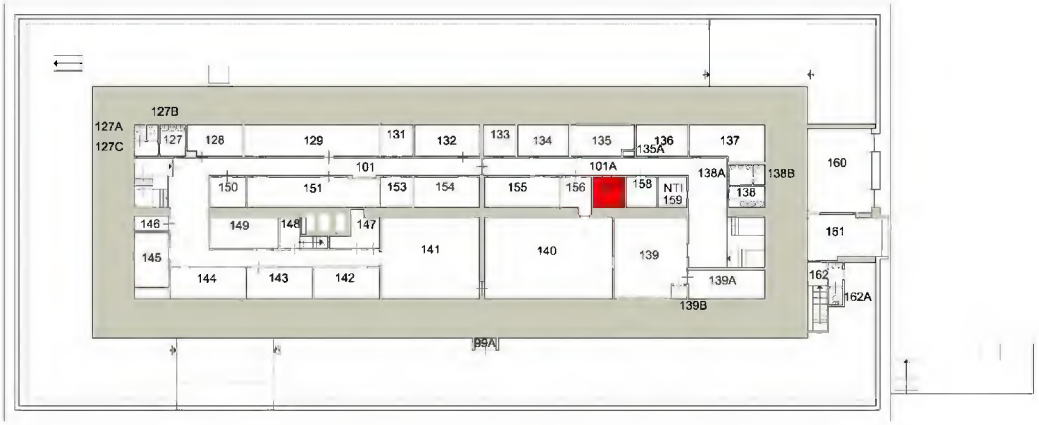

De ruimte is een van de weinige legeringsruimten die de oorspronkelijke omvang heeft behouden. De inrichting en afwerking zijn echter geheel vervangen ten behoeve van de KO-functie van de bunker. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.
De constructie van de kanalen voor de luchtbehandeling wijkt hier en in de ruimten 158 en 159 af van de andere aan de gang gesitueerde vertrekken. Dit is vermoedelijk het gevolg van aanpassingen in het luchtverversingssysteem (1964) van vertrekken ter plaatse op de begane grond.

581. De westwand van ruimte 157 met twee werkbladen en twee opbergkasten van multiplex (1964). Geheel rechts is nog net de luchtverversingskoker zichtbaar (zie de volgende afbeelding).

582. Ruimte 157, gezien naar het noordwesten. In de hoek is in de KO-periode een metalen luchtverversingskoker (1964) geplaatst, die ook langs de bovenzijde van de noordwand is geleid en daar is voorzien van een uitmonding.

583. De noordoosthoek van ruimte 157.

Ruimte 158

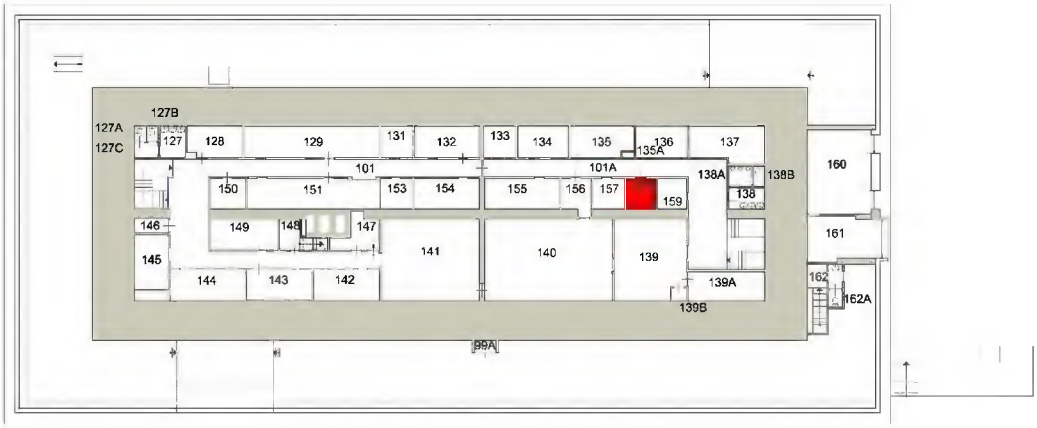

De ruimte heeft net als ruimte 157 zijn oorspronkelijke vorm als legeringsruimte behouden. Wel is het vertrek na WOII (1948) geheel opnieuw ingericht. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.

584. Ruimte 158. Het bovenste deel van de noordwand met een rechthoekig horizontaal luchtkanaal (1964). Deze verving de verticale kanalen, waarvan er elders op de verdieping nog verschillende aanwezig zijn, verving. Foto rechts toont de situatie in 2021. Het luchtrooster boven de deur is verwijderd.

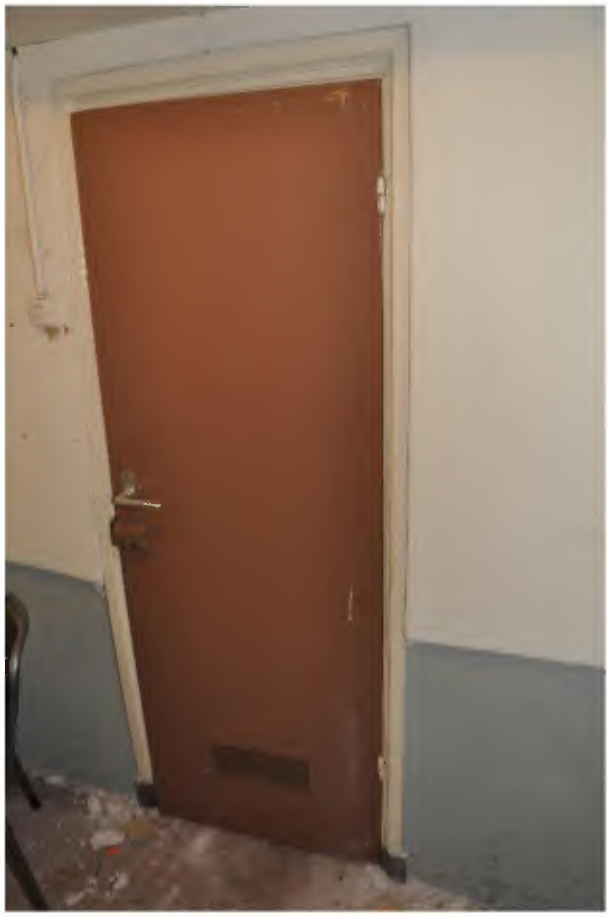

585. Ruimte 158. De deur in de noordwand heeft aan de onderzijde een rooster voor de luchtafvoer. Het deurkozijn stamt uit de bouwtijd, de deur uit de KO-periode (1948).

586. Ruimte 158. De zuidwand met twee opklapbare werkbladen van multiplex, die hier omstreeks 1964 zijn geplaatst.

Ruimte 159

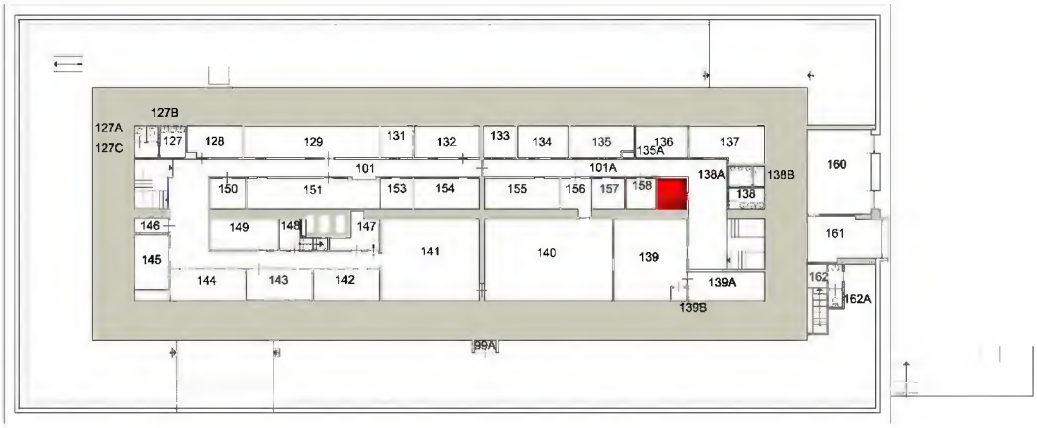

Deze ruimte is een van de oorspronkelijke legeringsruimten en is na WOII aangepast (1948). Daarbij is de deur verplaatst van de noordwand naar de oostwand. Tevens is een venster naast die deur aangebracht. Het venster zal noodzakelijk zijn geweest voor de nieuwe functie van het vertrek, die onbekend is. De tekst 'Huishoudelijke dienst' op de deur houdt verband met een later gebruik van de ruimte. Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn met zachtboard afgewerkt en wit geschilderd. Het onderste deel van de wand is grijs geschilderd. Dit is een afwerking zoals in de meeste rond 1948 aangepaste vertrekken.

587. Ruimte 159 ligt op de haakse hoek van de twee delen van gangruimte 101A en heeft net als de hoekruimte 150 in gang 101 een venster. Zowel het venster als de deurkozijn ernaast zijn in de bouwtijd geplaatst. De deur stamt uit de KO tijd (1948) Oorspronkelijk was het als legeringsvertrek toegankelijk vanuit de noordgang (rechts).

588. De noordoosthoek van ruimte 159. Linksboven is het luchtverversingskanaal uit de KO (1964) zichtbaar. De deur en het venster zijn ook in de KO-periode (1948) tot stand gekomen. Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn afgewerkt met zachtboard. Het onderste deel van de wanden heeft grijs geschilderd pleisterwerk.

589. Ruimte 159, gezien naar het zuiden. Tegen de zuidwand is omstreeks 1964 een kast van multiplex geplaatst.

Ruimte 160

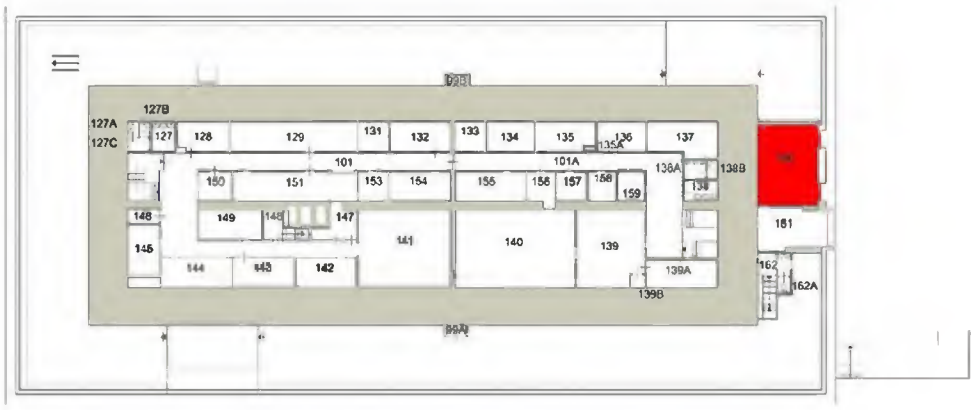

Het vertrek is ondergebracht onder het bunkerdak boven de zijruimte aan de oostkant van de bunker. Het betreft een uitbreiding uit 1988 van een al in 1967 in de zolderruimte gerealiseerde verblijfsruimte voor chauffeurs (ruimte 161). De wanden zijn met porisosteen opgetrokken en gestuct. De zoldering bestaat uit wit gesausde gipsplaten. De afwerking stamt nog uit 1988. Bij herstelwerkzaamheden in 2019 is een deel van het plafond verwijderd om onderhoud te plegen aan de schoorsteenpijp ten noorden van deze ruimte.

590. Ruimte 160. De noordwand met rechts een luik, die toegang geeft tot de achterliggende zolderruimte. Het plafond is tijdens werkzaamheden in 2019 verwijderd.

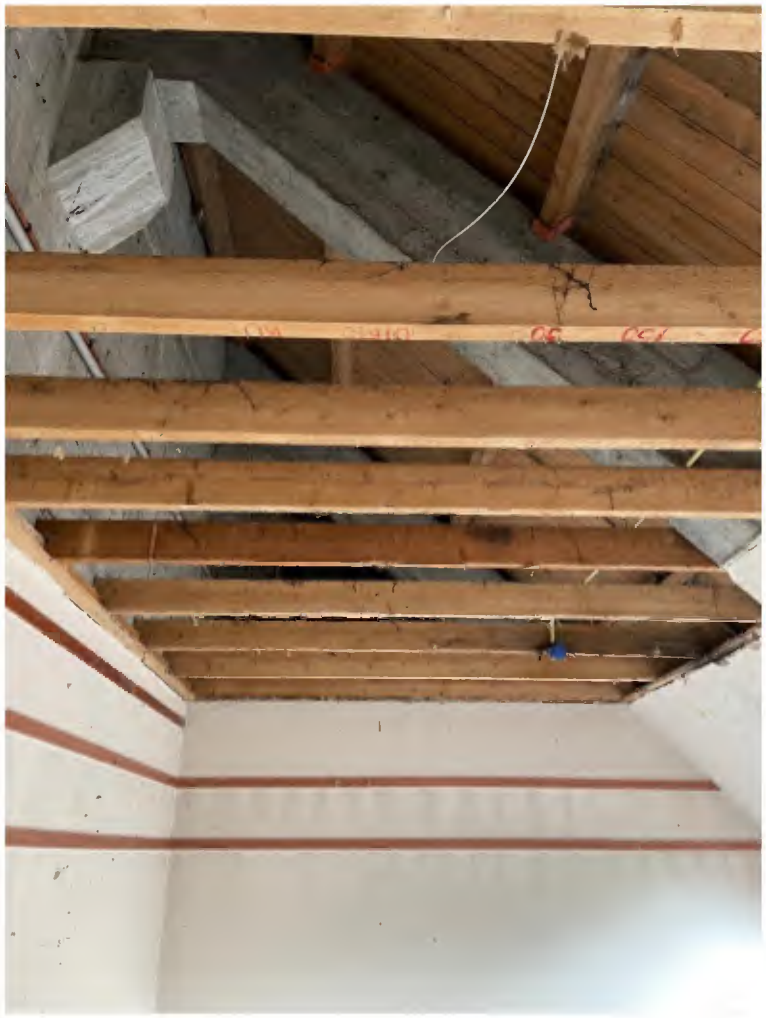

591. Ruimte 160, in noordelijke richting. Door verwijdering van de zoldering is daarachter ruimte 162D te zien. Hier ging de luchtkoker vanuit de garage (ruimte 094) door het plafond naar het dak. Links boven is de betonnen oostmuur van de bunker te zien.

592. Ruimte 160, in noordelijke richting. Bovenin is de opening in het dak te zien waar voorheen een schoorsteen liep vanuit de garage (ruimte 094). Deze schoorsteen is verwijderd bij werkzaamheden in 2019. Verder is een betonnen spant van de dakconstructie te zien.

593. Ruimte 160. De oostwand met twee dakramen (1988). Bovenin is de verwijderde zoldering zichtbaar. Links het luik dat toegang geeft tot ruimte 162D.

594. Ruimte 160, gezien naar het zuiden, met in de zuidwand de toegangsdeur vanuit ruimte 161.

595. Ruimte 160, gezien naar het zuidwesten.

Ruimte 161

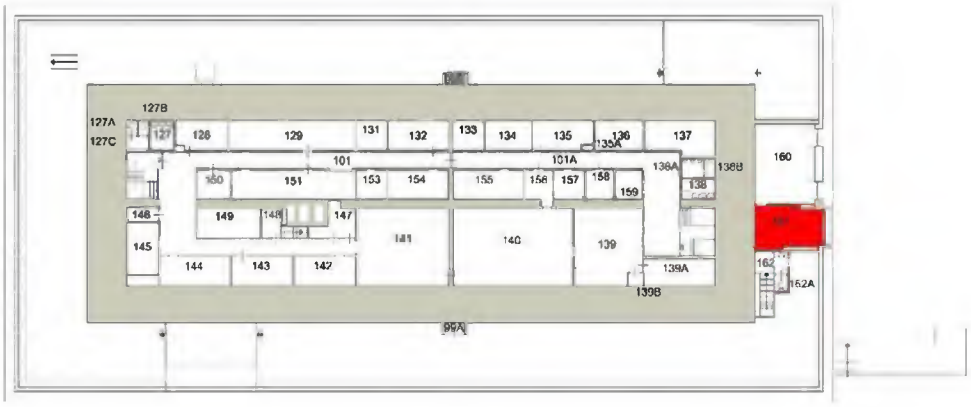

In 1967 is aan de oostzijde van de bunker onder het grote bunkerdak een verblijfsruimte voor chauffeurs ingericht. Hiervoor is een aantal scheidingswanden van porisostenen opgetrokken en is het dakvlak van een groot dakkapel voorzien. Ruimte 161 is de centrale ruimte, die daglicht ontvangt door genoemde dakkapel. Ruimte 160 behoort niet tot de eerste fase van 1967, maar is later (1988) toegevoegd. De afwerking van de ruimte stamt nog uit 1967.

596. Ruimte 161, gezien naar het noordoosten. Het vertrek heeft zijn inrichting uit de bouwtijd (1967) behouden.

597. Ruimte 161, gezien naar het oosten, met de dakkapel, die het vertrek van daglicht voorziet. De afwerking met Bruynzeel schroten dateert uit 1967.

598. Ruimte 161, gezien naar het zuiden. Het keukenblok zal uit het laatste kwart van de 20ste eeuw stammen.

599. Ruimte 161, gezien naar het noordwesten. Rechts de deur naar het in 1988 toegevoegde vertrek 160.

Ruimte 162

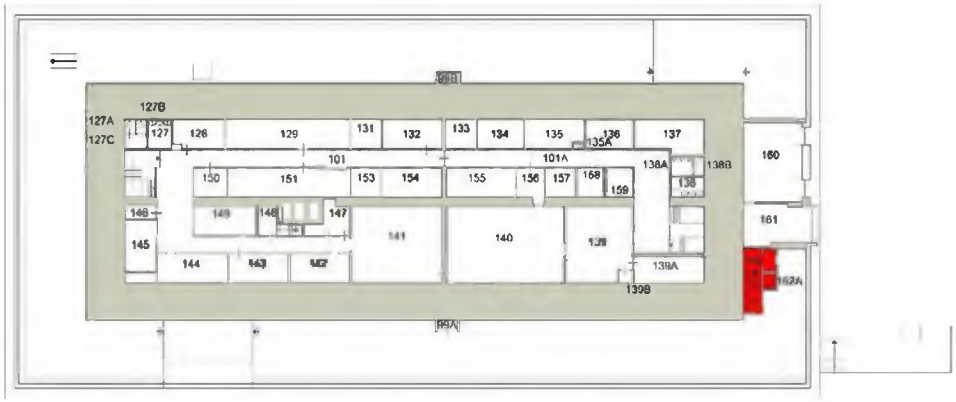

Ruimte 162 vormt de toegang tot de chauffeurswoning, die in 1967 is ingebouwd onder het bunkerdak boven de garage (094) en bestaat uit de toegangstrap, een portaal met een wc (162A) en de doorgang naar het zuidelijke deel van de zolderruimte (162B). De afwerkingen van ruimte 162 stammen nog uit 1967.

600. Ruimte 162, gezien naar het zuidoosten, met geheel links de doorgang naar de zolderruimte (162B); ernaast de deur van het toilet en rechts de trap die de woning ontsluit. Deze trap was voor 1967 bij de bouw van de chauffeursruimte niet aanwezig. De ruimte onder de bunker was via ruimte 162D te bereiken.

601. Ruimte 162, gezien naar het zuiden, vanuit de deuropening naar ruimte 161. Het geheel is bij een verbouwing in 1967 tot stand gekomen.

Ruimte 162B

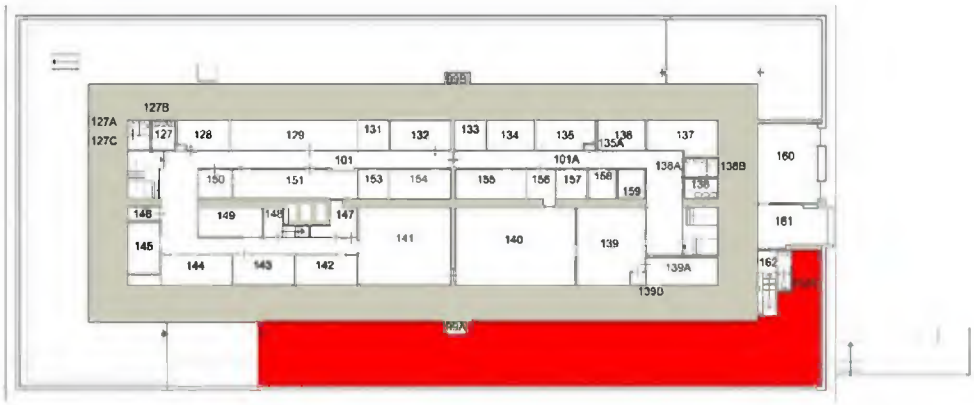

Deze ruimte bevindt zich grotendeels boven de zuidelijke aanbouw van de bunker. Het is een restruimte, die verder niet wordt gebruikt. De vloer is een gewapend betonnen plaat met een dikte van 20 cm. De noordwand is de betonnen zuidmuur van de bunker zelf. Het schuine dakvlak bestaat uit betonnen spanten met daarop bimsbetonnen platen, waarvan sommige met ventilatiegaten.

602. Ruimte 162B. De scheidingswand tussen de chauffeurswoning en de rest van de kapruimte is opgebouwd uit porisostenen (1967). Het oostelijke dakvlak (rechts) bestaat uit houten gordingen met dakbeschot. Dit in tegenstelling tot de rest van het dak dat bestaat uit bimsbetonplaten. Dit is het gevolg van een bom die de bunker hier aan het eind van WOII heeft geraakt. Daarbij is aan deze zijde een deel van de bimsbetonplaten verloren gegaan. Het betonnen spantbeen is ook gerepareerd. De herstellingen zijn na WOII gedaan, in 1948.

603. Ruimte 162B, gezien naar het westen. Uit de vloer steken ontluchtings- en afvoerpijpen, welke tijdens de KO zijn geplaatst om de munitieopslagruimten in de zuidelijke aanbouw te ventileren. Een aantal ervan is geheel of gedeeltelijk verwijderd. Tegen de noordwand (zuidmuur van de hoofdbunker) is een elektraleiding met meerdere lampen aangebracht. Deze horen waarschijnlijk bij de aanpassingen in 1948.

604. Ruimte 162B, gezien naar het zuidoosten. Deze hoek van het gebouw is aan het eind van WOII getroffen door een bom en is in 1948 hersteld. Hierbij zijn de spantbenen gerepareerd en is de betonnen vloer in de hoek van het gebouw vervangen (zie ook de foto's van het voorportaal van ruimte 094). De beide vloerbalken aan weerszijden zijn daarbij eveneens hersteld. De oost-west gesitueerde balk is hierbij in breedte verdubbeld. Op de vloer zijn katrollen gemonteerd (vermoedelijk 1964) waarlangs kabels geleid werden naar de garage (094) onder deze ruimte. De katrollen dienden voor het openen en sluiten van de garagedeur.

605. Ruimte 162B. Detail van de aansluiting van het hoekkeperspant (30 x 50 cm) op de bunker. Bij de console, waarop het spantbeen rust, zijn doorgezaagde houten balken van de bekisting zichtbaar. Deze zullen bij het storten in het beton vast zijn komen zitten, waardoor men de balken heeft moeten afzagen. Links van de hoekkeper is het oorspronkelijke dakbeschot van bimsbetonplaten te zien en rechts het na de Tweede Wereldoorlog vernieuwde dakdeel met houten gordingen, die door middel van ijzeren beugels aan de spantbenen zijn bevestigd, en houten dakbeschot. Bij het herstel na WOII zijn ook enige bimsplaten van het zuidelijke dakvlak vervangen, aangezien daar ook een deel van het dak door de bominslag was beschadigd. Deze (hergebruikte) platen zullen van het oostelijke dakvlak afkomstig zijn geweest. Dat het oostelijke dakvlak nu met hout is afgedekt, is mogelijk het gevolg van een gebrek aan nieuwe bimsbetonplaten. Tussen de consoles is een horizontale naad zichtbaar. Dit is de grens van de oorspronkelijke dikte van het platte bunkerdak, dat 2,50 m dik is. Naderhand (nog tijdens de bouw) is besloten om dit deel van het dak met 1,50 meter te verhogen. Dit is het deel boven de horizontale naad.

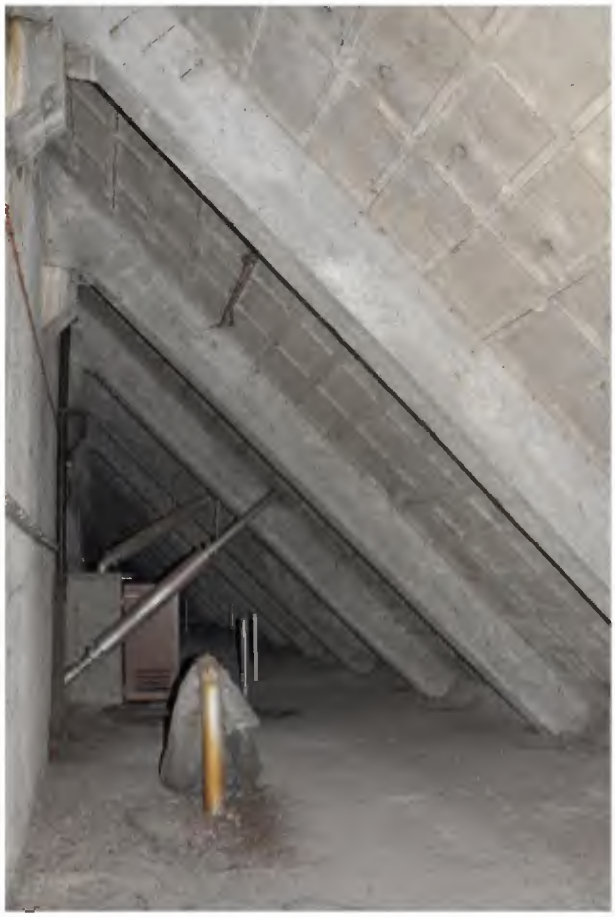

606. Ruimte 162B, gezien naar het oosten. De beide diagonale pijpen zijn de luchtafvoerpijpen van de dieselmotoren in de machinekamer (ruimte 020). Tussen deze pijpen is bij de modernisering van de luchtbehandelingsinstallatie (1964) een betonnen kast voor de aanvoer van verse lucht geplaatst (99A). De pijp op de voorgrond is de ontluchting van de ruimte waar een water- of olieopslag was gesitueerd (ruimte 097).

607. Ruimte 162B. Het verhoogde deel van de vloer ter plaatse van de zuidelijke toegang tot de bunker. De ijzeren trap dateert uit de bouwtijd van de bunker.

608. Ruimte 162B. Detail van de aansluiting van het schuine dakvlak op het verhoogde deel ter plaatse van de toegang. In de rand van het verhoogde deel is een sponning uitgespaard, waarop de bijgehakte dakplaten rusten.

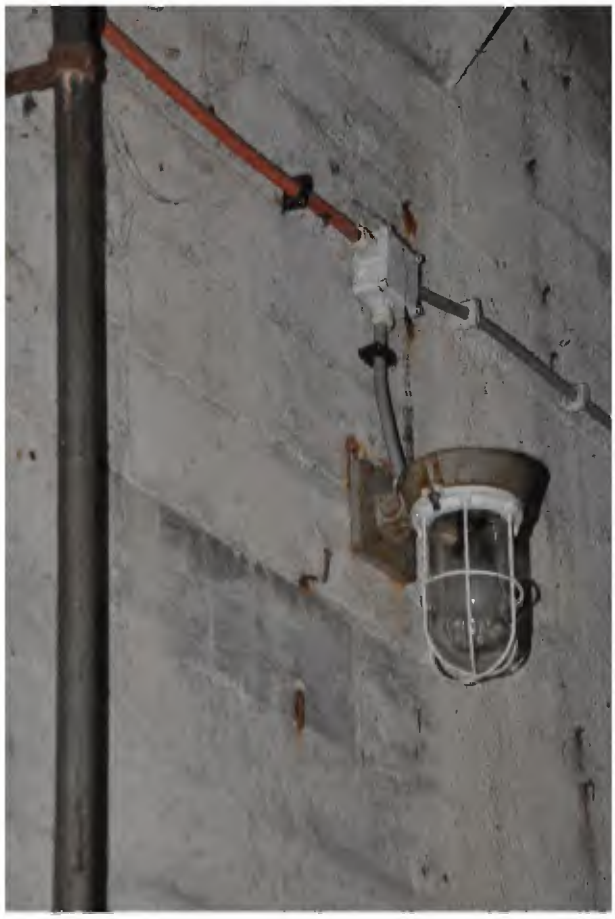

609. Ruimte 162B. Tegen de noordwand zijn op regelmatige afstand lampen aangebracht. In de KO-periode, waarschijnlijk tijdens de herstel- en verbouwwerkzaamheden rond 1948, is een deel van de bekabeling vervangen. Mogelijk zijn ook de armaturen zelf vervangen. Naast de aansluiting van de huidige armaturen op de betonwand is de aftekening van een oudere verlichting zichtbaar.

Ruimte 99A

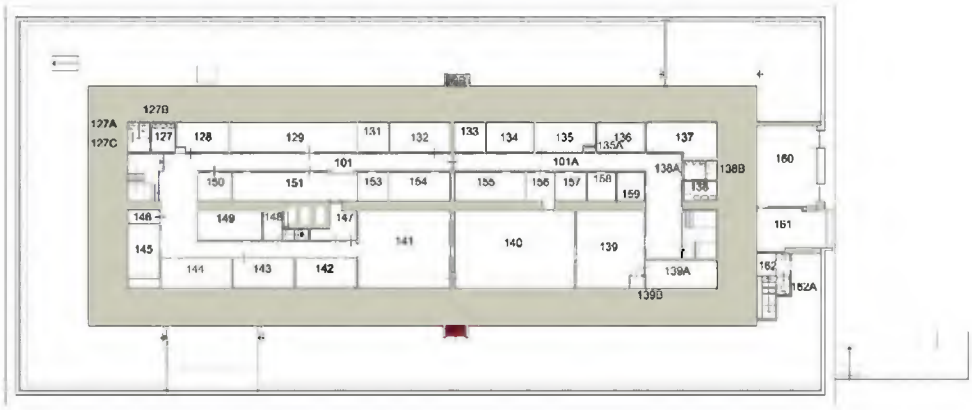

Ruimte 99A betreft niet een volwaardige ruimte, maar is een in beton uitvoerde en met ijzeren deuren afsluitbare kast. Die kast dient voor het onderbrengen van het fijnstoffilter dat de verse lucht zuivert voordat deze de bunker wordt binnengeleid richting de twee dieselmotoren in de machinekamer (ruimte 020). De filterkast (1956) is geplaatst op de plek waar ook oorspronkelijk (d.w.z. bij de bouw) de lucht naar binnen werd gevoerd. De verbreding boven de later toegevoegde kast getuigt hiervan. Ook op historische foto's van na WOII is te zien dat deze buis op dezelfde plek de machinekamer binnenkwam, namelijk in de zuidoosthoek van ruimte 020.

610. Ruimte 99A. De betonnen filterkast wordt met twee stalen deuren afgesloten. In de deuren zijn luchtsleuven uitgespaard. De kast is geplaatst bij de modernisering van de luchtverversing (1956).

611. Ruimte 99A. Zicht op het inwendige van de kast. De lucht wordt door de sleuven aan de onderzijde van de kast aangezogen. Het fijnstoffilter bevindt zich ter plaatse van het zwarte deel in het midden. De gezuiverde lucht wordt via de leiding aan de bovenzijde van de kast naar binnen geleid.

612. Ruimte 99A. Detail van de installatie met fijnstoffilter in de kast.

Ruimte 162C

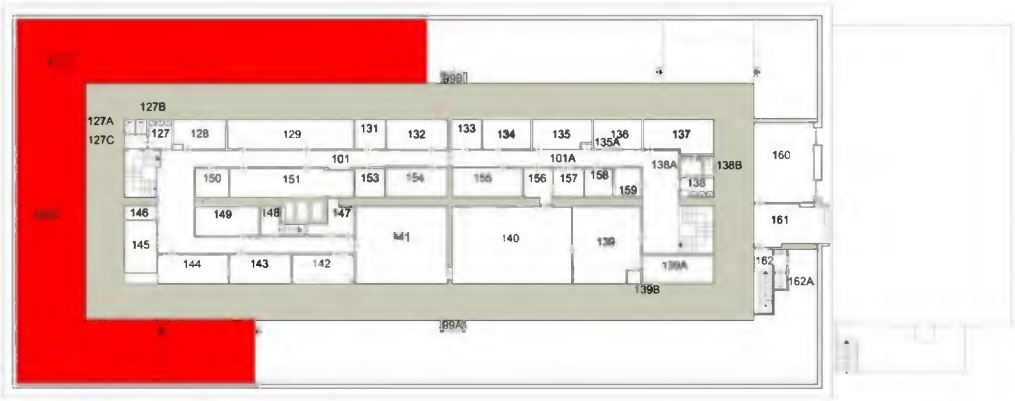

Het vertrek is de ruimte boven de zuidelijke ingang en de later dichtgezette galerij aan de west- en noordzijde van de bunker. De vloer is een gewapend betonnen plaat met een dikte van 20 cm, behorend bij het met kolommen ondersteunde dakoverstek. De verticale wanden (noord-, oost- en zuidwand) zijn de betonnen muren van de bunker. Het schuine dakvlak bestaat uit betonnen spanten met daarop bimsbetonnen dakplaten, waarvan sommige met ventilatiegaten. Het noordelijke deel van de ruimte heeft een houten vloer. Deze is gelegd toen hier een schietbaan tot stand is gekomen. Aan de noord- en westzijde hebben twee schietbanen gelegen (circa 1976), die toegankelijk waren via de trap in de noordwesthoek.

613. Ruimte 162C, gezien naar het zuidwesten. Op de hoeken van de bunker zijn in de vloer, die het dakoverstek boven de omgang of galerij vormt, twee betonnen balken ter versterking opgenomen. Deze versterkingsbalken zullen aan de bovenzijde zijn aangebracht om aan de onderzijde in de omgang (en latere garage 093) voldoende vrije hoogte over te houden om voertuigen onder het dak te kunnen plaatsen. Rechts om de hoek van de bunker is de achterkant van een kogelvanger te zien, waarop in de daar achtergelegen schietbaan werd geschoten. Bij het ontmantelen van de twee schietbanen in deze ruimte waren deze bakken blijkbaar te groot om te verwijderen.

614. Ruimte 162C, gezien richting het zuiden. Hier hebben rommel en restanten van de voormalige schietbanen in ruimte 162C zich opgehoopt, zoals tafels en bekleding.

615. Ruimte 162C, gezien richting het noorden. Zicht op de achterkant van de kogelvanger die hier is geplaatst tijdens de KO (circa 1976) voor de achtergelegen schietbaan. Op de voorgrond nog enkele zachtboard platen die voorheen op de wanden waren bevestigd voor geluidsisolatie. Na de brand in de schietbaan in 1991 is de gehele wandbekleding van de schietbanen verwijderd.

616. Ruimte 162C, richting het zuiden. Zich op de metalen kogelvanger (circa 1976). Deze werd gevuld met zand om de naar beneden geketste kogels op te vangen. Op de kogelvanger is te zien dat deze drie doelen had. Links boven is nog een houten plank te zien die onderdeel was van het plafond van deze schietbaan.

617. Ruimte 162C, gezien naar het noorden. De witte aftekeningen op de spanten en de bimsbetonnen platen houden verband met de schietbaan die hier ondergebracht was. De witte delen waren de toen zichtbare delen van de balken, dakplaten en de bunkermuur. De rest was afgedekt met een wandbekleding en een ingehangen plafond. Op foto's van het NIMH (zie ook deel 1) is te zien hoe daarmee een afgesloten ruimte met enige geluidsisolatie was gevormd. Na de brand in ruimte 093B in 1991 is de schietbaan ontmanteld en is ook deze ruimte geheel gestript. De gaten in de bimsbetonplaten dienen voor de ventilatie.

618. Ruimte 162C. Detail van een van de uitmondingen van de overdrukventielen, die in de bunker zijn aangebracht. De leidingen hebben geen recht verloop, maar bevatten een verspringing, zodat de verbinding niet recht is. De afvoer stamt uit de bouwtijd van de bunker.

619. Ruimte 162C, noordwesthoek. Blik in het trapgat, richting ruimte 093G. Rondom is de houten vloer zichtbaar. Op deze houten vloer was tijdens de KO (circa 1976) ook een kleine bar geplaatst. Het was een afgesloten ruimte met plafond. Dat is op historische foto's te zien in deel 1. In 1991 heeft de brand via het andere luik aan de noordzijde de ruimte 162C bereikt. De gehele bar in ruimte 162C hadden ernstige rookschade, zo is op historische foto's te zien.

620. Ruimte 162C. Het noordelijke deel van de ruimte, gezien naar het oosten. Ook in dit deel was een schietbaan ondergebracht. De witgeschilderde spantbenen getuigen hiervan. Op foto's van het NIMH (zie deel 1) is te zien hoe hier wandbekleding heeft gezeten en een plafond om een afgesloten ruimte te creëren met enige geluidsisolatie. Op de achtergrond ligt het doel van deze schietbaan. Op de voorgrond de houten dekvloer, die rust op de betonnen ondervloer. Op de vloer stond een bar.

621. Ruimte 162C. Aan de noordzijde van de bunker is tegen de bunkermuur een ijzeren ladder met een takelinrichting gemonteerd. De takelinrichting, die slechts deels bewaard is gebleven, zal hebben gediend voor het optakelen van materiaal. De twee gekruiste stangen (rechtsboven) zijn een restant van de takelinstallatie. Eronder laten de aftekeningen in het beton zien waar de rest van de installatie was gemonteerd. Via de ijzeren ladder kon het dak van de bunker worden bereikt. De takelinstallatie en de ladder zullen nog uit de bouwtijd dateren, evenals het gat voor het luik en de wandbeugels erboven. Het luik zelf dateert volgens een ontwerptekening uit 1949. Op de voorgrond is de houten vloer van de hier later ingerichte (circa 1976) schietbaan goed zichtbaar.

622. Ruimte 162C. De noordmuur van de bunker met rechts de restanten van de takelinstallatie. Aan de bovenzijde van de gekruiste stangen zit een katrol. De bovenzijde van het beton geeft ook de bovenzijde van de bunker aan. De ruimte naar het schuine dakvlak is met baksteenmetselwerk opgevuld. Dit in tegenstelling tot het oostelijke deel van de bunker, waar het betondak 1,50 m dikker is, waardoor het daar rechtstreeks aansluit tegen het schuine dakvlak. Naast de ladder is een geschilderde witte cirkel met pijl zichtbaar, die de transportrichting van de munitie aangeeft. De opzet van de ladder- en hijsconstructie is zichtbaar op een tekening, waarvan een microfiche bewaard is gebleven. De kwaliteit hiervan is te slecht om af te beelden.

623. Ruimte 162C. Zicht van bovenaf op het luik dat ter plaatse van de ladders in de vloer is opgenomen. Voor de beschrijving van het onderste deel van de stijgladder zie ruimte 093B. Naast het luik is de houten dekvloer zichtbaar, die op de bestaande betonvloer is geplaatst bij het inbouwen van de schietbaan circa 1976.

624. Ruimte 162C. Detail van de aansluiting van de noordwestelijke hoekkeper op de betonvloer. Hier is zichtbaar dat de bouw niet vlekkeloos is verlopen. De rechterzijde van het spantbeen verdikt zich aan de onderzijde enigszins. Hier is tijdens het storten de bekisting gaan wijken, waardoor een deel van het beton uit de bekisting is gelopen. Dat is de klomp beton die rechts naast het spantbeen zichtbaar is.

625. Ruimte 162C, in zuidelijke richting met zicht op de noordmuur van de bunker. Op deze afbeelding is goed te zien hoe er een verticale kabel loopt vanaf de zolderverdieping naar het ronde gat in de bunkermuur. Dit is in werkelijkheid een rubberen koker voor een kabel die vanaf ruimte 131 via de zolderverdieping naar ruimte 402 loopt, waar deze door de muur het observatieplatform bereikt. Deze kabel was tijdens de KO (precieze periode niet bekend) verbonden met een antenne.

626. Ruimte 162C, in zuidelijke richting. Zicht op de noordmuur van de bunker. Een detail van het gat in de bunkerschil ten behoeve van een kabel.

627. Ruimte 162C, vanuit de noordwesthoek richting het oosten. Rechts de noordelijk bunkermuur. Op de houten dekvloer stond vanaf circa 1976 tot begin 1991 een kleine bar, afgesloten met wanden en een plafond. Direct na een houten wand begon de schietbaan. Dit was dus een korte schietbaan, voor klein kaliber. Op de bunkerwand en het schuine dak zijn de afdrukken zichtbaar van de vroegere bekleding. In de verte staat nog de kogelvanger. Van deze schietbaan zijn in Deel 1 ook historische foto's beschikbaar.

628. Ruimte 162C, de noordzijde, in oostelijke richting. Detail van de kogelvanger van deze korte schietbaan. Na de brand in 1991 is alle afwerking verwijderd. De dwarsbalk bovenin beeld en de balk op de vloer laten zien waar de wand stond die deze kogelvanger gedeeltelijk afschermde.

Ruimte 162D

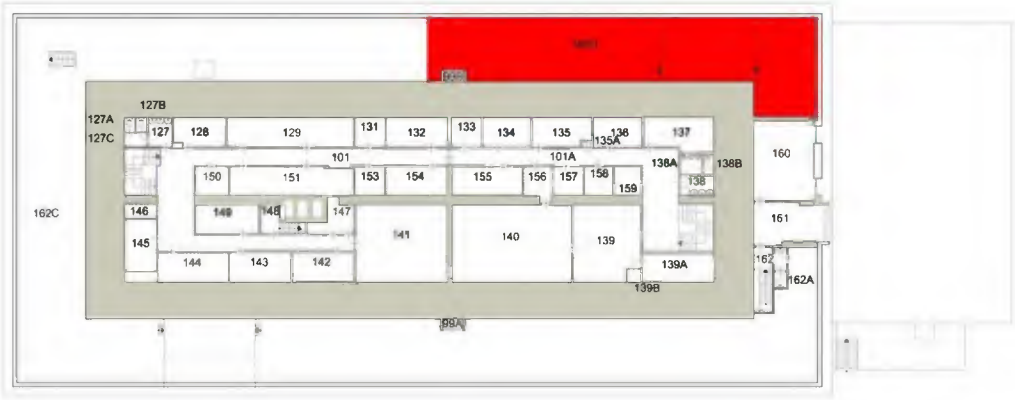

De ruimte bevindt zich op de noordoosthoek van de hoofdbunker en is toegankelijk via een klein kruipluik in de noordwand van ruimte 160.

629. Ruimte 162D, naar het zuiden gezien. In de poriso-scheidingswand met ruimte 160 (1988) is een vierkante luikopening opgenomen, waardoor de ruimte toegankelijk is. Rechts de oostmuur van de hoofdbunker. De schoorsteen, waarvan in de vloer de contouren nog zichtbaar zijn, is in 2019 verwijderd.

630. Ruimte 162D naar de zolder gezien. Het gat in het dak is het restant van de schoorsteen die vanaf de garage (ruimte 094) naar het dak ging en die bij werkzaamheden in 2019 is verwijderd. Het houten dak is in na WOII (1948) aangebracht om de schade van een bominslag te herstellen.

631. Ruimte 162D. Het verhoogde deel van de vloer ter plaatse van de noordelijke toegang, met de uit de bouwtijd daterende vast gemonteerde ijzeren ladder. Langs de bovenzijde van de bunkermuur is een leiding voor de verlichting zichtbaar. De kabels en lampen zijn na WOII (1948) vernieuwd.

632. Ruimte 162D. De noordoosthoek met de aansluiting van het dak op de vloer. Links is het oorspronkelijke dakbeschot bestaande uit bimsbetonplaten nog aanwezig, rechts van de hoekkeper de herstelling van direct na WOII (1948) met houten gordingen en houten dakbeschot.

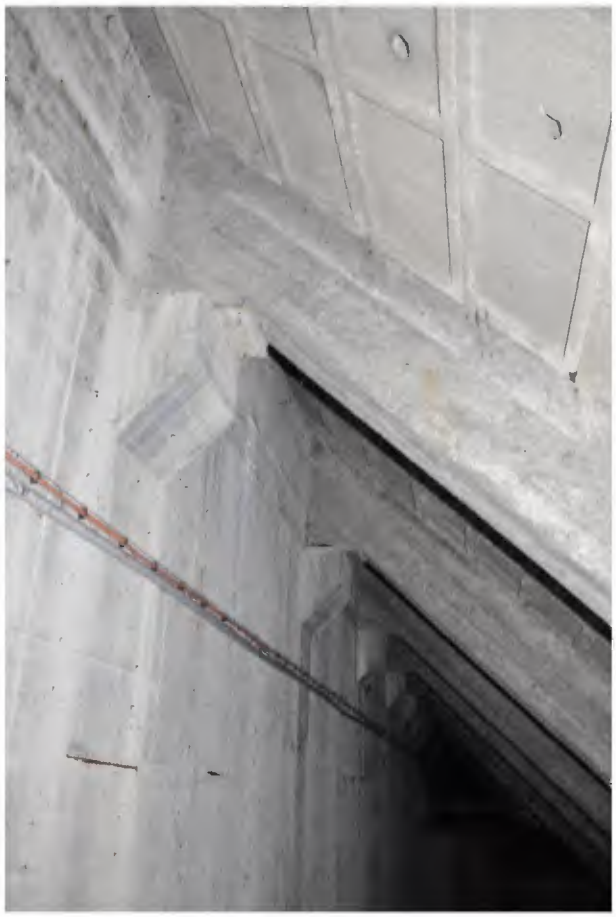

633. Ruimte 162D. De aansluiting van de betonnen spantbenen op de - tegen de bunker aangegoten - consoles. Hier is ook goed de in tweede instantie aangebrachte verhoging (1,5 m) van het vlakke bunkerdak zichtbaar.

634. Ruimte 162D, gezien naar het oosten. Op de achtergrond het verhoogde deel met bijbehorende ladder boven de noordelijke toegang tot de bunker.

635. Ruimte 162D, gezien naar het westen. De door het beeld loopt een buis van een overdrukventiel.

636. Ruimte 162D, gezien naar het westen. Links de betonnen kast met filterinstallatie (99B) uit 1964. Erachter is de achterkant van de kogelvanger van de voormalige schietbaan (ruimte 162C) uit circa 1976 zichtbaar.

637. Ruimte 162D. Detail van kast 99B in geopende toestand. Zichtbaar is het fijnstoffilter (1956) voor het luchtbehandelingssysteem in de bunker tijdens oorlogstijd.

638. Ruimte 162D, in westelijke richting. Midden in beeld de achterkant van de kogelvanger van de schietbaan in ruimte 162C. Links is nog net kast 99B zichtbaar.

Ruimte 99B

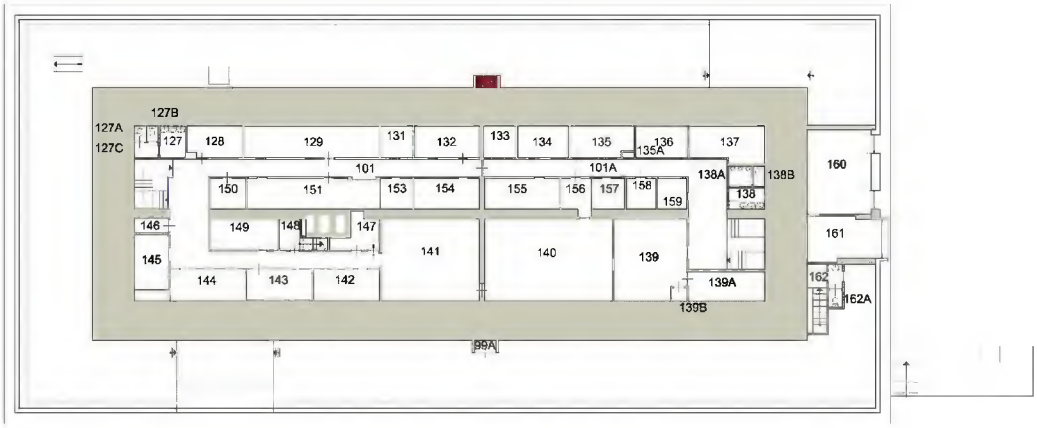

Ruimte 99B betreft niet een volwaardige ruimte, maar is een in beton uitgevoerde en met ijzeren deuren afsluitbare kast (vermoedelijk rond 1956)die dient voor het onderbrengen van het filter dat de verse lucht zuivert voordat deze de bunker wordt binnengeleid. De filterkast is geplaatst op de plek waar ook oorspronkelijk (d.w.z. bij de bouw) de lucht naar binnen werd gevoerd. De verbreding boven de later toegevoegde kast getuigt hiervan.

639. Ruimte 99B is een betonnen kast met stalen deuren. Deze is identiek aan die aan de andere zijde (99A). Aan de bovenzijde is een betonnen verdikking tegen de bestaande bunker aangestort. De sleuven aan de onderzijde van de deur dienen voor de aanzuiging van verse lucht. De buis voor luchtverversing is bij de bouw aangelegd. De kast is in de KO geplaatst, vermoedelijk rond 1956 toen de luchtbehandelingsinstallatie werd gemoderniseerd. De kast zuigt verse lucht aan voor het luchtbehandelingsysteem tijdens oorlogstijd. Rechts is een klein deel zichtbaar van de kogelvanger, behorende bij de schietbaan (ruimte 162C).

640. Ruimte 99B met geopende deuren. De verse lucht werd via de onderzijde naar het fijnstoffilter (het middelste deel van de kast) geleid, waarna het via de leiding aan de bovenzijde de bunker binnenging richting ruimte 020, waar het in verbinding staat met de installaties voor verse lucht tijdens oorlogstijd.

Tweede verdieping

De zolderverdieping is een loze ruime, onder het grote bunkerdak.

Ruimte 201

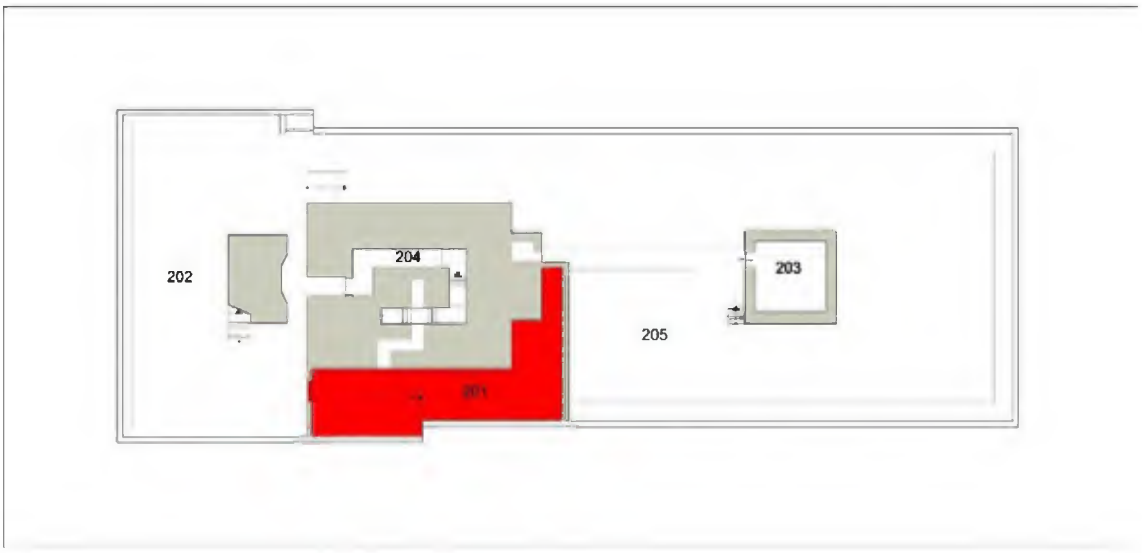

Ruimte 201 is een van de zolder afgescheiden deel ten zuiden van de afvoerkanalen van de installaties en de westelijke observatietoren. Dit deel is afgescheiden met een luchtdichte deur, omdat hier de vieze lucht vanuit de bunker naar boven het gebouw verlaat, langs de westelijke observatietoren.

641. Ruimte 201, gezien in westelijke richting. Rechts het beton van de opgang naar, en de onderbouw van, de observatietoren. Rechtsonder ligt een gepleisterde, bakstenen koker (halfsteens muur met spouw) ten behoeve van de waterleiding voor de toiletten in ruimte 88 (zie derde verdieping). Dit kan worden afgeleid uit de in het Bunkerarchief bewaarde tekeningen. De verbreding in beton in het midden van de foto diende waarschijnlijk als extra bescherming tegen een bominslag van de achterliggende (rechts op de foto) schacht voor de luchtuitlaat. Deze steekt 1,25 m over ten opzichte van de genoemde koker (bakstenen spouw).

642. Ruimte 201, gezien in oostelijke richting. Linksboven is het aangestorte blok beton zichtbaar, dat op de vorige afbeelding volledig te zien is. Midden op de foto bevindt zich het verhoogde deel boven de zuidelijke toegang van de bunker. De vaste ijzeren ladder dateert nog uit de bouwtijd. Geheel links is onder het uitgebouwde deel een met plastic en duct tape afgesloten opening te zien. Die opening leidt naar de schacht voor de afvoer van vieze lucht. Deze lucht ging via de afgesloten ruimte 201 in oostelijke richting, en vandaar via een gat naar boven richting de ventilatieroosters in de westelijke observatietoren.

525. Ruimte 201 in noordelijke richting. Zicht op de ingang van de schacht voor luchtuitlaat. Deze zit hier al sinds de bouwtijd. Rechts de op de vorige afbeelding besproken opening die met duct tape is afgeplakt.

643. Ruimte 201. Zicht op de stalen gasdeur in de westwand. De deur en de gepleisterde baksteenmuur zullen nog uit de bouwtijd van de bunker dateren.

644. Ruimte 201. Dezelfde deur, maar nu in gesloten toestand. Zie ook de kort na de WOII vervaardigde opmeting van de deur (volgende afbeelding). De gasdeur zit hier om deze ruimte af te sluiten van de bunker, zodat de vieze lucht niet de rest van de zolderruimte kan bereiken maar direct wordt afgevoerd via deze ruimte 201.

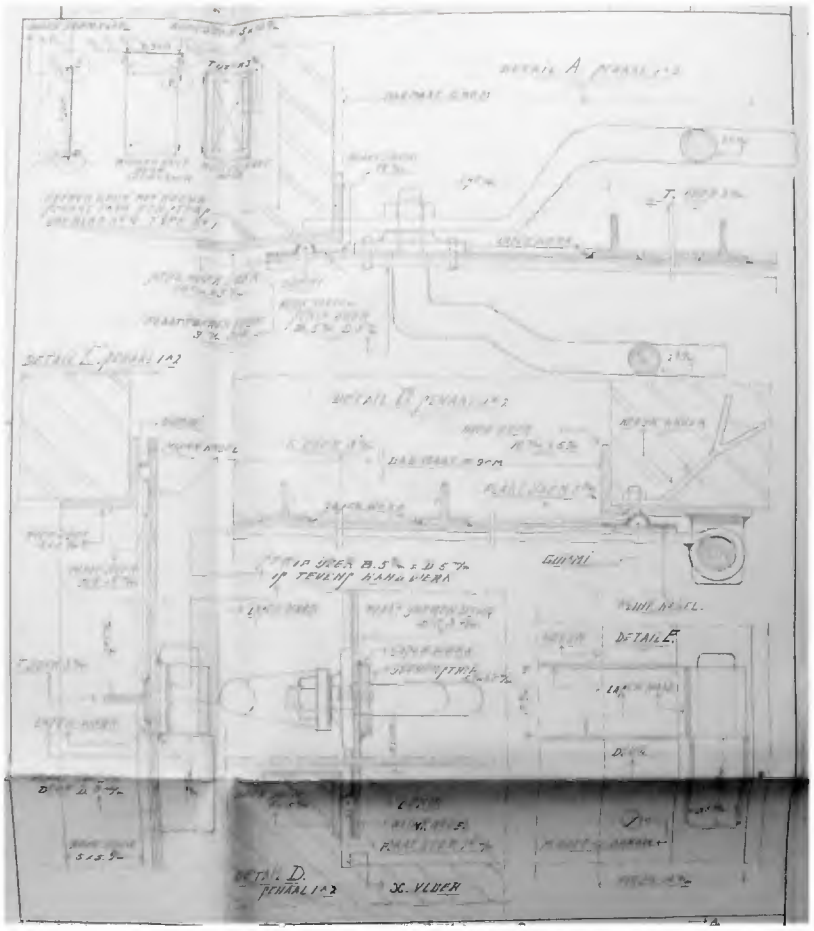

645. Fragment van een kort na de WOII vervaardigde documentatietekening van de ijzeren gasdeur die te zien is op de vorige afbeeldingen, inclusief alle details. (Herkomst: NA.2.13.167 inv.nr 10098)

646. Ruimte 201. De zuidoosthoek van de in gewapend beton uitgevoerde onderbouw van de observatietoren. De verlichting en bekabeling dateert waarschijnlijk van de verbouwing in 1948. De onderste leiding is gemonteerd op een gepleisterde bakstenen koker, die volgens de opmetingstekening van kort na de WOII een isolatiekanaal voor de waterleiding is.

647. Ruimte 201. Zicht in noordelijke richting in het oostelijke deel van de ruimte. In het midden een grote koker van gepleisterd metselwerk. Het bovenste deel hiervan wordt gebruikt voor de toiletten in ruimte 88 (derde verdieping). Het onderste deel is de zuidelijke helft van een achtergelegen munitieruimte. Na de bouw van de bunker, maar nog tijdens WOII, is ruimte 201 afgesloten met muren, zodat de hier afgevoerde vieze lucht niet kon ontsnappen naar de rest van de zolderruimte, aangezien tijdens vredestijd verse lucht uit diezelfde zolderruimte werd aangetrokken. Het metselwerk is 44 cm dik uitgevoerd. Rechts is een de gietijzeren rioolleiding van ruimte 88 te zien. De leidingen dateren zeer waarschijnlijk van de verbouwing in 1948. De gepleisterde muur rechts dateert eveneens uit de bouwtijd en is een 33 cm dikke bakstenen muur.

648. Ruimte 201, de noordoosthoek naar boven gezien. Hier zit een gat voor de luchtuitlaat. Deze leidt naar de tussenruimte boven ruimte 401, waarna de vieze lucht via de ventilatieroosters in de oostelijke toren de bunker kan verlaten.

Ruimte 202

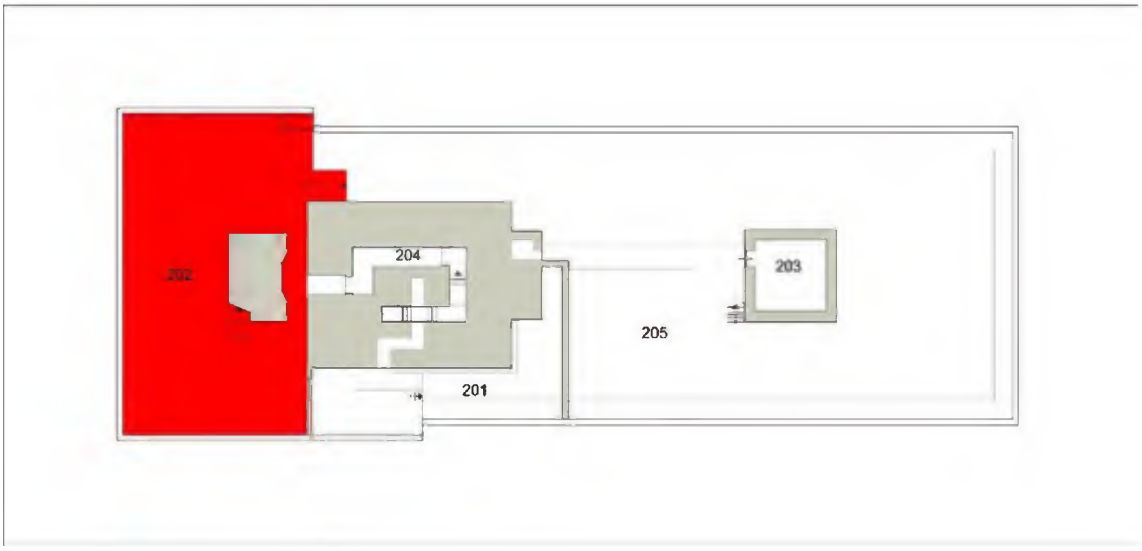

Ruimte 202 is het westelijke deel van de zolder. De ruimte bestaat uit een betonnen vloer onder de betonnen dakschild. Vanuit hier is de derde verdieping naar de westelijke observatietoren te bereiken. Ook komt aan de noordelijke kant de toegang naar een trap naar ruimte 162C. Het geheel is sinds de bouw vrijwel onveranderd gebleven.

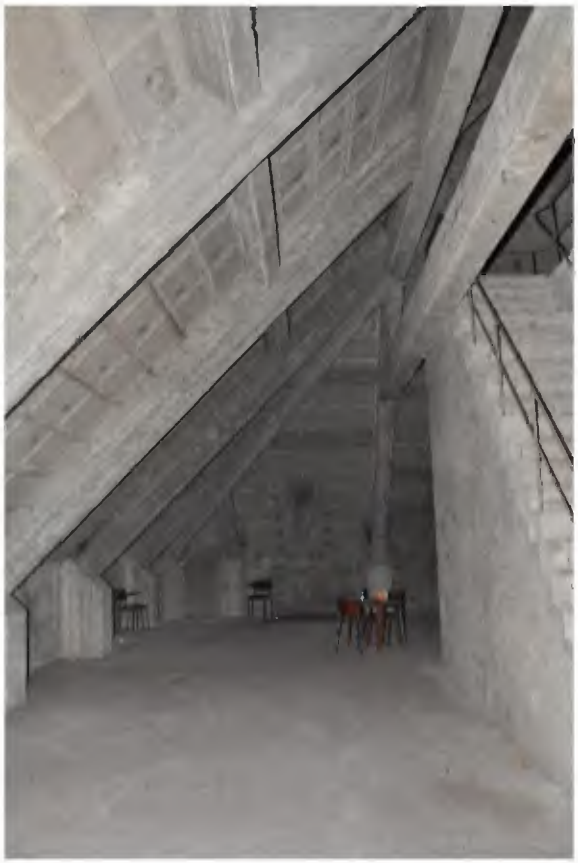

649. Ruimte 202, gezien naar het noorden. Links de 30 x 50 cm dikke betonnen spanten, die het westelijke dakschild dragen. De spanten worden onderling gekoppeld door een, eveneens in het werk gestorte, 20 x 30 cm dikke gording. Op de sporen liggen geprefabriceerde bimsbetonplaten. Rechts in beeld twee tussenbalken van de kapconstructie en de trap naar de derde verdieping.

650. Ruimte 202. De hoekkeperconstructie in de zuidwesthoek. Aan de westzijde van de tweede verdieping rusten de kapspanten op een in beton uitgevoerde verhoging (voetstuk). Dit is omdat het vlakke betondak van de bunker aan deze zijde minder dik is uitgevoerd dan aan de oostzijde. Het verschil in vloerhoogte heeft men met voetstukken overbrugd. Bij de (prefab) bimsbetonnen dakplaten is te zien dat deze bij de aansluiting op de hoekkeper zijn aangepast. De aangepaste platen zijn, in tegenstelling tot de standaardplaten, niet voorzien van ventilatiegaten.

651. Ruimte 202. Voetstuk van een spantbeen. De voetstukken overbruggen het hoogteverschil bij het lagere deel van het vlakke bunkerdak. Eerst is het voetstuk gestort als basis voor de bekisting van het onderste deel van het spant. Bij het spantbeen is zichtbaar dat de toegepaste betondekking te gering was, waardoor nu de roestende wapening in het zicht is gekomen. Aan weerszijden van het voetstuk van het spant zijn gepleisterde baksteen vulmuurtjes zichtbaar. Deze sluiten de opening tussen het vlakke bunkerdak en het schuine dakvlak af.

652. Zuidwesthoek van ruimte 202. Detail van de kapconstructie ter plaatse van de hoekkeper. Bij de spantbenen is vlak boven de onderste tussenbalken een stortnaad haaks op het spantbeen zichtbaar. In eerste instantie zal het spant dus tot en met de tussenbalk zijn gestort, en vervolgens is het bovenste deel bekist en gestort.

653. Ruimte 202, gezien in noordoostelijke richting. Op de voorgrond de betonnen trap met ijzeren leuning die naar de observatieposten leidt. De gehele hier zichtbare constructie dateert uit de bouwtijd van de bunker en is in het werk gestort.

654. Ruimte 202. Het zuidelijke deel van de ruimte, gezien in oostelijke richting. Links het westelijke deel van de opbouw voor de luchtafvoer, trappenhuis en observatietoren. Dit deel is in gewapend beton uitgevoerd. De scheidingsmuur met ruimte 202 (met daarin de hier geopende gasdeur) is als gepleisterde bakstenen muur uitgevoerd.

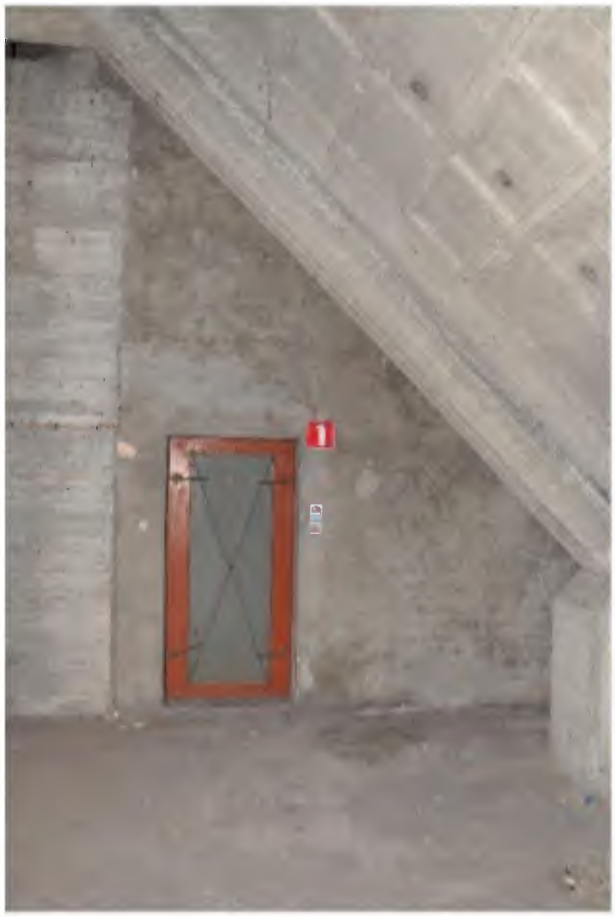

655. Ruimte 202. De gepleisterde bakstenen oostwand van het vertrek, met de gesloten gasdeur naar ruimte 201. De gasdeur dateert nog uit de bouwtijd van de bunker. Zie hiervoor ook de beschrijving van ruimte 201.

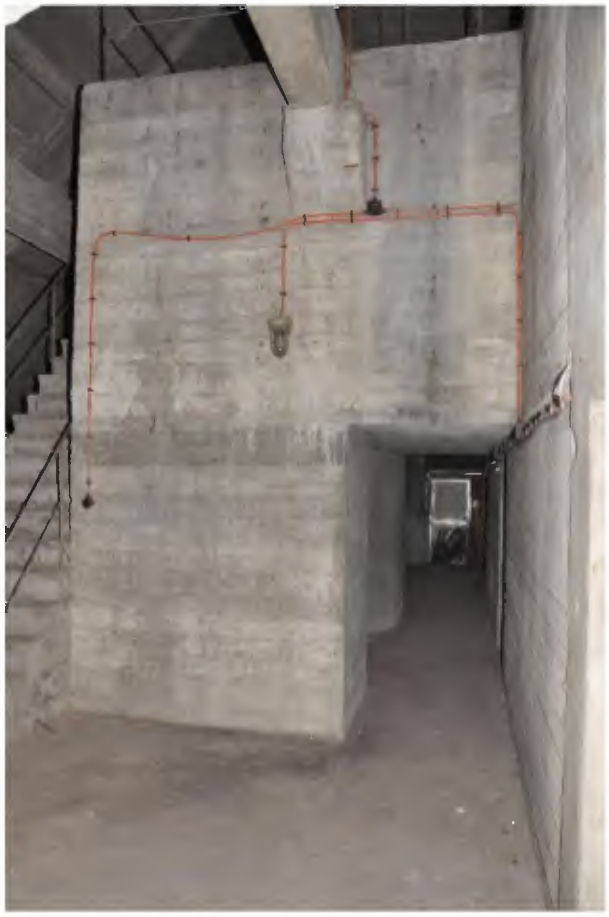

656. Ruimte 202 naar het noorden. Zicht in de gang naar het trappenhuis (ruimte 204). De doorgang is aan de linkerzijde verbreed (zie ook de plattegrond) om met grotere goederen de bocht vanuit de gang van ruimte 204 te kunnen maken. Links de trap naar de observatietoren.

657. Ruimte 202. Detail van de vorige afbeelding links. Op het beton een geschilderde pijl met het getal 83. Of dit tijdens WOII is aangebracht of erna is niet bekend.

658. Ruimte 202, gezien in zuidoostelijke richting. De trap links voert naar het verhoogde deel van het vlakke bunkerdak. De toegang naar de trap wordt beschermd door een twee meter dik blok beton, waartegen met baksteen de onderbouw van de trap naar de observatietoren is opgetrokken. De treden van de trap zijn van beton, die evenals de ijzeren leuningen uit de bouwtijd dateren.

659. Ruimte 202. Detail van de vorige afbeelding links. De cirkel met pijl zal uit WOII dateren. Dit symbool kan ook elders in de bunker worden aangetroffen en dan op de munitieaanvoerroute.

660. Ruimte 202. Detail van de betonnen trap naar het verhoogde deel van het vlakke bunkerdak. De treden van de trap zijn relatief dun uitgevoerd. Achter de treden is het halfvergane bekistinghout nog aanwezig.

661. Ruimte 202. Blik in de opening van de trap op de vorige afbeelding. Het blijkt dat zich achter de onderste drie treden een open ruimte bevindt, ter breedte van de trap. Hoe ver zich die open ruimte naar het oosten uitstrekt, is niet bekend. Mogelijk is de gehele vloer voorzien van een tussenruimte, waardoor het bovenste deel van de vloer als eerste opvang van zware bommen kon functioneren.

662. Ruimte 202. Aanzicht van het schuine dakvlak aan de noordzijde van de ruimte. Rechts is de verhoging naar het dikkere deel van het vlakke bunkerdak zichtbaar. Op het verhoogde deel staat een ijzeren hekwerk dat nog uit de bouwtijd van de bunker dateert. Tussen het verhoogde deel en het eerste spant is een rommelig samengestelde afscheiding te zien. Hierachter bevindt zich de toegang naar een trap, waarlangs materiaal naar boven kon worden gebracht. Zie hiervoor de beschrijving van ruimte 162C. De afscherming van de doorgang naar de ladder is mogelijk geplaatst op het moment dat de ruimte 162C deel ging uitmaken van de schietbaan. Tussen de voetstukken van de spanten is metselwerk geplaatst om de open ruimte tussen het vlakke bunkerdak en het schuine dakvlak af te sluiten. De muur is aan deze zijde gepleisterd. Aan de zijde van ruimte 162C is het metselwerk ongepleisterd.

663. Ruimte 202. Achter de afscherming, die op de vorige afbeelding zichtbaar is bevindt zich de opgang vanaf de zijruimte (ruimte 162C). De ladder met beugels en gekromde leuningen aan de bovenzijde dateert nog uit de bouwtijd van de bunker. De trap met doorgang zal onder andere hebben gediend voor het transport van munitie.

Ruimte 203

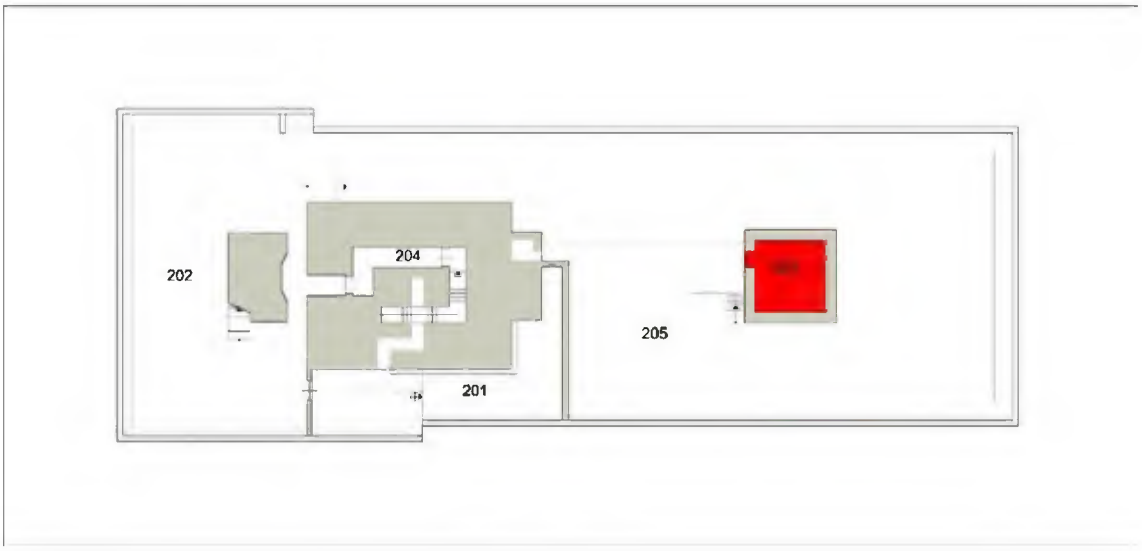

Dit vertrek is ingericht in de onderbouw van de oostelijke observatietoren. De wanden zijn gepleisterd en van een tegelplint voorzien. De betonnen vloer heeft een afwerking met een cementdekvloer. De zoldering is een gestucte en in het werk gestorte betonvloer. In de zoldering is ook de tussenbalk van een van de spanten opgenomen.

De oranje bekabeling wijst op gebruik tijdens de KO (1948). Het is onwaarschijnlijk dat deze ruimte en de bovenliggende ruimte 91 tijdens WOII werden gebruikt voor communicatie, gezien de grote kans op schade bij luchtaanvallen. Tijdens de Koude Oorlog diende de bunker behalve als centrale commandopost van Defensie ook voor het onderhouden van de verbindingen met krijgsmachtonderdelen die niet in Europa waren gelegerd. Het is daarom waarschijnlijk dat deze ruimte en ruimte 91 gedurende de KO zijn gebruikt voor de radiodienst. Zij gebruikten antennes op de observatieplatforms, maar geen telefoonverbindingen.

664. Overzicht van ruimte 203 in westelijke richting. De wanden van het vertrek zijn voorzien van een groot aantal stopcontacten, vermoedelijk ten behoeve van een verbindingsfunctie. De oranje bekabeling zal vlak na WOII zijn aangebracht bij de aanpassingen in 1948. Waarschijnlijk was hier toen een radiodienst gevestigd, omdat het onwaarschijnlijk is dat men in WOII deze ruimte gebruikte voor communicatie, gezien de dreiging in die tijd. Dit wijst erop dat de oranje bekabeling een overblijfsel van de KO is. De wanden van de bakstenen muren zijn gepleisterd en wit gesausd. De zoldering is voorzien van stucwerk.

665. De noordwand van ruimte 203 is voorzien van elektraleidingen. Deze zijn hier in de KO-periode (1948) aangebracht, toen het gebouw mede voor verbindingen werd gebruikt. Ook de schakelkast links op de foto behoort bij deze periode. Het ventilatierooster aan de bovenzijde van de muur dateert nog uit de bouwtijd. Ernaast is nog net een deel van een tussenbalk van één van de spanten zichtbaar.

666. Ruimte 203, westwand met in de hoek de elektrakast die dateert van de KO (1948). De oranje kabels zijn elektrakabels, de bruine zijn waarschijnlijk voor verbindingen naar de antennes die op het observatieplatform hebben gestaan.

667. De oostwand van ruimte 203. De elektravoorziening dateert uit de KO-periode (1948). Bovenaan de foto is een gepleisterde tussenbalk van de betonnen kapconstructie zichtbaar.

668.

669. De zuidwand van ruimte 203. De opzet en indeling van de zuidwand is identiek aan die van de noordwand. De elektravoorziening dateert uit de KO-periode (1948), terwijl het ventilatierooster met ijzeren lamellen en bedieningsbeugels nog geheel uit de bouwtijd dateert.

Ruimte 204

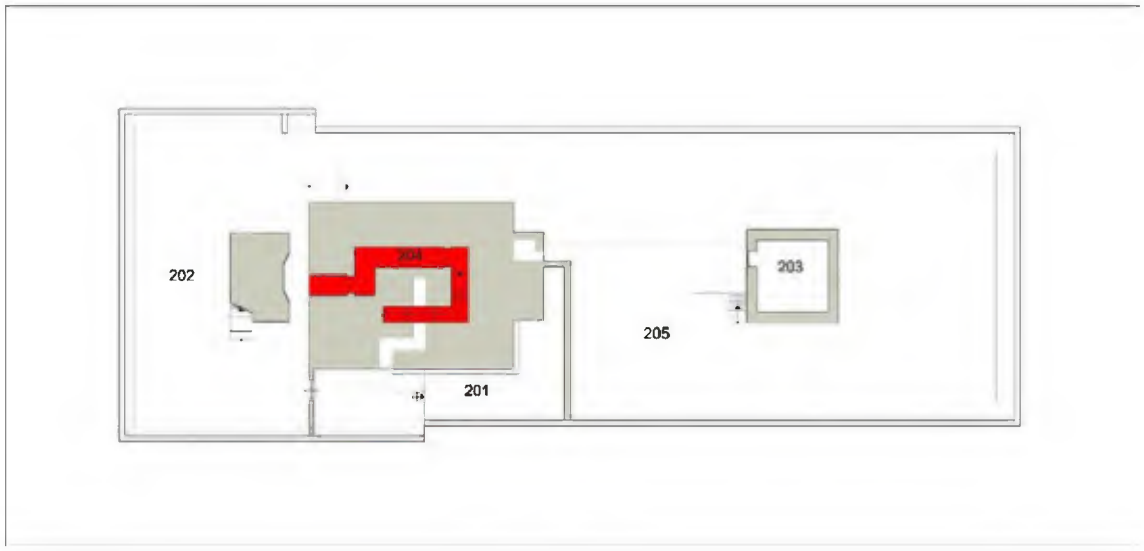

Ruimte 204 wordt gevormd door een trap met gang, die de zolder met de eerste verdieping van de bunker verbindt. De gang is daar vanuit ruimte 148 toegankelijk. Aan de bovenzijde (de noordoosthoek) geeft een gasdeur toegang tot de Z-vormige gang. Een tweede gasdeur bevindt zich aan het westelijke uiteinde van de gang. Gang, trap en gasdeuren dateren in hun geheel uit de bouwtijd. De overdrukventielen (uit WOII) bij de beide gasdeuren, die een luchtsluis vormen, zijn vermoedelijk omstreeks 1948 geplaatst, evenals de sensoren en elektriciteitskasten.

In de luchtsluis bevindt zich ook de inlaat van de schacht voor verse lucht. Deze verse lucht werd via een ventilatierooster in de oostelijke toren en verder vanuit de zolderruimte aangevoerd en ging via de luchtsluis en de genoemde schacht naar het luchtbehandelingssysteem in ruimte 020A. Deze toegang voor verse lucht werkte tijdens vredestijd, wanneer de luchtsluis dus openstond.
De wanden en zoldering van het bovenste deel van de gang zijn als in het zicht zijnde betonwerk uitgevoerd. Het deel vóór de gasdeur (aan de binnenzijde) is gepleisterd en wit geschilderd, met een grijs geschilderde lambrisering.

670. Ruimte 204. Direct boven de trap aan de oostzijde hangt aan de muur een overdrukvat voor water. Deze dateert uit de jaren '80 en zorgt voor een stabiele waterdruk in de lager gelegen ruimtes.

671. Ruimte 204. Zicht op het noordelijke deel van de gang in oostelijke richting. De hier zichtbare deur vormt de toegang (binnenzijde) van de gassluis. De deur zelf is een 1,8 cm dikke staalplaat met daarop een rubberen gasdichte sluiting. Links van de doorgang is een zogenaamde luchtklok zichtbaar, die als een overdrukventiel functioneert. Het eigenlijke ventiel, de luchtklok bevindt zich aan de binnenzijde van de sluis, Rechts achter de gasdeur bevindt zich het rooster van de luchtschacht naar ruimte 020A. Verse lucht werd via deze inlaat en de (geopende) luchtsluis aangevoerd vanuit de zolderruimte. In de deurpost van de gasdeur zit een sensor uit de KO om in de bunker te kunnen registeren of de deur openstaat.

672. Ruimte 204. Detail van de binnenste deur van de luchtsluis. Rechts van de doorgang bevindt zich de luchtklok of die functioneert als een overdrukventiel. Links van de doorgang zit de uitmonding van het luchtkanaal dat in verbinding staat met de luchtklok. Het rooster met horizontale lamellen is beschadigd en los geraakt van zijn bevestiging. Wanneer men de foto nauwkeurig bestudeert kan men zien dat ronde opening een herstelling vertoont. In de deurpost is de sensor zichtbaar. Ook is links van de deurpost zichtbaar hoe de kabels door de muur heengaan, door een gat dat niet luchtdicht is. Na de jaren '70 heeft men weinig moeite gedaan om de bunker luchtdicht te houden.

673. Ruimte 204. Detail van de uitmonding van het overdrukkanaal. Omdat het in blik uitgevoerde rooster deels is losgemaakt, is het ronde kanaal zichtbaar. Tevens is hier zichtbaar dat het beton rond de opening is aangesmeerd. Dit is het gevolg van herstelwerkzaamheden (vermoedelijk 1948) nadat het luchtkanaal in het beton was ingebroken.

674. Ruimte 204. De sensor is nodig om te kijken of de deur open of dicht is. Deze info gaat dan naar de bewaking om te controleren welke deuren er op welk moment open en dicht zijn. De bewaking zou vroeger in de bunker hebben gezeten, maar kan later zijn verhuisd naar de kazerne.

675. Ruimte 204. De binnenste deur van de bunker in gesloten toestand. Rechts van de deur is het vierkante rooster zichtbaar van de luchtschacht voor de invoer van verse lucht naar ruimte 020A. De oranje elektrabekabeling dateert waarschijnlijk uit 1948.

676. Ruimte 204. De elektrakast in de noordwesthoek van de sluis, daterend uit de KO (1948).

677. Ruimte 204. Het noordelijke deel van de gang gezien in westelijke richting. De wanden en het plafond zijn niet afgewerkt. De aftekening van het bekistinghout op het beton is nog in het zicht. De schakelkasten voor de elektriciteit zullen uit de KO-periode dateren (1948).

678. Ruimte 204 gezien in zuidelijke richting, met aan de rechterzijde de buitenste gasdeur van de gassluis. Ook hier is omstreeks een luchtklok (vermoedelijk 1948) geplaatst.

679. Ruimte 204. Detail van een lamp en een luchtklok (uit WOII, maar wellicht omstreeks 1948 geplaatst).

680. Ruimte 204. Het meest westelijke deel van de ruimte gezien in westelijke richting.

681. Ruimte 204. De buitenste gasdeur van de gassluis in geopende toestand. Opvallend is dat, in tegenstelling tot de andere gasdeuren in de bunker, aan de buitenzijde geen handels zijn aangebracht om de deur te kunnen openen of te sluiten. Men kon de deur dus niet van buiten openen. Dit zal zijn omdat hier geen ingangsverdediging is voorzien, wat wel het geval is bij de ingangen ter plaatse van de begane grond.

682. Ruimte 204. De buitenste gasdeur gezien in gesloten toestand. Goed te zien is dat hier de handels voor het open en sluiten van de deur ontbreken. De plekken waar deze horen te zitten, zijn afgedekt met een ijzeren dop.

683. Ruimte 204. Detail van de vorige afbeelding, waarop de ijzeren dop aan de buitenzijde en de handel aan de binnenzijde van de deur goed zichtbaar zijn. Tevens is hier goed de dikte van de deur zichtbaar.

684. Ruimte 204. Zicht in noordelijke richting in de dwarsgang ten westen van de luchtsluis. Links is de verbreding van de gang zichtbaar, die het mogelijk moet maken om met grotere objecten vanuit de luchtsluis de zolder te kunnen bereiken.

Ruimte 205

Ruimte 205 is het oostelijke deel van de zolder en bestaat uit een betonnen vloer onder de betonnen dakconstructie. Vanuit hier is de derde verdieping naar de oostelijke observatietoren te bereiken. Tussen beide observatietorens bevindt zich een betonnen loopbrug. De betonconstructie, de loopburg, de trap en de leuningen dateren alle nog uit de bouwtijd. Het geheel is sinds de bouw vrijwel onveranderd gebleven.

685. Ruimte 205, gezien naar het zuidoosten. Zichtbaar is het bovenste deel van de betonnen kapconstructie. In het midden is de onderbouw (ruimte 203) te zien van de oostelijke observatietoren en geheel rechts nog net een deel van de onderbouw (ruimte 204) van de westelijke observatietoren. Tussen beide bevindt zich een loopbrug (ruimte 93). De betonconstructie, de loopburg, de trap en de leuningen dateren alle nog uit de bouwtijd.

686. Ruimte 205. Overzicht van het oostelijke deel van de kapconstructie, gezien naar het zuiden. De betonnen spanten, met balken van 30 x 50 cm dik, zijn uitgevoerd in een A-vorm. De kapconstructie telt elf van dergelijke spanten. Aan beide uiteinden van de kap staat een aangepast spant (hier links) met een tweede, hoger geplaatste, tussenbalk ter ondersteuning van het dakschild aan de kopse kant. In de hoeken zijn 30 x 50 cm dikke betonnen hoekkepers geplaatst. De spanten zijn ter hoogte van de tussenbalk onderling gekoppeld met betonnen gordingen. De gehele constructie bestaat uit in het werk gestort beton. Dit storten is per spant in fasen uitgevoerd.

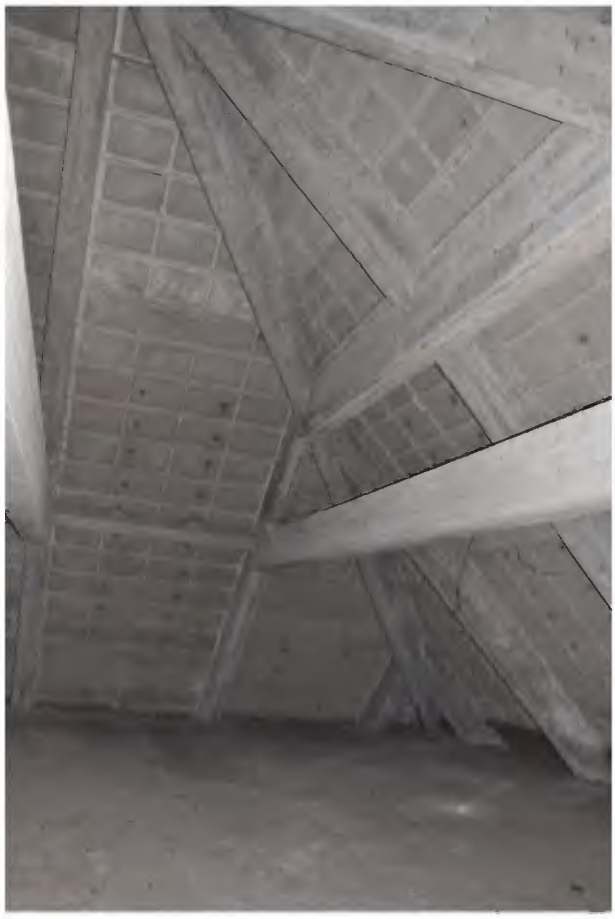

687. Ruimte 205. Overzicht van het oostelijke deel van de kap, gezien naar het noorden. Het oostelijke spant is aan het dakschild van de kopse kant aangepast. Het bovenste deel van het spant is hier vervangen door een zware betonbalk waarop de balken van het westelijke dakschild rusten.

688. Ruimte 205. De plaats waar de nok en de hoekkepers in het oostelijke deel van de kap bij elkaar komen. De opening rechts op de foto geeft toegang tot de luchtinlaat die in de onderbouw van de oostelijke observatietoren is opgenomen. Op de toren zitten ventilatieroosters, van waar de verse lucht via tussenruimten langs ruimte 402 in de zolderruimte komt. Van daar wordt de verse lucht via de luchtsluis (ruimte 204) en een luchtschacht naar ruimte 020A gezogen en vervolgens via het luchtbehandelingssysteem door de bunker verspreid.

Derde verdieping

Ruimte 87

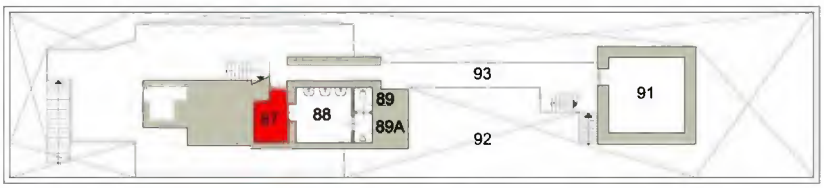

Ruimte 87 geeft toegang tot de sanitaire ruimtes op de zolder. De wanden zijn gepleisterd en van een tegelplint voorzien. De betonvloer is afgewerkt met een cementdekvloer.

689. Zicht op de toegangsdeur van ruimte 87. In dat vertrek is de geopende deur naar ruimte 88 zichtbaar. De wanden van het vertrek zijn gepleisterd en wit gesausd met een plint van tegels. De vloer is als een cementdekvloer uitgevoerd. De gehele opzet (mogelijk ook de deuren) stamt nog uit de bouwtijd.

690. Ruimte 87, gezien in noordelijke richting. Op de toegangsdeur is het nummer van de achterliggende ruimte geschilderd. In dit geval 83. Het huidige nummer is echter 93. De nummering komt dus niet overeen met de Duitse nummering en zal na de WOII zijn aangebracht. De deuren zullen eveneens uit die periode dateren, maar om daar zekerheid over te verkrijgen zal nader onderzoek noodzakelijk zijn.

691. Zicht op de zuidwand van ruimte 87, met in het midden van de wand een ventilatierooster dat uit de bouwtijd dateert.

692. Zicht op de noordwesthoek van ruimte 87. Het inspringende metselwerk is het gevolg van de trap die vanaf ruimte 93 naar de bovengelegen etage voert.

Ruimte 88

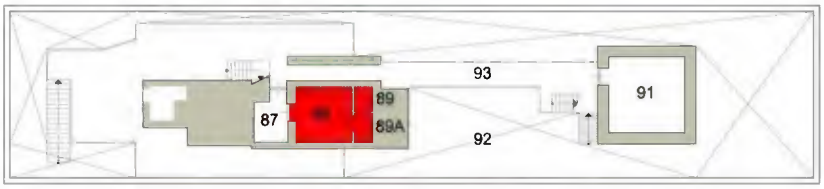

Dit vertrek is deels opgenomen in de onderbouw van de westelijke observatietoren. De wanden zijn gepleisterd en van tegels voorzien. De betonvloer is afgewerkt met keramische tegels. De ruimtes zijn ingericht als waslokaal, wc en urinoir. Het geheel is sinds de bouw vrijwel onveranderd gebleven. De deuren zullen eveneens uit die periode dateren, maar om daar zekerheid over te verkrijgen zal nader onderzoek noodzakelijk zijn.

693. Ruimte 88. Zicht op de noordwand. De ruimte is al vanaf de bouw van de bunker ingericht als waslokaal. De hardstenen wasbak dateert nog uit de bouwtijd, evenals de waterleiding, tegels en het ventilatierooster (bovenaan deels zichtbaar). De vloer van het vertrek is voorzien van keramische tegels. De zoldering bestaat uit stucwerk op beton.

694. De oostwand van het vertrek. Achter deze wand bevinden zich een wc en een urinoir. De opzet van de wand is nog oorspronkelijk, al is het hier ook niet zeker of de deur nog uit de bouwtijd dateert. Links naast de deur is onder de muur een schrobputje zichtbaar, dat zowel dient voor deze ruimte als voor de toiletruimte.

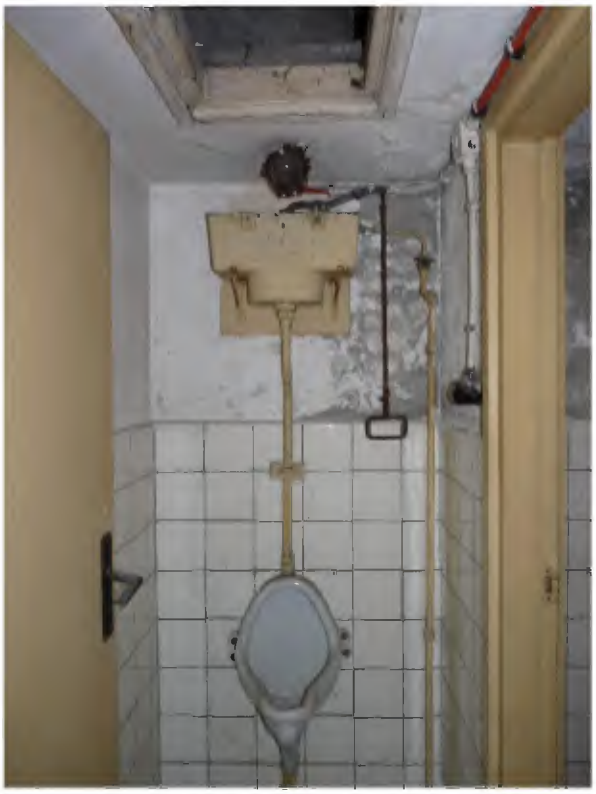

695. Ruimten 89 en 89A. Links de toiletruimte en rechts de voorruimte met het urinoir. Het rooster in het plafond, waar voorheen een rooster zat, gaat naar een bovengelegen uitlaat van de luchtschachten vanuit ruimte 020A.

696. Ruimte 88. Overzicht van de zuidwand van het vertrek. De opzet van de wand is nog oorspronkelijk, inclusief het ventilatierooster.

Ruimte 91

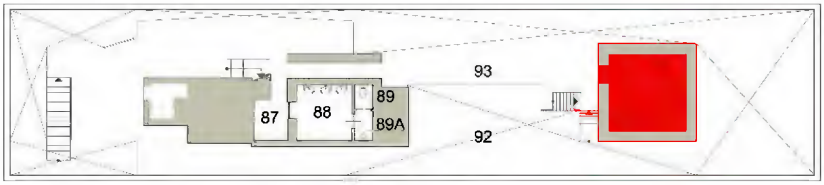

Dit vertrek is opgenomen in de onderbouw van de oostelijke observatietoren. De wanden zijn gepleisterd en van een tegelplint voorzien. De betonvloer is afgewerkt met een cementdekvloer. De zoldering is een gestucte en in het werk gestorte betonvloer. Gezien het grote aantal stopcontacten dat tegen de wanden is aangebracht was er vermoedelijk verbindingsapparatuur in het vertrek opgesteld. Omdat er naast de bestaande leidingen plaatselijk sporen zichtbaar zijn van oudere elektra, dateren de huidige oranje leidingen waarschijnlijk uit het begin van de KO-periode (1948). Op de oostwand is een blauwe tekst (slecht leesbaar) aangebracht: 'aansluitingen link [...] met Telexkamer voor [...] de'. Het woord Telex doet inderdaad vermoeden dat de ruimte een verbindingsfunctie had. Het kleurenonderzoek kan wellicht antwoord geven op de oudheid van deze tekst.

Het is bovendien onwaarschijnlijk dat deze ruimte en onderliggende ruimte 203 tijdens WOII werden gebruikt voor communicatie, gezien de grote kans op schade bij luchtaanvallen. Het is waarschijnlijker dat deze ruimte en ruimte 203 gedurende de KO zijn gebruikt voor de radiodienst. Deze gebruikte antennes op de observatieplatforms, maar geen telefoonverbindingen.

697. Ruimte 91: tekst op de muur, wat verwijst naar 'telex'.

698. Ruimte 91. Overzicht van de noordwand, met elektriciteitsleidingen en drie stopcontacten (1948). Geheel rechts op de foto is een opening in de zoldering zichtbaar. Dit is de toegang tot de lucht-invoerruimte die zich aan de oostzijde van de bovenliggende ruimte bevindt. Dit afvoerkanaal heeft nog een toegang onder de nok en twee ventilatieroosters op de toren. De opzet behoort tot de oorspronkelijke opzet van het gebouw.

699. Ruimte 91. Overzicht van de oostwand. Net als bij de noord- en de zuidwand zijn ook hier drie stopcontacten op regelmatige afstand geplaatst (1948). In de zoldering - een van stucwerk voorziene betonvloer - zijn twee openingen zichtbaar, die toegang geven tot het grote ventilatiekanaal dat van de bovenliggende ruimte is afgescheiden.

700. Ruimte 91. Overzicht van de westwand. De deuropening behoort tot de oorspronkelijke opzet van de wand. De deur zelf zal in de KO-periode (1948) zijn aangebracht.

Ruimte 93

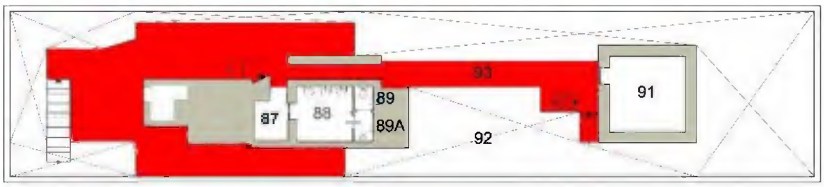

Deze ruimte wordt gevormd door het verhoogde platform dat de vertrekken op het niveau boven de zoldervloer (derde verdieping) met elkaar verbindt. Het geheel is sinds de bouw vrijwel onveranderd gebleven. Vanaf het platform rond de westelijke observatietoren strekt zich een loopbrug uit naar de oostelijke observatietoren. De vloer is als niet afgewerkt gewapend beton uitgevoerd. Langs de randen zijn uit buisijzer samengestelde leuningen geplaatst.

701. Ruimte 93. De verbindingsbrug naar de oostelijke observatiepost, gezien in oostelijke richting. De hier zichtbare opzet dateert, met uitzondering van de beide deuren nog uit de bouwtijd van de bunker. De onderste deur biedt toegang tot ruimte 91 en de bovenste tot ruimte 202, van waaruit het observatieplatform is ontsloten.

702. Ruimte 93. Op de westwand van de oostelijke observatietoren is als ruimteaanduiding een 6 met een pijl naar boven geschilderd. Dit soort opschriften is op meerdere plaatsen aangetroffen, vooral in de zolderruimte. De opschriften zullen nog uit eerste gebruiksfase dateren.

703. Ruimte 93. De verbindingsbrug gezien in westelijke richting naar de westelijke observatietoren. De opzet van het geheel dateert nog volledig uit de bouwtijd. Bij de rechter dagkant van de doorgang is het geschilderde cijfer 5 zichtbaar dat tot de oorspronkelijke opzet zal behoren.

Ruimte 148

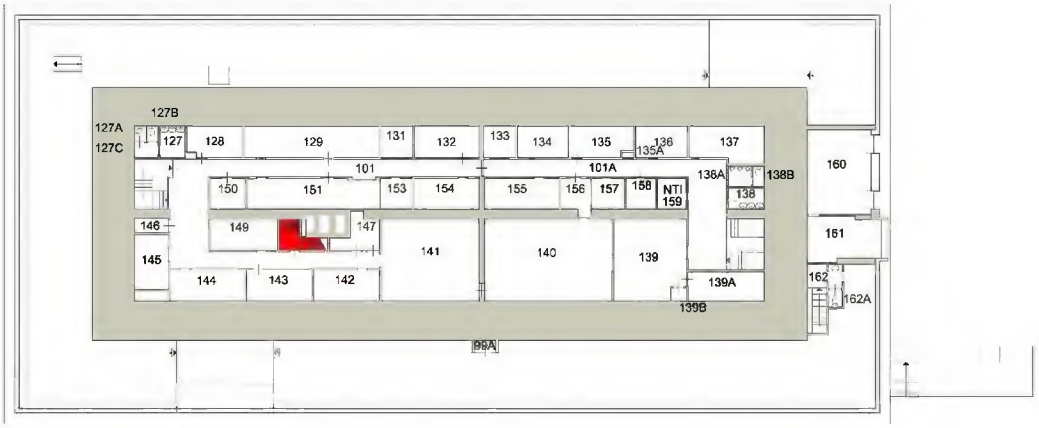

Deze ruimte vormt het voorportaal van de trap naar de zolderverdiepingen. De wanden zijn gepleisterd. De onderste helft is grijs en de bovenste helft is wit geschilderd. De zoldering is eveneens gepleisterd en wit geschilderd (1948). De vloer is als terrazzovloer uitgevoerd en dateert nog uit de bouwtijd.

557. Ruimte 148, gezien naar het noorden. Of de kleurstelling uit de bouwtijd dateert of later is aangebracht, kan na nader onderzoek worden vastgesteld.

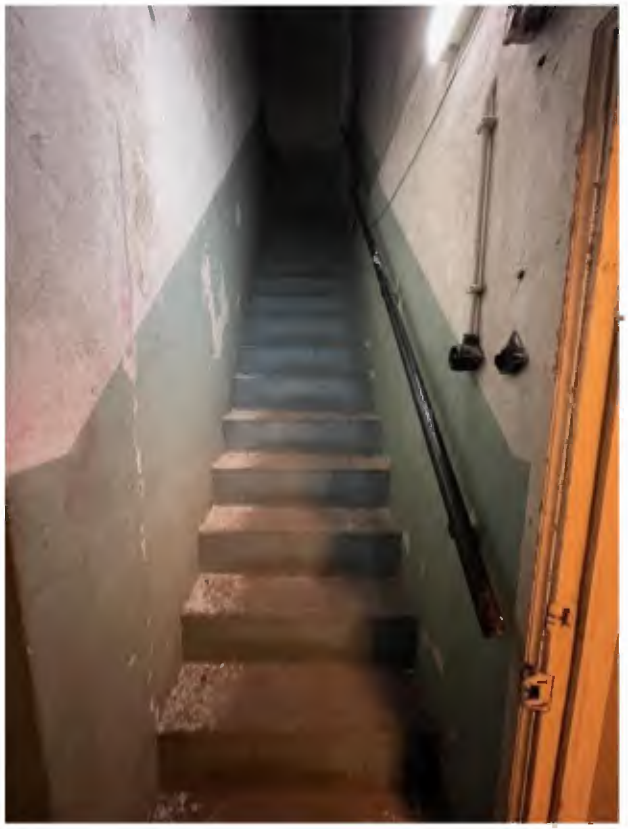

558. Ruimte 148, trap richting zolder. Gezien naar het oosten.

Ruimte 149

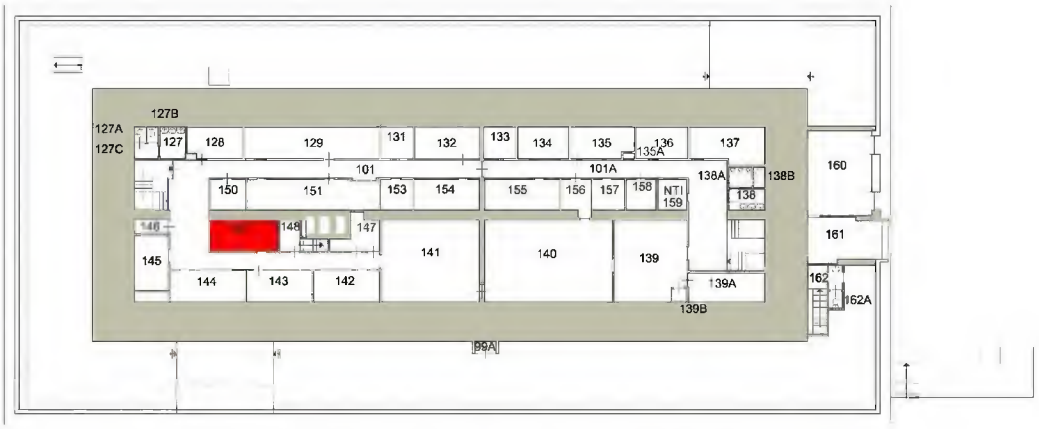

Het vertrek was oorspronkelijk door een scheidingsmuur in twee vertrekken van gelijke grootte onderverdeeld. Beide vertrekken dienden als legeringsruimten. Bij de verbouwing in 1948 is de scheidingsmuur verwijderd en is de westelijke deuropening dichtgezet. De afwerking van de wanden en het plafond met zachtboard komt overeen met het algemene beeld van de KO-periode (1948). De vloer is van magnesiet.

559. Ruimte 149, gezien naar het oosten met in de zuidwand (rechts) de toegangsdeur. Deze deur is - in tegenstelling tot de meeste andere deuren - als schuifdeur uitgevoerd. De kasten van multiplex dateren uit 1964. De kast op de oostwand toont bij de vakken nog de namen (afkortingen) van de verschillende secties van de Oorlogsstaf BLS, welke waarschijnlijk ook corresponderen met de functies van de ruimtes op de eerste verdieping, te weten: Kab/CS/AZ, SSOKMAR, LAMID, SSOGWT, SOMOB, VRV/WK, JZ, LSO KLU, NBC, LSO KM, SSOV, LSO NTC, SSOPV, LSO North, SSOMV, TERRKDON, SSOGDKL, G1 (zie betekenis afkortingen Deel I)

560. Ruimte 149, gezien naar het westen, met de werktafels en kasten van multiplex uit 1964. In de westwand is een schuifvenster opgenomen, dat diende als loket. Dit venster stamt uit de KO-periode (1948). De afwerking is vergelijkbaar met de overige vertrekken.

Ruimte 150

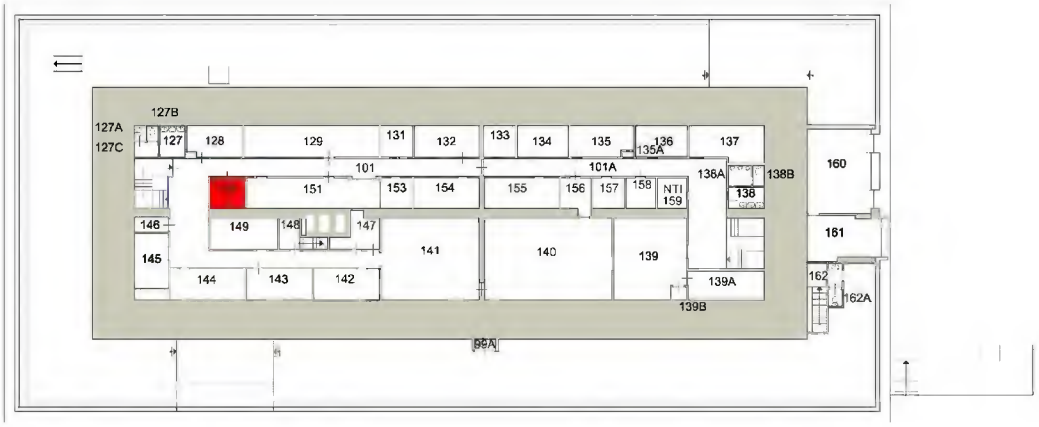

Het vertrek heeft zijn oorspronkelijke omvang als legeringsruimte behouden, maar de functie is gewijzigd. Het venster dat na WOII (1948) in de westwand is ingebroken en de locatie nabij de trap wijzen op een portiers- of receptiefunctie, of een functie als secretariaat van de Oorlogsstaf BLS gedurende de KO. Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn met zachtboardplaten afgewerkt (1948). Het onderste deel van de muren is grijs geschilderd.

561. Ruimte 150. De noordoosthoek met een metalen kanaal van de luchttoevoer, dat na WOII is geplaatst (1964).

562. Ruimte 150. De zuidwand met de in 1964 geplaatste kasten en werkbladconstructie. De werkbladen zelf ontbreken.

563. Ruimte 150. Een van de beugels waarop de werkbladen waren gemonteerd (1964). Deze konden opgeklapt worden.

564. Ruimte 150. De westwand met de opening, waaruit blijkt dat het vertrek tijdens de KO een loket- of receptiefunctie had. De opening is in de KO-periode (1964) toegevoegd.

Ruimte 151

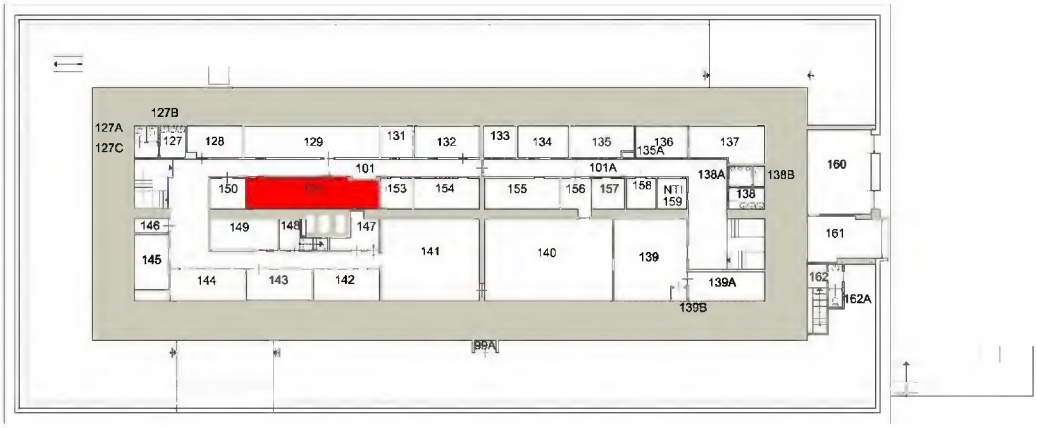

Het vertrek heeft in twee fasen zijn huidige omvang gekregen. Oorspronkelijk bestond dit deel uit vier afzonderlijke, even grote legeringsruimten. Deze zijn bij de verbouwing van 1948 samengevoegd tot twee grotere ruimten. Bij een latere verbouwing (waarschijnlijk 1964) zijn deze twee vertrekken samengevoegd tot de huidige grote ruimte. De inrichting en afwerking zijn overeenkomstig de andere vertrekken, die hun verschijningsvorm omstreeks 1964 hebben gekregen. De wanden zijn bekleed met zachtboard (1948). Het onderste deel ervan is grijs geschilderd, het bovenste deel wit. Ook het plafond is voorzien van wit gesausd zachtboard. De verwijderde tussenwand tussen de twee samengevoegde vertrekken is nog te herkennen aan een herstelling van de magnesietvloer ter plaatse. Die vloer is hier dus na de eerste verbouwing in 1948 aangebracht.

565. Ruimte 151, gezien naar het oosten. Het vaste meubilair is omstreeks 1964 geplaatst. Aan de haken rechts werden documenten opgehangen.

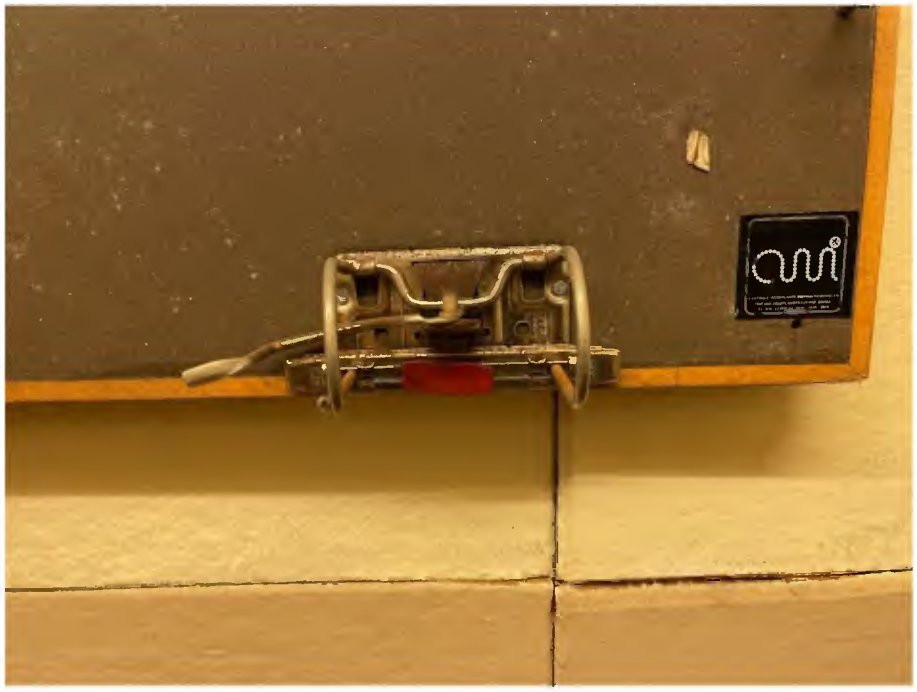

566. Ruimte 151, zuidwand. Aan deze ordnerhaken konden documenten worden gehangen.

567. Ruimte 151, gezien naar het westen. Rechts de noordwand met de oostelijke toegang en ernaast een dubbele uitvoering van het luchtbehandelingsysteem (1964). In de noordwestelijke hoek (rechts) is nog een luchtbehandelingskanaal zichtbaar.

568. Ruimte 151, het middelste deel van de noordwand .

569. Ruimte 151. De magnesietvloer (1948) met een herstelling op de plaats waar oorspronkelijk een tussenwand heeft gestaan.

Ruimte 153

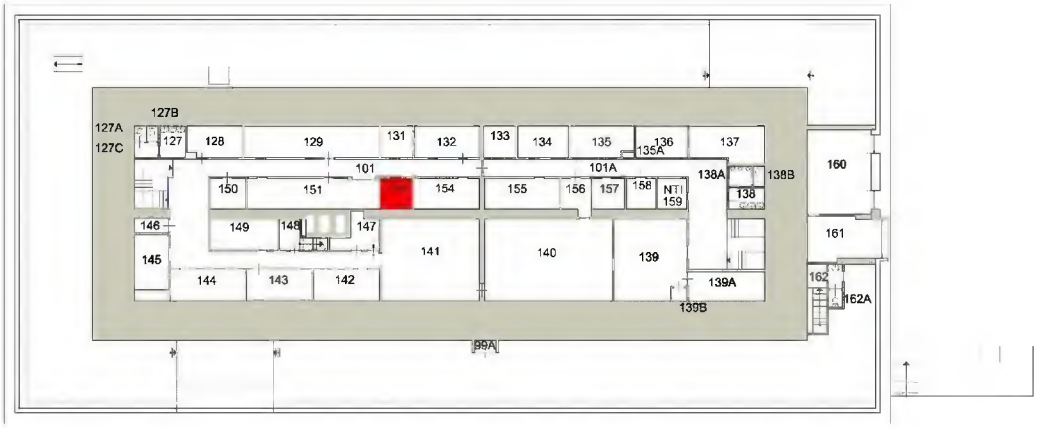

De ruimte heeft zijn oorspronkelijke omvang behouden. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.
Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn bekleed met zachtboard en wit gesausd. Het onderste deel van de wanden is grijs geschilderd.

570. Ruimte 153. De zuidwand met kasten en opklapbare beugels van de (verwijderde) werkbladen. De inrichting met multiplex elementen dateert van omstreeks 1964.

571. Ruimte 153. De noordoosthoek met links een deel van de toegangsdeur en in het midden het rechthoekige metalen luchtbehandelingskanaal met uitmonding (1964). Hier is ook nog zichtbaar dat er een doorgeefluik naar ruimte 154 is geweest.

Ruimte 154

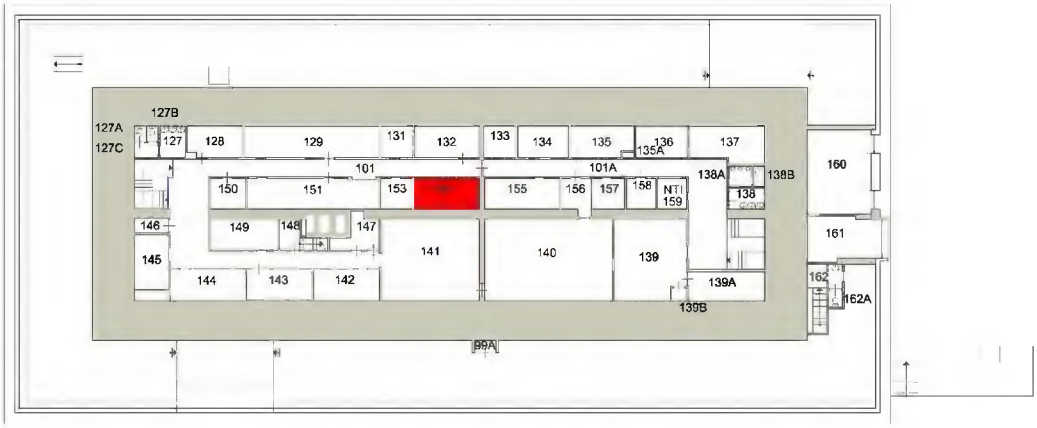

De huidige ruimte 154 is omstreeks 1948 ontstaan door het samenvoegen van twee legeringsruimten. De bovenste delen van de wanden en het plafond zijn met zachtboard afgewerkt en wit geschilderd (1948). Het pleisterwerk eronder is grijs geschilderd.

572. Ruimte 154, gezien naar het westen. De multiplex werktafels en wandkast zullen omstreeks 1964 zijn geplaatst. Op de westelijke muur is de aftekening van een doorgeefluik zichtbaar richting ruimte 153.

573. Ruimte 154, gezien in noordoostelijke richting met links het dubbel uitgevoerde luchtbehandelingskanaal (1964) en daarachter de toegangsdeur.

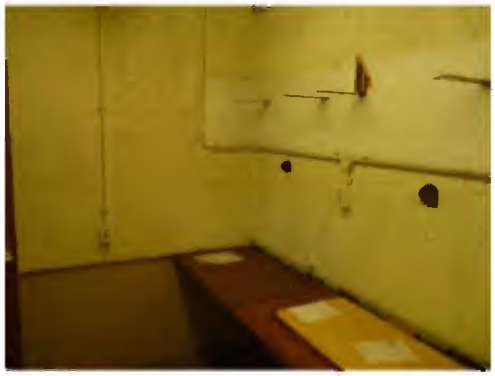

574. Ruimte 154. Details van de aansluitingen van verbindingen.

Ruimte 155

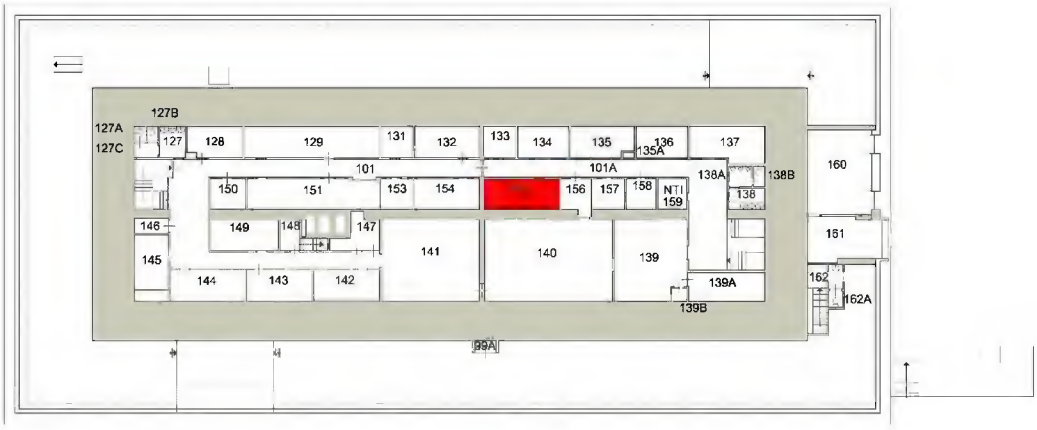

De ruimte is tot stand gekomen door het samenvoegen van twee legeringsvertrekken. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.
Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn afgewerkt met zachtboard. De vloer is een magnesietvloer (1948).

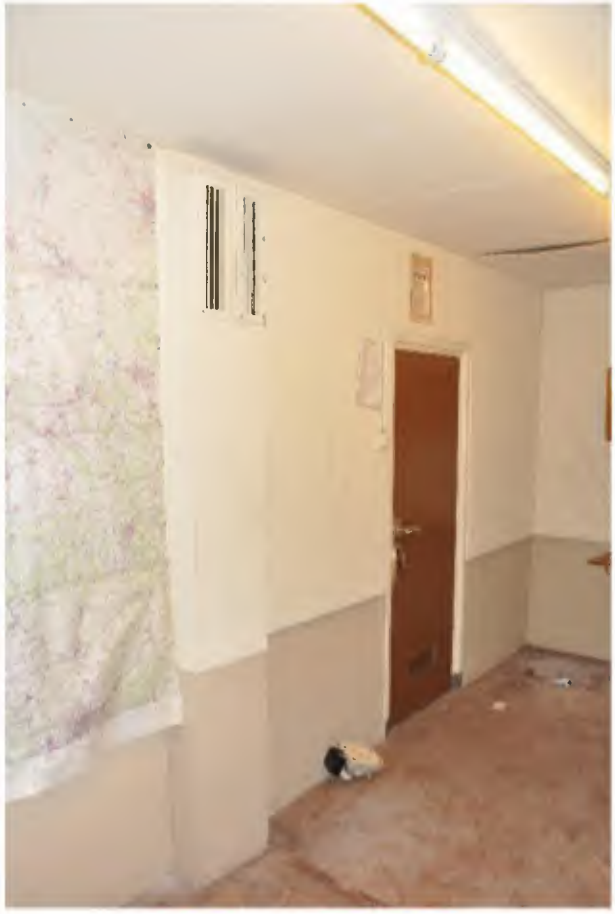

575. Ruimte 155, gezien naar het noordoosten, met de KO-toegangsdeur (1948). Die deur is afgehangen in het oorspronkelijke deurkozijn. Links is het dubbele luchtbehandelingkanaal (1964) zichtbaar.

576. Ruimte 155, gezien naar het oosten. De werkbladen en opbergkastjes van multiplex dateren van omstreeks 1964.

577. Ruimte 155, gezien naar het westen. Halverwege de ruimte is in de magnesietvloer (1948) de herstelling zichtbaar die noodzakelijk was nadat de oorspronkelijke scheidingswand hier was verwijderd.

Ruimte 156

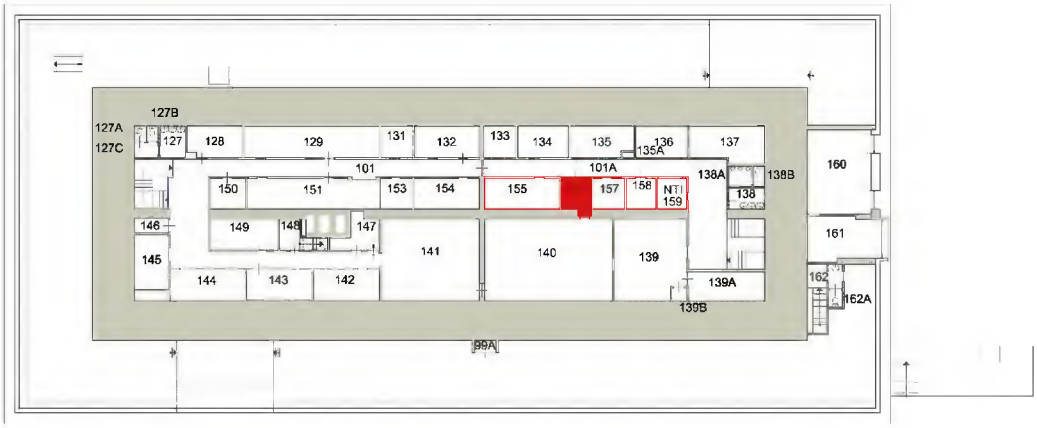

Het vertrek heeft zijn oorspronkelijke omvang behouden en diende als portaal van het appartement, dat in het zuidoostelijke deel van de verdieping was ondergebracht. Het appartement is na WOII verwijderd (1948). De functie van het vertrek als toegang vanaf de noordelijke gang tot ruimte 140 is behouden gebleven.

578. Ruimte 156, gezien naar het noorden, met de deur naar de noordelijke gang (ruimte 101A). Het kozijn dateert uit de bouwtijd, maar de deur zal in de KO-periode (1948) zijn aangebracht. Links in de hoek is de rechthoekige plaatstalen aanvoerleiding voor verse lucht zichtbaar (1964).

579. Ruimte 156, gezien naar het zuiden, met links het kozijn van de doorgang naar de huidige ruimte 140. Oorspronkelijk gaf de deur toegang tot het appartement op de verdieping. De deur die bij het kozijn hoort staat tegen de betonnen scheidingswand. De dikte van de betonmuur die de verdieping van oost naar west verdeeld is goed zichtbaar in de doorgang.

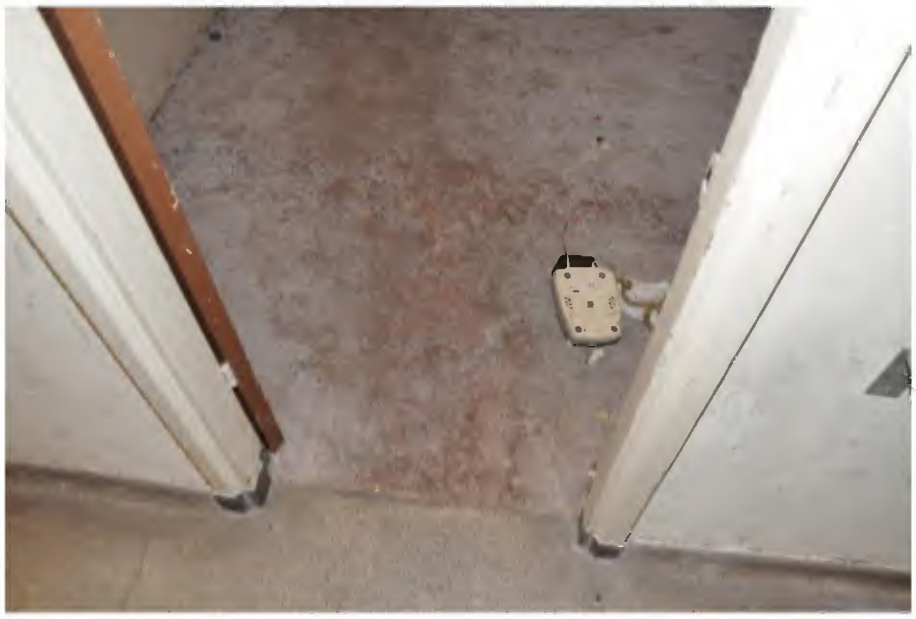

580. Ruimte 156. De vloer bij de deuropening tussen de gang (101A) en het vertrek. Op de voorgrond is de terrazzovloer (uit de bouwtijd) van de gang zichtbaar. De vloer heeft een aangestorte plint en in ruimte 156 is een magnesietvloer gestort (1948).

Ruimte 157

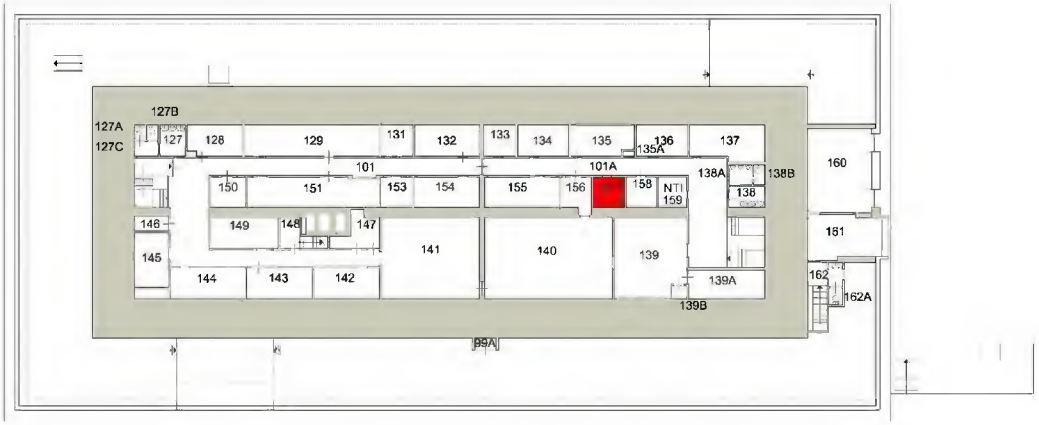

De ruimte is een van de weinige legeringsruimten die de oorspronkelijke omvang heeft behouden. De inrichting en afwerking zijn echter geheel vervangen ten behoeve van de KO-functie van de bunker. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.
De constructie van de kanalen voor de luchtbehandeling wijkt hier en in de ruimten 158 en 159 af van de andere aan de gang gesitueerde vertrekken. Dit is vermoedelijk het gevolg van aanpassingen in het luchtverversingssysteem (1964) van vertrekken ter plaatse op de begane grond.

581. De westwand van ruimte 157 met twee werkbladen en twee opbergkasten van multiplex (1964). Geheel rechts is nog net de luchtverversingskoker zichtbaar (zie de volgende afbeelding).

582. Ruimte 157, gezien naar het noordwesten. In de hoek is in de KO-periode een metalen luchtverversingskoker (1964) geplaatst, die ook langs de bovenzijde van de noordwand is geleid en daar is voorzien van een uitmonding.

583. De noordoosthoek van ruimte 157.

Ruimte 158

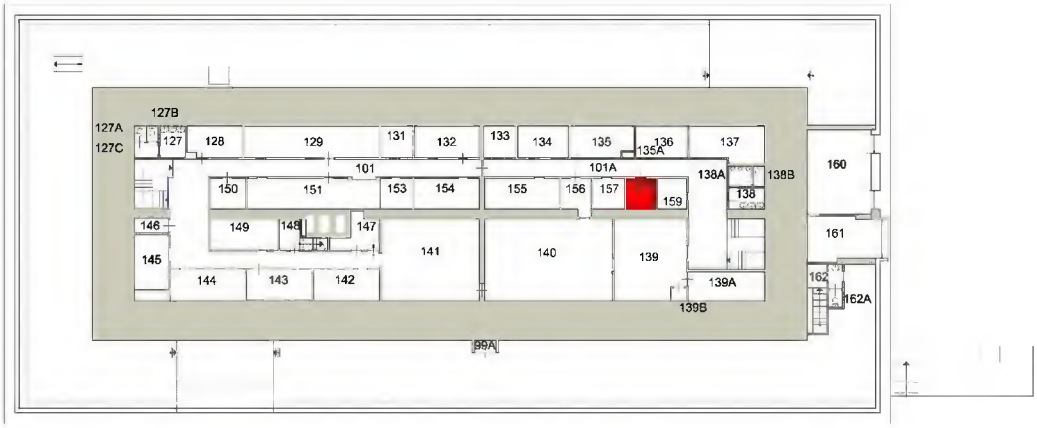

De ruimte heeft net als ruimte 157 zijn oorspronkelijke vorm als legeringsruimte behouden. Wel is het vertrek na WOII (1948) geheel opnieuw ingericht. De wandafwerking bestaat uit zachtboard tegen de zoldering en het bovenste gedeelte van de wanden. Het onderste gedeelte bestaat uit grijs gesausd stucwerk. De afwerking dateert uit 1948.

584. Ruimte 158. Het bovenste deel van de noordwand met een rechthoekig horizontaal luchtkanaal (1964). Deze verving de verticale kanalen, waarvan er elders op de verdieping nog verschillende aanwezig zijn, verving. Foto rechts toont de situatie in 2021. Het luchtrooster boven de deur is verwijderd.

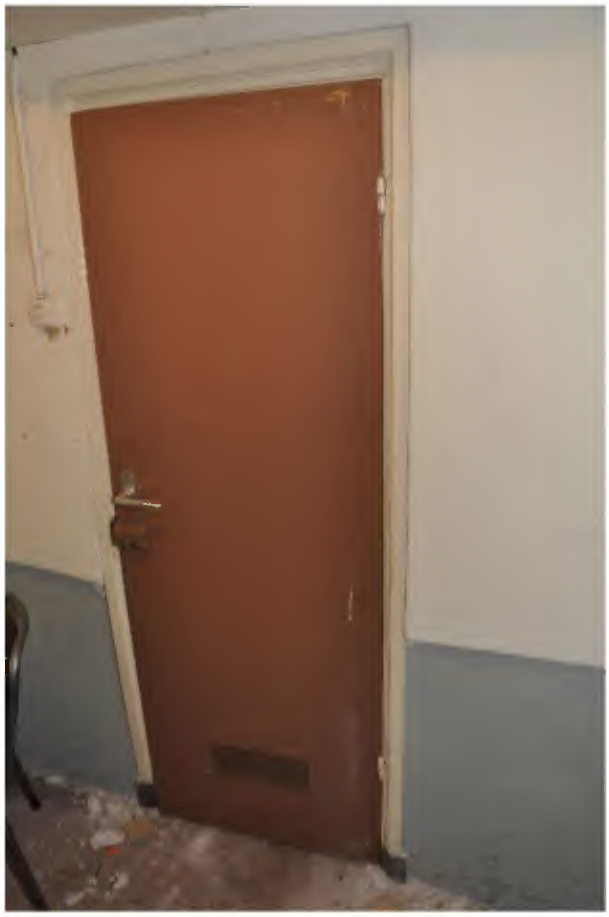

585. Ruimte 158. De deur in de noordwand heeft aan de onderzijde een rooster voor de luchtafvoer. Het deurkozijn stamt uit de bouwtijd, de deur uit de KO-periode (1948).

586. Ruimte 158. De zuidwand met twee opklapbare werkbladen van multiplex, die hier omstreeks 1964 zijn geplaatst.

Ruimte 159

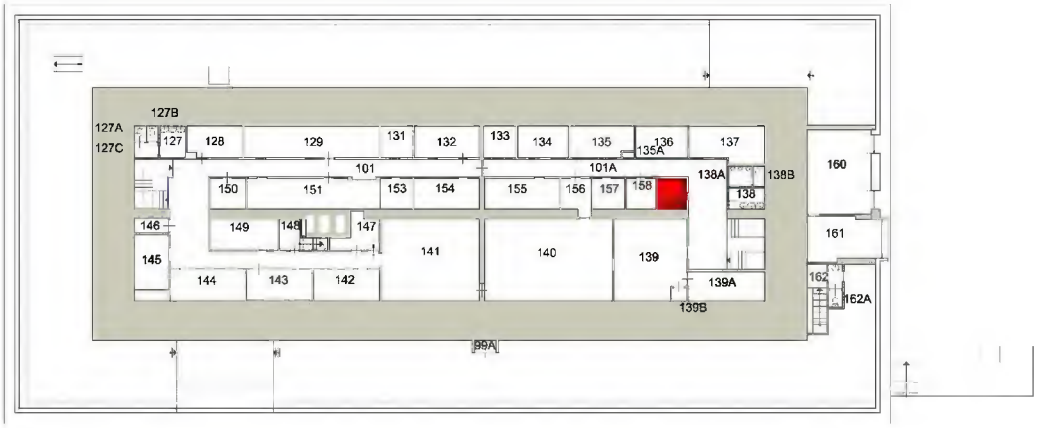

Deze ruimte is een van de oorspronkelijke legeringsruimten en is na WOII aangepast (1948). Daarbij is de deur verplaatst van de noordwand naar de oostwand. Tevens is een venster naast die deur aangebracht. Het venster zal noodzakelijk zijn geweest voor de nieuwe functie van het vertrek, die onbekend is. De tekst 'Huishoudelijke dienst' op de deur houdt verband met een later gebruik van de ruimte. Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn met zachtboard afgewerkt en wit geschilderd. Het onderste deel van de wand is grijs geschilderd. Dit is een afwerking zoals in de meeste rond 1948 aangepaste vertrekken.

587. Ruimte 159 ligt op de haakse hoek van de twee delen van gangruimte 101A en heeft net als de hoekruimte 150 in gang 101 een venster. Zowel het venster als de deurkozijn ernaast zijn in de bouwtijd geplaatst. De deur stamt uit de KO tijd (1948) Oorspronkelijk was het als legeringsvertrek toegankelijk vanuit de noordgang (rechts).

588. De noordoosthoek van ruimte 159. Linksboven is het luchtverversingskanaal uit de KO (1964) zichtbaar. De deur en het venster zijn ook in de KO-periode (1948) tot stand gekomen. Het bovenste deel van de wanden en het plafond zijn afgewerkt met zachtboard. Het onderste deel van de wanden heeft grijs geschilderd pleisterwerk.

589. Ruimte 159, gezien naar het zuiden. Tegen de zuidwand is omstreeks 1964 een kast van multiplex geplaatst.

Ruimte 160

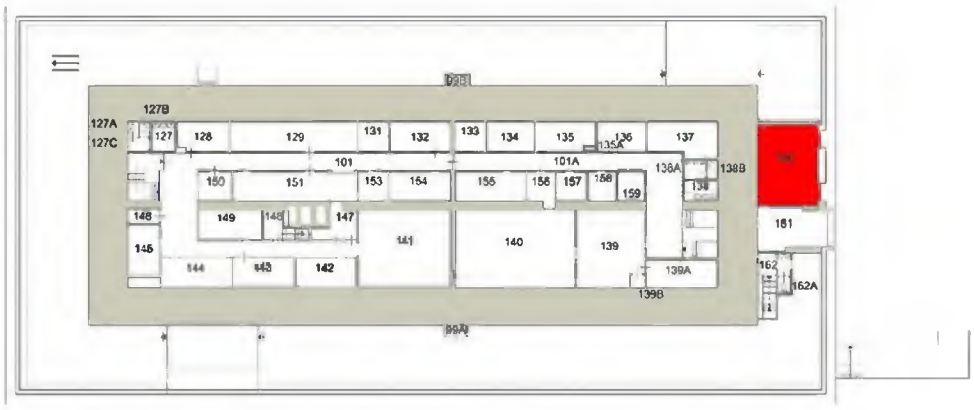

Het vertrek is ondergebracht onder het bunkerdak boven de zijruimte aan de oostkant van de bunker. Het betreft een uitbreiding uit 1988 van een al in 1967 in de zolderruimte gerealiseerde verblijfsruimte voor chauffeurs (ruimte 161). De wanden zijn met porisosteen opgetrokken en gestuct. De zoldering bestaat uit wit gesausde gipsplaten. De afwerking stamt nog uit 1988. Bij herstelwerkzaamheden in 2019 is een deel van het plafond verwijderd om onderhoud te plegen aan de schoorsteenpijp ten noorden van deze ruimte.

590. Ruimte 160. De noordwand met rechts een luik, die toegang geeft tot de achterliggende zolderruimte. Het plafond is tijdens werkzaamheden in 2019 verwijderd.

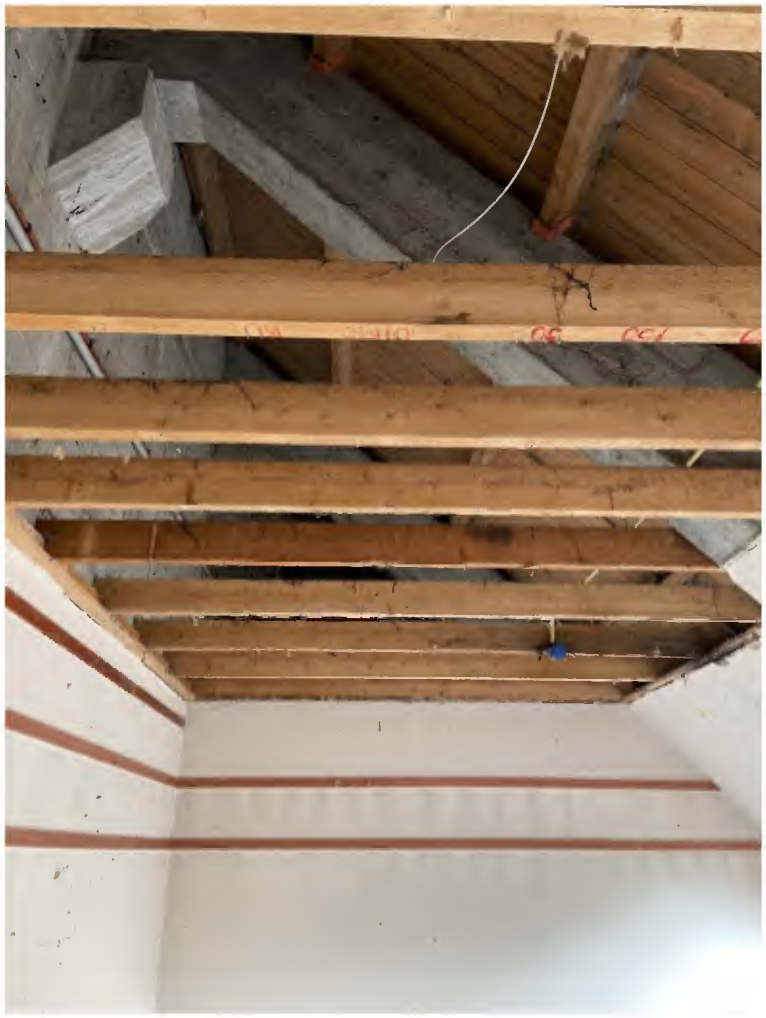

591. Ruimte 160, in noordelijke richting. Door verwijdering van de zoldering is daarachter ruimte 162D te zien. Hier ging de luchtkoker vanuit de garage (ruimte 094) door het plafond naar het dak. Links boven is de betonnen oostmuur van de bunker te zien.

592. Ruimte 160, in noordelijke richting. Bovenin is de opening in het dak te zien waar voorheen een schoorsteen liep vanuit de garage (ruimte 094). Deze schoorsteen is verwijderd bij werkzaamheden in 2019. Verder is een betonnen spant van de dakconstructie te zien.

593. Ruimte 160. De oostwand met twee dakramen (1988). Bovenin is de verwijderde zoldering zichtbaar. Links het luik dat toegang geeft tot ruimte 162D.

594. Ruimte 160, gezien naar het zuiden, met in de zuidwand de toegangsdeur vanuit ruimte 161.

595. Ruimte 160, gezien naar het zuidwesten.

Ruimte 161

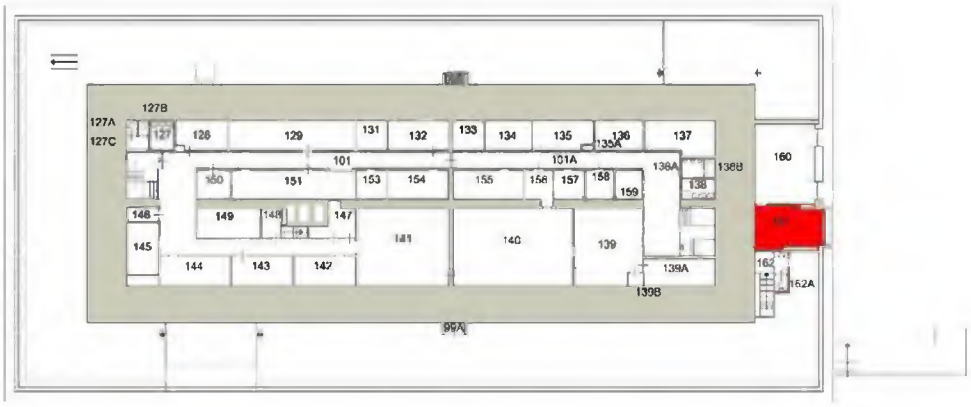

In 1967 is aan de oostzijde van de bunker onder het grote bunkerdak een verblijfsruimte voor chauffeurs ingericht. Hiervoor is een aantal scheidingswanden van porisostenen opgetrokken en is het dakvlak van een groot dakkapel voorzien. Ruimte 161 is de centrale ruimte, die daglicht ontvangt door genoemde dakkapel. Ruimte 160 behoort niet tot de eerste fase van 1967, maar is later (1988) toegevoegd. De afwerking van de ruimte stamt nog uit 1967.

596. Ruimte 161, gezien naar het noordoosten. Het vertrek heeft zijn inrichting uit de bouwtijd (1967) behouden.

597. Ruimte 161, gezien naar het oosten, met de dakkapel, die het vertrek van daglicht voorziet. De afwerking met Bruynzeel schroten dateert uit 1967.

598. Ruimte 161, gezien naar het zuiden. Het keukenblok zal uit het laatste kwart van de 20ste eeuw stammen.

599. Ruimte 161, gezien naar het noordwesten. Rechts de deur naar het in 1988 toegevoegde vertrek 160.

Ruimte 162

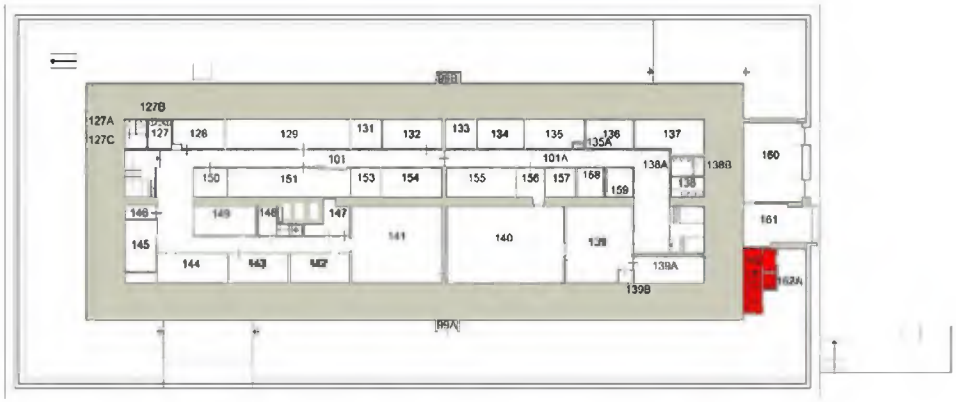

Ruimte 162 vormt de toegang tot de chauffeurswoning, die in 1967 is ingebouwd onder het bunkerdak boven de garage (094) en bestaat uit de toegangstrap, een portaal met een wc (162A) en de doorgang naar het zuidelijke deel van de zolderruimte (162B). De afwerkingen van ruimte 162 stammen nog uit 1967.

600. Ruimte 162, gezien naar het zuidoosten, met geheel links de doorgang naar de zolderruimte (162B); ernaast de deur van het toilet en rechts de trap die de woning ontsluit. Deze trap was voor 1967 bij de bouw van de chauffeursruimte niet aanwezig. De ruimte onder de bunker was via ruimte 162D te bereiken.

601. Ruimte 162, gezien naar het zuiden, vanuit de deuropening naar ruimte 161. Het geheel is bij een verbouwing in 1967 tot stand gekomen.

Ruimte 162B

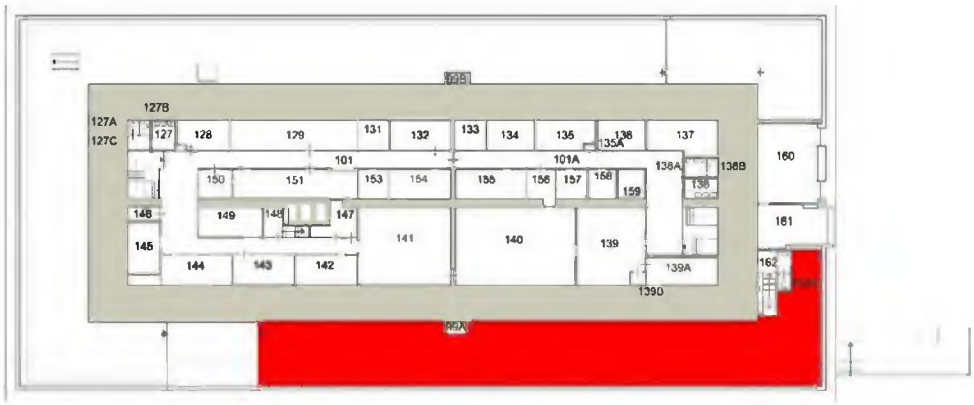

Deze ruimte bevindt zich grotendeels boven de zuidelijke aanbouw van de bunker. Het is een restruimte, die verder niet wordt gebruikt. De vloer is een gewapend betonnen plaat met een dikte van 20 cm. De noordwand is de betonnen zuidmuur van de bunker zelf. Het schuine dakvlak bestaat uit betonnen spanten met daarop bimsbetonnen platen, waarvan sommige met ventilatiegaten.

602. Ruimte 162B. De scheidingswand tussen de chauffeurswoning en de rest van de kapruimte is opgebouwd uit porisostenen (1967). Het oostelijke dakvlak (rechts) bestaat uit houten gordingen met dakbeschot. Dit in tegenstelling tot de rest van het dak dat bestaat uit bimsbetonplaten. Dit is het gevolg van een bom die de bunker hier aan het eind van WOII heeft geraakt. Daarbij is aan deze zijde een deel van de bimsbetonplaten verloren gegaan. Het betonnen spantbeen is ook gerepareerd. De herstellingen zijn na WOII gedaan, in 1948.

603. Ruimte 162B, gezien naar het westen. Uit de vloer steken ontluchtings- en afvoerpijpen, welke tijdens de KO zijn geplaatst om de munitieopslagruimten in de zuidelijke aanbouw te ventileren. Een aantal ervan is geheel of gedeeltelijk verwijderd. Tegen de noordwand (zuidmuur van de hoofdbunker) is een elektraleiding met meerdere lampen aangebracht. Deze horen waarschijnlijk bij de aanpassingen in 1948.

604. Ruimte 162B, gezien naar het zuidoosten. Deze hoek van het gebouw is aan het eind van WOII getroffen door een bom en is in 1948 hersteld. Hierbij zijn de spantbenen gerepareerd en is de betonnen vloer in de hoek van het gebouw vervangen (zie ook de foto's van het voorportaal van ruimte 094). De beide vloerbalken aan weerszijden zijn daarbij eveneens hersteld. De oost-west gesitueerde balk is hierbij in breedte verdubbeld. Op de vloer zijn katrollen gemonteerd (vermoedelijk 1964) waarlangs kabels geleid werden naar de garage (094) onder deze ruimte. De katrollen dienden voor het openen en sluiten van de garagedeur.

605. Ruimte 162B. Detail van de aansluiting van het hoekkeperspant (30 x 50 cm) op de bunker. Bij de console, waarop het spantbeen rust, zijn doorgezaagde houten balken van de bekisting zichtbaar. Deze zullen bij het storten in het beton vast zijn komen zitten, waardoor men de balken heeft moeten afzagen. Links van de hoekkeper is het oorspronkelijke dakbeschot van bimsbetonplaten te zien en rechts het na de Tweede Wereldoorlog vernieuwde dakdeel met houten gordingen, die door middel van ijzeren beugels aan de spantbenen zijn bevestigd, en houten dakbeschot. Bij het herstel na WOII zijn ook enige bimsplaten van het zuidelijke dakvlak vervangen, aangezien daar ook een deel van het dak door de bominslag was beschadigd. Deze (hergebruikte) platen zullen van het oostelijke dakvlak afkomstig zijn geweest. Dat het oostelijke dakvlak nu met hout is afgedekt, is mogelijk het gevolg van een gebrek aan nieuwe bimsbetonplaten. Tussen de consoles is een horizontale naad zichtbaar. Dit is de grens van de oorspronkelijke dikte van het platte bunkerdak, dat 2,50 m dik is. Naderhand (nog tijdens de bouw) is besloten om dit deel van het dak met 1,50 meter te verhogen. Dit is het deel boven de horizontale naad.

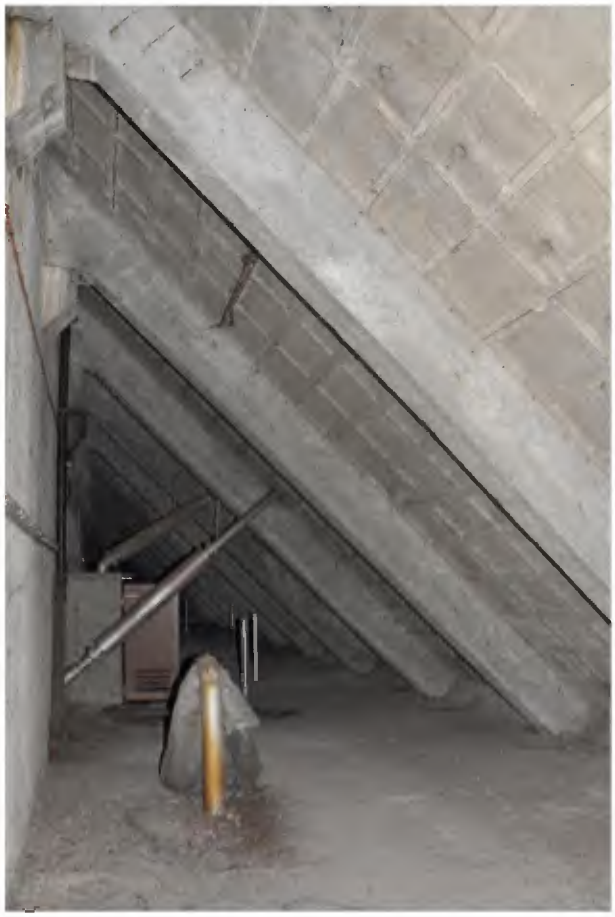

606. Ruimte 162B, gezien naar het oosten. De beide diagonale pijpen zijn de luchtafvoerpijpen van de dieselmotoren in de machinekamer (ruimte 020). Tussen deze pijpen is bij de modernisering van de luchtbehandelingsinstallatie (1964) een betonnen kast voor de aanvoer van verse lucht geplaatst (99A). De pijp op de voorgrond is de ontluchting van de ruimte waar een water- of olieopslag was gesitueerd (ruimte 097).

607. Ruimte 162B. Het verhoogde deel van de vloer ter plaatse van de zuidelijke toegang tot de bunker. De ijzeren trap dateert uit de bouwtijd van de bunker.

608. Ruimte 162B. Detail van de aansluiting van het schuine dakvlak op het verhoogde deel ter plaatse van de toegang. In de rand van het verhoogde deel is een sponning uitgespaard, waarop de bijgehakte dakplaten rusten.

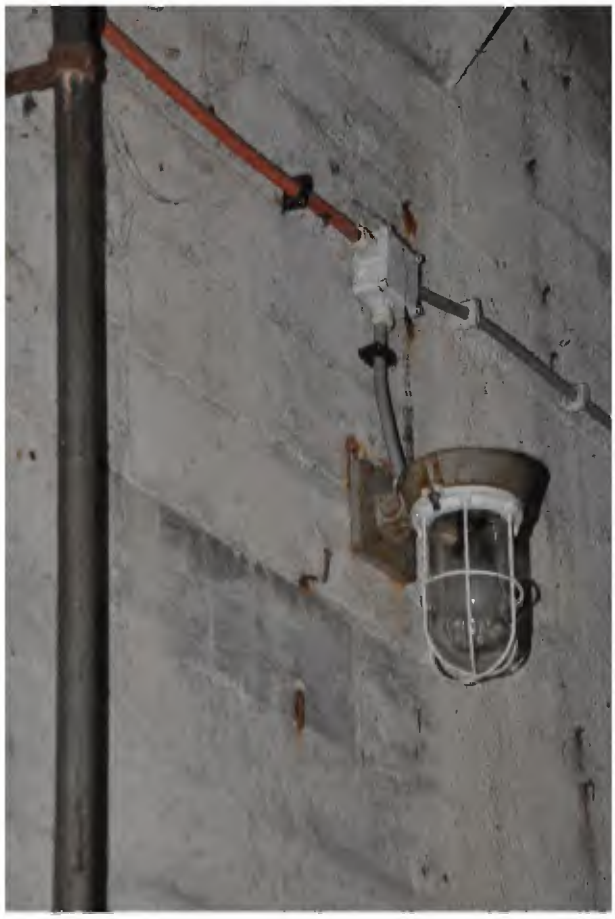

609. Ruimte 162B. Tegen de noordwand zijn op regelmatige afstand lampen aangebracht. In de KO-periode, waarschijnlijk tijdens de herstel- en verbouwwerkzaamheden rond 1948, is een deel van de bekabeling vervangen. Mogelijk zijn ook de armaturen zelf vervangen. Naast de aansluiting van de huidige armaturen op de betonwand is de aftekening van een oudere verlichting zichtbaar.

Ruimte 99A

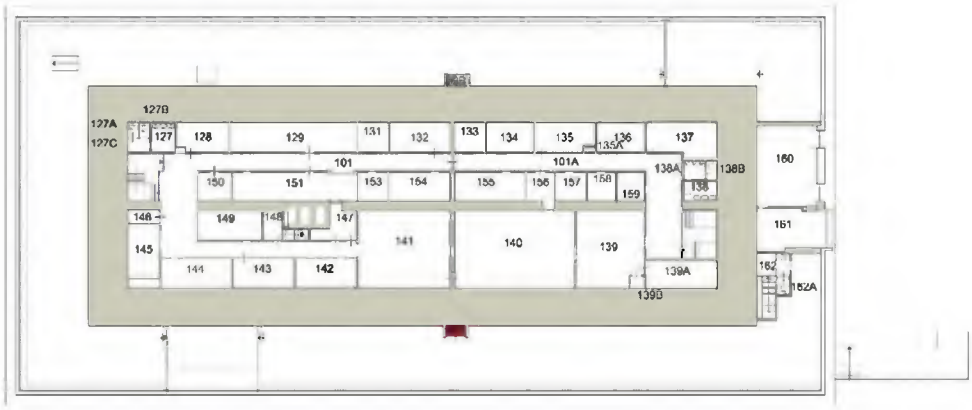

Ruimte 99A betreft niet een volwaardige ruimte, maar is een in beton uitvoerde en met ijzeren deuren afsluitbare kast. Die kast dient voor het onderbrengen van het fijnstoffilter dat de verse lucht zuivert voordat deze de bunker wordt binnengeleid richting de twee dieselmotoren in de machinekamer (ruimte 020). De filterkast (1956) is geplaatst op de plek waar ook oorspronkelijk (d.w.z. bij de bouw) de lucht naar binnen werd gevoerd. De verbreding boven de later toegevoegde kast getuigt hiervan. Ook op historische foto's van na WOII is te zien dat deze buis op dezelfde plek de machinekamer binnenkwam, namelijk in de zuidoosthoek van ruimte 020.

610. Ruimte 99A. De betonnen filterkast wordt met twee stalen deuren afgesloten. In de deuren zijn luchtsleuven uitgespaard. De kast is geplaatst bij de modernisering van de luchtverversing (1956).

611. Ruimte 99A. Zicht op het inwendige van de kast. De lucht wordt door de sleuven aan de onderzijde van de kast aangezogen. Het fijnstoffilter bevindt zich ter plaatse van het zwarte deel in het midden. De gezuiverde lucht wordt via de leiding aan de bovenzijde van de kast naar binnen geleid.

612. Ruimte 99A. Detail van de installatie met fijnstoffilter in de kast.

Ruimte 162C

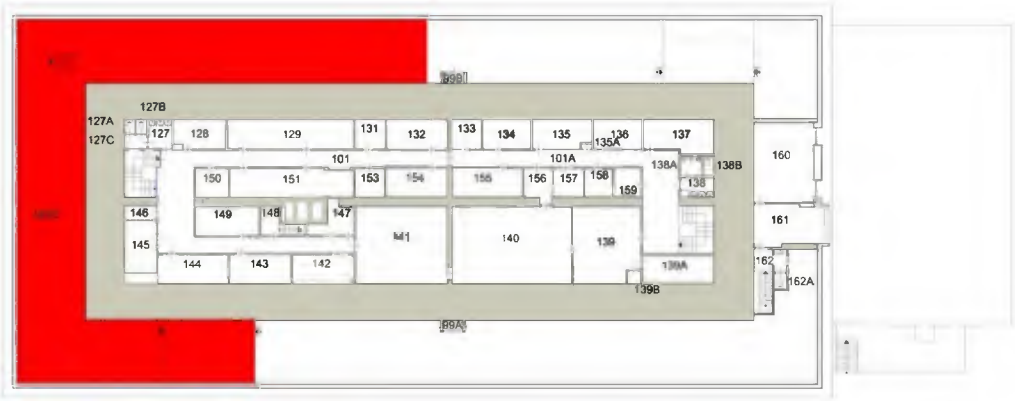

Het vertrek is de ruimte boven de zuidelijke ingang en de later dichtgezette galerij aan de west- en noordzijde van de bunker. De vloer is een gewapend betonnen plaat met een dikte van 20 cm, behorend bij het met kolommen ondersteunde dakoverstek. De verticale wanden (noord-, oost- en zuidwand) zijn de betonnen muren van de bunker. Het schuine dakvlak bestaat uit betonnen spanten met daarop bimsbetonnen dakplaten, waarvan sommige met ventilatiegaten. Het noordelijke deel van de ruimte heeft een houten vloer. Deze is gelegd toen hier een schietbaan tot stand is gekomen. Aan de noord- en westzijde hebben twee schietbanen gelegen (circa 1976), die toegankelijk waren via de trap in de noordwesthoek.

613. Ruimte 162C, gezien naar het zuidwesten. Op de hoeken van de bunker zijn in de vloer, die het dakoverstek boven de omgang of galerij vormt, twee betonnen balken ter versterking opgenomen. Deze versterkingsbalken zullen aan de bovenzijde zijn aangebracht om aan de onderzijde in de omgang (en latere garage 093) voldoende vrije hoogte over te houden om voertuigen onder het dak te kunnen plaatsen. Rechts om de hoek van de bunker is de achterkant van een kogelvanger te zien, waarop in de daar achtergelegen schietbaan werd geschoten. Bij het ontmantelen van de twee schietbanen in deze ruimte waren deze bakken blijkbaar te groot om te verwijderen.

614. Ruimte 162C, gezien richting het zuiden. Hier hebben rommel en restanten van de voormalige schietbanen in ruimte 162C zich opgehoopt, zoals tafels en bekleding.

615. Ruimte 162C, gezien richting het noorden. Zicht op de achterkant van de kogelvanger die hier is geplaatst tijdens de KO (circa 1976) voor de achtergelegen schietbaan. Op de voorgrond nog enkele zachtboard platen die voorheen op de wanden waren bevestigd voor geluidsisolatie. Na de brand in de schietbaan in 1991 is de gehele wandbekleding van de schietbanen verwijderd.

616. Ruimte 162C, richting het zuiden. Zich op de metalen kogelvanger (circa 1976). Deze werd gevuld met zand om de naar beneden geketste kogels op te vangen. Op de kogelvanger is te zien dat deze drie doelen had. Links boven is nog een houten plank te zien die onderdeel was van het plafond van deze schietbaan.

617. Ruimte 162C, gezien naar het noorden. De witte aftekeningen op de spanten en de bimsbetonnen platen houden verband met de schietbaan die hier ondergebracht was. De witte delen waren de toen zichtbare delen van de balken, dakplaten en de bunkermuur. De rest was afgedekt met een wandbekleding en een ingehangen plafond. Op foto's van het NIMH (zie ook deel 1) is te zien hoe daarmee een afgesloten ruimte met enige geluidsisolatie was gevormd. Na de brand in ruimte 093B in 1991 is de schietbaan ontmanteld en is ook deze ruimte geheel gestript. De gaten in de bimsbetonplaten dienen voor de ventilatie.

618. Ruimte 162C. Detail van een van de uitmondingen van de overdrukventielen, die in de bunker zijn aangebracht. De leidingen hebben geen recht verloop, maar bevatten een verspringing, zodat de verbinding niet recht is. De afvoer stamt uit de bouwtijd van de bunker.

619. Ruimte 162C, noordwesthoek. Blik in het trapgat, richting ruimte 093G. Rondom is de houten vloer zichtbaar. Op deze houten vloer was tijdens de KO (circa 1976) ook een kleine bar geplaatst. Het was een afgesloten ruimte met plafond. Dat is op historische foto's te zien in deel 1. In 1991 heeft de brand via het andere luik aan de noordzijde de ruimte 162C bereikt. De gehele bar in ruimte 162C hadden ernstige rookschade, zo is op historische foto's te zien.

620. Ruimte 162C. Het noordelijke deel van de ruimte, gezien naar het oosten. Ook in dit deel was een schietbaan ondergebracht. De witgeschilderde spantbenen getuigen hiervan. Op foto's van het NIMH (zie deel 1) is te zien hoe hier wandbekleding heeft gezeten en een plafond om een afgesloten ruimte te creëren met enige geluidsisolatie. Op de achtergrond ligt het doel van deze schietbaan. Op de voorgrond de houten dekvloer, die rust op de betonnen ondervloer. Op de vloer stond een bar.

621. Ruimte 162C. Aan de noordzijde van de bunker is tegen de bunkermuur een ijzeren ladder met een takelinrichting gemonteerd. De takelinrichting, die slechts deels bewaard is gebleven, zal hebben gediend voor het optakelen van materiaal. De twee gekruiste stangen (rechtsboven) zijn een restant van de takelinstallatie. Eronder laten de aftekeningen in het beton zien waar de rest van de installatie was gemonteerd. Via de ijzeren ladder kon het dak van de bunker worden bereikt. De takelinstallatie en de ladder zullen nog uit de bouwtijd dateren, evenals het gat voor het luik en de wandbeugels erboven. Het luik zelf dateert volgens een ontwerptekening uit 1949. Op de voorgrond is de houten vloer van de hier later ingerichte (circa 1976) schietbaan goed zichtbaar.

622. Ruimte 162C. De noordmuur van de bunker met rechts de restanten van de takelinstallatie. Aan de bovenzijde van de gekruiste stangen zit een katrol. De bovenzijde van het beton geeft ook de bovenzijde van de bunker aan. De ruimte naar het schuine dakvlak is met baksteenmetselwerk opgevuld. Dit in tegenstelling tot het oostelijke deel van de bunker, waar het betondak 1,50 m dikker is, waardoor het daar rechtstreeks aansluit tegen het schuine dakvlak. Naast de ladder is een geschilderde witte cirkel met pijl zichtbaar, die de transportrichting van de munitie aangeeft. De opzet van de ladder- en hijsconstructie is zichtbaar op een tekening, waarvan een microfiche bewaard is gebleven. De kwaliteit hiervan is te slecht om af te beelden.

623. Ruimte 162C. Zicht van bovenaf op het luik dat ter plaatse van de ladders in de vloer is opgenomen. Voor de beschrijving van het onderste deel van de stijgladder zie ruimte 093B. Naast het luik is de houten dekvloer zichtbaar, die op de bestaande betonvloer is geplaatst bij het inbouwen van de schietbaan circa 1976.

624. Ruimte 162C. Detail van de aansluiting van de noordwestelijke hoekkeper op de betonvloer. Hier is zichtbaar dat de bouw niet vlekkeloos is verlopen. De rechterzijde van het spantbeen verdikt zich aan de onderzijde enigszins. Hier is tijdens het storten de bekisting gaan wijken, waardoor een deel van het beton uit de bekisting is gelopen. Dat is de klomp beton die rechts naast het spantbeen zichtbaar is.

625. Ruimte 162C, in zuidelijke richting met zicht op de noordmuur van de bunker. Op deze afbeelding is goed te zien hoe er een verticale kabel loopt vanaf de zolderverdieping naar het ronde gat in de bunkermuur. Dit is in werkelijkheid een rubberen koker voor een kabel die vanaf ruimte 131 via de zolderverdieping naar ruimte 402 loopt, waar deze door de muur het observatieplatform bereikt. Deze kabel was tijdens de KO (precieze periode niet bekend) verbonden met een antenne.

626. Ruimte 162C, in zuidelijke richting. Zicht op de noordmuur van de bunker. Een detail van het gat in de bunkerschil ten behoeve van een kabel.

627. Ruimte 162C, vanuit de noordwesthoek richting het oosten. Rechts de noordelijk bunkermuur. Op de houten dekvloer stond vanaf circa 1976 tot begin 1991 een kleine bar, afgesloten met wanden en een plafond. Direct na een houten wand begon de schietbaan. Dit was dus een korte schietbaan, voor klein kaliber. Op de bunkerwand en het schuine dak zijn de afdrukken zichtbaar van de vroegere bekleding. In de verte staat nog de kogelvanger. Van deze schietbaan zijn in Deel 1 ook historische foto's beschikbaar.

628. Ruimte 162C, de noordzijde, in oostelijke richting. Detail van de kogelvanger van deze korte schietbaan. Na de brand in 1991 is alle afwerking verwijderd. De dwarsbalk bovenin beeld en de balk op de vloer laten zien waar de wand stond die deze kogelvanger gedeeltelijk afschermde.

Ruimte 162D

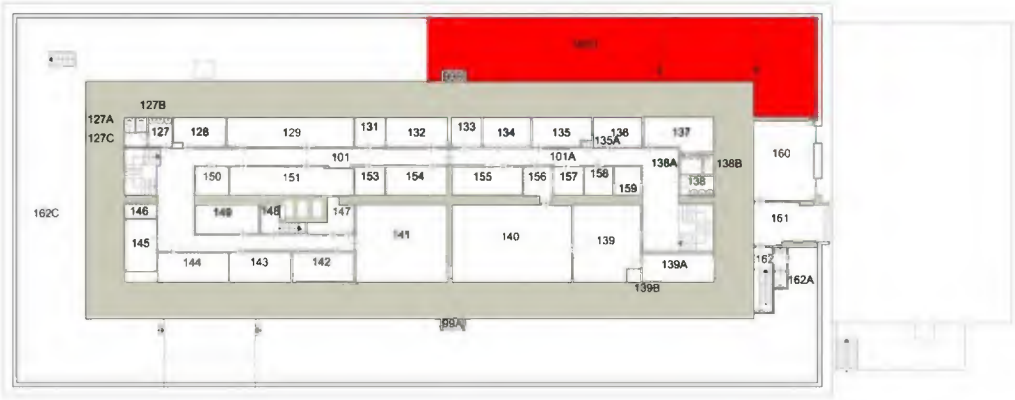

De ruimte bevindt zich op de noordoosthoek van de hoofdbunker en is toegankelijk via een klein kruipluik in de noordwand van ruimte 160.

629. Ruimte 162D, naar het zuiden gezien. In de poriso-scheidingswand met ruimte 160 (1988) is een vierkante luikopening opgenomen, waardoor de ruimte toegankelijk is. Rechts de oostmuur van de hoofdbunker. De schoorsteen, waarvan in de vloer de contouren nog zichtbaar zijn, is in 2019 verwijderd.

630. Ruimte 162D naar de zolder gezien. Het gat in het dak is het restant van de schoorsteen die vanaf de garage (ruimte 094) naar het dak ging en die bij werkzaamheden in 2019 is verwijderd. Het houten dak is in na WOII (1948) aangebracht om de schade van een bominslag te herstellen.

631. Ruimte 162D. Het verhoogde deel van de vloer ter plaatse van de noordelijke toegang, met de uit de bouwtijd daterende vast gemonteerde ijzeren ladder. Langs de bovenzijde van de bunkermuur is een leiding voor de verlichting zichtbaar. De kabels en lampen zijn na WOII (1948) vernieuwd.

632. Ruimte 162D. De noordoosthoek met de aansluiting van het dak op de vloer. Links is het oorspronkelijke dakbeschot bestaande uit bimsbetonplaten nog aanwezig, rechts van de hoekkeper de herstelling van direct na WOII (1948) met houten gordingen en houten dakbeschot.

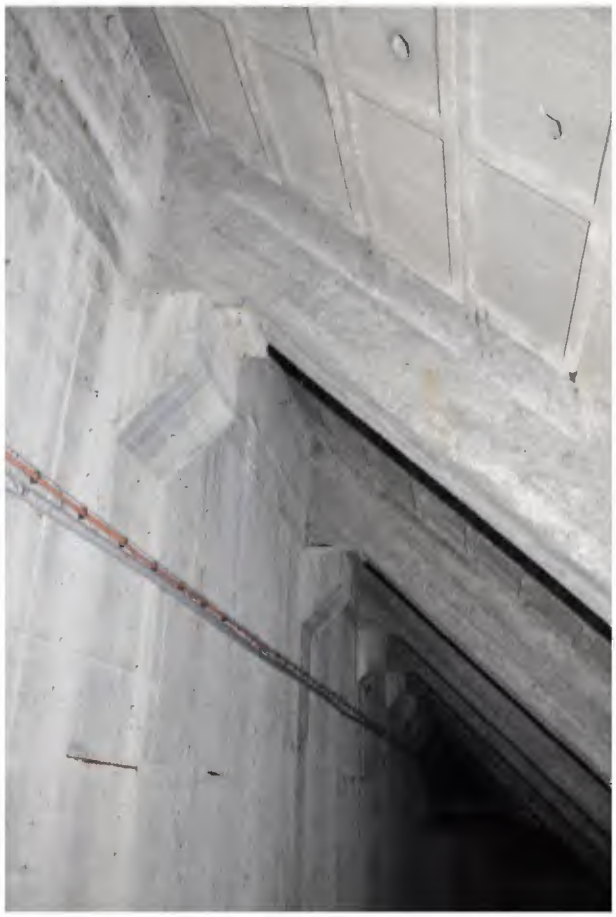

633. Ruimte 162D. De aansluiting van de betonnen spantbenen op de - tegen de bunker aangegoten - consoles. Hier is ook goed de in tweede instantie aangebrachte verhoging (1,5 m) van het vlakke bunkerdak zichtbaar.

634. Ruimte 162D, gezien naar het oosten. Op de achtergrond het verhoogde deel met bijbehorende ladder boven de noordelijke toegang tot de bunker.

635. Ruimte 162D, gezien naar het westen. De door het beeld loopt een buis van een overdrukventiel.

636. Ruimte 162D, gezien naar het westen. Links de betonnen kast met filterinstallatie (99B) uit 1964. Erachter is de achterkant van de kogelvanger van de voormalige schietbaan (ruimte 162C) uit circa 1976 zichtbaar.

637. Ruimte 162D. Detail van kast 99B in geopende toestand. Zichtbaar is het fijnstoffilter (1956) voor het luchtbehandelingssysteem in de bunker tijdens oorlogstijd.

638. Ruimte 162D, in westelijke richting. Midden in beeld de achterkant van de kogelvanger van de schietbaan in ruimte 162C. Links is nog net kast 99B zichtbaar.

Ruimte 99B

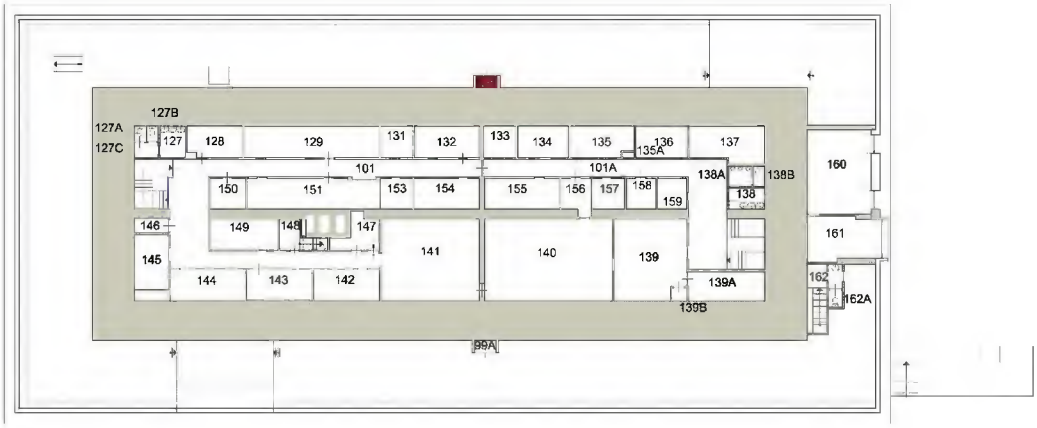

Ruimte 99B betreft niet een volwaardige ruimte, maar is een in beton uitgevoerde en met ijzeren deuren afsluitbare kast (vermoedelijk rond 1956)die dient voor het onderbrengen van het filter dat de verse lucht zuivert voordat deze de bunker wordt binnengeleid. De filterkast is geplaatst op de plek waar ook oorspronkelijk (d.w.z. bij de bouw) de lucht naar binnen werd gevoerd. De verbreding boven de later toegevoegde kast getuigt hiervan.

639. Ruimte 99B is een betonnen kast met stalen deuren. Deze is identiek aan die aan de andere zijde (99A). Aan de bovenzijde is een betonnen verdikking tegen de bestaande bunker aangestort. De sleuven aan de onderzijde van de deur dienen voor de aanzuiging van verse lucht. De buis voor luchtverversing is bij de bouw aangelegd. De kast is in de KO geplaatst, vermoedelijk rond 1956 toen de luchtbehandelingsinstallatie werd gemoderniseerd. De kast zuigt verse lucht aan voor het luchtbehandelingsysteem tijdens oorlogstijd. Rechts is een klein deel zichtbaar van de kogelvanger, behorende bij de schietbaan (ruimte 162C).

640. Ruimte 99B met geopende deuren. De verse lucht werd via de onderzijde naar het fijnstoffilter (het middelste deel van de kast) geleid, waarna het via de leiding aan de bovenzijde de bunker binnenging richting ruimte 020, waar het in verbinding staat met de installaties voor verse lucht tijdens oorlogstijd.

Tweede verdieping

De zolderverdieping is een loze ruime, onder het grote bunkerdak.

Ruimte 201

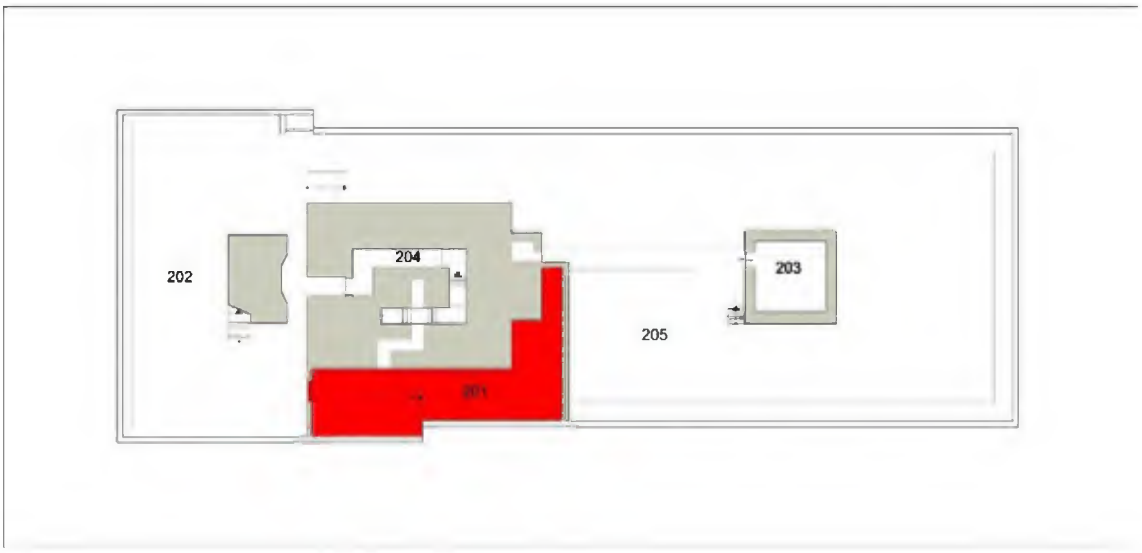

Ruimte 201 is een van de zolder afgescheiden deel ten zuiden van de afvoerkanalen van de installaties en de westelijke observatietoren. Dit deel is afgescheiden met een luchtdichte deur, omdat hier de vieze lucht vanuit de bunker naar boven het gebouw verlaat, langs de westelijke observatietoren.

641. Ruimte 201, gezien in westelijke richting. Rechts het beton van de opgang naar, en de onderbouw van, de observatietoren. Rechtsonder ligt een gepleisterde, bakstenen koker (halfsteens muur met spouw) ten behoeve van de waterleiding voor de toiletten in ruimte 88 (zie derde verdieping). Dit kan worden afgeleid uit de in het Bunkerarchief bewaarde tekeningen. De verbreding in beton in het midden van de foto diende waarschijnlijk als extra bescherming tegen een bominslag van de achterliggende (rechts op de foto) schacht voor de luchtuitlaat. Deze steekt 1,25 m over ten opzichte van de genoemde koker (bakstenen spouw).

642. Ruimte 201, gezien in oostelijke richting. Linksboven is het aangestorte blok beton zichtbaar, dat op de vorige afbeelding volledig te zien is. Midden op de foto bevindt zich het verhoogde deel boven de zuidelijke toegang van de bunker. De vaste ijzeren ladder dateert nog uit de bouwtijd. Geheel links is onder het uitgebouwde deel een met plastic en duct tape afgesloten opening te zien. Die opening leidt naar de schacht voor de afvoer van vieze lucht. Deze lucht ging via de afgesloten ruimte 201 in oostelijke richting, en vandaar via een gat naar boven richting de ventilatieroosters in de westelijke observatietoren.

525. Ruimte 201 in noordelijke richting. Zicht op de ingang van de schacht voor luchtuitlaat. Deze zit hier al sinds de bouwtijd. Rechts de op de vorige afbeelding besproken opening die met duct tape is afgeplakt.

643. Ruimte 201. Zicht op de stalen gasdeur in de westwand. De deur en de gepleisterde baksteenmuur zullen nog uit de bouwtijd van de bunker dateren.

644. Ruimte 201. Dezelfde deur, maar nu in gesloten toestand. Zie ook de kort na de WOII vervaardigde opmeting van de deur (volgende afbeelding). De gasdeur zit hier om deze ruimte af te sluiten van de bunker, zodat de vieze lucht niet de rest van de zolderruimte kan bereiken maar direct wordt afgevoerd via deze ruimte 201.

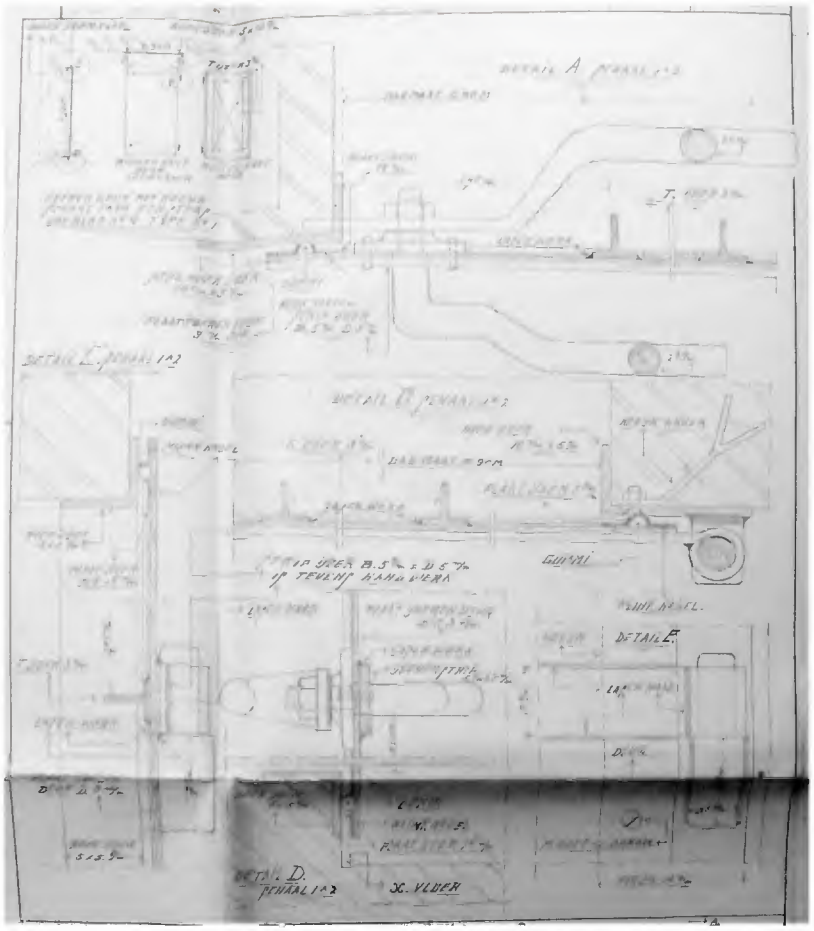

645. Fragment van een kort na de WOII vervaardigde documentatietekening van de ijzeren gasdeur die te zien is op de vorige afbeeldingen, inclusief alle details. (Herkomst: NA.2.13.167 inv.nr 10098)

646. Ruimte 201. De zuidoosthoek van de in gewapend beton uitgevoerde onderbouw van de observatietoren. De verlichting en bekabeling dateert waarschijnlijk van de verbouwing in 1948. De onderste leiding is gemonteerd op een gepleisterde bakstenen koker, die volgens de opmetingstekening van kort na de WOII een isolatiekanaal voor de waterleiding is.

647. Ruimte 201. Zicht in noordelijke richting in het oostelijke deel van de ruimte. In het midden een grote koker van gepleisterd metselwerk. Het bovenste deel hiervan wordt gebruikt voor de toiletten in ruimte 88 (derde verdieping). Het onderste deel is de zuidelijke helft van een achtergelegen munitieruimte. Na de bouw van de bunker, maar nog tijdens WOII, is ruimte 201 afgesloten met muren, zodat de hier afgevoerde vieze lucht niet kon ontsnappen naar de rest van de zolderruimte, aangezien tijdens vredestijd verse lucht uit diezelfde zolderruimte werd aangetrokken. Het metselwerk is 44 cm dik uitgevoerd. Rechts is een de gietijzeren rioolleiding van ruimte 88 te zien. De leidingen dateren zeer waarschijnlijk van de verbouwing in 1948. De gepleisterde muur rechts dateert eveneens uit de bouwtijd en is een 33 cm dikke bakstenen muur.

648. Ruimte 201, de noordoosthoek naar boven gezien. Hier zit een gat voor de luchtuitlaat. Deze leidt naar de tussenruimte boven ruimte 401, waarna de vieze lucht via de ventilatieroosters in de oostelijke toren de bunker kan verlaten.

Ruimte 202

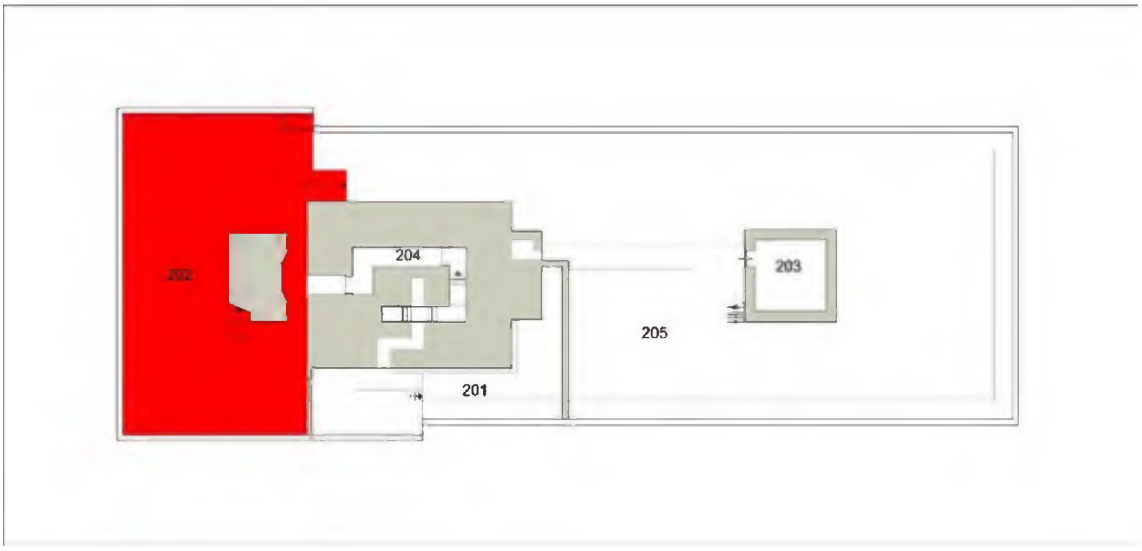

Ruimte 202 is het westelijke deel van de zolder. De ruimte bestaat uit een betonnen vloer onder de betonnen dakschild. Vanuit hier is de derde verdieping naar de westelijke observatietoren te bereiken. Ook komt aan de noordelijke kant de toegang naar een trap naar ruimte 162C. Het geheel is sinds de bouw vrijwel onveranderd gebleven.

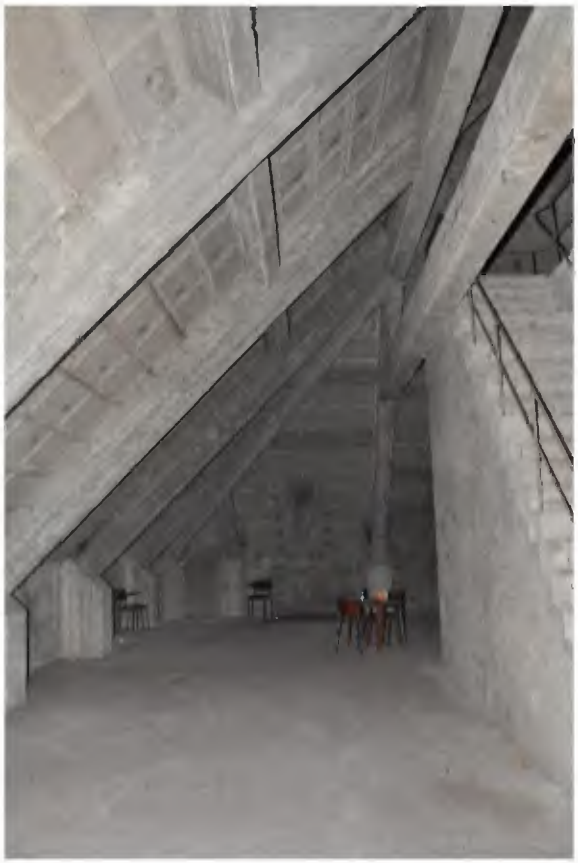

649. Ruimte 202, gezien naar het noorden. Links de 30 x 50 cm dikke betonnen spanten, die het westelijke dakschild dragen. De spanten worden onderling gekoppeld door een, eveneens in het werk gestorte, 20 x 30 cm dikke gording. Op de sporen liggen geprefabriceerde bimsbetonplaten. Rechts in beeld twee tussenbalken van de kapconstructie en de trap naar de derde verdieping.

650. Ruimte 202. De hoekkeperconstructie in de zuidwesthoek. Aan de westzijde van de tweede verdieping rusten de kapspanten op een in beton uitgevoerde verhoging (voetstuk). Dit is omdat het vlakke betondak van de bunker aan deze zijde minder dik is uitgevoerd dan aan de oostzijde. Het verschil in vloerhoogte heeft men met voetstukken overbrugd. Bij de (prefab) bimsbetonnen dakplaten is te zien dat deze bij de aansluiting op de hoekkeper zijn aangepast. De aangepaste platen zijn, in tegenstelling tot de standaardplaten, niet voorzien van ventilatiegaten.

651. Ruimte 202. Voetstuk van een spantbeen. De voetstukken overbruggen het hoogteverschil bij het lagere deel van het vlakke bunkerdak. Eerst is het voetstuk gestort als basis voor de bekisting van het onderste deel van het spant. Bij het spantbeen is zichtbaar dat de toegepaste betondekking te gering was, waardoor nu de roestende wapening in het zicht is gekomen. Aan weerszijden van het voetstuk van het spant zijn gepleisterde baksteen vulmuurtjes zichtbaar. Deze sluiten de opening tussen het vlakke bunkerdak en het schuine dakvlak af.

652. Zuidwesthoek van ruimte 202. Detail van de kapconstructie ter plaatse van de hoekkeper. Bij de spantbenen is vlak boven de onderste tussenbalken een stortnaad haaks op het spantbeen zichtbaar. In eerste instantie zal het spant dus tot en met de tussenbalk zijn gestort, en vervolgens is het bovenste deel bekist en gestort.

653. Ruimte 202, gezien in noordoostelijke richting. Op de voorgrond de betonnen trap met ijzeren leuning die naar de observatieposten leidt. De gehele hier zichtbare constructie dateert uit de bouwtijd van de bunker en is in het werk gestort.

654. Ruimte 202. Het zuidelijke deel van de ruimte, gezien in oostelijke richting. Links het westelijke deel van de opbouw voor de luchtafvoer, trappenhuis en observatietoren. Dit deel is in gewapend beton uitgevoerd. De scheidingsmuur met ruimte 202 (met daarin de hier geopende gasdeur) is als gepleisterde bakstenen muur uitgevoerd.

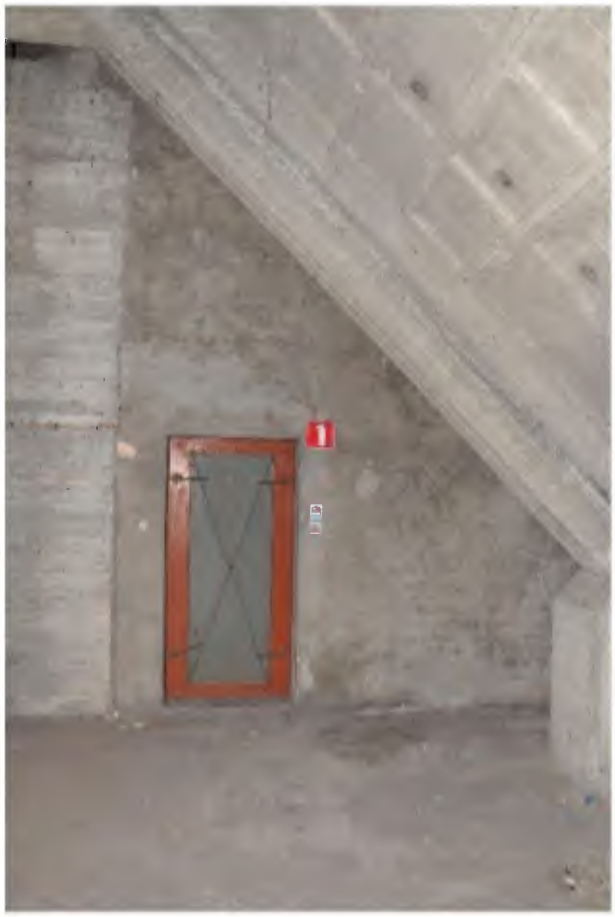

655. Ruimte 202. De gepleisterde bakstenen oostwand van het vertrek, met de gesloten gasdeur naar ruimte 201. De gasdeur dateert nog uit de bouwtijd van de bunker. Zie hiervoor ook de beschrijving van ruimte 201.

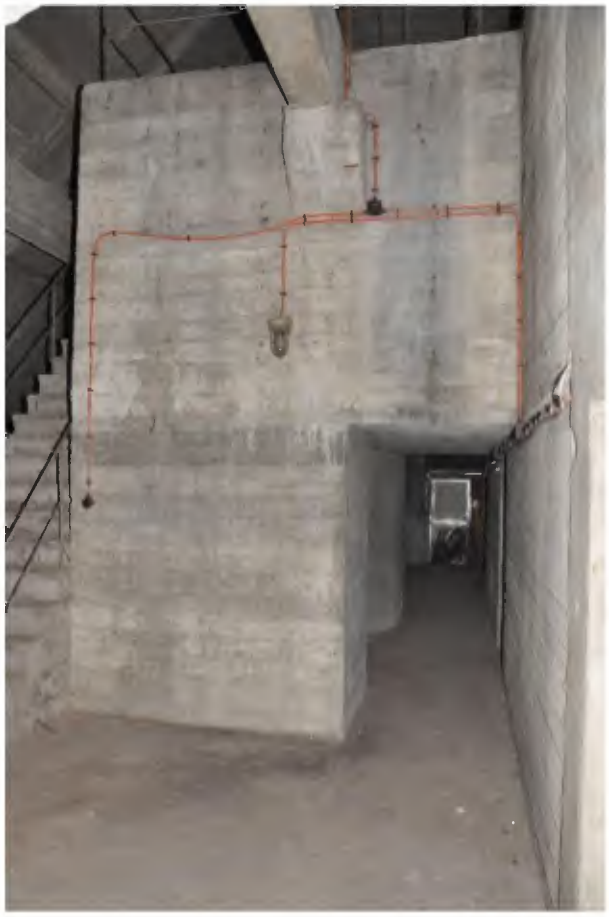

656. Ruimte 202 naar het noorden. Zicht in de gang naar het trappenhuis (ruimte 204). De doorgang is aan de linkerzijde verbreed (zie ook de plattegrond) om met grotere goederen de bocht vanuit de gang van ruimte 204 te kunnen maken. Links de trap naar de observatietoren.

657. Ruimte 202. Detail van de vorige afbeelding links. Op het beton een geschilderde pijl met het getal 83. Of dit tijdens WOII is aangebracht of erna is niet bekend.

658. Ruimte 202, gezien in zuidoostelijke richting. De trap links voert naar het verhoogde deel van het vlakke bunkerdak. De toegang naar de trap wordt beschermd door een twee meter dik blok beton, waartegen met baksteen de onderbouw van de trap naar de observatietoren is opgetrokken. De treden van de trap zijn van beton, die evenals de ijzeren leuningen uit de bouwtijd dateren.

659. Ruimte 202. Detail van de vorige afbeelding links. De cirkel met pijl zal uit WOII dateren. Dit symbool kan ook elders in de bunker worden aangetroffen en dan op de munitieaanvoerroute.

660. Ruimte 202. Detail van de betonnen trap naar het verhoogde deel van het vlakke bunkerdak. De treden van de trap zijn relatief dun uitgevoerd. Achter de treden is het halfvergane bekistinghout nog aanwezig.

661. Ruimte 202. Blik in de opening van de trap op de vorige afbeelding. Het blijkt dat zich achter de onderste drie treden een open ruimte bevindt, ter breedte van de trap. Hoe ver zich die open ruimte naar het oosten uitstrekt, is niet bekend. Mogelijk is de gehele vloer voorzien van een tussenruimte, waardoor het bovenste deel van de vloer als eerste opvang van zware bommen kon functioneren.

662. Ruimte 202. Aanzicht van het schuine dakvlak aan de noordzijde van de ruimte. Rechts is de verhoging naar het dikkere deel van het vlakke bunkerdak zichtbaar. Op het verhoogde deel staat een ijzeren hekwerk dat nog uit de bouwtijd van de bunker dateert. Tussen het verhoogde deel en het eerste spant is een rommelig samengestelde afscheiding te zien. Hierachter bevindt zich de toegang naar een trap, waarlangs materiaal naar boven kon worden gebracht. Zie hiervoor de beschrijving van ruimte 162C. De afscherming van de doorgang naar de ladder is mogelijk geplaatst op het moment dat de ruimte 162C deel ging uitmaken van de schietbaan. Tussen de voetstukken van de spanten is metselwerk geplaatst om de open ruimte tussen het vlakke bunkerdak en het schuine dakvlak af te sluiten. De muur is aan deze zijde gepleisterd. Aan de zijde van ruimte 162C is het metselwerk ongepleisterd.

663. Ruimte 202. Achter de afscherming, die op de vorige afbeelding zichtbaar is bevindt zich de opgang vanaf de zijruimte (ruimte 162C). De ladder met beugels en gekromde leuningen aan de bovenzijde dateert nog uit de bouwtijd van de bunker. De trap met doorgang zal onder andere hebben gediend voor het transport van munitie.

Ruimte 203

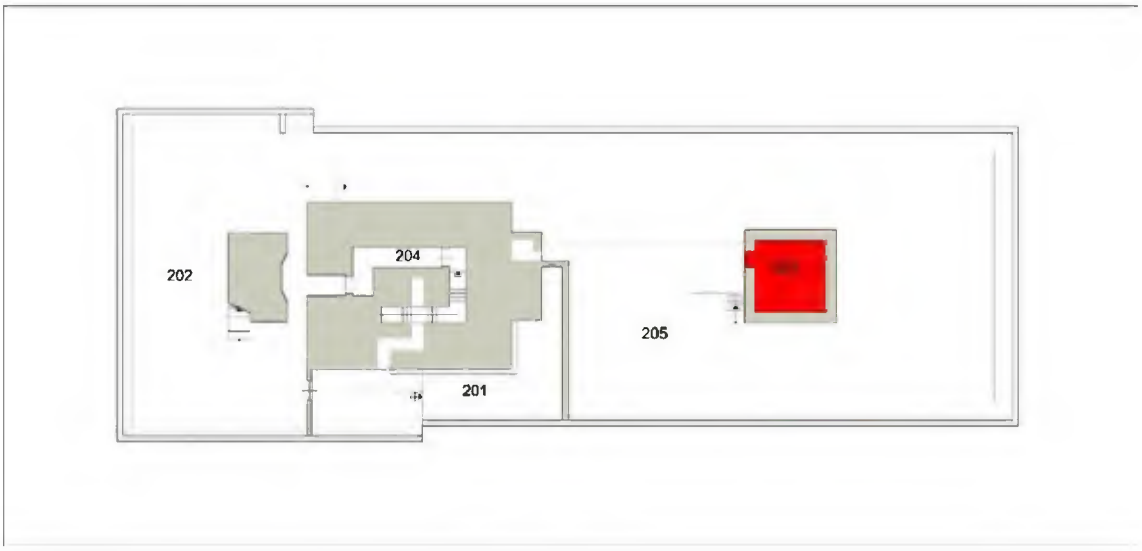

Dit vertrek is ingericht in de onderbouw van de oostelijke observatietoren. De wanden zijn gepleisterd en van een tegelplint voorzien. De betonnen vloer heeft een afwerking met een cementdekvloer. De zoldering is een gestucte en in het werk gestorte betonvloer. In de zoldering is ook de tussenbalk van een van de spanten opgenomen.

De oranje bekabeling wijst op gebruik tijdens de KO (1948). Het is onwaarschijnlijk dat deze ruimte en de bovenliggende ruimte 91 tijdens WOII werden gebruikt voor communicatie, gezien de grote kans op schade bij luchtaanvallen. Tijdens de Koude Oorlog diende de bunker behalve als centrale commandopost van Defensie ook voor het onderhouden van de verbindingen met krijgsmachtonderdelen die niet in Europa waren gelegerd. Het is daarom waarschijnlijk dat deze ruimte en ruimte 91 gedurende de KO zijn gebruikt voor de radiodienst. Zij gebruikten antennes op de observatieplatforms, maar geen telefoonverbindingen.

664. Overzicht van ruimte 203 in westelijke richting. De wanden van het vertrek zijn voorzien van een groot aantal stopcontacten, vermoedelijk ten behoeve van een verbindingsfunctie. De oranje bekabeling zal vlak na WOII zijn aangebracht bij de aanpassingen in 1948. Waarschijnlijk was hier toen een radiodienst gevestigd, omdat het onwaarschijnlijk is dat men in WOII deze ruimte gebruikte voor communicatie, gezien de dreiging in die tijd. Dit wijst erop dat de oranje bekabeling een overblijfsel van de KO is. De wanden van de bakstenen muren zijn gepleisterd en wit gesausd. De zoldering is voorzien van stucwerk.

665. De noordwand van ruimte 203 is voorzien van elektraleidingen. Deze zijn hier in de KO-periode (1948) aangebracht, toen het gebouw mede voor verbindingen werd gebruikt. Ook de schakelkast links op de foto behoort bij deze periode. Het ventilatierooster aan de bovenzijde van de muur dateert nog uit de bouwtijd. Ernaast is nog net een deel van een tussenbalk van één van de spanten zichtbaar.

666. Ruimte 203, westwand met in de hoek de elektrakast die dateert van de KO (1948). De oranje kabels zijn elektrakabels, de bruine zijn waarschijnlijk voor verbindingen naar de antennes die op het observatieplatform hebben gestaan.

667. De oostwand van ruimte 203. De elektravoorziening dateert uit de KO-periode (1948). Bovenaan de foto is een gepleisterde tussenbalk van de betonnen kapconstructie zichtbaar.

668.

669. De zuidwand van ruimte 203. De opzet en indeling van de zuidwand is identiek aan die van de noordwand. De elektravoorziening dateert uit de KO-periode (1948), terwijl het ventilatierooster met ijzeren lamellen en bedieningsbeugels nog geheel uit de bouwtijd dateert.

Ruimte 204

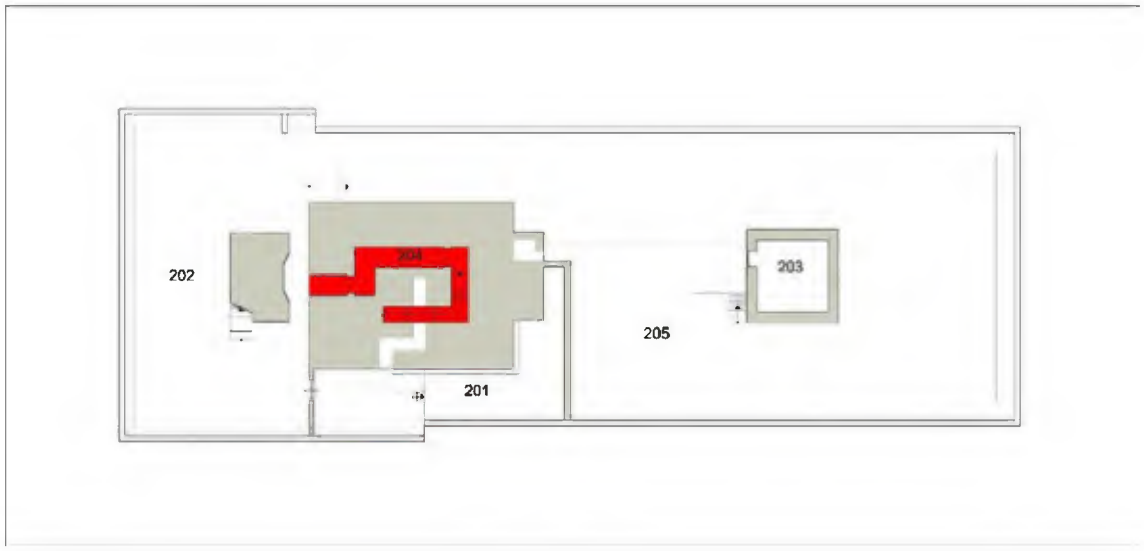

Ruimte 204 wordt gevormd door een trap met gang, die de zolder met de eerste verdieping van de bunker verbindt. De gang is daar vanuit ruimte 148 toegankelijk. Aan de bovenzijde (de noordoosthoek) geeft een gasdeur toegang tot de Z-vormige gang. Een tweede gasdeur bevindt zich aan het westelijke uiteinde van de gang. Gang, trap en gasdeuren dateren in hun geheel uit de bouwtijd. De overdrukventielen (uit WOII) bij de beide gasdeuren, die een luchtsluis vormen, zijn vermoedelijk omstreeks 1948 geplaatst, evenals de sensoren en elektriciteitskasten.

In de luchtsluis bevindt zich ook de inlaat van de schacht voor verse lucht. Deze verse lucht werd via een ventilatierooster in de oostelijke toren en verder vanuit de zolderruimte aangevoerd en ging via de luchtsluis en de genoemde schacht naar het luchtbehandelingssysteem in ruimte 020A. Deze toegang voor verse lucht werkte tijdens vredestijd, wanneer de luchtsluis dus openstond.
De wanden en zoldering van het bovenste deel van de gang zijn als in het zicht zijnde betonwerk uitgevoerd. Het deel vóór de gasdeur (aan de binnenzijde) is gepleisterd en wit geschilderd, met een grijs geschilderde lambrisering.

670. Ruimte 204. Direct boven de trap aan de oostzijde hangt aan de muur een overdrukvat voor water. Deze dateert uit de jaren '80 en zorgt voor een stabiele waterdruk in de lager gelegen ruimtes.

671. Ruimte 204. Zicht op het noordelijke deel van de gang in oostelijke richting. De hier zichtbare deur vormt de toegang (binnenzijde) van de gassluis. De deur zelf is een 1,8 cm dikke staalplaat met daarop een rubberen gasdichte sluiting. Links van de doorgang is een zogenaamde luchtklok zichtbaar, die als een overdrukventiel functioneert. Het eigenlijke ventiel, de luchtklok bevindt zich aan de binnenzijde van de sluis, Rechts achter de gasdeur bevindt zich het rooster van de luchtschacht naar ruimte 020A. Verse lucht werd via deze inlaat en de (geopende) luchtsluis aangevoerd vanuit de zolderruimte. In de deurpost van de gasdeur zit een sensor uit de KO om in de bunker te kunnen registeren of de deur openstaat.

672. Ruimte 204. Detail van de binnenste deur van de luchtsluis. Rechts van de doorgang bevindt zich de luchtklok of die functioneert als een overdrukventiel. Links van de doorgang zit de uitmonding van het luchtkanaal dat in verbinding staat met de luchtklok. Het rooster met horizontale lamellen is beschadigd en los geraakt van zijn bevestiging. Wanneer men de foto nauwkeurig bestudeert kan men zien dat ronde opening een herstelling vertoont. In de deurpost is de sensor zichtbaar. Ook is links van de deurpost zichtbaar hoe de kabels door de muur heengaan, door een gat dat niet luchtdicht is. Na de jaren '70 heeft men weinig moeite gedaan om de bunker luchtdicht te houden.

673. Ruimte 204. Detail van de uitmonding van het overdrukkanaal. Omdat het in blik uitgevoerde rooster deels is losgemaakt, is het ronde kanaal zichtbaar. Tevens is hier zichtbaar dat het beton rond de opening is aangesmeerd. Dit is het gevolg van herstelwerkzaamheden (vermoedelijk 1948) nadat het luchtkanaal in het beton was ingebroken.

674. Ruimte 204. De sensor is nodig om te kijken of de deur open of dicht is. Deze info gaat dan naar de bewaking om te controleren welke deuren er op welk moment open en dicht zijn. De bewaking zou vroeger in de bunker hebben gezeten, maar kan later zijn verhuisd naar de kazerne.

675. Ruimte 204. De binnenste deur van de bunker in gesloten toestand. Rechts van de deur is het vierkante rooster zichtbaar van de luchtschacht voor de invoer van verse lucht naar ruimte 020A. De oranje elektrabekabeling dateert waarschijnlijk uit 1948.

676. Ruimte 204. De elektrakast in de noordwesthoek van de sluis, daterend uit de KO (1948).

677. Ruimte 204. Het noordelijke deel van de gang gezien in westelijke richting. De wanden en het plafond zijn niet afgewerkt. De aftekening van het bekistinghout op het beton is nog in het zicht. De schakelkasten voor de elektriciteit zullen uit de KO-periode dateren (1948).

678. Ruimte 204 gezien in zuidelijke richting, met aan de rechterzijde de buitenste gasdeur van de gassluis. Ook hier is omstreeks een luchtklok (vermoedelijk 1948) geplaatst.

679. Ruimte 204. Detail van een lamp en een luchtklok (uit WOII, maar wellicht omstreeks 1948 geplaatst).

680. Ruimte 204. Het meest westelijke deel van de ruimte gezien in westelijke richting.

681. Ruimte 204. De buitenste gasdeur van de gassluis in geopende toestand. Opvallend is dat, in tegenstelling tot de andere gasdeuren in de bunker, aan de buitenzijde geen handels zijn aangebracht om de deur te kunnen openen of te sluiten. Men kon de deur dus niet van buiten openen. Dit zal zijn omdat hier geen ingangsverdediging is voorzien, wat wel het geval is bij de ingangen ter plaatse van de begane grond.

682. Ruimte 204. De buitenste gasdeur gezien in gesloten toestand. Goed te zien is dat hier de handels voor het open en sluiten van de deur ontbreken. De plekken waar deze horen te zitten, zijn afgedekt met een ijzeren dop.

683. Ruimte 204. Detail van de vorige afbeelding, waarop de ijzeren dop aan de buitenzijde en de handel aan de binnenzijde van de deur goed zichtbaar zijn. Tevens is hier goed de dikte van de deur zichtbaar.

684. Ruimte 204. Zicht in noordelijke richting in de dwarsgang ten westen van de luchtsluis. Links is de verbreding van de gang zichtbaar, die het mogelijk moet maken om met grotere objecten vanuit de luchtsluis de zolder te kunnen bereiken.

Ruimte 205

Ruimte 205 is het oostelijke deel van de zolder en bestaat uit een betonnen vloer onder de betonnen dakconstructie. Vanuit hier is de derde verdieping naar de oostelijke observatietoren te bereiken. Tussen beide observatietorens bevindt zich een betonnen loopbrug. De betonconstructie, de loopburg, de trap en de leuningen dateren alle nog uit de bouwtijd. Het geheel is sinds de bouw vrijwel onveranderd gebleven.

685. Ruimte 205, gezien naar het zuidoosten. Zichtbaar is het bovenste deel van de betonnen kapconstructie. In het midden is de onderbouw (ruimte 203) te zien van de oostelijke observatietoren en geheel rechts nog net een deel van de onderbouw (ruimte 204) van de westelijke observatietoren. Tussen beide bevindt zich een loopbrug (ruimte 93). De betonconstructie, de loopburg, de trap en de leuningen dateren alle nog uit de bouwtijd.

686. Ruimte 205. Overzicht van het oostelijke deel van de kapconstructie, gezien naar het zuiden. De betonnen spanten, met balken van 30 x 50 cm dik, zijn uitgevoerd in een A-vorm. De kapconstructie telt elf van dergelijke spanten. Aan beide uiteinden van de kap staat een aangepast spant (hier links) met een tweede, hoger geplaatste, tussenbalk ter ondersteuning van het dakschild aan de kopse kant. In de hoeken zijn 30 x 50 cm dikke betonnen hoekkepers geplaatst. De spanten zijn ter hoogte van de tussenbalk onderling gekoppeld met betonnen gordingen. De gehele constructie bestaat uit in het werk gestort beton. Dit storten is per spant in fasen uitgevoerd.

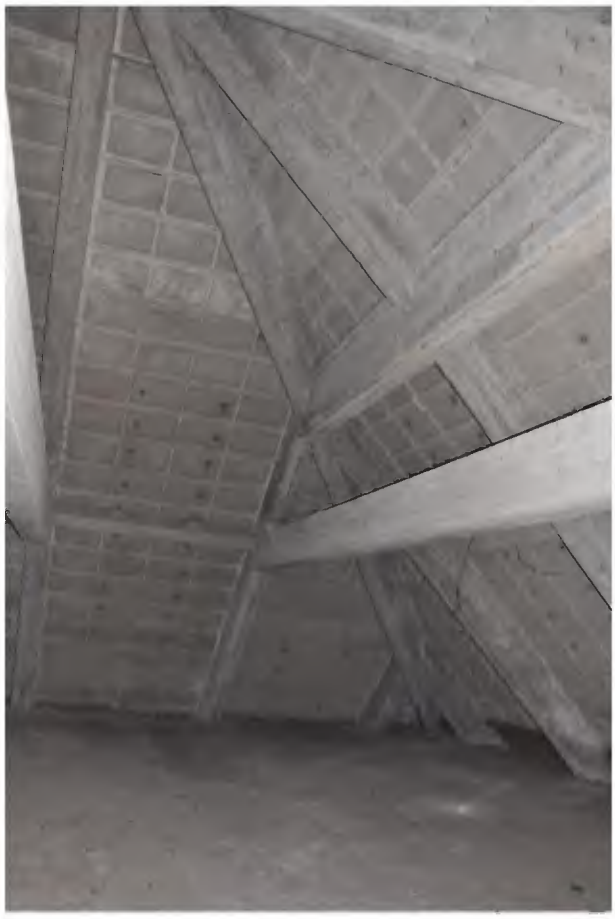

687. Ruimte 205. Overzicht van het oostelijke deel van de kap, gezien naar het noorden. Het oostelijke spant is aan het dakschild van de kopse kant aangepast. Het bovenste deel van het spant is hier vervangen door een zware betonbalk waarop de balken van het westelijke dakschild rusten.

688. Ruimte 205. De plaats waar de nok en de hoekkepers in het oostelijke deel van de kap bij elkaar komen. De opening rechts op de foto geeft toegang tot de luchtinlaat die in de onderbouw van de oostelijke observatietoren is opgenomen. Op de toren zitten ventilatieroosters, van waar de verse lucht via tussenruimten langs ruimte 402 in de zolderruimte komt. Van daar wordt de verse lucht via de luchtsluis (ruimte 204) en een luchtschacht naar ruimte 020A gezogen en vervolgens via het luchtbehandelingssysteem door de bunker verspreid.

Derde verdieping

Ruimte 87

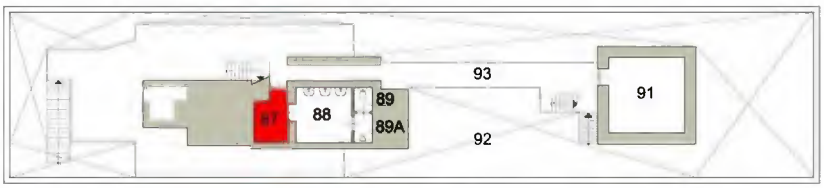

Ruimte 87 geeft toegang tot de sanitaire ruimtes op de zolder. De wanden zijn gepleisterd en van een tegelplint voorzien. De betonvloer is afgewerkt met een cementdekvloer.

689. Zicht op de toegangsdeur van ruimte 87. In dat vertrek is de geopende deur naar ruimte 88 zichtbaar. De wanden van het vertrek zijn gepleisterd en wit gesausd met een plint van tegels. De vloer is als een cementdekvloer uitgevoerd. De gehele opzet (mogelijk ook de deuren) stamt nog uit de bouwtijd.

690. Ruimte 87, gezien in noordelijke richting. Op de toegangsdeur is het nummer van de achterliggende ruimte geschilderd. In dit geval 83. Het huidige nummer is echter 93. De nummering komt dus niet overeen met de Duitse nummering en zal na de WOII zijn aangebracht. De deuren zullen eveneens uit die periode dateren, maar om daar zekerheid over te verkrijgen zal nader onderzoek noodzakelijk zijn.

691. Zicht op de zuidwand van ruimte 87, met in het midden van de wand een ventilatierooster dat uit de bouwtijd dateert.

692. Zicht op de noordwesthoek van ruimte 87. Het inspringende metselwerk is het gevolg van de trap die vanaf ruimte 93 naar de bovengelegen etage voert.

Ruimte 88

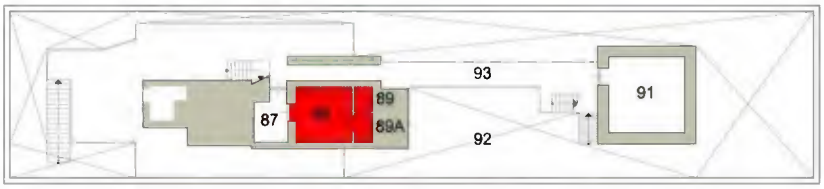

Dit vertrek is deels opgenomen in de onderbouw van de westelijke observatietoren. De wanden zijn gepleisterd en van tegels voorzien. De betonvloer is afgewerkt met keramische tegels. De ruimtes zijn ingericht als waslokaal, wc en urinoir. Het geheel is sinds de bouw vrijwel onveranderd gebleven. De deuren zullen eveneens uit die periode dateren, maar om daar zekerheid over te verkrijgen zal nader onderzoek noodzakelijk zijn.

693. Ruimte 88. Zicht op de noordwand. De ruimte is al vanaf de bouw van de bunker ingericht als waslokaal. De hardstenen wasbak dateert nog uit de bouwtijd, evenals de waterleiding, tegels en het ventilatierooster (bovenaan deels zichtbaar). De vloer van het vertrek is voorzien van keramische tegels. De zoldering bestaat uit stucwerk op beton.

694. De oostwand van het vertrek. Achter deze wand bevinden zich een wc en een urinoir. De opzet van de wand is nog oorspronkelijk, al is het hier ook niet zeker of de deur nog uit de bouwtijd dateert. Links naast de deur is onder de muur een schrobputje zichtbaar, dat zowel dient voor deze ruimte als voor de toiletruimte.

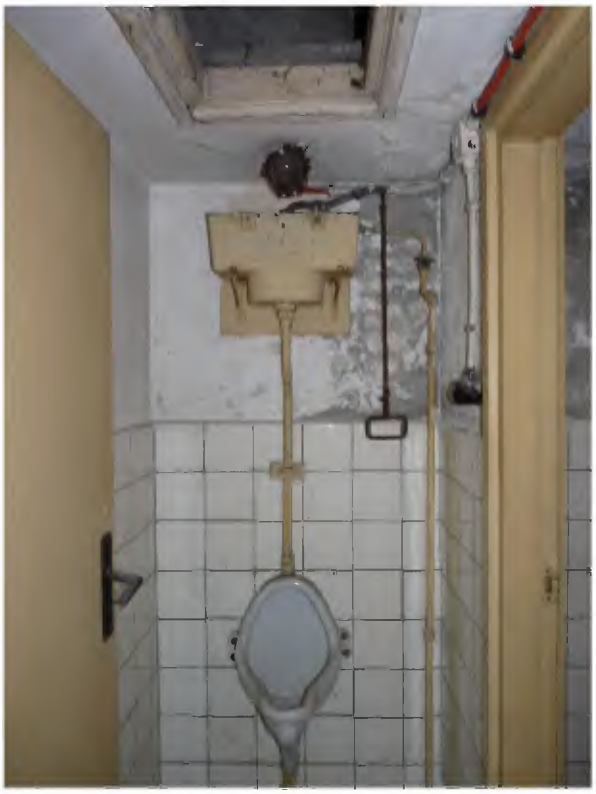

695. Ruimten 89 en 89A. Links de toiletruimte en rechts de voorruimte met het urinoir. Het rooster in het plafond, waar voorheen een rooster zat, gaat naar een bovengelegen uitlaat van de luchtschachten vanuit ruimte 020A.

696. Ruimte 88. Overzicht van de zuidwand van het vertrek. De opzet van de wand is nog oorspronkelijk, inclusief het ventilatierooster.

Ruimte 91

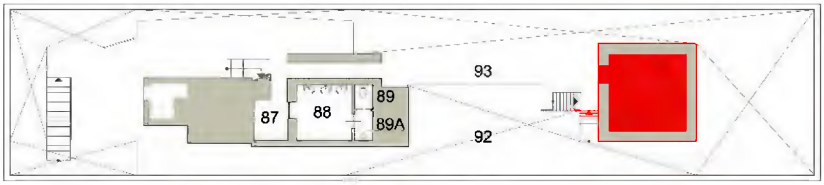

Dit vertrek is opgenomen in de onderbouw van de oostelijke observatietoren. De wanden zijn gepleisterd en van een tegelplint voorzien. De betonvloer is afgewerkt met een cementdekvloer. De zoldering is een gestucte en in het werk gestorte betonvloer. Gezien het grote aantal stopcontacten dat tegen de wanden is aangebracht was er vermoedelijk verbindingsapparatuur in het vertrek opgesteld. Omdat er naast de bestaande leidingen plaatselijk sporen zichtbaar zijn van oudere elektra, dateren de huidige oranje leidingen waarschijnlijk uit het begin van de KO-periode (1948). Op de oostwand is een blauwe tekst (slecht leesbaar) aangebracht: 'aansluitingen link [...] met Telexkamer voor [...] de'. Het woord Telex doet inderdaad vermoeden dat de ruimte een verbindingsfunctie had. Het kleurenonderzoek kan wellicht antwoord geven op de oudheid van deze tekst.

Het is bovendien onwaarschijnlijk dat deze ruimte en onderliggende ruimte 203 tijdens WOII werden gebruikt voor communicatie, gezien de grote kans op schade bij luchtaanvallen. Het is waarschijnlijker dat deze ruimte en ruimte 203 gedurende de KO zijn gebruikt voor de radiodienst. Deze gebruikte antennes op de observatieplatforms, maar geen telefoonverbindingen.

697. Ruimte 91: tekst op de muur, wat verwijst naar 'telex'.

698. Ruimte 91. Overzicht van de noordwand, met elektriciteitsleidingen en drie stopcontacten (1948). Geheel rechts op de foto is een opening in de zoldering zichtbaar. Dit is de toegang tot de lucht-invoerruimte die zich aan de oostzijde van de bovenliggende ruimte bevindt. Dit afvoerkanaal heeft nog een toegang onder de nok en twee ventilatieroosters op de toren. De opzet behoort tot de oorspronkelijke opzet van het gebouw.

699. Ruimte 91. Overzicht van de oostwand. Net als bij de noord- en de zuidwand zijn ook hier drie stopcontacten op regelmatige afstand geplaatst (1948). In de zoldering - een van stucwerk voorziene betonvloer - zijn twee openingen zichtbaar, die toegang geven tot het grote ventilatiekanaal dat van de bovenliggende ruimte is afgescheiden.

700. Ruimte 91. Overzicht van de westwand. De deuropening behoort tot de oorspronkelijke opzet van de wand. De deur zelf zal in de KO-periode (1948) zijn aangebracht.

Ruimte 93

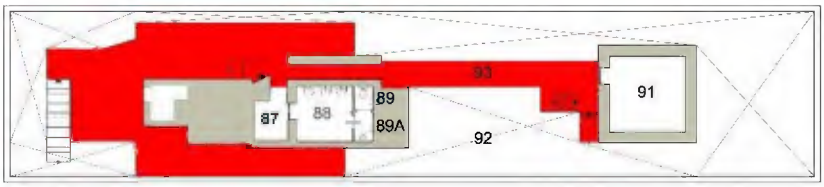

Deze ruimte wordt gevormd door het verhoogde platform dat de vertrekken op het niveau boven de zoldervloer (derde verdieping) met elkaar verbindt. Het geheel is sinds de bouw vrijwel onveranderd gebleven. Vanaf het platform rond de westelijke observatietoren strekt zich een loopbrug uit naar de oostelijke observatietoren. De vloer is als niet afgewerkt gewapend beton uitgevoerd. Langs de randen zijn uit buisijzer samengestelde leuningen geplaatst.

701. Ruimte 93. De verbindingsbrug naar de oostelijke observatiepost, gezien in oostelijke richting. De hier zichtbare opzet dateert, met uitzondering van de beide deuren nog uit de bouwtijd van de bunker. De onderste deur biedt toegang tot ruimte 91 en de bovenste tot ruimte 202, van waaruit het observatieplatform is ontsloten.

702. Ruimte 93. Op de westwand van de oostelijke observatietoren is als ruimteaanduiding een 6 met een pijl naar boven geschilderd. Dit soort opschriften is op meerdere plaatsen aangetroffen, vooral in de zolderruimte. De opschriften zullen nog uit eerste gebruiksfase dateren.

703. Ruimte 93. De verbindingsbrug gezien in westelijke richting naar de westelijke observatietoren. De opzet van het geheel dateert nog volledig uit de bouwtijd. Bij de rechter dagkant van de doorgang is het geschilderde cijfer 5 zichtbaar dat tot de oorspronkelijke opzet zal behoren.

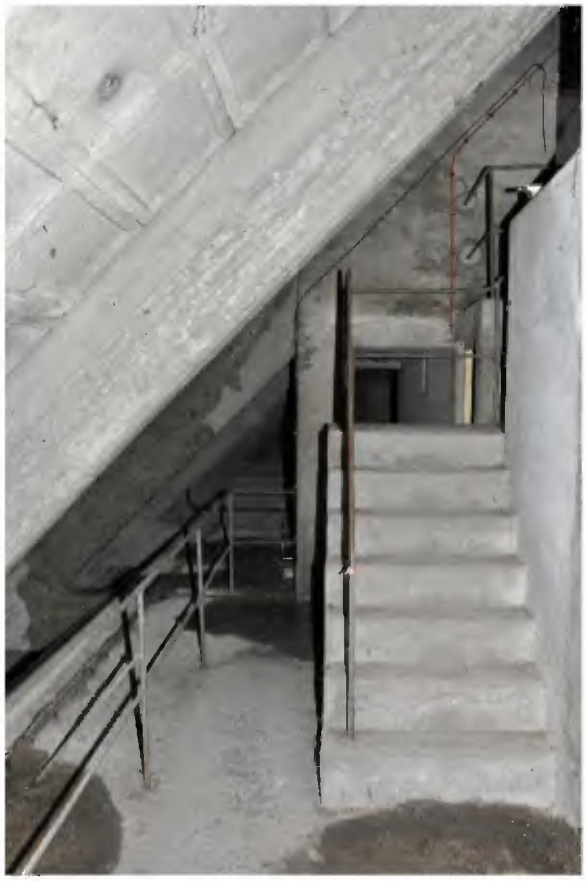

704. Ruimte 93. Overzicht van het noordelijke deel van het platform bij de westelijke observatietoren. De hier zichtbare betonnen trap dient ter ontsluiting van de bovenste etages van deze observatietoren. Die toren bevindt zich aan de rechterzijde van de foto.

705. Ruimte 93. Het platform in westelijke richting met de ijzeren leuningen en één van de twee toegangstrappen. Het platform dient ter ontsluiting van de hogere etages, zoals deze in en naast de observatietorens zijn ondergebracht. De gehele hier zichtbare opzet dateert nog uit de bouwtijd.

706. Ruimte 93. Overzicht van de westzijde van de westelijke observatietoren en de daartegen gebouwde rookkanalen. Beide openingen geven toegang tot de veegluiken van de rookkanalen. Bij de linker opening staat boven de opening *Muni* geschilderd. Dit zou kunnen betekenen dat de ruimte tijdens WOII voor de opslag van munitie bestemd is geweest.

707. Ruimte 93. Detail van het inwendige van de ruimte achter de onderste opening van de vorige afbeelding. In dit vertrek bevinden zich twee veegluiken van de rookkanalen van de machinekamer. Volgens het boven de toegang aangebracht opschrift zou het vertrek ook gebruikt zijn voor de opslag van munitie. Gezien de zeer lage toegang is deze functie echter niet erg voor de hand liggend. Ook de plaatsing van de veegluiken nabij munitieopslag is niet praktisch.

708. Ruimte 93. Zicht op de veegluiken in het bovenste deel van de rookkanalen. Deze zijn te bereiken via klimijzers en een hooggeplaatste opening (zie foto westwand observatietoren).

709. Ruimte 93. Overzicht van het zuidwestelijke deel van het platform.

710. Ruimte 93. Overzicht van de zuidwand van de westelijke observatietoren en de daartegen aangebouwde rookkanalen (links), gezien in oostelijke richting. Links is een afvoer voor vuile lucht zichtbaar, behorende tot de oorspronkelijke opzet. Hier is ook duidelijk de overgang zichtbaar van het in gewapend beton uitgevoerde deel en het deel dat in baksteen is opgetrokken en gepleisterd is.

711. Detail van het ventilatierooster dat ruimte 87 van verse lucht moet voorzien. Dit rooster dateert uit de bouwtijd van de bunker. Ook andere inpandige vertrekken in de zolderruimte zijn van dergelijke ventilatieroosters voorzien.

712. Ruimte 93. Detail van een van de lampen in de zolderruimte. Mogelijk dateert deze verlichting nog uit de bouwtijd van de bunker. De oranje bekabeling dateert waarschijnlijk uit 1948.

Vierde verdieping

Ruimte 401

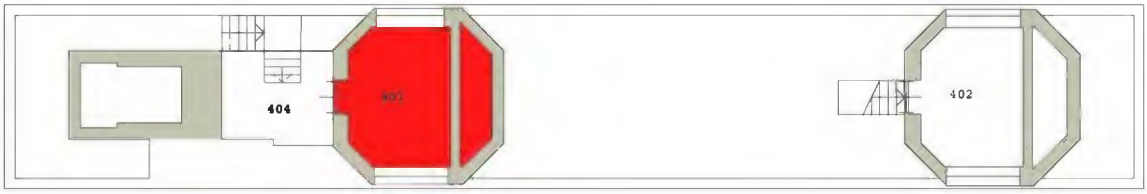

Het vertrek heeft sinds de bouw vrijwel geen veranderingen ondergaan. Het vertrek bestaat uit twee delen. Het westelijke deel is de ruimte vanwaar het observatieplatform en platform voor het luchtafweergeschut toegankelijk is. De bakstenen wanden zijn gepleisterd. Het plafond is als stucwerk op steengaas uitgevoerd met daaronder gipsplaten. Tijdens de onderhoudswerkzaamheden van 2019 zijn de vensters vernieuwd.

713. Ruimte 401. Overzicht van het noordelijke deel van de oostelijke muur. Door deze muur wordt het oostelijke deel van het vertrek afgescheiden. Achter deze wand bevindt zich het ventilatiekanaal voor de afvoer van vieze lucht naar de tussenruimte boven ruimte 401.

714. Ruimte 401. Overzicht van de zuidwand. Het venster is vervangen in 2019. Tijdens deze renovatiewerkzaamheden zijn ook de muren en de uitkijkpost erboven gerenoveerd, om het wind- en waterdicht te maken. Op de muur zijn nog veel vochtplekken aanwezig, ook het plafond is deels losgeraakt.

715. Ruimte 401. Zuidkant van westelijke opzet.

716. Ruimte 401. Zicht op de westwand met de toegang, de deur ontbreekt. Rechts ernaast de ijzeren ladder naar het observatieplatform. De ladder behoort nog tot de oorspronkelijke opzet.

717. Ruimte 401. Overzicht van de noordwand. Ook hier is het venster vervangen bij renovatiewerkzaamheden in 2019.

718. Bovenaanzicht van de trap. De bovenste trede, die hier ondersteboven ligt, is smaller dan de overige treden. Het bovenste deel van de trapconstructie met nog een smalle trede is verwijderd. De oorspronkelijke opzet van de trap is zichtbaar op een volgende afbeelding.

719. Ruimte 402. Detail van de trap, waarop de bevestiging met een beugel aan de onderzijde van de treden goed zichtbaar is. De gehele hier zichtbare constructie dateert nog uit de bouwtijd.

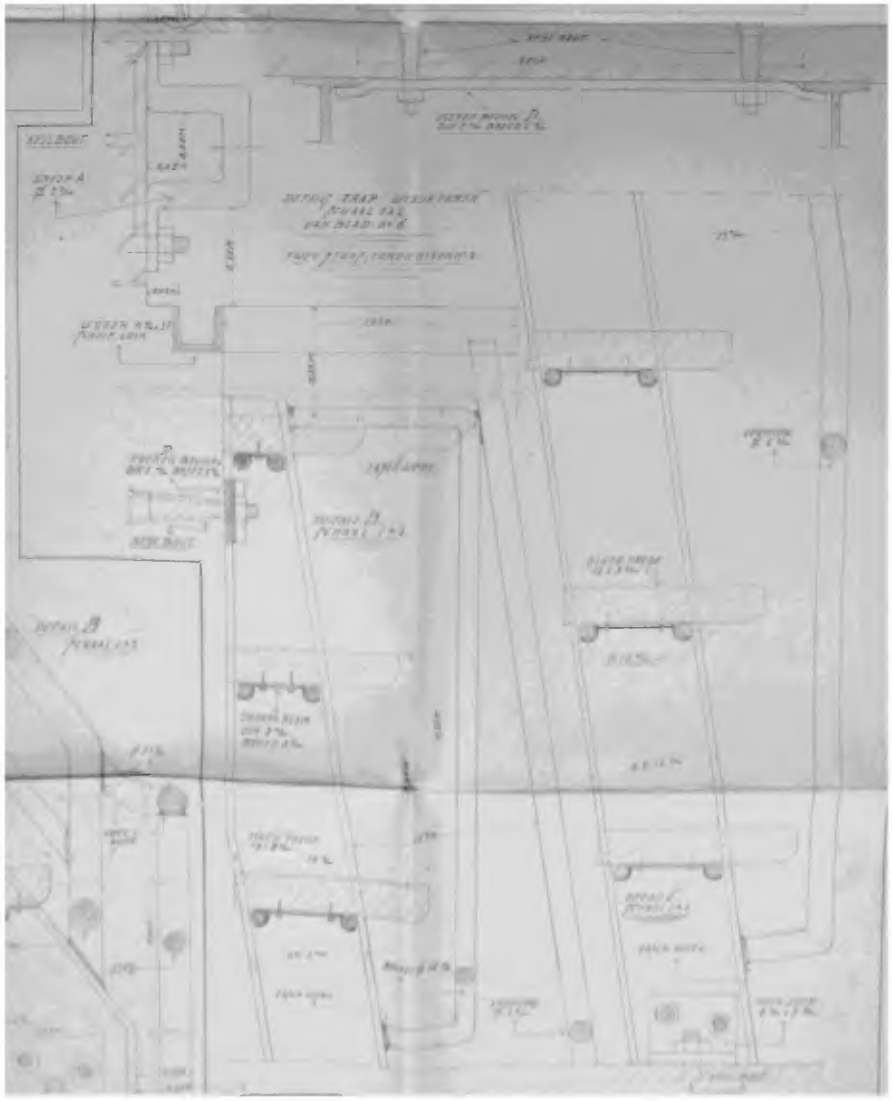

720. Detail van een vlak na de WOII vervaardigde opmetingstekening van de trap naar het observatieplatform. De hier weergegeven detaillering komt overeen met de aangetroffen situatie. Het grootste verschil is dat in de huidige situatie het bovenste deel van de trap is verwijderd. Ook is de constructie van het schuifluik aangepast.

Ruimte 402

De opzet van het vertrek is identiek aan die aan ruimte 401. Ook hier is het vertrek door een noordzuid geplaatste muur in tweeën verdeeld, waarbij het oostelijke deel dient als ventilatiekoker voor de afvoer van vieze lucht vanaf de zolderruimte. De wanden zijn uitgevoerd als gepleisterde bakstenen muren. De betonnen vloer is van een afwerkvloer voorzien en het plafond bestaat uit op steengaas aangebracht stucwerk met gipsplaten. Ook hier zijn tijdens de onderhoudswerkzaamheden van 2019 de vensters vernieuwd.

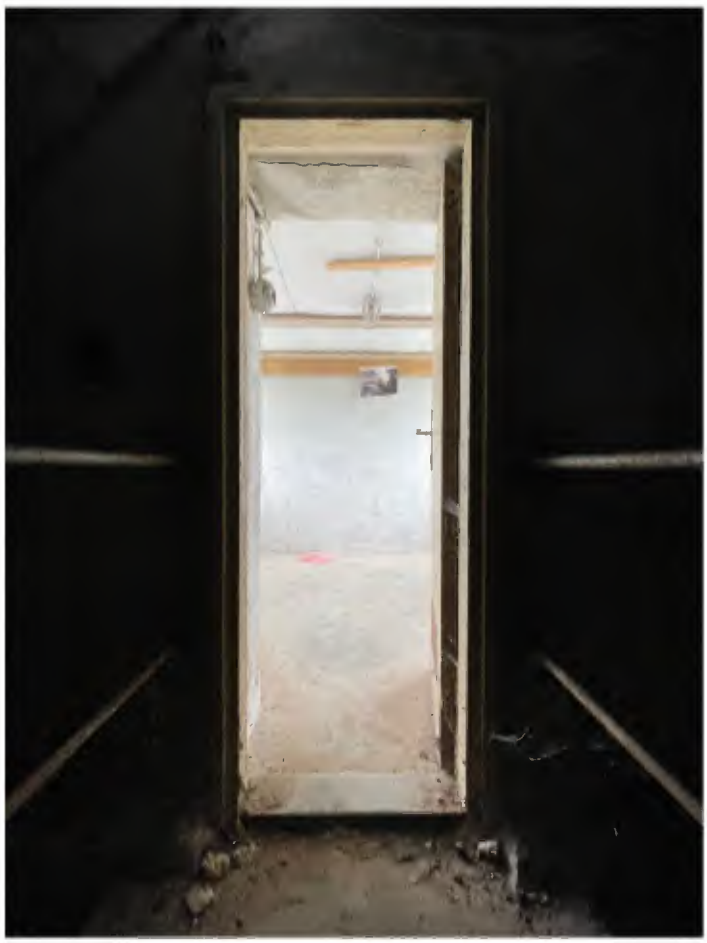

721. Ruimte 402. De toegang van buitenaf gezien. Het grootste deel van het deurkozijn in de opening is verloren gegaan. Alleen de bovendorpel is behouden gebleven.

722. Ruimte 402. Overzicht van de oostwand. De wand scheidt een deel van de achthoekige ruimte af. Het deel achter deze wand is onderdeel van het luchtbehandelingssysteem.

723. Ruimte 402. Overzicht van de zuidwand. Het in de wand opgenomen venster is in 2019 geheel vervangen. Het kozijn is met al zijn details terug te vinden op de opmetingstekeningen die kort na de WOII zijn vervaardigd en thans in het Nationaal Archief berusten.

724. Ruimte 402. Overzicht van het westelijke deel met de toegang, in het op de foto de trap naar het observatieplatform en rechts het vervangen venster. De ladder behoort nog tot de oorspronkelijke opzet, alleen de houten treden zijn vervangen,

725. Ruimte 401. Detail van de toegangsdeur met het geschilderde (ruimte)nummer 85.

Bovendaks

Ruimte Oostelijke observatietoren

726. Oostelijke observatietoren, richting het noordwesten, met schuifluik om observatietoren af te sluiten. De reling is in 2020 aangebracht t.b.v. de publieksopenstelling. De twee aan de borstwering bevestigde beugels zullen nog wel uit de bouwtijd dateren. De grond is voorzien van een nieuwe laag. De bakstenen rand is tijdens de werkzaamheden van 2019 ook vernieuwd. Het hemelwater wordt door vier gaten (aan zowel oost- als westzijde 2 gaten) in de bodem weggevoerd.

727. Oostelijke observatietoren, richting het noordoosten.

728. Kijkend over de oostelijke rand van de oostelijke observatietoren. Hier zijn, naast de twee ronde luchtroosters, de afwateringstuitjes te zien. De kabel die over het dak naar het platform loopt is een bliksemafleider.

729. Zicht op het zuidoostelijke deel van de borstwering van de oostelijke observatietoren. Op de afgeschuinde hoeken van het achtkantige observatieplatform is de afdekplaat breder uitgevoerd en aan de onderzijde is hier een verhoging aangebracht.

730. Zicht op de zuidwesthoek van de oostelijke observatietoren. In het midden staat thans een bliksemafleider, waar voorheen antennes stonden.

731. Vanaf oostelijke observatietoren zicht op westelijke observatietoren. Hier is duidelijk het nieuwe metselwerk uit 2019 waar te nemen. In de gevel zijn twee ronde luchtroosters opgenomen. De roosters zijn in ronde houten kozijnen geplaatst. De constructie van de roosters is goed weergegeven in de kort na WOII vervaardigde opmetingstekeningen. Langs de stalen mast loopt ook een bliksemafleider.

Ruimte Westelijke observatietoren

732. Het dakluik van de westelijke observatietoren. De constructie is identiek aan die van de oostelijke toren. Ook hier is een extra stalen reling geplaatst (2020) en de bodem vervangen tijdens de werkzaamheden van 2019.

733. Het oostelijke deel van de westelijke observatietoren, met in het midden een stalen mast waar de bliksemafleider langs loopt. De nissen in de hoeken zijn in opzet identiek aan de constructie van de oostelijke toren. Ook hier aan de oost- en westzijde weer vier afwateringsgaten in de bodem.

734. Het westelijke deel van de westelijke observatietoren.

735. De oostzijde van de schoorsteen, waar de drie rookgasafvoerkanalen in uit komen. De schoorsteen is in Vlaams verband opgetrokken en afgedekt met een gewapend betonnen plaat.

COLOFON

Foto omslag: De kogelvanger van de grote schietbaan in ruimte 093B.

Commandopost Clingendael, Wassenaar
Bouwhistorisch onderzoek met ruimteboek op hoofdlijnen en waardestelling
Deel 2: Beschrijving en analyse exterieur en interieur (ruimteboek)

Auteurs: 10.2.e Wob
Datum: januari 2016, augustus 2021
Opdrachtgever: Rijksvastgoedbedrijf (RVB)
Redactie: BBA

Alle afbeeldingen zijn van de auteurs, tenzij anders vermeld, en zijn gemaakt in 2015, 2016 en 2021.

© Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 8 oktober 2021 17:31
Aan: 10.2.e
CC: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: FW: Laatste versie Deel I en Ruimteboek is verstuurd naar 10.2.e @rijksoverheid.nl

Beste 10.2.e,

Het cultuurhistorisch onderzoek naar de Commandopost is afgerond! Ik heb vandaag de definitieve stukken ontvangen waarin onze laatste opmerkingen zijn verwerkt. Ik zal de stukken maandag met jullie allen delen en ze ook verstrekken aan gemeente en RCE.

Met dit onderzoek hebben we ingespeeld op de vraag van de gemeente en de RCE om de periode van de Koude Oorlog nader te onderzoeken. Daarnaast is ook de volledige werking van de oorspronkelijke klimaatinstallaties onderzocht en zijn er op tal van onderdelen aanvullingen gedaan en is nieuw archiefmateriaal toegevoegd. Resultaat is een zeer omvangrijk en gedetailleerd onderzoek met veel nieuwe inzichten.

In bijgevoegde email wordt het uiteindelijk aantal gewerkte uren genoemd, dit ligt ver boven het oorspronkelijk geraamde aantal uren. We hebben eerder al 20 uur extra toegezegd voor archiefwerk, maar dan is er alsnog een groot verschil. Uiteraard is hier (deels) sprake van een inschattingsfout van de onderzoekers. Echter gezien de omvang van het project, de flexibiliteit van de onderzoekers en bijvoorbeeld de extra inspanning m.b.t. de calamiteit vroeg ik me af wat de mogelijkheden zijn voor het opgeven van een aantal extra uren. Onderstaand overzicht zou als verantwoording gehanteerd kunnen worden:

Calamiteit (constatering, verslaglegging, telefonisch- en mailcontact, locatiebezoek + reistijd) -> 6 uur
Extra locatiebezoek t.b.v. het maken van nieuwe foto's (ná groenonderhoud) -> 6 uur x 2 personen = 12 uur
Extra vergadering (overleg met gemeente en RCE + voorbereiding) -> 2 uur

We komen dan uit op nog 20 uur extra, dus 288 uur (geraamd) + 20 (meerwerk archiefwerk) + 20 (onvoorzien) = 328 uur.

Ik hoor graag wat de mogelijkheden zijn.

@10.2.e en 10.2.e, kunnen jullie je hier ook in vinden?

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 8 oktober 2021 14:14
Aan: 10.2.e
Onderwerp: FW: Laatste versie Deel I en Ruimteboek is verstuurd naar 10.2.e @rijksoverheid.nl

Dag 10.2.e,

Heb je de WeTransfer van de laatste wijzigingen goed ontvangen? Anders hieronder nogmaals.
Omdat ik er volgende week niet ben, kan ik dan niet een nieuwe link sturen.

Hoop dat alles naar wens is en we wellicht ook de factuur kunnen versturen?

Wat is wenselijk 1 factuur of kunnen we alle 3 een afzonderlijke factuur versturen?

Voor deze opdracht hadden we 288 uur gekregen en later nog 20 uur extra voor het archiefwerk. Totaal dus 308 uur.
We hebben alle uren geïnventariseerd en nu blijkt dat we toch erg veel extra uren hebben gemaakt (in totaal 504 uur).
De extra uren zitten voornamelijk in de extra interviews, hoofdstuk interieur onderdelen en installaties en alles uitwerken en wijzigen.
Weet niet zeker of de mogelijkheid er is, maar wilde misschien toch vragen of er nog ruimte is voor extra betaalde uren?

Hoor graag van je.

Hartelijke groet,
10.2.e

Van: WeTransfer <noreply@wetransfer.com>
Verzonden: maandag 4 oktober 2021 19:58
Aan: 10.2.e @hotmail.com <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: Laatste versie Deel I en Ruimteboek is verstuurd naar 10.2.e @rijksoverheid.nl

Laatste versie Deel I en Ruimteboek is verstuurd naar 10.2.e @rijksoverheid.nl

2 items, 92,5 MB in totaal · Verloopt op 11 oktober 2021

Bedankt voor je vertrouwen in WeTransfer. We sturen je een bevestiging zodra je bestanden zijn gedownload.

Ontvangers

10.2.e @rijksoverheid.nl

Download link

https://we.tl/t-guTLKX2vxV

2 items

Wassenaar_Commandopost_Clingendael_DEEL_1_2021 - Oktober.pdf
28,2 MB

Wassenaar_Commandopost_Clingendael_DEEL_2_2021_DEF.pdf
64,3 MB

Bericht

Beste 10.2.e,

Hierbij de aanpassingen. Hopelijk is alles naar wens!

groet,
10.2.e

Voeg noreply@wetransfer.com toe aan je contactpersonen zodat je zeker weet dat onze emails aankomen.

Haal meer uit WeTransfer met Pro

Over WeTransfer · Help · Algemene voorwaarden · Deze transfer rapporteren als spam

Van: 10.2.e
Aan: "10.2.e"
Onderwerp: RE: Bronbestanden rapport commandopost
Datum: dinsdag 30 november 2021 14:57:00

Hoi 10.2.e,

Super, dank voor je reactie.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 30 november 2021 14:38
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Bronbestanden rapport commandopost

Dag 10.2.e,

Ben het zeker niet vergeten! Is wel wat uitzoekwerk omdat ik afbeeldingen ook van 10.2.e en 10.2.e moet krijgen. Ben al een eind en ga er deze week weer mee verder.

Hoop je binnen nu en twee weken te kunnen opsturen!

Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 30 november 2021 13:49
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: Bronbestanden rapport commandopost

Beste 10.2.e,

Hierbij een herinnering dat we graag nog de bronbestanden van het onderzoek naar de Commandopost Clingendael ontvangen. Zou je ons kunnen aangeven wanneer jullie die aanleveren? Dank alvast!

Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

.....

M [redacted]
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl

.....

Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen

Werkdagen: 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Re: Defintieve rapport Commandopost
Datum: vrijdag 1 oktober 2021 13:31:03

Dag 10.2.e,

Ik wacht nog op feedback van 10.2.e. Dat krijg ik vandaag.
Dan hoop ik dat we alles compleet kunnen maken en ik je het begin volgende week kan opsturen.

Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: dinsdag 28 september 2021 10:43
Aan: 10.2.e '
Onderwerp: RE: Defintieve rapport Commandopost
Dag 10.2.e,
Helemaal prima, dank!
Mvg 10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 27 september 2021 20:50
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Re: Defintieve rapport Commandopost
Dag 10.2.e,
Ja, heb ik goed ontvangen.
Excuses dat ik dat nog niet heb laten weten.
Ben nog even in contact met 10.2.e en 10.2.e wanneer we alle opmerkingen kunnen worden verwerkt. Hoop je morgen of woensdag meer te laten weten.
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: maandag 27 september 2021 17:29
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: Defintieve rapport Commandopost
Ha 10.2.e,
Hebben jullie het rapport met onze laatste feedback goed ontvangen? Zou je een inschatting kunnen geven van wanneer we het aangepaste en definitieve CHO kunnen ontvangen?
Bedankt alvast!
Groeten 10.2.e

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you

by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 26 juli 2021 13:53
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Re: Feedback deel 1 CHO CC

Categorieën: Afgehandeld

Dag 10.2.e,

Laten we dan morgenmiddag (dinsdag) staan.
We zijn namelijk al bezig met het verwerken van de feedback.
Dan ben ik er dus alleen bij.

Weet je ook wanneer we het Ruimteboek kunnen ontvangen?

Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 26 juli 2021 08:40
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Feedback deel 1 CHO CC
Dag 10.2.e,
Maandag gaat mij zelf helaas niet lukken. Een ander moment deze week wordt erg lastig omdat een zowel 10.2.e als 10.2.e een aantal dagen afwezig zijn.
De afspraak is inderdaad met 10.2.e en 10.2.e die het stuk ook doorgenomen hebben.
Is het toch mogelijk om dinsdagmiddag te laten staan? Of wil je liever volgende week een ander moment met 10.2.e inplannen?
Hoor het graag, dank alvast!

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 23 juli 2021 14:31
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Re: Feedback deel 1 CHO CC
Dag 10.2.e,
Maandag kan ik zelf niet om 11 uur, wel later op de dag. 10.2.e kan de hele maandag niet. 10.2.e kan iig ook niet dinsdag.
Is maandagmiddag nog een optie?
Wilde je het inplannen met jou, 10.2.e en 10.2.e? Of zitten er nog meer mensen bij?
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: vrijdag 23 juli 2021 12:19
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: Feedback deel 1 CHO CC

Dag 10.2.e,
Woensdag is helaas geen optie, wellicht maandag om 11:00 uur?
Groeten 10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: vrijdag 23 juli 2021 12:17
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Feedback deel 1 CHO CC
Dag 10.2.e,
10.2.e kan dinsdagmiddag niet en ik vermoed 10.2.e ook niet (kan zijn dat hij dan naar een archief is, maar heb van hem nog geen reactie).
Is woensdagmiddag eventueel ook mogelijk? Ik vind het wel prettig als een van de andere er ook bij aanwezig is.
groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: vrijdag 23 juli 2021 09:48
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: Feedback deel 1 CHO CC
Beste 10.2.e,
Dank voor je reactie, ik stuur je een vergaderverzoek!
Groeten 10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: donderdag 22 juli 2021 20:24
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e 10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e 10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Feedback deel 1 CHO CC
Dag 10.2.e,
Dat lijkt me een goed idee.
Ik zal het doorgeven aan 10.2.e en 10.2.e, hopelijk kunnen ze daar ook bij zijn.
Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: donderdag 22 juli 2021 18:15
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
CC: 10.2.e 10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e 10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Feedback deel 1 CHO CC
Beste 10.2.e,
Fijn dat je onze feedback goed hebt ontvangen. Heb jij (en wellicht 10.2.e en 10.2.e) volgende week dinsdag om 15:30 tijd om digitaal even de feedback te bespreken?
Dan kunnen we onze verwachtingen over en weer even afstemmen, zeker m.b.t. de toegankelijkheid van het stuk.
Ik hoor het graag, dank alvast!
Met vriendelijke groet,
10.2.e
ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen.
Werkdagen: 10.2.e Wob

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 20 juli 2021 17:51
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
CC: 10.2.e 10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Feedback deel 1 CHO CC
Beste 10.2.e,
Hartelijk dank voor de feedback en detailopmerkingen in het document.
Goed te horen dat jullie tevreden zijn met de inhoud!
Morgenmiddag ga ik het bespreken met 10.2.e en 10.2.e. Mochten hier nog vragen uit voortkomen, dan laat ik je dat weten.
Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 20 juli 2021 14:48
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Feedback deel 1 CHO CC
Beste 10.2.e,
Hierbij stuur ik onze feedback op deel 1 van het onderzoek. We hebben het rapport met veel interesse doorgenomen. Het is een compleet en grondig onderzoek geworden en wij zijn verrast door nieuw archiefmateriaal. Daarnaast is de informatie verkregen uit de vele interviews een waardevolle toevoeging alsmede het hoofdstuk over de klimaattechniek.
Onze feedback richt zich met name op enkele redactionele punten. Per secure transfer stuur ik je het stuk zelf retour met daarin de detailopmerkingen. Hieronder alvast enkele algemene aandachtspunten:
• Toegankelijkheid/ontsluiting: is het mogelijk een samenvatting voorin het stuk te plaatsen met daarin ook een duiding van de essentie van het gebouw/terrein? Eventueel kunnen er in deze kernachtige samenvatting (van enkele pagina's) ook afbeeldingen worden opgenomen en verwijzingen naar delen van het rapport. Door voorin het rapport een samenvatting te plaatsen wordt het rapport een stuk toegankelijker voor de gemiddelde lezer.
• Bronvermelding: vooral in het eerste deel van het rapport worden niet alle uitspraken onderbouwd met bronvermelding. Verzoek om hier nog eens doorheen te gaan. Daarnaast wordt er bij diverse afbeeldingen als bron 'internet' gegeven, graag een precieze bronvermelding (zie ook PvO).

• Afkortingen: in het rapport komen veel afkortingen voor. Wanneer deze voor het eerst genoemd worden graag uitschrijven waar de afkorting voor staat. Of misschien is het een idee om een afkortingenlijst toe te voegen als bijlage waar in de leeswijzer naar verwezen kan worden?
• Chronologie/herhalingen: in het rapport komen momenteel een aantal dubbelingen voor. Daarnaast is er een verschil in opzet tussen het eerste en het tweede deel van de tekst, zowel tekstueel als qua opbouw. Wij denken dat het goed is om nog eens naar de opbouw van het gehele rapport te kijken (rode draad, chronologie, hoofd- en bijzaken, ect).
• Gebruik van afbeeldingen: de afbeeldingen sluiten soms niet aan op de lopende tekst. Graag de afbeeldingen inzetten ter ondersteuning van de lopende tekst (dus ook chronologisch). Daarnaast zijn sommige afbeeldingen voorzien van een kort en bondig onderschrift waarin geen nieuwe informatie staat tov de lopende tekst, maar bij sommige afbeeldingen (vooral in het eerste deel van het rapport) zijn er zeer uitgebreide onderschriften met veel nieuwe informatie. Dit graag gelijktrekken, bij voorkeur korte bondige onderschriften ter ondersteuning van de lopende tekst maar zonder nieuwe informatie.
• Waardestelling: we missen een duiding van de immateriële waarden. Daarnaast zou het fijn zijn om per periode een soort deelwaarden/betekenis te noemen. Dit zou dan ook in de samenvatting geplaatst kunnen worden. Het is ook interessant om een aantal conclusies te trekken uit de vele interviews, was er wellicht een algemeen beeld van de bunker?
• Roerende zaken: we missen een overzicht van de nog aanwezige roerende zaken in de bunker die betrekking hebben op de WO of KO periode. Zou dit (kan vrij beknopt) toegevoegd kunnen worden?
NB: een deel van onze opmerkingen zou sowieso nog opgepakt worden lezen we in de begeleidende email, maar voor de volledigheid hebben we al onze punten hier genoemd.
Mochten er vragen over deze aandachtspunten zijn dan hoor ik het graag. Een reactie op deel 2 sturen we graag eind deze week.
Met vriendelijke groet,

10.2.e
ir. 10.2.e
Adviseur monumenten

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen.
Werkdagen: 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verw jderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: donderdag 10 juni 2021 17:00
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Voortgangsgesprek

Hoi 10.2.e, morgen hebben ze inderdaad nog nodig. Ze zijn er om 10:00 uur, dan zal ik openen!
Mvg 10.2.e

Verzonden met BlackBerry Work(www.blackberry.com)

Van: "10.2.e "
Verzonden: 10 jun. 2021 14:50
Aan: "10.2.e "
Onderwerp: RE: Voortgangsgesprek

Hoi 10.2.e,
hebben ze morgen nog nodig?
Bodemonderzoeker waarschijnlijk vandaag klaar. Dan hoeven we er morgen niet heen.
Je hoort nog!
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: dinsdag 8 juni 2021 17:53
Aan: 10.2.e
CC: 10.2.e
Onderwerp: Re: Voortgangsgesprek
Dag 10.2.e,
Denk dat we morgen aan het einde van de dag al een beeld hebben, we zullen het je dan bij het sluiten laten weten!
Tot morgen.
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 8 juni 2021 14:49
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
CC: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Voortgangsgesprek
Hoi 10.2.e,
Vergeten te antwoorden op je laatste vraag, vrijdag kunnen jullie ook terecht in de bunker op dezelfde manier. Die dag zijn de bodemonderzoekers ook bezig dus het terrein is geopend (ik open 'ochtends om 9:00 uur en 10.2.e sluit eind van de middag). Graag hoor ik wel donderdag even of jullie inderdaad vrijdag nog op locatie komen zodat ik weet of de bunker zelf geopend moet worden aangezien de bodemonderzoekers alleen op het terrein hoeven zijn.
Groeten 10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: dinsdag 8 juni 2021 14:45
Aan: 10.2.e ' <10.2.e @hotmail.com>

CC: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Voortgangsgesprek
Beste 10.2.e,
Morgen kunnen jullie op elk gewenst moment het terrein betreden. Er zijn de hele dag andere onderzoekers op het terrein bezig maar die weten van jullie komst.
We zullen ervoor zorgen dat in ieder geval de beide garages, het entreehek van de bunker en de binnendeur naar de bunker geopend zijn. Overige ruimtes (met de hangsloten) kunnen jullie zelf openen m.b.v. de sleutelbos die in de rechter garage hangt rechts onder de elektrakast.
Mochten jullie problemen hebben met toegang o.i.d. ben ik morgen bereikbaar. Ik ben dan in Den Haag en kan eventueel die kant opkomen.
Ik zal in ieder geval de bunker rond 17:00 uur weer komen afsluiten, daar kunnen we dan nog even contact over houden.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 8 juni 2021 11:20
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Voortgangsgesprek
Dag 10.2.e,
Nog even over morgen. Wij kunnen dus in de middag (denk rond 13:00) terecht op het terrein?
En zijn alle ruimtes dan open, of zouden we dan de sleutelbos moeten gebruiken?
Er is een kans dat we vrijdagochtend ook nog naar de bunker gaan. Is afhankelijk van hoe het morgen gaat. Dat is ook nog steeds mogelijk?
Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 1 juni 2021 16:35
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: Voortgangsgesprek
Dag 10.2.e,
Inmiddels heb ik het even anders geregeld. Op 9 juni vindt er tussen 9:00 uur en 16:00 uur ook aanvullend bodemonderzoek plaats. Er zijn dan 1 of 2 personen op terrein monsters aan het nemen.
De projectleider (10.2.e) zal 's ochtends het terrein en de bunker openen. Jullie kunnen vervolgens 's middags zelfstandig het terrein betreden, de bodemonderzoekers zullen op de hoogte zijn gebracht dat jullie het terrein betreden. Ik zal dan aan het eind van de middag (17:00 uur?) het terrein komen afsluiten.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 1 juni 2021 14:59
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Voortgangsgesprek
Dag 10.2.e,
Helaas is 11:30 niet haalbaar voor ons beide.
Zou je anders ook om 13:00 kunnen? Dat komt sowieso beter uit dan 12:30.
groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 1 juni 2021 09:46
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: Voortgangsgesprek
Dag 10.2.e,
Heb jij het emailaders van 10.2.e voor mij? Dan zal ik hem de link ook even sturen.

Het bezoek op 9 juni is akkoord, maar zou dat ook vanaf 11:30 kunnen? Dan kan ik openen aangezien ik daarna een afspraak in Den Haag heb. Anders zal ik even iemand anders regelen die het terrein opent.
Uitloop naar vrijdag is geen probleem
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 31 mei 2021 19:38
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Voortgangsgesprek
Dag 10.2.e,
Dank voor de link voor 7 juni.
Het lukte me helaas niet deze aan 10.2.e door te sturen.
Zou jij hem de uitnodiging willen sturen?
10.2.e heeft de link wel van mij ontvangen, hij is er dus waarschijnlijk ook bij.
10.2.e en ik zouden graag woensdagmiddag 9 juni nog eenmaal de bunker willen bezoeken.
Zou dat mogelijk zijn vanaf 12:30? Als we niet alles kunnen afronden, dan graag ook nog op vrijdagochtend 11 juni. Maar daar gaan we vooralsnog niet van uit.
Hoor graag of dat uitkomt!
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: vrijdag 28 mei 2021 14:59
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: Voortgangsgesprek
Dag 10.2.e,
Ik heb toch eerst zelf even gekeken wanneer wij beschikbaar zijn voor een voortgangsgesprek aangezien onze agenda's redelijk vol zijn.
Zouden jij en 10.2.e maandag 7 juni van 16:00 tot 17:00 uur?
Hoor het graag, bij voorbaat dank.

Met vriendelijk groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....
Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen.
Werkdagen: 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: woensdag 7 juli 2021 13:19
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
CC: 10.2.e
Onderwerp: RE: CHO commandopost concept

Dag allen,

Hierbij een reminder voor het doornemen/beoordelen van de rapportages van de Commandopost. Ik ga er zelf de rest van de dag mee aan de slag!

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 28 juni 2021 11:08
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
CC: 10.2.e
Onderwerp: CHO commandopost concept

Beste collega's,

We hebben het conceptrapport CHO van de commandopost ontvangen. Het is een zeer omvangrijk rapport geworden uit 2: deel 1 bouwhistorie en deel 2 ruimteboek. Het is hier te vinden:

P:\BZK\RVB\Monumenten\Info\BHO Lopende projecten\2021_Wassenaar_Commandopost Clingendae 10.2.e Wob \Cultuurhistorisch onderzoek\7. Rapportages\Concept

Zouden jullie beide stukken kunnen doornemen? Graag ontvang ik jullie feedback **uiterlijk maandag 12 juli**.

Dinsdag 13 juli hebben we namelijk een overleg met gemeente en RCE om het conceptrapport te bespreken. Vervolgens zal ik uiterlijk vrijdag 16 juli onze feedback gebundeld naar de onderzoekers stuur.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen

Werkdagen: 10.2.e Wob

Van: 10.2.e 10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: woensdag 8 september 2021 12:08
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: Oplevering Deel I en aanbevelingen - Commandopost Clingendael, aangepaste versie!!

Dag 10.2.e,
Nee die had ik nog niet gezien, bedankt voor je mailtje ☺
Groeten 10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 7 september 2021 21:25
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Oplevering Deel I en aanbevelingen - Commandopost Clingendael, aangepaste versie!!

Dag 10.2.e,
Had je ook de aanbevelingen gezien? Die stonden in de eerste Wetransfer.
Ik stuur het voor de zekerheid met deze mail mee.
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 7 september 2021 16:14
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: Oplevering Deel I en aanbevelingen - Commandopost Clingendael, aangepaste versie!!

Beste 10.2.e,
Hartelijk bedankt voor het rapport. Ik heb het zojuist gedeeld met de anderen. Wij gaan het deze week nog even doornemen en dan hoor je z.s.m. van ons.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 7 september 2021 08:20
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Oplevering Deel I en aanbevelingen - Commandopost Clingendael, aangepaste versie!!
Dag 10.2.e,
Heb je zojuist nog een aangepaste versie van Deel I gestuurd.
Nadat ik het gisteren had gestuurd, ontving ik nog een aangepaste faseringsplattegrond.
Die heb ik toch nog even toegevoegd.
De verse van deze ochtend is dus de laatste versie!
Groeten,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 6 september 2021 20:57
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Oplevering Deel I en aanbevelingen - Commandopost Clingendael
Beste 10.2.e,
Hierbij lever ik, namens 10.2.e en 10.2.e graag de laatste 2 documenten (Deel I en aanbevelingen) toe. Deze heb je zojuist ontvangen via Wetransfer.
Zou jij deze naar de anderen willen doorsturen?
We hebben het een zeer interessant onderzoek gevonden. Hiervoor hebben we veel mogelijkheden gehad om de bunker te bezoeken en hebben we bijna al het archiefwerk kunnen uitvoeren. Het onderzoek heeft geresulteerd een groot overzicht van de bunker in alle periodes.
Het is helaas niet gelukt het kleurenonderzoek in PDF te verwerken. Het document was te groot (verdeel over meerdere submappen) om makkelijk om te kunnen zetten in 1 PDF.
We refereren wel naar het kleurenonderzoek en is apart genoemd in het bronnenoverzicht.

Dank nogmaals voor deze mooie opdracht en we zijn ook nieuwsgierig hoe het verkoopproces verder zal verlopen!
We zijn zeer benieuwd naar jullie feedback.

Met vriendelijke groet,
10.2.e ,
10.2.e ,

10.2.e

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van

berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: dinsdag 3 augustus 2021 16:37
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Opleveringsdatum rapport Commandopost Clingendael

Tot dan!

Van: 10.2.e
Verzonden: dinsdag 3 augustus 2021 16:27
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Re: Opleveringsdatum rapport Commandopost Clingendael

Dag 10.2.e,

Fijn dat vrijdag 13 augustus mogelijk is!
We zijn er dan om 14:00.

Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 3 augustus 2021 09:51
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: Opleveringsdatum rapport Commandopost Clingendael

Beste 10.2.e,

Dank voor je reactie! De wijzigingen hoeven niet zichtbaar te blijven wat mij betreft.

Met betrekking tot het delen van het stuk durf ik daar nog geen uitspraak over te doen. Ik zal dit even oppakken met de projectleider om te kijken óf en wanneer het delen met externen mogelijk is. Het stuk zal eerst gedeeld moeten worden met belanghebbenden voordat het naar buiten gaat namelijk. Ik laat het weten.

Een bezoek op vrijdag 13 augustus zou mij goed schikken, ik kan jullie dan weer toegang verschaffen. Zal ik dit inplannen van 14:00 tot 17:00 uur? En dan houden we weer even contact net als de vorige keer mochten jullie eerder klaar zijn.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 2 augustus 2021 20:59
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Opleveringsdatum rapport Commandopost Clingendael

Beste 10.2.e,

Maandag 23 augustus is voor ons prima.
We sturen het dan dus naar jullie allen op.

Is het voor jullie handig als de wijzigingen die we maken zichtbaar blijven? Of helemaal accepteren?

Daarnaast hadden we nog een vraag of het mogelijk is om het rapport (of delen daarvan) na goedkeuring te delen met enkele personen die hebben meegewerkt aan het onderzoek? Sommige hebben daar namelijk naar gevraagd.

10.2.e en ik zouden nog eenmaal naar de bunker willen gaan voor de laatste checks en foto's. Zou dat kunnen op vrijdag 13 augustus of dinsdag 17 augustus in de middag rond 14:00? Denk dat we circa 2 uur nodig hebben.

Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: vrijdag 30 juli 2021 13:02
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Opleveringsdatum rapport Commandopost Clingendael

Beste 10.2.e,

Ik zou nog even een opleveringsdatum van het rapport van de Commandopost doorsturen. Ik stel voor om maandag 23 augustus aan te houden, ik ben die week zelf nog met verlof maar dan kunnen mijn collega's er alvast naar kijken. Ik kan in de week daarna direct gaan lezen en dan eventuele laatste opmerkingen van ons gebundeld naar jullie toesturen eind die week.
Is dat voor jullie ook werkbaar?

Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen

Werkdagen: 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verw jderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verw jderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 3 september 2021 11:08
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Publiceren onderzoek commandopost

Dag 10.2.e,

Nog bedankt voor je reactie, vooralsnog heb ik de onderzoekers aangegeven dat het rapport niet gedeeld kan worden.

Mvg 10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: woensdag 18 augustus 2021 17:21
Aan: 10.2.e
CC: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: RE: Publiceren onderzoek commandopost

Hallo 10.2.e,

Het lijkt me geen probleem om het rapport te delen met de personen die hebben meegewerkt aan het onderzoek.

Het wordt inderdaad toegevoegd als bijlage aan de NvU maar lijkt me niet geschikt om in het biedboek op te nemen. Ik stel me zo voor dat partijen die het biedboek hebben aangevraagd en vervolgens toch ook deze bijlage willen ontvangen, we deze individueel toesturen.

Voorlopig nog maar helemaal niet delen totdat we een stap verder zijn met de NvU.

Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 3 augustus 2021 10:25
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Publiceren onderzoek commandopost

Beste 10.2.e,

Van de onderzoekers heb ik de vraag gekregen of het mogelijk is het rapport (of delen daarvan) straks te delen met enkele personen die hebben meegewerkt aan het onderzoek.

Zijn er al ideeën over het openbaar maken van het rapport? Het zal denk ik als bijlage bij de NvU zitten maar zijn deze stukken voor iedereen in te zien straks? Het rapport zal hoe dan even nagelopen moeten worden alvorens het openbaar gemaakt kan worden lijkt me (namen ambtenaren zwart-lakken bijvoorbeeld)?

Vooralsnog heb ik aangegeven dat ze het stuk (nog) niet kunnen delen met externen.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen

Werkdagen: 10.2.e Wob

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 8 november 2021 08:52
Aan: 10.2.e '
Onderwerp: RE: Rapport Commandopost Clingendael

Ha 10.2.e,

Het rapport is inmiddels gedeeld met de gemeente en de RCE. Hierbij akkoord om het te delen met de personen die een bijdrage hebben geleverd aan het onderzoek.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: vrijdag 5 november 2021 15:25
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Rapport Commandopost Clingendael

Dag 10.2.e,

Volgens mij hebben wij eerder het een keer gehad over het rapport delen met personen die hebben meegewerkt aan het onderzoek.
Weet even niet meer wat jouw reactie daarop was. Kan je me dat vertellen? Of wist je dat misschien toen nog niet?

Dan kunnen we dat de personen laten weten.

Dank!

Groet,
10.2.e

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: woensdag 8 september 2021 12:27
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
CC: 10.2.e
Onderwerp: RE: Rapport Commandopost Clingendael

Categorieën: Afgehandeld

Beste 10.2.e,

Bij diagonaal door bladeren zie ik dat er veel nieuwe feiten aan het al bestaande rapport zijn toegevoegd.

Bij een dergelijk omvangrijk rapport is een goede toegankelijkheid noodzakelijk.

Ik kan mij voorstellen dat bij de samenvatting e.d. (pag. 6 t/m 11) plaatjes als illustratie zijn opgenomen. Maar het is jammer dat er geen afbeeldingnummer of een locatie aanduiding bij staat, op deze manier is het eigenlijk letterlijk een illustratie, geen informatiedrager.

Afb. 108 op pagina 105 is een zoekplaatje, eigenlijk alleen bruikbaar als je in de ruimte zelf bent, maar minder goed toepasbaar in een rapport. Het is overladen met nummers, dus wellicht moet met deelfoto's gewerkt worden.

Bij de pagina's 114 t/m 131 lijkt een andere auteur / lay-out aan het werkt e zijn geweest, hier ontbreekt ook de afbeeldingnummering en uit de beschrijving is niet altijd duidelijk te destilleren, op welke locatie de foto genomen is.

De gebrekkige layout en minder heldere onderschriften kan bijv. op pagina 174 gemakkelijk tot verwarring leiden.

Maar deze kritiek gaat eigenlijk vooral om de vorm waarin het rapport nu gepresenteerd is.

Inhoudelijk ziet het er veelbelovend uit, bij het lezen zal ook een uitspraak gedaan kunnen worden over de toegankelijkheid voor de gebruiker.

Met vr gr

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: dinsdag 7 september 2021 16:12
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
CC: 10.2.e
Onderwerp: Rapport Commandopost Clingendael

Beste collega's,

Zojuist heb ik het definitieve CHO rapport ontvangen van de commandopost Clingendael. Ik het bij het ruimteboek geplaats wat we eerder al hadden ontvangen:

P:\BZK\RVB\Monumenten\Info\BHO Lopende projecten\2021_Wassenaar_Commandopost Clingendae 10.2.e Wob \Cultuurhistorisch onderzoek\7. Rapportages\Definitief

Ik ga morgen het stuk doornemen om te kijken hoe onze eerdere feedback is verwerkt. Zijn jullie ook in de gelegenheid om er deze week nog even naar te kijken? Eventuele laatste puntjes kunnen we dan nog terugkoppelen maar anders stuur ik het graag eind deze week naar gemeente en RCE.

Hoor het graag!

Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen

Werkdagen: 10.2.e Wob

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 8 november 2021 08:50
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Rapport Commandopost Clingendael

Ha 10.2.e,

Dank voor je reactie, ik geef het door!

Mvg 10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: maandag 8 november 2021 08:48
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Rapport Commandopost Clingendael

Goedemorgen 10.2.e,

Ja hoor dat lijkt me prima.

Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: maandag 8 november 2021 08:46
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: FW: Rapport Commandopost Clingendael

Ha 10.2.e,

Zie bijgevoegde vraag. Eerder hadden we afgesproken het rapport nog niet te delen met derden.
Inmiddels hebben de gemeente en de RCE het rapport ook ontvangen. Lijkt me dat de mensen die hebben meegewerkt aan het onderzoek het rapport ook kunnen ontvangen. Wat denk jij?

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: vrijdag 5 november 2021 15:25
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Rapport Commandopost Clingendael

Dag 10.2.e,

Volgens mij hebben wij eerder het een keer gehad over het rapport delen met personen die hebben meegewerkt aan het onderzoek.
Weet even niet meer wat jouw reactie daarop was. Kan je me dat vertellen? Of wist je dat misschien toen nog niet?

Dan kunnen we dat de personen laten weten.

Dank!

Groet,
10.2.e

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 26 juli 2021 16:53
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: RE: ruimteboek commandobunker

Beste 10.2.e,

Dank voor je reactie, fijn! Ik zal mijn aandachtspunten naar aanleiding van de close-reading delen met de onderzoekers.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 26 juli 2021 16:49
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: ruimteboek commandobunker

Beste 10.2.e c.s.

Met genoegen kan ik melden dat ik net steekproefsgewijs het ruimteboek heb doorgenomen en overtuigd ben van de kwaliteit.

Goed fotomateriaal met duidelijke onderschriften.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

Ir 10.2.e
06 10.2.e
10.2.e @rijksoverheid.nl

Voor vragen aangaande monumenten
kunt u mailen naar:

Postbus.RVB.MonumentenEnKunst@Rijksoverheid.nl

Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag

Bezoekadres:
Korte Voorhout 7

2511 CW Den Haag

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 12:03
Aan: 10.2.e
CC: 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: RE: Ruimteboek verstuurd

Ha 10.2.e,

Het heeft mijn voorkeur om het ruimteboek samen met het andere deel van het rapport te versturen, als één geheel. Hoe dan ook zal ik het ruimteboek nog even doornemen om te kijken hoe onze opmerkingen zijn verwerkt. Maar op het eerste oog ziet het er inderdaad goed uit!

Groeten 10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 30 augustus 2021 09:21
Aan: 10.2.e
CC: 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: RE: Ruimteboek verstuurd

Ha 10.2.e,

goede vakantie gehad?

Is het een idee om dit ruimteboek alvast naar de RCE en gemeente te sturen?

Ik heb het nog niet gelezen (500 pagina's) maar ik ben erg tevreden over de fotografie: goede vastlegging van de huidige situatie!

Met vr gr

10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: vrijdag 27 augustus 2021 16:08
Aan: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Ruimteboek verstuurd

Beste 10.2.e,

Dank voor je bericht en fijn dat we de informatie uit het kleurenonderzoek volgende week kunnen toevoegen.

Het Ruimteboek heb ik jullie zojuist verstuurd via WeTransfer. Kunnen jullie daarmee alvast een begin maken!

Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Verzonden: vrijdag 27 augustus 2021 09:08
Aan: 10.2.e ' <10.2.e @hotmail.com>; 10.2.e @planet.nl' <10.2.e @planet.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>, 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Feedback deel 1 CHO CC

Beste 10.2.e en 10.2.e,

Gisteren heeft 10.2.e twee keer bij mij ingesproken, dat 10.2.e haar kleur-historisch rapport deze week niet af krijgt, maar wel "voor het einde van de maand".

Als wij daaruit mogen op maken dat woensdag 1 september het rapport afgerond kan worden en naar ons toegestuurd zal worden, ga ik met dit uitstel akkoord.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

Ir 10.2.e
06-10.2.e
10.2.e @rijksoverheid.nl

Voor vragen aangaande monumenten
kunt u mailen naar:

Postbus.RVB.MonumentenEnKunst@Rijksoverheid.nl

Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag

Bezoekadres:
Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 23 augustus 2021 10:38
Aan: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e @planet.nl' <10.2.e @planet.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Feedback deel 1 CHO CC

Beste 10.2.e,

Hartelijk dank voor de reactie.

We gaan de informatie van het kleurenonderzoek aan Deel I toevoegen.
Ik hou jullie op de hoogte wanneer we deze informatie hebben ontvangen en kunnen verwerken.

Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Verzonden: maandag 23 augustus 2021 09:17
Aan: 10.2.e ' 10.2.e @hotmail.com>; 10.2.e @planet.nl' <10.2.e @planet.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e
<10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Feedback deel 1 CHO CC

Beste 10.2.e en 10.2.e,

Jullie hebben afgelopen vrijdag telefonisch aangegeven dat jullie graag het kleurhistorisch rapport willen verwerken in het BHO_rapport.

Dat lijkt mij een goede zaak.

Ik hoop in de loop van deze week jullie concept te mogen ontvangen.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

Ir 10.2.e
06-10.2.e
10.2.e @rijksoverheid.nl

Voor vragen aangaande monumenten
kunt u mailen naar:

Postbus.RVB.MonumentenEnKunst@Rijksoverheid.nl

Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag

Bezoekadres:
Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: donderdag 22 juli 2021 20:24
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Feedback deel 1 CHO CC

Dag 10.2.e,

Dat lijkt me een goed idee.
Ik zal het doorgeven aan 10.2.e en 10.2.e, hopelijk kunnen ze daar ook bij zijn.

Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: donderdag 22 juli 2021 18:15
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Feedback deel 1 CHO CC

Beste 10.2.e,

Fijn dat je onze feedback goed hebt ontvangen. Heb jij (en wellicht 10.2.e en 10.2.e) volgende week dinsdag om 15:30 tijd om digitaal even de feedback te bespreken?
Dan kunnen we onze verwachtingen over en weer even afstemmen, zeker m.b.t. de toegankelijkheid van het stuk.

Ik hoor het graag, dank alvast!

Met vriendelijke groet,

10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen

Werkdagen: 10.2.e Wob

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 20 juli 2021 17:51
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Feedback deel 1 CHO CC

Beste 10.2.e,

Hartelijk dank voor de feedback en detailopmerkingen in het document.
Goed te horen dat jullie tevreden zijn met de inhoud!

Morgenmiddag ga ik het bespreken met 10.2.e en 10.2.e. Mochten hier nog vragen uit voortkomen, dan laat ik je dat weten.

Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 20 juli 2021 14:48
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Feedback deel 1 CHO CC

Beste 10.2.e,

Hierbij stuur ik onze feedback op deel 1 van het onderzoek. We hebben het rapport met veel interesse doorgenomen. Het is een compleet en grondig onderzoek geworden en wij zijn verrast door nieuw archiefmateriaal. Daarnaast is de informatie verkregen uit de vele interviews een waardevolle toevoeging alsmede het hoofdstuk over de klimaattechniek.

Onze feedback richt zich met name op enkele redactionele punten. Per secure transfer stuur ik je het stuk zelf retour met daarin de detailopmerkingen. Hieronder alvast enkele algemene aandachtspunten:

- Toegankelijkheid/ontsluiting: is het mogelijk een samenvatting voorin het stuk te plaatsen met daarin ook een duiding van de essentie van het gebouw/terrein? Eventueel kunnen er in deze kernachtige samenvatting (van enkele pagina's) ook afbeeldingen worden opgenomen en verwijzingen naar delen van het rapport. Door voorin het rapport een samenvatting te plaatsen wordt het rapport een stuk toegankelijker voor de gemiddelde lezer.
- Bronvermelding: vooral in het eerste deel van het rapport worden niet alle uitspraken onderbouwd met bronvermelding. Verzoek om hier nog eens doorheen te gaan. Daarnaast wordt er bij diverse afbeeldingen als bron 'internet' gegeven, graag een precieze bronvermelding (zie ook PvO).
- Afkortingen: in het rapport komen veel afkortingen voor. Wanneer deze voor het eerst genoemd worden graag uitschrijven waar de afkorting voor staat. Of misschien is het een idee om een afkortingenlijst toe te voegen als bijlage waar in de leeswijzer naar verwezen kan worden?
- Chronologie/herhalingen: in het rapport komen momenteel een aantal dubbelingen voor. Daarnaast is er een verschil in opzet tussen het eerste en het tweede deel van de tekst, zowel tekstueel als qua opbouw. Wij denken dat het goed is om nog eens naar de opbouw van het gehele rapport te kijken (rode draad, chronologie, hoofd- en bijzaken, ect).

- Gebruik van afbeeldingen: de afbeeldingen sluiten soms niet aan op de lopende tekst. Graag de afbeeldingen inzetten ter ondersteuning van de lopende tekst (dus ook chronologisch). Daarnaast zijn sommige afbeeldingen voorzien van een kort en bondig onderschrift waarin geen nieuwe informatie staat tov de lopende tekst, maar bij sommige afbeeldingen (vooral in het eerste deel van het rapport) zijn er zeer uitgebreide onderschriften met veel nieuwe informatie. Dit graag gelijktrekken, bij voorkeur korte bondige onderschriften ter ondersteuning van de lopende tekst maar zonder nieuwe informatie.
- Waardestelling: we missen een duiding van de immateriële waarden. Daarnaast zou het fijn zijn om per periode een soort deelwaarden/betekenis te noemen. Dit zou dan ook in de samenvatting geplaatst kunnen worden. Het is ook interessant om een aantal conclusies te trekken uit de vele interviews, was er wellicht een algemeen beeld van de bunker?
- Roerende zaken: we missen een overzicht van de nog aanwezige roerende zaken in de bunker die betrekking hebben op de WO of KO periode. Zou dit (kan vrij beknopt) toegevoegd kunnen worden?

NB: een deel van onze opmerkingen zou sowieso nog opgepakt worden lezen we in de begeleidende email, maar voor de volledigheid hebben we al onze punten hier genoemd.

Mochten er vragen over deze aandachtspunten zijn dan hoor ik het graag. Een reactie op deel 2 sturen we graag eind deze week.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen

Werkdagen: 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verw jderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verw jderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verw jderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are

requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: woensdag 1 september 2021 16:43
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Samenvatting
Bijlagen: SAMENVATTING.pdf

Categorieën: Afgehandeld

Dag 10.2.e,

Hierbij.
Excuses dat het even duurde!

Is dus wel een compacte versie.
Heb het alleen gekopieerd uit het rapport, staat dus niet bij waar het van is.
Hopelijk oke?

Groet,
10.2.e

SAMENVATTING

Tweede Wereldoorlog

Na de verovering van Nederland in mei 1940 was het onderbrengen van de militaire staven en de politieke leiding in Den Haag een logische, dit om continuïteit uit te stralen. De ontwikkeling van de oorlog zorgde ervoor dat de locatie aan zee kwetsbaar bleek. Door de dreiging van de geallieerden vanaf 1942 was een betere bescherming noodzakelijk. Vanuit politieke en tactische overwegingen werd besloten dat Seyss-Inquart, in Den Haag zou blijven. Daarom was een sterke uitbouw van de verdedigingswerken in en rond Den Haag noodzakelijk. Om zich tegen luchtaanvallen te beschermen had hij al een schuilgelegenheid bij het landhuis Clingendael en in maart 1942 wordt het eerste ontwerp voor de bunker gemaakt.

De bouw ervan begon in de zomer van 1942. De bunker werd echter op bijna 400 m van het landhuis, maar op slechts 100 m afstand van de kazerne voor de *SS-Polizei-Waffenschule III*, gebouwd. Het was een ongeveer 30 x 60 m groot bouwwerk, waaronder een 12,5 x 50 m grote bunker tot stand kwam. Gezien de grootte was het niet mogelijk om deze aan de waarneming vanuit de lucht te onttrekken, derhalve heeft men er vermoedelijk voor gekozen om hem als garage te camoufleren. Hierdoor bleef in ieder geval het ware karakter verborgen. De architectuur en bouwmassa zullen samen met die van de naastgelegen *SS-Polizeikaserne* mede gediend hebben om macht uit te stralen. Uitspraken van Seyss-Inquart zelf duiden hier ook op. Dit aspect zal een rol hebben gespeelt in het machtsspel tussen de nazileiders onderling.

Uiteindelijk werd in 1943 het bestuurlijke apparaat landinwaarts verplaatst. Ook de militaire commandostructuur werd naar het midden van het land overgebracht. Om politieke redenen wilde Seyss Inquart echter in Den Haag blijven.

Het ontwerp stamt van architect August Kubitza met mogelijke medewerking van Karl Gonser. Hij heeft in eerste instantie de bunker als *Luftschutzbunker* ontworpen. Tijdens het ontwerpproces en tijdens de bouw wordt aan deze functie een defensieve rol toegevoegd.

Hiervoor worden ingangsverdedigingen en een rondgaande loopgraaf aangelegd. Ook wordt op de verdieping een tweede hoofdkwartier ingericht, waarschijnlijk ten behoeve van *Höherer SS- und Polizeiführer* (HSSPF) Hanns Albin Rauter. Deze had begin december 1942 de opdracht gekregen om in geval van een aanval op Den Haag de verdediging van beide *Stützpunkte* te leiden. Vermoedelijk is voor hem de inrichting gewijzigd om als hoofdkwartier te kunnen functioneren. De omvang was in ieder geval verglijkbaar met het appartement van Seyss-Inquart.

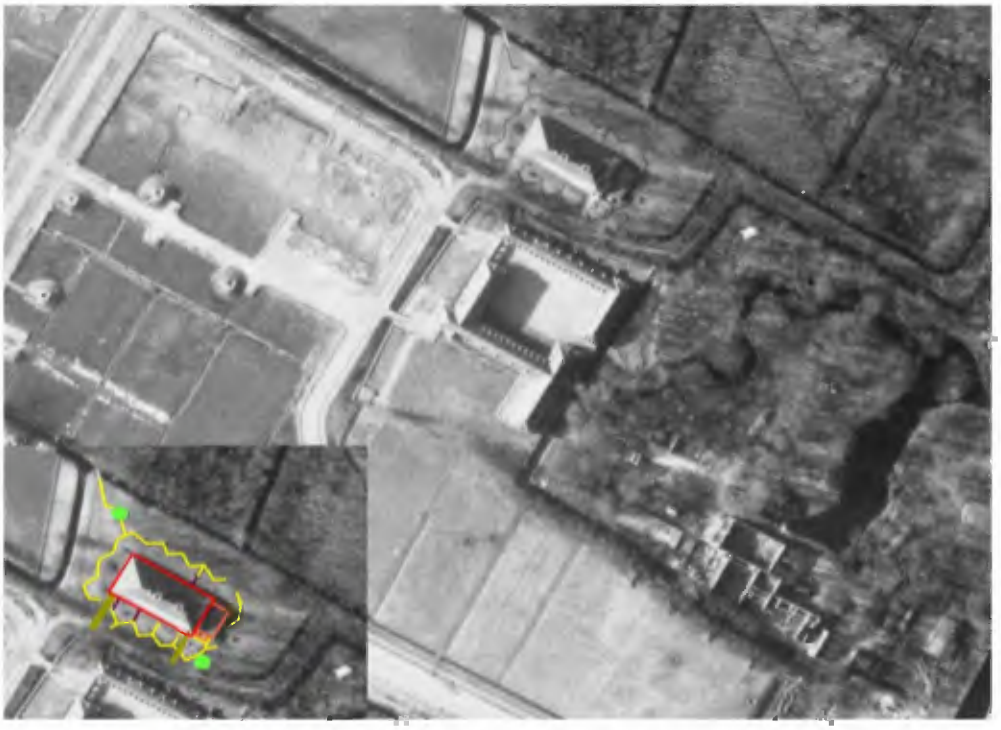

Behalve als bescherming voor Seyss-Inquart en zijn staf was de bunker ook bestemd voor de manschappen van de naastgelegen kazerne. Het gebouw was behalve als bescherming tegen luchtaanvallen ook bedoeld voor een langer verblijf in geval van een aanval op Den Haag. Onder andere door het inrichten van de ruimten met in totaal 75 bedden van drie hoog, die langs de wanden van een groot deel van de vertrekken stonden opgeteld. Ook de rondgaande loopgraaf met vier Tobruks en munitiebunkertjes duiden hierop.

De verdere inrichting en afronding vonden plaats in 1943. Tevens vinden in dat jaar en de daaropvolgende jaren uitbreidingen en wijzigingen aan het gebouw plaats. Zo wordt eind 1943 aan de oostzijde de keukenbunker toegevoegd en aan het eind van de oorlog nog een bakstenen berging met betondak.

Of en hoe vaak de bunker ook daadwerkelijk is gebruikt bij luchtaanvallen, kon niet worden vastgesteld. Aan te nemen is dat de bunker wel door de gebruikers van de naastgelegen kazerne zal zijn gebruikt. Een in 1947 gefotografeerde tekst doet dit wel vermoeden. Aangezien Den Haag nooit direct is aangevallen, heeft het gebouw in ieder geval niet gefunctioneerd als hoofdkwartier bij de verdediging.

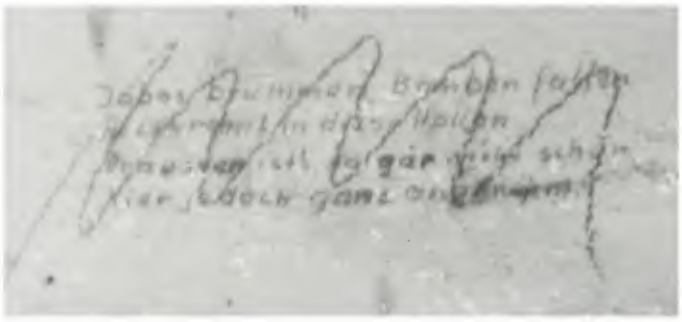

De Koude Oorlog

Commandopost Clingendael is een unieke KO-bunker die het verhaal van de KO in Nederland vertelt. Veel KO-erfgoed is gesloopt, ontmanteld of gestript. Het is zeer bijzonder dat het WOII-exterieur en KO-interieur in deze bunker in zo'n goede en originele staat is. In deze bunker beleef je de Koude Oorlog.

Van WOII naar KO

Na WOII veranderde de wereld snel. De nieuwe geopolitieke situatie bracht een nieuwe vijand: de Sovjet-Unie. Twee ideologieën kwamen recht tegenover elkaar te staan. Nederland had echter andere prioriteiten, onder andere de Wederopbouw en de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog. Onder druk van de Verenigde Staten van Amerika, een belangrijke bondgenoot van Nederland, moest Nederland toch maatregelen nemen ter voorbereiding op een nieuw conflict.

Bunkers uit WOII werden daarom veelvuldig hergebruikt voor allerlei functies. In 1945 nam de Koninklijke Landmacht de *Polizei-Waffenschule* in gebruik als hoofdkwartier, en doopte deze in 1948 om tot Prinses Julianakazerne. In 1948 werd ook de naastgelegen Seyss-Inquartbunker ingericht en aangepast voor gebruik door de Landmacht als beveiligd commandocentrum en verbindingscentrum (communicatiecentrum). De bunker was toen niet in gebruik en in die tijd bijzonder groot en stevig. Het was dus een logische keuze om de relatie tussen de Seyss-Inquartbunker en de naastgelegen kazerne ook na WOII voort te zetten. Begin jaren '50 was de bunker geïntegreerd in het functioneren van de Prinses Julianakazerne en werd de bunker niet meer Seyss-Inquartbunker genoemd, maar Julianabunker.

Oorlogsstaf BLS en vbdcen GV

Het interieur reflecteert zeer goed de spanningen en dreiging van de Koude Oorlog in Nederland en internationaal. Nederland moest zich voorbereiden op deze mogelijke derde wereldoorlog met een enorme dreiging van een inval of aanval door de Sovjet-Unie. We kunnen ons bijna niet meer voorstellen hoe hoog de spanningen toen opliepen: een allesvernietigende atoomoorlog.

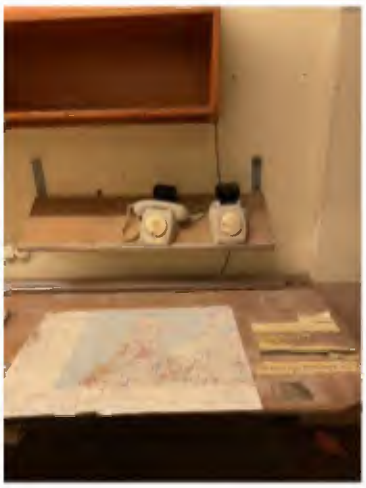

Commandopost Clingendael zou het belangrijkste beschermd onderkomen zijn van de Koninklijke Landmacht tijdens oorlogstijd. Het is gebruikt door de Generale Staf van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten (Oorlogsstaf BLS), als commandopost tijdens oorlogstijd. De Oorlogsstaf heeft de bunker ook gebruikt tijdens nationale en internationale CIMEX- en WINTEX-oefeningen.

Ook het verbindingscentrum vbdcen GV van de Koninklijke Landmacht was gevestigd in Commandopost Clingendael tijdens vredestijd en oorlogstijd. Het was een groot verbindingscentrum met als doel het ontvangen en doorsturen van berichten. Het vbdcen GV was een belangrijk knooppunt in het netwerk van verbindingen. Veel berichten werden daarom via het vbdcen GV naar andere ontvangers doorgestuurd, waaronder staatgeheimen en versleutelde berichten.

Het interessante aan Commandopost Clingendael is dat de enorme dreiging en spanningen gedurende de KO, waarbij het einde van de wereld nabij leek te zijn, zichtbaar zijn in allerlei aanpassingen die tijdens de KO aan deze bunker zijn gedaan. Deze gelaagdheid is duidelijk te herkennen in de vaste en losse interieuronderdelen van de bunker. Deze zijn redelijk goed bewaard gebleven en zijn daarom onlosmakelijk verbonden aan de bunker.

Commandopost Clingendael is erfgoed dat herinnert aan de diverse militaire geschiedenis van WOII, KO en VN-missies. Commandopost Clingendael is daarmee een bijzonder overblijfsel die de zeer gelaagde militaire geschiedenis van Nederland laat zien van de periode van 1940 tot 2013. Dat dit nog bestaat, is uniek.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Data veldbezoek en startgesprek
Datum: maandag 1 maart 2021 21:56:47

Beste 10.2.e,

Zojuist hebben 10.2.e, 10.2.e en ik overleg gehad.

Hierbij wilde ik even wat data met je afstemmen voor een eerste veldbezoek en het startgesprek.

Het leek ons een goed idee om de eerste keer met zijn drieën naar Commandopost Clingendael te komen.
Zou dat mogelijk zijn op woensdag 10 maart? Het liefst willen we er dan meteen ook een velddag van maken. Start om 9:30 of 10:00? Andere optie is 15 maart (of eventueel 17 maart).

Je had het ook over inplannen van het startgesprek. Deze week zit ik al wat vol. Kan eventueel deze woensdagmiddag. Zou anders volgende week 8 maart in de middag kunnen? Of vrijdagmiddag 12 maart? Ik zal daar dan alleen bij aanwezig zijn.

Daarnaast zouden we graag de namen en contactgegevens ontvangen van de personen die jullie in gedachten hadden voor de interviews.

Je gaf eerder aan dat RAAP deze week ook begint met het archeologisch onderzoek. Zou je kunnen vertellen wat ze precies gaan doen? Wordt er ook geboord? Gaan ze kijken naar de loopgraven?

En begreep van 10.2.e dat er onlangs een kleurenonderzoek is geweest. Is het mogelijk om dat in te zien? Hij dacht dat 10.2.e daarbij betrokken was.

Dank alvast!

Hartelijke groet,
10.2.e

10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 28 juni 2021 11:09
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: FW: Conceptversies deel 1+2 onderzoek Commandopost Clingendael Wassenaar

Beste collega's,

Ter info nog de begeleidende email van de onderzoekers.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 25 juni 2021 15:22
Aan: 10.2.e
CC: ; 10.2.e
Onderwerp: Conceptversies deel 1+2 onderzoek Commandopost Clingendael Wassenaar

Hallo 10.2.e,

Hierbij lever ik, namens 10.2.e en 10.2.e graag de conceptversies op van deel 1 en deel 2 van het onderzoek naar de Commandopost Clingendael in Wassenaar.

We hebben het een zeer interessant onderzoek gevonden. We hebben de ruimte gekregen om de bunker zeer uitgebreid te onderzoeken. Dit heeft geleid tot een zeer uitgebreid rapport waarin we de bunker tot in detail analyseren. Dit is niet alleen zeer waardevol gebleken voor deze bunker; deze bunker en dit rapport kunnen ook als een belangrijke bron fungeren bij bouwhistorisch onderzoek naar andere objecten van de Tweede Wereldoorlog en Koude Oorlog.

Enkele aandachtspuntjes en puntjes van verantwoording wat betreft deze conceptversies:

Het archiefonderzoek moet nog enkele belangrijke aannames en stellingen die we nemen, ondersteunen. Dit hebben we in de tekst erbij vermeld en in geel gemarkeerd. Zoals je ziet, dient het archiefonderzoek nog een belangrijke toevoeging te geven aan dit onderzoek. Let ook nog niet op de opmaak. Aan de opmaak hebben we grotendeels nog geen aandacht besteed, omdat dit een taak is tijdens de laatste fase van het opstellen van het definitieve rapport. Deel 2, het ruimteboek, is al gereviseerd door een persoon van BBA. Deel 1 echter nog niet. Deze zal dus nog in het geheel wordt gereviseerd door een ander persoon. Het doorlezen van het gehele rapport, indien je dit van plan bent, is daarom wellicht toepasselijker bij de definitieve versie, omwille van de omvang van het rapport.

Deel I

- Nummering van afbeeldingen bij Deel I is er nog niet. Index klopt dus ook nog niet. Deze zullen we verzorgen bij de definitieve versie.
- Ook de voetnoten lopen nog niet goed.
- Opmaak afbeeldingen moet nog worden bijgewerkt.
- Kleurenonderzoek is niet in PDF toegevoegd, maar wordt wel naar verwezen.
- Enkele kaarten zijn niet goed opgenomen in de conceptversie bij het onderdeel 'Tijdlijn'. De beschrijving staat er echter wel bij. De kaarten zullen dus aan de definitieve versie worden toegevoegd.

-
- De secties interieuronderdelen, samenvatting KO, waardestelling en aanbevelingen zijn nog niet geheel aangepast. Hier moeten we nog even goed naar kijken en aan de hand van het archiefwerk kunnen we ook de laatste secties invullen. We willen ook nog wat ondersteunende foto's toevoegen aan de sectie 'Interieuronderdelen'. We zien in dat dit een belangrijk onderdeel is in het rapport en nu nog wat summier wordt behandeld.
-

Ruimteboek

- Nummering index Ruimteboek klopt nog niet, nummering afbeeldingen wel.
- paginanummers van de laatste pagina's niet doorgenummerd.

- Opmaak afbeeldingen moet nog worden bijgewerkt.

Ik stuur je de bestanden we Wetransfer en vertrouw erop dat jij deze verspreid naar de juiste personen.

We zijn zeer benieuwd naar jullie feedback.

Met vriendelijke groet,
10.2.e ,
10.2.e
10.2.e

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: FW: 10.2.e @yahoo.com heeft je bestanden gestuurd via WeTransfer
Datum: maandag 5 juli 2021 14:55:55
Bijlagen: image003.emz
image001.jpg
image005.png
image006.png
image001.emz

Beste 10.2.e,
Ik wil net aan de slag met het rapport en zie dat de link is verlopen. Kan je hem nog een keer sturen?
Sorry voor het ongemak.
Met vriendelijke groet,

drs. 10.2.e
Senior beleidsadviseur cultureel erfgoed en monumenten

Werkdagen: 10.2.e Wob

T. [redacted]
E [redacted]@werkorganisatieduivenvoorde.nl

Logo Werkorganisatie Duivenvoorde

www.voorschoten.nl
www.wassenaar.nl

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 28 juni 2021 11:38
Aan: 10.2.e
Onderwerp: FW: 10.2.e Wob @yahoo.com heeft je bestanden gestuurd via WeTransfer
Beste 10.2.e,
We hebben het conceptrapport CHO van de commandopost ontvangen. Het is een zeer omvangrijk rapport geworden uit 2 delen: deel 1 bouwhistorie en deel 2 ruimteboek. Het is te downloaden via onderstaande link.
Dinsdag 13 juli spreken we elkaar om het conceptrapport te bespreken. Vervolgens zal ik uiterlijk vrijdag 16 juli onze feedback gebundeld naar de onderzoekers sturen.
Mochten er nog vragen zijn dan hoor ik het graag.
Met vriendelijke groet,
10.2.e
ir. 10.2.e
Adviseur monumenten

.....

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

.....

M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl

.....

Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen.
Werkdagen: 10.2.e Wob

Van: WeTransfer <noreply@wetransfer.com>
Verzonden: vrijdag 25 juni 2021 15:21
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: 10.2.e @yahoo.com heeft je bestanden gestuurd via WeTransfer

10.2.e @yahoo.com heeft je bestanden gestuurd

2 items, 238 MB in totaal • Verloopt op 2 juli 2021

Hallo 10.2.e,

Hierbij deel 1 en deel 2 van het bouwhistorisch onderzoek naar de Commandopost Clingendael in Wassenaar.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Download link

https://wetransfer.com/downloads/1923865d29d09177b6ae58a627d3b11320210625131807/d12152152e323715414197a1f3e320892021062513191 5/a490cf

2 items

20210625 Wassenaar_Commandopost_Clingendael_DEEL_1_2021_conceptversie.pdf
117 MB

20210625 Wassenaar_Commandopost_Clingendael_DEEL_2_2021_conceptversie.pdf
121 MB

Voeg noreply@wetransfer.com toe aan je contactpersonen zodat je zeker weet dat onze emails aankomen.

Over WeTransfer • Help • Algemene voorwaarden • Deze transfer rapporteren als spam

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten
This message may contain information that is not intended for you If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Overleg Commandopost - ik kan wel deelnemen
Datum: maandag 7 juni 2021 11:30:51

Hallo 10.2.e,
Mijn programma voor vandaag is enigszins gewijzigd. Daardoor kan ik wel deelnemen aan het overleg over de waardering van de Koude Oorlog fase van de Commandopost.
Zou je mij een link kunnen sturen voor het overleg? Dank!
Met vriendelijke groet,

mw. 10.2.e
Adviseur Architectuurhistorie Zuid-Holland (noord)

.....
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG | Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP | Amersfoort
.....
T 033 10.2.e
M 06 10.2.e
10.2.e @cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl
.....
werkdagen 10.2.e Wob
.....

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Aanvraag inventarislijsten archief Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Datum: dinsdag 15 juni 2021 14:19:00

Beste 10.2.e,
Heeft de laatste poging bij de defensiearchieven mogelijk nog wat opgeleverd?
Hartelijk dank alvast!
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: woensdag 19 mei 2021 19:13
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Aanvraag inventarislijsten archief Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Dag 10.2.e,
Geen probleem, ik zie ook wel eens een e-mail te laat of zelfs geheel over het hoofd...
Wat betreft de defensiearchieven zijn er overzichten van tijdens/na de fusie (tussen RVB en DVD) verhuisde archieven gemaakt. Echter de dossiers van in (en rond) Den Haag aanwezige objecten staan grotendeels juist in het overzicht waar de twee onvindbare (en dus mogelijk reeds vernietigde) in gevonden waren. Ik ga nog een poging wagen, maar ik vrees dat we weinig gaan aantreffen.
Vriendelijke groten, prettige avond,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: woensdag 19 mei 2021 10:55
Aan: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Aanvraag inventarislijsten archief Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Beste 10.2.e,
Mijn oprechte excuses, de mail van 10 mei is mij ontglipt.
Jammer dat de dossiers niet meer beschikbaar zijn. Het object betreft een Defensieobject dat in 2013 overtollig is verklaard en in eigendom van het RVB is gekomen. Is het inderdaad een mogelijkheid de defensiearchieven te raadplegen? Op welke manier is dit mogelijk?
Wat mij betreft dient FileNet niet geraadpleegd te worden aangezien we de informatie m.b.t. de laatste jaren redelijk in beeld hebben.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 18 mei 2021 18:37
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Aanvraag inventarislijsten archief Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Geachte 10.2.e,
De twee gevonden dossiers zijn door mij d.d. 4 mei jl. opgevraagd. Er bleek al spoedig een probleem te zijn, omdat men onder de door mij gevonden doos- en dossiernummers mappen met een geheel andere inhoud heeft aangetroffen. In de bijlages ziet u de mailwisseling met Doc-Direkt hierover die duurde tot begin vorige week. Ik heb u op 10 mei ook reeds bericht over deze zaak (bijlage). Ik heb, omdat ik het nog niet wilde opgeven en er wellicht nog een vind-mogelijkheid zou kunnen zijn, de vraag niet afgesloten maar het wordt wel ingewikkelder.
Had u nog een idee n.a.v. mijn bericht d.d. 10 mei ?
Vriendelijke groeten,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 18 mei 2021 12:07
Aan: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Aanvraag inventarislijsten archief Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar

Beste 10.2.e,
Ik heb helaas nog steeds niets ontvangen, kunt u wellicht nagaan wat de status is van het inscannen?
Ik ontvang de stukken graag spoedig aangezien mijn oorspronkelijke aanvraag dateert van 10 maart.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 4 mei 2021 17:43
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Aanvraag inventarislijsten archief Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Geachte 10.2.e,
Vandaag heb ik deze twee dossiers opgevraagd bij het archiefdepot van Doc-Direkt te Apeldoorn. Ik heb verzocht deze te scannen en via de RVB-Samenwerkingsruimte beschikbaar te stellen. Daarvan krijgt u bericht. Ik verwacht dat dit donderdag of vrijdag a.s. afgerond zal zijn.
Ik vroeg mij gisteren af, zoekende naar gegevens over deze bunker, of er niet nog andere zoektermen mogelijk zouden zijn. Ik sprak (niet zo ver voor onze thuiswerktijd, eind 2019) eens met de heer 10.2.e van het Atelier Rijksbouwmeester over een project rond deze locatie en het leek mij om een inmiddels (groot?) project te gaan. Mogelijk dat er op een andere wijze nog stukken zijn te achterhalen. Die bronnen zijn mij echter niet bekend, maar wellicht zou de heer 10.2.e hier toegang toe kunnen hebben. Ik wil hem hierover desgewenst wel benaderen.
Vriendelijke groeten,
10.2.e
06-10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 4 mei 2021 10:12
Aan: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Aanvraag inventarislijsten archief Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Beste 10.2.e,
Dank voor de reactie. Graag ga ik in op uw voorstel om de twee dossiers te laten digitaliseren.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....
Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen
Werkdagen: 10.2.e Wob

Van: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 4 mei 2021 00:00
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Aanvraag inventarislijsten archief Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Geachte heer 10.2.e Wob,

Onderstaande is reeds eerder in behandeling genomen. In de eerste zoekronde is geen resultaat gevonden.
Bij een nadere inventarisatie zijn onder de zoekterm 'Schwartzestraat' slechts twee dossiers aangetroffen met onderstaande omschrijving:

- 30G06 THERESE SCHWARTZESTRAAT 15-17-19-21 DEN-HAAG BESCHIKKING 4831 DEEL I H 94.5048 V-10 JR NA BEEINDIGING (periode 1959 – 1992)
- 30G06 THERESE SCHWARTZESTRAAT 15-17-19-21 DEN-HAAG BESCHIKKING 4831 DEEL II H 94.5048 V-10 JR NA BEEINDIGING (id.)

Onder 'Clingendael' en het door u gegeven gebouwnummer zijn geen dossiers bekend.
Indien gewenst, kan ik Doc-Direkt Apeldoorn verzoeken de twee bovenstaande dossiers te digitaliseren en aan u te mailen.
Met vriendelijke groet,
10.2.e
Doc-Direkt Den Haag
06-10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: vrijdag 30 april 2021 16:09
Aan: Postbus RVB DIVcentraal <Postbus.RVB.DIVCentraal@rijksoverheid.nl>; Postbus Informatie- en Archiefdiensten <tba@minbzk.nl>
Onderwerp: RE: Aanvraag inventarislijsten archief _ Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Dag allen,
Is onderstaande aanvraag inmiddels in behandeling genomen? Ik wacht inmiddels al meer dan anderhalve maand op een reactie.
Hoor graag spoedig!
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: Postbus RVB DIVcentraal <Postbus.RVB.DIVCentraal@rijksoverheid.nl>
Verzonden: vrijdag 16 april 2021 12:49
Aan: Postbus Informatie- en Archiefdiensten <tba@minbzk.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>; Postbus RVB DIVcentraal <Postbus.RVB.DIVCentraal@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: FW: Aanvraag inventarislijsten archief _ Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Goedemiddag,
Graag onderstaande aanvraag in behandeling nemen.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: vrijdag 16 april 2021 12:43
Aan: Postbus RVB DIVcentraal <Postbus.RVB.DIVCentraal@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Aanvraag inventarislijsten archief _ Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Geachte lezer,
Is onderstaande aanvraag opgepakt?
Hoor het graag, bij voorbaat dank!
Mvg 10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: woensdag 10 maart 2021 16:12
Aan: Postbus RVB DIVcentraal <Postbus.RVB.DIVCentraal@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Aanvraag inventarislijsten archief _ Thérèse Schwartzestraat 15 Wassenaar
Geachte heer/mevrouw,

Tbv een cultuurhistorisch onderzoek ben ik op zoek naar een overzicht van de informatie die wij beschikbaar hebben in ons eigen archief.
Het betreft het gebouw met adres Thérèse Schwartzestraat 15, 2597XK te Wassenaar.
Dit is de voormalige 'Seyss Inquart bunker' later ook bekend als de Commandopost Clingendael.
Gebouwnummer: 110375G04
Terreinnummer: 110375L01
Kunt u de archiefinventaris raadplegen en de desbetreffende Excel-bestanden met dossiers mailen s.v.p.? Vervolgens vragen wij graag de dossiers aan die we nodig achten voor het onderzoek.
Bij voorbaat hartelijk dank!
Met vriendelijke groet,

10.2.e
ir. 10.2.e
Adviseur monumenten

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Expertisecentrum Techniek
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Het Rijksvastgoedbedrijf zet vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met oog voor de omgeving
Werkdagen: 10.2.e Wob

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e @mindef.nl
Onderwerp: RE: Archief NIMH
Datum: maandag 21 juni 2021 17:58:00

Geachte heer 10.2.e , beste 10.2.e ,
Bedankt voor de reactie, ik heb inderdaad begrepen dat dhr. 10.2.e een afspraak heeft ingepland. En dank voor de tips, ik heb deze doorgegeven aan de onderzoekers.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e @mindef.nl
Verzonden: maandag 21 juni 2021 14:47
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Archief NIMH
Geachte heer 10.2.e ,
Dhr. 10.2.e heeft komende week een afspraak in onze studiezaal. Als ik verder iets kan betekenen, hoor ik het graag.
Wellicht nog twee tips voor onderzoek (geen briljante ingevingen misschien, maar zonde als deze onverhoopt niet gebruikt worden):

- De 'bunkergemeenschap', waar wellicht kennis berust over bouw en gebruik door de Duitsers;
- Gemeentearchief Den Haag, balie Inzage Bouwtekeningen (ook met correspondentie rond vergunningsaanvragen).

Met vriendelijke groet,
S.R. 10.2.e
Onderzoeker Operationeel Optreden

Nederlands Instituut voor Militaire Historie | *Netherlands Institute of Military History*
Ministerie van Defensie | *Ministry of Defence*
Frederikkazerne | Van Alkemadelaan 786 | 2597 BC | Den Haag | 10.2.e Wob
Postbus 90701 | 2509 LS | Den Haag | MPC 58 A

T +31 (0)70 10.2.e
www.defensie.nl/nimh
www.facebook.com/nimh.geschiedenis
www.linkedin.com/company/nimh-geschiedenis

10.2.e Wob

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 15 juni 2021 14:06
Aan: 10.2.e , DOSCO/NLDA/NIMH/OD <10.2.e @mindef.nl>
Onderwerp: Archief NIMH
Beste dhr. 10.2.e ,
Via dhr. 10.2.e heb ik uw contactgegevens ontvangen.
Momenteel laten wij als Rijksvastgoedbedrijf een aanvullend cultuurhistorisch onderzoek uitvoeren naar de Commandopost Clingendael (ook wel bekend als de Seyss-Inquart bunker) te Wassenaar. Wellicht is het bij u bekend, dit object is geruime tijd geleden overtollig verklaard en wordt daarom binnenkort afgestoten. Alvorens een zorgvuldige verkoopprocedure van start kan gaan is afronding van de cultuurhistorische onderzoeken van belang, momenteel is daarom de verkoop tijdelijk 'on hold' gezet. Uiteraard is het streven om deze verkoop, waar politiek en maatschappelijk veel aandacht voor is, op korte termijn op te starten. Voor het afronden van de cultuurhistorische rapportage is echter archiefonderzoek vereist, maar zoals u weet zijn de

archieven geruime tijd gesloten geweest of nog steeds gesloten.
Dhr. 10.2.e gaf aan dat u ons mogelijk verder kunt helpen met het op korte termijn toegang krijgen tot het archief van het NIMH. Dit archiefonderzoek zal worden uitgevoerd door dhr. 10.2.e die goed bekend is met het NIMH. Kunt u mogelijk iets voor ons betekenen?
Ik hoor graag van u, bij voorbaat hartelijk dank!
Met vriendelijke groet,

10.2.e
ir. 10.2.e
Adviseur monumenten

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen
Werkdagen: 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: RE: BHO commandopost clingendaal
Datum: vrijdag 16 juli 2021 10:04:00

Beste 10.2.e,

Dank voor je reactie. Ik ben het eens met de algemene opmerkingen. Echter voor een groot deel wordt dit nog aangepakt, zie ook de begeleidende email die we van 10.2.e hebben ontvangen. Daarin wordt bijvoorbeeld genoemd dat enkele stukken van 10.2.e (hoewel de strekking klopt) nog moeten worden herschreven en moeten worden voorzien van de juiste bronvermelding.

Gisteren heb ik trouwens al even contact gehad met 10.2.e om een terugkoppeling te geven met ons gesprek met gemeente en RCE. Waarbij ik ook heb aangegeven dat ze de extra uren voor archiefwerkzaamheden kunnen inzetten (uiteraard in afstemming met 10.2.e).

Ik heb toen mondeling alvast de volgende aandachtspunten genoemd:

1. Ontsluiting en toegankelijkheid stuk (samenvatting en chronologie/opbouw stuk)
2. Bronvermelding
3. Immateriële waardestelling

Ik heb ook aangegeven dat we onze deadline van vandaag niet halen. Daarom is afgesproken dinsdagochtend onze schriftelijke feedback toe te sturen. Ik denk dat we er met de algemene opmerkingen een eind komen, daarnaast zal ik tegen die tijd het gehele stuk grondig doorgenomen hebben.

Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen

Werkdagen: 10.2.e Wob

Van: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Verzonden: donderdag 15 juli 2021 18:49
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: BHO commandopost clingendaal

Beste 10.2.e, 10.2.e en 10.2.e,

ik heb toegezegd vandaag te reageren op het BHO CC.

Eerlijkgezegd heb ik nogal wat kritiek op dit concept rapport.

Allereerst de al eerder aangegeven wens vooraf een inleidend samenvattend verhaal met relevante afbeeldingen te krijgen.

Ten tweede zijn de afbeeldingen niet logisch geplaatst, noch chronologisch noch aan de tekst gekoppeld, en heel vervelend: niet oplopend genummerd.

Forse stukken uit het rapport van Viersen zijn zonder bewerking overgenomen en soms zelfs met scanfouten.

Bij de foto's wordt de lezer niet ondersteund door een plattegrond te oriëntatie.

Bij foto's ontbreken pijlen om de lezer te helpen te begrijpen wat men beschrijft.

De analyses, met namen het combineren van de informatie van tekeningen en foto's schieten te kort.

Het rapport is daardoor zeer moeilijk toegankelijk voor niet ingewijden. Dit was niet onze bedoeling.

Ik had gedacht vandaag de redactie af te kunnen ronden, maar ben niet verder gekomen dan pagina 67.

Juist hier begint het verhaal over de Koude oorlog.

Gezien de ernstige verzoeken om herinterpretatie die ik heb op de voorgaande pagina's kan ik de rest van het rapport niet ongezien accorderen.

Mijn opmerkingen vinden jullie op:

P:\BZK\RVB\Monumenten\Info\BHO Lopende projecten\2021_Wassenaar_Commandopost Clingendae 10.2.e Wob \Cultuurhistorisch onderzoek\7. Rapportages\Concept

Hoe nu verder, de opmerkingen tot pagina 67 kunnen wat mij betreft aan de onderzoekers doorgegeven worden.

a.s. woensdag 28 juli kan ik verder met de redactie, ik hoop er dan geheel door te kunnen komen.

m.a.w. morgen kunnen wij geen definitieve reactie op het concept rapport geven.

Het lijkt mij juist de projectmanager hiervan op de hoogte te stellen,

Met vr gr,

10.2.e

Van: 10.2.e
Aan: "10.2.e"
Onderwerp: RE: Bronbestanden rapport commandopost
Datum: maandag 13 december 2021 17:13:00

Beste 10.2.e,

Dank voor de update. Geen probleem wat mij betreft!

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 13 december 2021 16:57
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Bronbestanden rapport commandopost

Beste 10.2.e,

Ik hoop een deze dagen de afbeeldingen van het rapport compleet te hebben zodat ik die aan je kan opsturen.

De afbeeldingen van het ruimteboek vragen nog best wat werk. We hebben allemaal onze eigen foto's toegevoegd en dus niet deze allemaal bijeen staan in een map.
10.2.e en 10.2.e zijn erg druk met het afronden van klussen voor het einde van het jaar. Het gaat helaas niet lukken om ook alle afbeeldingen voor het Ruimteboek dit jaar naar je op te sturen. Ik hoop z.s.m. in het nieuwe jaar!

Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 30 november 2021 13:49
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: Bronbestanden rapport commandopost

Beste 10.2.e,

Hierbij een herinnering dat we graag nog de bronbestanden van het onderzoek naar de Commandopost Clingendael ontvangen. Zou je ons kunnen aangeven wanneer jullie die aanleveren? Dank alvast!

Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen

Werkdagen: 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Conceptversies deel 1+2 onderzoek Commandopost Clingendael Wassenaar
Datum: maandag 12 juli 2021 12:56:00

Hoi 10.2.e,
Dank voor je mailtje, ik neem dit mee in ons gesprek morgenochtend.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: donderdag 8 juli 2021 10:10
Aan: 10.2.e
CC: 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: Re: Conceptversies deel 1+2 onderzoek Commandopost Clingendael Wassenaar
Dag 10.2.e,
Prima, verwachten we rond 16 juli de feedback.
We zouden 2 weken de tijd krijgen om de feedback te verwerken, dat is dan 31 juli.
Echter door het extra archiefonderzoek (analyseren en verwerken) en onze andere werkzaamheden, wordt 31 juli erg krap voor ons. Ons voorstel is dan ook om de eindversie ten minste met 2 weken (half augustus) uit te stellen.
Hopelijk is dat voor alle partijen mogelijk!
Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: woensdag 7 juli 2021 13:18
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
CC: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Conceptversies deel 1+2 onderzoek Commandopost Clingendael Wassenaar
Ha 10.2.e,
Dank voor je mailtje. We zijn inderdaad met veel interesse aan het lezen, maar het is een groot rapport!
Zoals eerder aangegeven streven we ernaar om in de week van 11-16 juli een terugkoppeling te geven per mail, dit zal waarschijnlijk de 16e worden. Ook de gemeente en de RCE hebben er tegen die tijd naar gekeken namelijk.
Ik spreek hen volgende week en zal dan ook even bespreken of we inderdaad akkoord hebben om de maand augustus nog te gebruiken voor de afronding. Daar zal ik je dan bij het terugkoppelen van onze feedback ook van op de hoogte stellen.
Is dat zo werkbaar voor jullie?
Fijn trouwens dat 10.2.e de archieven heeft bezocht! Ik ben benieuwd of er bruikbaar/nieuw materiaal tussen zit.
Groeten 10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: woensdag 7 juli 2021 13:12
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Conceptversies deel 1+2 onderzoek Commandopost Clingendael Wassenaar
Dag 10.2.e,

Hopelijk lukt het met het doornemen van de vele bladzijdes van de documenten!
Had je gebed, maar kan ook net zo goed via de mail.
Klopt het dat we feedback per mail ontvangen? En heb je al een idee wanneer? Dan kan ik namelijk met 10.2.e en 10.2.e een moment inplannen om het door te nemen.
10.2.e heeft onlangs het archief van het NIMH en NA bezocht. We hebben nu veel documenten ontvangen die we moeten gaan doornemen. Er gaat dus nogal wat extra werk in zitten. Denk dat we de extra weken (die we eerder hadden besproken) nog wel kunnen gebruiken! Rijswijk is 10.2.e nog steeds mee bezig.
Misschien handig om alvast te kijken naar een nieuwe datum voor het inleveren van de eindversie?
We hebben nu staan 26 juli.
Hartelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @yahoo.com>
Verzonden: vrijdag 25 juni 2021 15:21
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
CC: <10.2.e @bouwhistorienederland.nl> <10.2.e @bouwhistorienederland.nl>; 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: Conceptversies deel 1+2 onderzoek Commandopost Clingendael Wassenaar

Hallo 10.2.e,
Hierbij lever ik, namens 10.2.e en 10.2.e graag de conceptversies op van deel 1 en deel 2 van het onderzoek naar de Commandopost Clingendael in Wassenaar.
We hebben het een zeer interessant onderzoek gevonden. We hebben de ruimte gekregen om de bunker zeer uitgebreid te onderzoeken. Dit heeft geleid tot een zeer uitgebreid rapport waarin we de bunker tot in detail analyseren. Dit is niet alleen zeer waardevol gebleken voor deze bunker; deze bunker en dit rapport kunnen ook als een belangrijke bron fungeren bij bouwhistorisch onderzoek naar andere objecten van de Tweede Wereldoorlog en Koude Oorlog.
Enkele aandachtspuntjes en puntjes van verantwoording wat betreft deze conceptversies:
Het archiefonderzoek moet nog enkele belangrijke aannames en stellingen die we nemen, ondersteunen. Dit hebben we in de tekst erbij vermeld en in geel gemarkeerd. Zoals je ziet, dient het archiefonderzoek nog een belangrijke toevoeging te geven aan dit onderzoek. Let ook nog niet op de opmaak. Aan de opmaak hebben we grotendeels nog geen aandacht besteed, omdat dit een taak is tijdens de laatste fase van het opstellen van het definitieve rapport. Deel 2, het ruimteboek, is al gereviseerd door een persoon van BBA. Deel 1 echter nog niet. Deze zal dus nog in het geheel wordt gereviseerd door een ander persoon. Het doorlezen van het gehele rapport, indien je dit van plan bent, is daarom wellicht toepasselijker bij de definitieve versie, omwille van de omvang van het rapport.

Deel I

- Nummering van afbeeldingen bij Deel I is er nog niet. Index klopt dus ook nog niet. Deze zullen we verzorgen bij de definitieve versie.
- Ook de voetnoten lopen nog niet goed.
- Opmaak afbeeldingen moet nog worden bijgewerkt.
- Kleurenonderzoek is niet in PDF toegevoegd, maar wordt wel naar verwezen.
- Enkele kaarten zijn niet goed opgenomen in de conceptversie bij het onderdeel ‘Tijdlijn’. De beschrijving staat er echter wel bij. De kaarten zullen dus aan de definitieve versie worden toegevoegd.
-
- De secties interieuronderdelen, samenvatting KO, waardestelling en aanbevelingen

zijn nog niet geheel aangepast. Hier moeten we nog even goed naar kijken en aan de hand van het archiefwerk kunnen we ook de laatste secties invullen. We willen ook nog wat ondersteunende foto's toevoegen aan de sectie 'Interieuronderdelen'. We zien in dat dit een belangrijk onderdeel is in het rapport en nu nog wat summier wordt behandeld.

-

Ruimteboek

- Nummering index Ruimteboek klopt nog niet, nummering afbeeldingen wel.
- paginanummers van de laatste pagina's niet doorgenummerd.
- Opmaak afbeeldingen moet nog worden bijgewerkt.

Ik stuur je de bestanden we Wetransfer en vertrouw erop dat jij deze verspreid naar de juiste personen.
We zijn zeer benieuwd naar jullie feedback.
Met vriendelijke groet,
10.2.e ,
10.2.e
10.2.e

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Definitief voortgangsgesprek CHO Commandopost Clingendael
Datum: maandag 7 juni 2021 17:23:45
Bijlagen: image003.jpg
image004.jpg
image007.jpg
image008.jpg

Ik ben nu beschikbaar. Maar kan het ook morgenochtend voor 9 uur proberen.
Gr.
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: maandag 7 juni 2021 17:23
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Definitief voortgangsgesprek CHO Commandopost Clingendael

Beste 10.2.e,
Ik heb om 17:30 uur weer een andere afspraak. Zou je mij morgenochtend kunnen bellen om e.e.a. af te stemmen? Dank alvast!
Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....
Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen.
Werkdagen: 10.2.e Wob

Van: 10.2.e <10.2.e @werkorganisatieduivenvoorde.nl>
Verzonden: maandag 7 juni 2021 14:57
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Definitief voortgangsgesprek CHO Commandopost Clingendael

Beste 10.2.e,
Het meest practisch is als ik je bel, nadat ik klaar ben. Wat is jouw nummer?
Met vriendelijke groet,

drs. 10.2.e
senior beleidsadviseur Cultureel erfgoed
T. Voorschoten: 14 071
T. Wassenaar : 14 070
E 10.2.e @werkorganisatieduivenvoorde.nl
Ik ben werkzaam op 10.2.e Wob

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: maandag 7 juni 2021 13:29
Aan: 10.2.e <10.2.e @werkorganisatieduivenvoorde.nl>
Onderwerp: RE: Definitief voortgangsgesprek CHO Commandopost Clingendael

Beste 10.2.e,
Vanmiddag heb ik met onderzoeker 10.2.e een voortgangsoverleg, ik dacht op het laatste moment dat het wellicht interessant zou zijn voor jou om het ook bij te wonen (ter info). Maar aangezien ik de uitnodiging pas zo laat heb verstuurd begrijp ik dat de agenda al vol is. Kunnen we wellicht om 17:00 uur even telefonisch contact hebben? Dan zal ik kort even een update geven van de stand van zaken. Zou ik daarvoor jou telefoonnummer mogen ontvangen? Hoor het graag, dank alvast!

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @werkorganisatieduivenvoorde.nl>
Verzonden: maandag 7 juni 2021 11:52
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Definitief voortgangsgesprek CHO Commandopost Clingendael

Beste 10.2.e,
Ik zie dat ik nu wordt uitgenodigd voor een overleg over de Commondopost. Ik heb helaas dan een ander overleg op hetzelfde tijdstip. Dit duurt tot 17.00 uur. Daarna ben ik wel beschikbaar.
Met vriendelijke groet,
drs. 10.2.e
senior beleidsadviseur Cultureel erfgoed
T. Voorschoten: 14 071
T. Wassenaar : 14 070
E. 10.2.e @werkorganisatieduivenvoorde.nl
Ik ben werkzaam op 10.2.e Wob

-----Oorspronkelijke afspraak-----
Van: 10.2.e ◂10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: maandag 7 juni 2021 11:36
Aan: 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: FW: Definitief voortgangsgesprek CHO Commandopost Clingendael
Tijd: maandag 7 juni 2021 16:00-17:00 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen.
Locatie: Digitaal, webex
-----Oorspronkelijke afspraak-----
Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 28 mei 2021 14:55
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
CC: 10.2.e @yahoo.com; 10.2.e
Onderwerp: Definitief voortgangsgesprek CHO Commandopost Clingendael
Tijd: maandag 7 juni 2021 16:00-17:00 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen.
Locatie: Digitaal, webex

-- De volgende tekst niet verwijderen of wijzigen. --

Wanneer het tijd is, kunt u hier deelnemen aan uw Rijksvideo Vergadering.

Vergaderingnummer (toegangscode): 163 364 7179
Wachtwoord voor vergadering: YeTkcdYn638

Deelnemen aan vergadering

Tik om deel te nemen vanaf een mobiel apparaat (alleen deelnemers)
+31-2072-19842,,1633647179## Netherlands Toll
+1-650-215-5226,,1633647179## United States Toll

Deelnemen via telefoon
+31-2072-19842 Netherlands Toll
+1-650-215-5226 United States Toll
Algemene inbelnummers

Deelnemen via een videosysteem of -toepassing
Kies 1633647179@rijksvideo.webex.com

U kunt ook 62.109.219.4 kiezen en uw vergaderingnummer invoeren.

Deelnemen met Microsoft Lync of Microsoft Skype voor Bedrijven

Kies 1633647179.rijksvideo@lync.webex.com

Als u een host bent, klik dan hier om hostgegevens weer te geven.

Hebt u hulp nodig? Ga naar http://help.webex.com

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Re: Planning CHO commandopost Clingendael
Datum: dinsdag 25 mei 2021 20:10:26

Beste 10.2.e,

Dank voor de nieuwe data. Wij passen onze planning daarop aan!

Helaas hebben we al van Nationaal Archief gehoord dat we pas eind juli bij het archief terecht kunnen...
We hopen nog wel op tijd het archief van Rijswijk en NIMH te kunnen bekijken.
Vroeg me af wat wenselijk is? Sowieso de archieven bekijken ondanks dat deadline al is verstreken, maar de informatie wel op papier staat? Of alleen de zaken uitvoeren die nog binnen de deadline valt?

Had jij trouwens al van het Atelier vernomen over hoe de waardering er precies uit moet komen te zien? Dan kunnen we daar ook binnenkort mee aan de slag gaan.

Daarnaast vroeg ik me af of jij nog meer informatie (wanneer en wat is er precies gedaan?) hebt over de renovatie van afgelopen jaar? De informatie op de website is erg summier. Deze informatie zouden we dan ook mee kunnen nemen in het onderzoek.

Dank alvast!

Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: dinsdag 25 mei 2021 11:49
Aan: 10.2.e
CC: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: Planning CHO commandopost Clingendael
Beste 10.2.e,
Hierbij per mail een bevestiging van de eerder besproken planning voor het aanleveren van het cultuurhistorisch onderzoek naar de Commandopost Clingendael.
Graag ontvangen we uiterlijk 25 juni een conceptrapportage. We zullen dan binnen twee weken onze feedback toesturen (uiterlijk 9 juni).
Als datum voor het opleveren van het definitieve rapport houden we graag maandag 26 juli aan. Dit geeft ons nog de tijd om het stuk die week nog intern te verspreiden.
Deze planning, die afwijkt van de planning die genoemd is in jou offerte, geeft de mogelijkheid om hopelijk alsnog het archiefonderzoek te kunnen uitvoeren.
Hoor het graag, bij voorbaat dank!
Met vriendelijke groet,
10.2.e

ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....
Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen.
Werkdagen: 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakel jkheid voor schade, van we ke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Seyss-Inquart bunker
Datum: woensdag 16 juni 2021 14:33:17

Ik adviseer om te bellen of mailen met 10.2.e daar, die de accounthouder voor BZK en RVB is. Maar niet voor archieven van Defensie /DVD/DGW&T. Zij kan wellicht doorverwijzen naar haar collega.
Maar de inventarissen die 10.2.e noemt kunnen toch opgevraagd worden e.v.?
Zijn ze al niet geraadpleegd?
DIGIDOC Winschoten ook interessant wellicht (ook daar contact van 10.2.e).
HG

Van: 10.2.e
Verzonden: woensdag 16 juni 2021 14:21
Aan: 10.2.e
Onderwerp: FW: Seyss-Inquart bunker

Dag 10.2.e,
Ter info...
Jij kent ook niemand bij het NA?
Mvg 10.2.e

Van: 10.2.e @mindef.nl <10.2.e @mindef.nl>
Verzonden: woensdag 16 juni 2021 11:12
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Seyss-Inquart bunker

Goedemorgen 10.2.e ,
Cultuurhistorische gegevens betreffende deze bunker zijn hier niet aangetroffen. Die gegevens zijn reeds overgedragen aan het Nationaal Archief en bevinden zich in de archieven van het toenmalige ministerie van Oorlog (2.13.151, inventarisnummers 5987 en 6001) en het Bureau Registratie Verdedigingswerken (2.13.167, inventarisnummers 1096, 1097 en 1098).
Ongetwijfeld is Doc-Direkt al benaderd? Als ik mij niet vergis wordt daar het archief van de toenmalige Directie Gebouwen, Werken & Terreinen bewerkt. Wellicht dat dit archief nog bruikbare gegevens bevat.
Mochten er nog vragen zijn hoor ik die graag.
Met vriendelijke groeten,

H. 10.2.e
Medewerker Onderzoek

Semi-statisch Informatie Beheer (SIB)
Defensie Materieel Organisatie
Ministerie van Defensie
Diepenhorstlaan 30 I 2288 EW I Rijswijk
MPC 59K I Postbus 90125 I 3509 BB | Utrecht

M 06 10.2.e
10.2.e @mindef.nl
Niet aanwezig op 10.2.e Wob

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 15 juni 2021 14:11
Aan: 10.2.e , DMO/JIVC/INFOBEH/SIB/ONDZ&TOEZ <10.2.e @mindef.nl>
Onderwerp: Archief Rijswijk

Beste dhr. 10.2.e ,
Via dhr. 10.2.e heb ik uw contactgegevens ontvangen.
Momenteel laten wij als Rijksvastgoedbedrijf een aanvullend cultuurhistorisch onderzoek uitvoeren naar de Commandopost Clingendael (ook wel bekend als de Seyss-Inquart bunker) te Wassenaar. Wellicht is het bij u bekend, dit object is geruime tijd geleden overtollig verklaard en

wordt daarom binnenkort afgestoten. Alvorens een zorgvuldige verkoopprocedure van start kan gaan is afronding van de cultuurhistorische onderzoeken van belang, momenteel is daarom de verkoop tijdelijk 'on hold' gezet. Uiteraard is het streven om deze verkoop, waar politiek en maatschappelijk veel aandacht voor is, op korte termijn op te starten. Voor het afronden van de cultuurhistorische rapportage is echter archiefonderzoek vereist, maar zoals u weet zijn de archieven geruime tijd gesloten geweest of nog steeds gesloten.
Dhr. 10.2.e gaf aan dat u ons mogelijk verder kunt helpen met het op korte termijn toegang krijgen tot het Semi-Statisch Archief Mindef te Rijswijk. Het archiefonderzoek voor dit project zal worden uitgevoerd door dhr. 10.2.e . Kunt u mogelijk iets voor ons betekenen?
Ik hoor graag van u, bij voorbaat hartelijk dank!
Met vriendelijke groet,

10.2.e
ir. 10.2.e
Adviseur monumenten
.....
Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag
.....
M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl
.....
Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen
Werkdagen: 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Cc: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: RE: Lopende onderzoeken Commandopost Clingendael
Datum: vrijdag 21 mei 2021 14:47:00
Bijlagen: image001.png

Dag 10.2.e,
Dank voor je reactie, fijn dat eind juli aangehouden kan worden. Uiteraard zal ik je op de hoogte houden van de voortgang.
Fijn Pinksterweekend alvast!

Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: vrijdag 21 mei 2021 13:13
Aan: 10.2.e
CC: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: RE: Lopende onderzoeken Commandopost Clingendael
Beste 10.2.e,
Bedankt voor de terugkoppeling!
Eens om eind juli als oplevering aan te houden zodat het archiefonderzoek kan worden meegenomen.
De reactie op je andere vraag laat ik graag de aan de specialistische collega's over.
Goed weekend!
Met vriendelijke groet,
10.2.e
Projectleider Verkoop
.....
Rijksvastgoedbedrijf
Afdeling Verkoop & Gebiedsprojecten
Directie Transacties en Projecten
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | Den Haag
Postbus 16169 | 2500 BD | Den Haag
.....
M 06-10.2.e
E 10.2.e @rijksoverheid.nl
www.rijksvastgoedbedrijf.nl
www.biedboek.nl

Het RVB realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde op basis van beleidsdoelen.

cid:image001.png@01D3C75F.73C90210

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 18 mei 2021 14:36
Aan: 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @Rijksoverheid.nl>
CC: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>

Onderwerp: Lopende onderzoeken Commandopost Clingendael

Dag allen,

Hierbij een nieuwe update m.b.t. de onderzoeker naar de Commandopost Clingendael en een aantal vragen die ik graag met jullie bespreek.

Archeologisch bureauonderzoek:

Inmiddels heeft 10.2.e het project overgenomen van 10.2.e . Ik heb 10.2.e onlangs op locatie ontmoet en hem wegwijs gemaakt, het onderzoek verloopt voorspoedig. Ik verwacht deze week een terugkoppeling te krijgen met een datum van oplevering van het conceptrapport. Zodra ik meer weet zal ik jullie op de hoogte stellen.

Er is overigens goed contact tussen 10.2.e en 10.2.e .

Cultuurhistorisch onderzoek:

Het veldwerk en de interviews met oud-medewerkers zijn nagenoeg afgerond. Helaas zijn de archieven nog steeds gesloten. 10.2.e heeft aangegeven dat archiefonderzoek belangrijk is om een deel van de informatie uit de interviews mee te verifiëren. Daarnaast verwachten ze nog een aantal interessante stukken te kunnen inzien. In de offerte van 10.2.e stond eind mei als opleverdatum voor het gehele conceptrapport en eind juni voor het aanbieden van de definitieve rapportage.

Naar verwachting gaan de archieven binnen niet al te lange tijd weer open. Het zou fijn zijn om alsnog het archiefonderzoek uit te kunnen voeren en een compleet onderzoek te kunnen afleveren. In onze memo aan 10.2.e (d.d. 17-12-2020) werd het volgende geschreven: "Wij adviseren u, ervan uitgaande dat medio april de archieven weer toegankelijk zijn, uit te gaan van een oplevering van het onderzoeksrapport in juli 2021 en aansluitend het verkoopprotocol op te stellen.'

Mijn voorstel is om 10.2.e inderdaad de mogelijkheid te geven af te wijken van de planning in haar eigen offerte en een oplevering van het definitieve rapport van eind juli aan te houden. Zo is de kans groot dat er alsnog archiefonderzoek verricht kan worden en toegevoegd kan worden aan de rapportage. Zijn jullie het hier meer eens?

Tot slot kreeg ik nog een vraag m.b.t. de waardestelling, specifiek de waardering van de Koude Oorlog aspecten. 10.2.e vraagt zich af hoe we deze waardering voor ons zien (en tot op welk detailniveau). Ik denk dat er per ruimte een globale waardering van de interieurafwerking noodzakelijk is. Dus vloer-, wand- en plafondafwerking alsmede objecten/onderdelen zoals installaties, vast meubilair, schilderingen ect. Hoe kijken jullie hier tegenaan? Er zal dan wellicht ook binnen de Koude Oorlog-laag een differentiatie ontstaat. De vraag is hoe deze waarden zich vervolgens verhouden tot de waardering van de WOII laag.

Tot zover deze update, ik ben benieuwd naar jullie reactie op de vragen.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

ir. 10.2.e

Adviseur monumenten

.....

Sectie Monumenten en Kunst
Afdeling Technische Expertise
Directie Vastgoedbeheer
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

.....

M 06 10.2.e
@ 10.2.e @rijksoverheid.nl
W http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl

.....

Het Rijksvastgoedbedrijf realiseert en beheert zijn vastgoedportefeuille voor zijn gebruikers en zet gebouwen en terreinen in voor de realisatie van economische en maatschappelijke meerwaarde

op basis van beleidsdoelen
Werkdagen: 10.2.e Wob

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: Stukken commandopost Clingendael
Datum: dinsdag 9 maart 2021 12:20:00

Beste 10.2.e,
Ik verstuur je zo direct in vier delen de stukken toe. Hopelijk lukt het dan wel!
Hoor het graag.

Groeten 10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: donderdag 4 maart 2021 15:23
Aan: 10.2.e
Onderwerp: FW: Stukken commandopost Clingendael
Dag 10.2.e,
Heb een link ontvangen voor de stukken. Dank.
Heb nu alleen een paar keer geprobeerd het te downloaden, maar krijg, na een paar minuten, steeds de melding dat het niet kan downloaden...
Ervaring met deze melding?
Groet,
10.2.e

Van: ODCN Secure Transfer <no-reply-securetransfer@rijkscloud.nl>
Verzonden: donderdag 4 maart 2021 14:21
Aan: 10.2.e @hotmail.com <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: Stukken commandopost Clingendael

Geachte 10.2.e,

Zojuist is door 10.2.e de volgende documenten naar u verstuurd:

- 1. Achtergrond informatie.zip

Deze documenten zijn tot 11 maart 2021 14:21 beschikbaar om te downloaden.

Dit bericht heeft een begeleidende tekst. Deze wordt uit veiligheidsoverwegingen niet per e-mail meegestuurd en kan op onderstaande pagina worden gelezen.

Op de volgende pagina kunt u het bericht lezen en de bijbehorende documenten veilig downloaden:

https://securetransfer.rijkscloud.nl/ontvangen/86b5fe94ecc2e335069430098faff10e

Om het bericht te lezen heeft u een wachtwoord nodig, welke per sms verstuurd is naar het mobiele nummer +31******063.

Indien dit mobiele nummer onjuist is of u binnen een 10 minuten geen sms heeft ontvangen wordt verzocht contact op te nemen met de verzender van het bericht.

Om op dit bericht te reageren, schrijf een nieuwe e-mail aan 10.2.e
<10.2.e @rijksoverheid.nl>. Mocht u een document willen toevoegen, gebruik dan de antwoordfunctionaliteit van de applicatie in plaats van uw mail client.

10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 17 mei 2021 14:47
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Re: update

Categorieën: Bewaren; Afgehandeld

Dag 10.2.e,

Vrijdag hadden we weer een productieve dag. Nu alles uitwerken en wellicht nog een keer naar de bunker.

Zou je me nog schriftelijk willen aangeven wat de mogelijkheden zijn voor de planning?
En ook wat precies wordt verwacht voor de waardering van de Koude Oorlog aspecten?

Daarnaast had ik nog een andere vraag. Paar mensen in onze omgeving horen onze verhalen over de bunker en zijn er wel erg nieuwsgierig naar geworden. Zou het wellicht een keer mogelijk zijn om wat mensen een rondleiding in de bunker te geven?

Dank alvast!

Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: woensdag 12 mei 2021 10:29
Aan: 10.2.e
Onderwerp: RE: update
Dag 10.2.e,
Vrijdag is akkoord! Ik zal 's ochtends openen en dan kunnen we onderstaande punten nog even doornemen.
De bunker zal om 16:30 worden afgesloten door 10.2.e (projectleider verkoop, 06 10.2.e)
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e
Verzonden: woensdag 12 mei 2021 10:01
Aan: 10.2.e
Onderwerp: Re: update
Dag 10.2.e,
We hebben onze beide interviews voor a.s. vrijdag naar 10:30 verplaatst.
Zou je wellicht ook om 10:15 bij de bunker kunnen zijn?
We gaan daarna door met het ruimteboek en zijn denk ik wel tot 16:30 bezig.
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 10 mei 2021 21:14
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: update
Dag ,

A.s. vrijdag 14 mei komen we graag weer van 10:30 tot 16:30. Komt jou dat ook uit?
Daarnaast wilde we het vrijdag even met je over de planning hebben. Je had aangegeven dat we met een voorstel konden komen. Dat vinden we wat lastig aangezien de archieven nog dicht zijn. Het liefst nemen we zoveel mogelijk informatie mee in het onderzoek. Denk dat sowieso wat extra speling fijn zou zijn. Nu hebben we eind mei eerste concept staan.
En als laatste wilde ik nog even navragen wat nu precies voor de waardering wordt gevraagd. Tot wel niveau gaat de waardering, bijvoorbeeld tot de interieurafwerking? Je had eerder gezegd dat bij de huidige waardering van KO alles positief is gewaardeerd. Je zou graag meer KO differentiatie willen zien in de waardering.
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 4 mei 2021 18:24
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: update
Dag 10.2.e,
Prima, ik ben gewoon beschikbaar!
Mvg 10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 4 mei 2021 18:22
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: update
Dag 10.2.e,
Zag dat je had gebeld.
Kan ik je morgenmiddag bellen?
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 4 mei 2021 10:55
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: update
Dag 10.2.e,
We hadden gisteren weer een goede dag gehad.
Gisteren heeft beheerder 10.2.e afgesloten en hij gaf aan dat we de sleutel wel konden bewaren voor donderdag.
Donderdag en vrijdag zijn we in de bunker van 10:30-16:30. 10.2.e heeft het slot bij de ingang bunker gerepareerd, dus die kunnen we zelf nu ook makkelijk openen.
Is het oke als we dan zelf openen? Of wil je bij het openen en afsluiten aanwezig zijn? En vrijdag ook zelf openen?
Daarnaast nog een vraagje over de schietbaan, is daar ook licht die we kunnen gebruiken? We konden nu geen lichtknop vinden.
En waar kunnen we wel daar lopen? Niet op de trappen en tussenliggende verdiepingen?
We kwamen erachter dat er bij de ingang van de bunker een wachthuisje stond. Heb jij een idee waar die is gebleven?
En moeten we binnenkort even samen kijken naar de planning? Volgende week hebben we ook nog gesprekken staan. Archieven zijn nog wel even dicht.
groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: maandag 26 april 2021 15:25

Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: update
Dag 10.2.e,
Super, hartelijk dank!
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 26 april 2021 15:07
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: update
Dag 10.2.e,
Heb al snel antwoord.
10.2.e kan maandag 3 mei om 12:30 bij de bunker zijn.
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: maandag 26 april 2021 14:30
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: update
Dag 10.2.e,
Zou 12:30 uur eventueel ook mogelijk zijn? Ik zit zelf die dag wat krap en een collega (beheerder van de commandopost) kan Het zou mij om 12:30 openen en dan om 16:30 uur weer afsluiten.
Hoor het graag!
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 26 april 2021 13:39
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: update
Dag 10.2.e,
We hebben weer gesprekken ingepland op de volgende dagen:

- 3 mei, vanaf 13:00
- 6 mei, tijdstip weet ik nog niet
- 7 mei, tijdstip staat ook nog niet vast
- 14 mei, tijdstip staat nog niet vast

Kan jij deze dagen de bunker voor ons openen en sluiten?
10.2.e was vorige keer mee en hij vroeg ons nog naar plattegronden van de bunker. Hij heeft alleen plattegronden van, volgens mij, de jaren '50 en '60 en zou eventueel plattegronden van latere jaren willen inzien. Is dat eventueel mogelijk? Kan ik hem iets opsturen of gaat dat via jullie?
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 20 april 2021 10:44
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: update
Dag 10.2.e,
Dank voor de update, lijkt me goed om morgen inderdaad e.e.a. af te stemmen!
Ik kom ook nog even bij je terug op de vraag over het voortgangsgesprek.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: maandag 19 april 2021 21:10
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: update
Dag 10.2.e,
Net weer even met 10.2.e en 10.2.e gesproken om het onderzoek door te nemen.
Momenteel zijn we vooral veel bezig met contactpersonen vinden voor de interviews en nieuwe data aan het afstemmen om de bunker in te gaan. We zitten nu op circa 12 personen, maar zullen niet allemaal 2 uur interviewen, hierdoor kunnen we wat met de uren schuiven.
Het archiefwerk van de NIMH, Defensie in Rijswijk en Nationaal Archief blijft nog wel even liggen. Die van Wassenaar en RVB hebben we doorgenomen.
Uit de interviews zal wel interessante verhalen komen, maar dat zullen we ook zoveel mogelijk met het archiefwerk moeten verifiëren. Ben erg benieuwd of ons dat in de maand mei gaat lukken!
Zullen we het anders woensdag hier even over hebben?
Wilde jullie ook nog een voortgangsgesprek inplannen of zijn de updates per mail voor nu voldoende?
Tot woensdag!
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: woensdag 14 april 2021 17:11
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: update
Dag 10.2.e,
Onderstaand moment is akkoord, ik zal jullie om 12:30 toegang verschaffen tot het terrein. De ruimtes die voorheen niet open waren (waaronder de wc) zijn dan als het goed is ook toegankelijk. Ik zal dit nog even nagaan.
Het staat jullie vrij om wat te schuiven met de uren als dat ten goede komt van het onderzoek. Fijn dat jullie zoveel mensen gevonden hebben, lijkt me een erg interessante bron van informatie. Hopelijk is er later in april alsnog wat archiefonderzoek mogelijk.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: woensdag 14 april 2021 14:49
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: update
Dag 10.2.e,
Graag zouden we volgende week woensdag 21 april om 12:30 afspreken bij de bunker.
Zou fijn zijn als de andere ruimtes ook toegankelijk zijn.
Weet je of de sleutel van de WC ook terecht is? We spreken namelijk met iemand af die al op leeftijd is. Is dan misschien niet heel prettig om iemand de bosjes in te sturen!
Via 10.2.e loopt het verkrijgen van contactgegevens nogal langzaam. We hebben inmiddels ook zelf wat mensen gevonden en benaderd. Ik denk dat we uiteindelijk op wel meer dan 6 interviews uitkomen. Eerder rond de 10. Wellicht kunnen we nog wat schuiven in de uren van het archiefwerk naar de interviews. De personen lijken ons namelijk ook erg nuttige bronnen.
Groeten,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: woensdag 7 april 2021 09:49
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: update
Beste 10.2.e,

Dank voor je mailtje, woensdag 21 april schikt mij goed! Ik hoop tegen die tijd ook de sleutels te hebben van de ruimtes (schietbaan, zuidelijke kelders, chauffeursloge en zolders) die eerder afgesloten waren. Zo kunnen jullie mogelijk die dag ook deze ruimtes nog bezoeken. Een ander moment kan natuurlijk ook.
Ik zal in ieder geval de beveiliging op de hoogte stellen dat er die dag beweging is in en rond de bunker en dan kunnen we later een exact moment afstemmen. Voor nu houd ik rekening met circa 12 uur op locatie.
Met vriendelijke groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: dinsdag 6 april 2021 18:04
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: update
Dag 10.2.e,
Graag zouden we op woensdag 21 april weer naar de bunker willen komen met 10.2.e en 10.2.e (Artos).
Exacte tijdstip weet ik nog niet helemaal, maar denk ergens rond 12 uur.
Is dat voor jou ook goed?
Groet,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Verzonden: woensdag 31 maart 2021 14:59
Aan: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Onderwerp: RE: update
Dag 10.2.e,
Hartelijk bedankt voor deze update, fijn om te horen dat het onderzoek loopt. De archieven blijven lastig inderdaad, hopelijk gaan die in de loop van april toch open.
Wanneer jullie een voorstel hebben voor een dag/dagen hoor ik het graag om de toegang te regelen. M.b.t. de ruimtes die de vorige keer niet toegankelijk waren, die zullen de volgende keer wel toegankelijk zijn!
Mvg 10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e @hotmail.com>
Verzonden: woensdag 31 maart 2021 13:29
Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: update
Dag 10.2.e,
Even van onze kant een korte update.
10.2.e, 10.2.e en ik hadden afgelopen maandag nog even overlegd.
Interviews:
We hebben contact gehad met de Artos medewerker. Hij denkt inderdaad dat Artos niets met de bunker te maken heeft gehad, maar hij kan ons wel veel vertellen over alle installaties. We zaten te denken om een afspraak samen met hem en 10.2.e in te plannen. Dat zal binnenkort gebeuren, laat je wel weten wanneer (waarschijnlijk een woensdag, is dat oke voor jou?).
We hebben nog iemand anders gevonden die als dienstplichtige ook in de commandopost heeft gewerkt. Van 10.2.e moet ik nog zijn gegevens ontvangen. Heb maandag met hem gebeld. Ik hoop die snel binnen te krijgen, zodat we verder kunnen plannen.
Archief:
RVB Archief wat ik van jou heb ontvangen, ben ik aan het doornemen.
Het Nationaal Archief, NIMH en Archief in Rijswijk zijn nog gesloten.
Archief Den Haag hebben we contact mee gehad, maar aangegeven dat daar niets ligt over de bunker.
Gemeente Wassenaar zijn we mee bezig
Ruimteboek:
Onze eerste velddag hebben we uitgewerkt in het ruimteboek. We zullen afspraken met interviewers combineren met veldwerk.
Vervolgafspraak:

Ik hoop dat we binnen nu en 3 weken wat interviews kunnen afnemen en bezoeken aan de bunker kunnen brengen.
Volgens mij hadden we het gehad over ergens in week 15 weer af te spreken? Misschien is dat net te vroeg?
Hartelijke groet,
10.2.e

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.
This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.